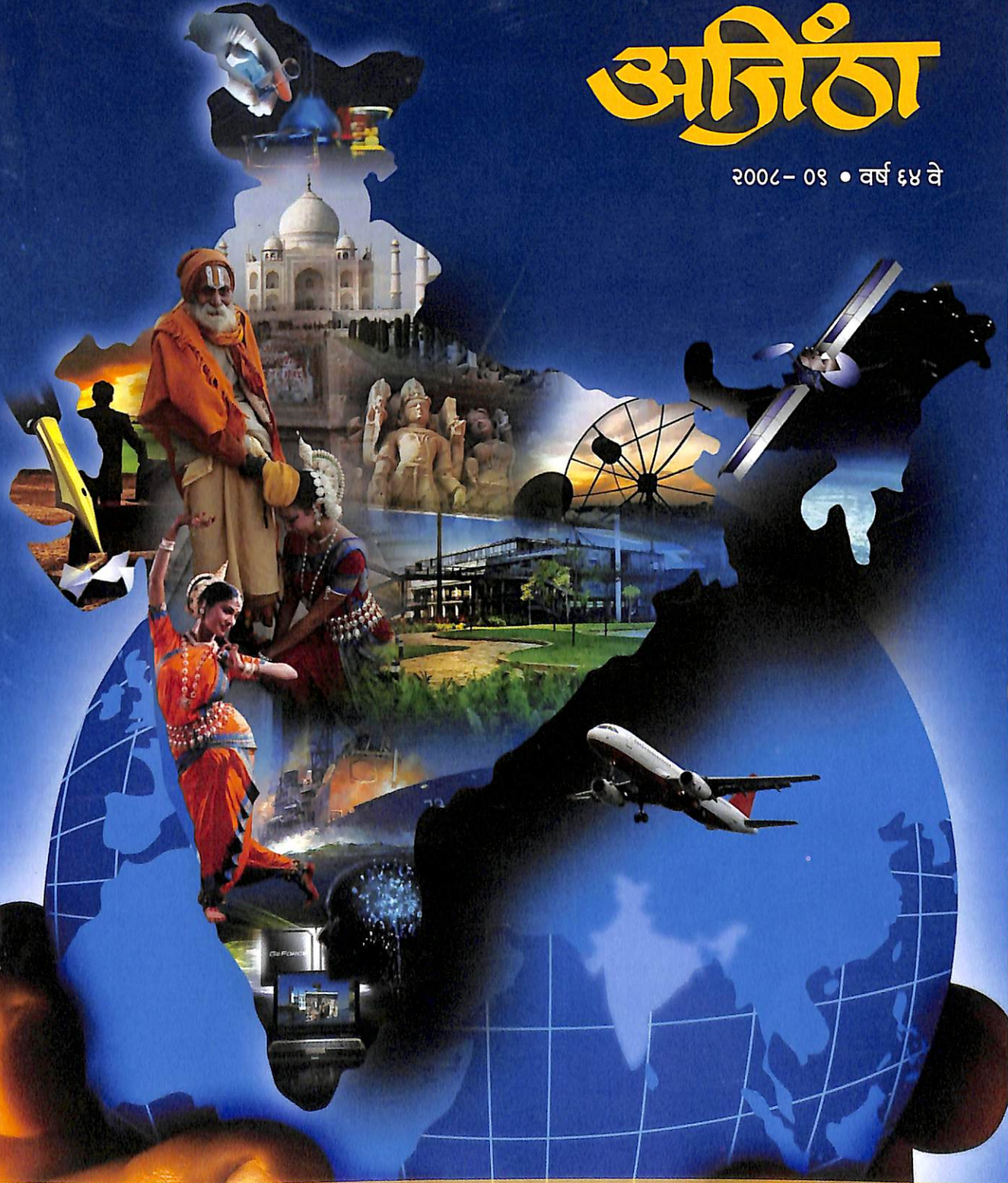

अजिंठा

२००८-०९ • वर्ष ६४ वे

के.सी.ई. सोसायटीचे

मूळजी जेठा महाविद्यालय, जळगांव

NAAC Accredited 'A' Grade UGC honoured 'College with Potential Excellence'

मू. जे. महाविद्यालय, जळगाव.

अजिंठा

नियतकालिक २००८-०९

“जलश्री” डॉ. अशोक कोतवाल, कॅनडा यांचे सामाजिक सर्वेक्षण कार्यशाळेत स्वागत करताना प्राचार्य अनिल राव

“जलश्री” डॉ. ग्लेन जॉन्सन, अमेरिका यांचे समवेत कार्यशाळेत सहभागी संशोधक

“जलश्री” ला भेट प्रसंगी डॉ. अशबिंदु सिंग, अमेरिका, श्री. विजय सिंघल, जिल्हाधिकारी डॉ. जी.पी. पाटील, अमेरिका, डॉ. सुहास वाणी, हैद्राबाद व डॉ. अनिल कुलकर्णी, अमेरिका

“जलश्री” संगीतमय नृत्याविष्कार सादरकर्ते स्मितालय, मुंबई

संपादक मंडळ

प्राचार्य	-	प्रा. अनिल राव	
उपप्राचार्य	-	प्रा. डॉ. देवयानी बेंडाळे	
उपप्राचार्य	-	प्रा. डॉ. पी. आर. चौधरी	
उपप्राचार्य	-	प्रा. एन. व्ही. भारंवे	
उपप्राचार्य	-	प्रा. एस. एल. नेमाडे	
प्रमुख संपादक	-	प्रा. डॉ. सुरेश तायडे	
सदस्य	प्रा. एन. डी. चौधरी	सदस्य	प्रा. ललिता वाणी
सदस्य	प्रा. सौ. सुजाता देशपांडे	सदस्य	प्रा. भाग्यश्री भलवतकर
सदस्य	प्रा. रोशनी पवार	सदस्य	प्रा. बी. एन. केसूर
सदस्य	प्रा. डॉ. विद्या व्यवहारे	सदस्य	प्रा. योगिनी राजपूत

अंतरंग.....

- ◆ संपादकीय
- ◆ प्राचार्यांचे मनोगत
- ◆ मराठी विभाग
- ◆ हिंदी विभाग
- ◆ इंग्रजी विभाग
- ◆ संस्कृत विभाग
- ◆ महाविद्यालयीन वार्ता
- कनिष्ठ महाविद्यालय अहवाल
- वरिष्ठ महाविद्यालय अहवाल
- प्राध्यापकांचे विशेष कार्य

सदर नियतकालिकातील मते व विचार प्रत्येक लेखकाचे व्यक्तिगत असून प्रकाशक, महाविद्यालय अथवा संस्था त्यांच्याशी सहमत असतीलच असे नाही.

संपादकीय .....

प्रा. डॉ. सुरेश तायडे

प्रिय विद्यार्थी मित्रांनो !

शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ चा 'अजिंठा' आपल्या हाती देतांना खूप-खूप आनंद होत आहे. आपले महाविद्यालय ६४ व्या वर्षात पदार्पण करीत आहे. आपल्या महाविद्यालयाच्या प्रगतीचा आलेख हा सतत वरवर चढत असलेला पाहताना मन आनंदानं भरून येतं. जागतीक मंदीची लाट असतांनाही आपण प्रगतीचं पाऊल पुढेच टाकत आहोत. तसेच आपण अनेक क्षेत्रात नावलौकिक मिळविला आहे. नवनवी क्षेत्रे पादाक्रांत करून स्वतःची एक वेगळी ओळख आपण निर्माण केली आहे. द्रुतगतीने विकासाच्या व परिवर्तनाच्या वाटेने आपली घोडदौड सुरू आहे. नवनवीन आव्हाने पेलण्याची क्षमता व कला आपण हस्तगत केली आहे. उदाहरण सांगायचे झाले तर २००८ चा 'युवक महोत्सव' ! आपण युवक महोत्सव 'न भूतो न भविष्यति' असा यशस्वी करून दाखविला. त्यात आपण उपविजेते पद ही पटकाविले. याचा आपल्याला सार्थ अभिमान आहे.

'जब हौसला बना लिया उँची उड़ान का।

फिर देखना फिजूल है कद आसमान का।।'

मित्रहो ! आपल्या सर्जनशीलतेला वाव मिळावा, आपल्यातील प्रतिभेला पैलू पडावेत, आपल्याला एक हक्काचं व्यासपीठ मिळावं म्हणून आपण सारेच जागरूक असतो. मेहनत घेतो त्याचच फलित म्हणजे आपला 'अजिंठा' होय. माजी राष्ट्रपती डॉ.ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांनी एक मंत्र दिला, एक स्वप्न दिले, एक प्रेरणा दिली की आपण २०२० पर्यंत महासत्ता होणार ! ते स्वप्न प्रत्यक्षात उतरविण्यासाठी आपण सारेच प्रयत्न करीत आहोत. विशेषतः युवावर्गावर मोठी जबाबदारी येऊन पडली आहे. त्यानिमित्ताने विद्यार्थ्यांमध्ये चेतना निर्माण व्हावी म्हणून या वर्षाच्या नियतकालिकाचा विषय '२०२० भारत महासत्ता' असा निवडला. अनेक विद्यार्थ्यांनी मनापासून प्रयत्न केलेत. आपण लेख, कविता, कथा, एकांकिका, व्यंग्य इ. चा अक्षरशः आमच्यावर वर्षाव केला. आपल्याकडून प्राप्त झालेलं साहित्य निवडतांना संपादक मंडळासमोर फार मोठा प्रश्न होता की कोणते व किती साहित्य घ्यावे. त्यातून संपादक मंडळाने दर्जेदार साहित्य, निवडण्याचा प्रयत्न केला. आपले मनापासून अभिनंदन !

आपण प्रत्येक वर्षाचा 'अजिंठा' पाहिला तर आपल्याला सिंहावलोकन करण्याची संधी मिळते. प्रत्येक अंक हा आपल्या महाविद्यालयाच्या प्रगतीचा व चढत्या आलेखाची साक्ष देतो. प्रत्येक अंक हा आपल्या महाविद्यालयाच्या इतिहासाचं सोनेरी पान आहे.

'अजिंठा' हा आपल्या महाविद्यालयात होणाऱ्या विविध उपक्रमांचे, कार्यक्रमांचे, प्राध्यापक

व विद्यार्थ्यांच्या वर्षभरातील कार्यांचे व विविध क्षेत्रातील यशाचे दर्शन घडवित असतो.

आजपर्यंत 'अजिंठा' नियतकालिक अनेक संस्थांकडून गौरविले गेले आहे. विद्यापीठ व राज्यस्तरावर अनेक पुरस्कार 'अजिंठा' नियतकालिकास प्राप्त झाले आहेत. २००७-०८ च्या अंकास यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान मुंबईचा राज्यस्तरीय पुरस्कार प्राप्त झाला. पुरस्काराचे स्वरूप होते एक हजार रूपये रोख, प्रशस्तिपत्र, स्मृती चिन्ह !

अंकाचे अंतरंग हे वैविध्यपूर्ण आहे. त्यात केवळ साहित्यच नाही तर वर्षभरात झालेल्या कार्यक्रमांची क्षणचित्रेही आहेत. या शैक्षणिक वर्षात कार्यरत असलेल्या विविध समित्यांचे अहवाल, विविध विभागांचे अहवाल, गुणवत्ता यादी, पुरस्कारांची यादी, शिक्षकांचे कार्यकर्तृत्व, एन.एस.एस., एन.सी.सी., जिमखाना, स्नेहसम्मेलन, पाठ्येत्तर कार्यक्रम, युवक महोत्सव त्यामध्ये उत्स्फूर्त पणे सहभागी होणारे विद्यार्थी, ज्यांनी विशेष यश संपादन केलेले आहे अशा विद्यार्थ्यांची दखल नियतकालिकात घेतली आहे. अनेक घडामोडींचा आलेख मांडण्याचा प्रयत्न केला आहे. सोबत आपण मराठी, हिंदी, इंग्रजी, संस्कृत भाषांमधील साहित्याचाही आस्वाद घेणार आहात.

मला इथे नमूद करतांना विशेष आनंद होत आहे की आपल्या महाविद्यालयाने जी गौरवशाली परंपरा निर्मिली आहे, शिक्षणाचे व्रत घेऊन जी यशस्वी वाटचाल केली आहे त्याचे कारण असे की संस्थाचालकांचे कुशल नेतृत्व, समर्पणाची भावना, मार्गदर्शन ! आतापर्यंत महाविद्यालयाला प्राचार्यांच्या रूपाने प्राप्त झालेले उत्कृष्ट प्रशासक व नेतृत्व, कुशल प्राध्यापक वर्ग, मेहनती शिक्षकेतर कर्मचारी व आपण सर्व गुणवान व संस्कारित विद्यार्थी होय. आपल्या प्रत्येक कार्यक्रमाचा एक दर्जा असातो म्हणूनच आपण समाजात आपलं एक वेगळं स्थान निर्माण केलं आहे. त्यामुळे समाजाला वेळोवेळी आपली दखल घ्यावीच लागते.

'अजिंठा' उत्कृष्ट व्हावा, देखणा व्हावा त्यात काही त्रुटी राहू नये म्हणून आपल्या सर्वांचे लाडके प्राचार्य, अनिल राव यांचे अनमोल व कुशल मार्गदर्शन लाभले त्यांचे ऋण व्यक्त करतो. तिनही विद्या शाखांचे उपप्राचार्य यांचे ही वेळोवेळी मार्गदर्शन मिळाले त्यांना ही धन्यवाद ! संपादक मंडळातील सर्वच सभासदांनी परिश्रम घेतले, त्यांचे अनमोल सहकार्य लाभले नसते तर हा अंक आपल्यापर्यंत आलाच नसता. त्यांच्यामुळेच हा अंक सुरेख, देखणा काढण्याचा प्रयत्न केलाय त्या सर्वांप्रति आभार ! आपणा सर्व विद्यार्थी मित्रांचे अभिनंदन व धन्यवाद ! सातपुडा ऑफसेट आणि झरोका ग्राफिक्स यांच्या अनमोल सहकार्यामुळेच ही जबाबदारी व आव्हान आम्ही पेलू शकलो त्यांचेही आभार ! जाता जाता एवढेच म्हणेन -

'कवि की अपनी सीमाएँ हैं, कहता जितना कह पाता है।

कितना भी कह डाले, लेकिन अनकहा अधिक रह जाता है।'

प्राचार्यांचे मनोगत....

प्राचार्य अनिल राव

प्रिय विद्यार्थी / विद्यार्थिनींनो.....

शैक्षणिक वर्ष २००८-२००९ या वर्षाचा, अजिंठा नियतकालिकाचा ६४ वा अंक आपल्या हाती सोपवितांना मनस्वी आनंद होत आहे.

विद्यार्थी विद्यार्थिनिंच्या साहित्याला, त्यांच्या ललितकृतिंना अधिकृत व्यासपीठ उपलब्ध करून देणे हा नियतकालिकाचा प्रमुख हेतू असतो. त्याबरोबरच महाविद्यालयातील विविध विभागाद्वारे राबविण्यात आलेल्या उपक्रमांचा, शिक्षणविषयक आणि अभ्यासेत्तर हालचालींचा तसेच विस्तारकार्याशी संबंधित उपक्रमांचा परिचय संबंधितांना करून देण्याचा प्रयत्नही नियतकालिकाच्या माध्यमातून साध्य करता येतो. महाविद्यालयाच्या स्थापनेपासून तर आजतागायत प्रतिवर्षी अजिंठा या नियतकालिकाचा वार्षिकांक प्रकाशित करण्याची परंपरा आपण अबाधित राखली आहे. आपल्या नियतकालिकाच्या अंकांनी वेळोवेळी आपलं वेगळेपण सिध्द केले असून महाविद्यालयीन नियतकालिकांच्या स्पर्धेत विविध पारितोषिके मिळविण्याचा बहुमानही प्राप्त केला आहे.

शैक्षणिक जगतात आपले महाविद्यालय दरवर्षी नवनवे उच्चांक प्रस्थापित करित असते. उच्च माध्यमिक शालांत परीक्षा आणि विद्यापीठाच्या परीक्षांमध्ये आपले विद्यार्थी लक्षणीय स्वरूपाचे यश संपादित करित असतात. नेत्रदीपक यश प्राप्त करणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे अभिनंदन व पुढील शैक्षणिक वाटचालीसाठी त्यांना शुभेच्छा !

कला-क्रीडा आणि अन्य क्षेत्रातही अनेक विद्यार्थी उत्तम प्रकारचे यश संपादन करतात ज्या ज्या विद्यार्थ्यांनी असं उज्वल यश संपादन करून महाविद्यालयाची कीर्तिध्वजा उंचावण्यासाठी आपलं योगदान दिलं आहे. त्या सर्वांचं हार्दिक अभिनंदन. महाविद्यालयात शिकत असलेल्या अन्य विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या पासून प्रेरणा घ्यावी आणि प्रयत्नपूर्वक यशस्वी होण्याचा संकल्प करावा.

मित्रांनो, आजचे युग हे विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाचे आहे. जीवनातील स्पर्धा सातत्याने वाढत आहे. जागतिकीकरण, उदारीकरण आणि खाजगीकरणाच्या आजच्या युगात स्पर्धेला तोंड देऊन स्वतःला सिध्द करण्याची आवश्यकता आहे अभ्यासाबरोबरच विविध प्रकारच्या कौशल्यांचा विकास तुम्ही करायला हवा. तुमच्या जवळ असणाऱ्या क्षमता ओळखायला हव्यात आज ज्या क्षमता कौशल्ये यांची आवश्यकता आहे त्यांची जोपासना करायला हवी. आत्मपरीक्षण करून स्वतःची बलस्थाने, स्वतःच्या त्रुटी, समोर असलेल्या संधी आणि आव्हाने यांचे विश्लेषण तुम्हाला करता आहे पाहिजे. स्वतः मधील त्रुटी दूर करून त्यांचे रूपांतर बलस्थानांत व्हावे आणि आव्हाने समजावून घेऊन संधींमध्ये त्यांचे परिवर्तन करता यावे. यासाठी सातत्यपूर्ण साधना करावी लागेल.

अशी साधना करण्याचा मनोमन संकल्प करा. महाविद्यालयाने तुम्हाला व्यक्तिमत्व विकासासाठी जी संधी दिली आहे, जे व्यासपीठ खुले करून दिले आहे जे उपक्रम तुमच्यासाठी सुरू केले आहेत त्याचा पुरेपूर लाभ करून घ्या जीवनाचे ध्येय निश्चित करा. आणि ते गाठण्याची वचनबद्धता ठेवा. कृतनिश्चयी आणि स्थिरचित्त व्यक्ती केवळ ध्येयनिश्चिती करून थांबत नाहीत. आपण काय विचार करतो आहोत आणि कशा पध्दतीने विचार करतो आहोत याचे त्यांना पूर्णपणे भान असते.

केवळ परंपरेने चालत आलेले आहे आणि अन्य कोणी तुम्हाला सांगितले म्हणून अथवा तुम्हाला तसे वाटते म्हणून कुठल्याही गोष्टीवर विश्वास ठेवू नका. आपल्या आदरणीय गुरूजनांनी सांगितले आहे म्हणून देखील एखाद्या बाबीवर विश्वास धरू नका. स्वतःला जी तत्वे पूर्ण विचारांनी पटली आहेत आणि ज्यांच्या पालनातच अखिल मानवजातीचे कल्याण आहे. अशाच तत्वांवर विश्वास ठेवा. आणि ती तत्वेच मार्गदर्शक म्हणून स्वीकारा. त्यातच व्यक्तिगत तुमचे आणि अखिल मानवजातीचे कल्याण आहे यांवर विश्वास ठेवा.

मित्रांनो, तुम्ही एका प्रगल्भ शैक्षणिक चळवळीचे ख्यातनाम महाविद्यालयाचे जबाबदार घटक आहात याचे भान सदैव ठेवा. तद्वतच नजिकच्या भविष्यकाळात अखिल विश्वात एक महासत्ता म्हणून पुढे येत असलेल्या महान देशाचे आपण भावी नागरिक आहोत याची जाणीव ठेवा. भारत महासत्ता बनणे हे आता केवळ स्वप्न उरलेले नाही मात्र गरज आहे ती प्रज्वलित मनांची आणि अविश्रांत परिश्रमांची.

“तुमची मातृभूमी आणि तिथले तुमचे बांधव

यावर तुमचे अपार प्रेम हवे !

त्यांच्या भल्यासाठी, कल्याणासाठी

आज गरज आहे अविश्रांत श्रमाची, दुर्दम्य इच्छाशक्तीची !

जिथे कुठे तुम्ही कार्यरत आहात

तेथे एकच मंत्र लक्षात ठेवा

परिश्रमांना पर्याय नाही..... हवेत फक्त परिश्रम

त्यातूनच साकारतील भव्य दिव्य गोष्टी”

स्वतःला सिध्द करण्यासाठी अन् त्यासाठी सर्वार्थान सक्षम ठरण्याची तुमची वाटचाल यशस्वी व्हावी यासाठी. हार्दिक शुभेच्छा !

खान्देश कॉलेज एज्युकेशन सोसायटी, जळगाव

व्यवस्थापन मंडळ

१.	श्री. एन.जी. बेंडाळे	अध्यक्ष
२.	श्री. एम. के. पलोड	उपाध्यक्ष
३.	अॅड. व्ही. व्ही. सरोदे	सेक्रेटरी
४.	श्री. एस. आर. चिरमाडे	कोषाध्यक्ष
५.	अॅड. पी. बी. पाटील	जॉईन्ट सेक्रेटरी
६.	श्री. विद्याधर पानट	सदस्य
७.	श्री. के. आय. बेंडाळे	सदस्य
८.	डॉ. पी. के. जोशी	सदस्य
९.	अॅड. एस. एस. फालक	सदस्य
१०.	अॅड. एन. वाय. सरोदे	सदस्य
११.	श्री. एम. एस. सरोदे	सदस्य
१२.	डॉ. सौ. ज्योत्सना सुभाष बेंडाळे	सदस्य
१३.	श्री. एस. एस. मणियार	सदस्य
१४.	श्री. ए. जी. राव	पदसिध्द सदस्य

युवक महोत्सव

मुख्य मंच उभारणीसाठी भूमीपूजन करतांना विद्यार्थी परिषद अध्यक्षा कु. वैशाली सुतार सोबत मा. प्राचार्य अनिल राव, मा. दिलीप पाटील, डॉ. पी.आर. चौधरी, प्रा. विलास चव्हाण, डॉ. सुरेश तायडे, प्रा. भारंबे, प्रा. गोखले

युवकमहोत्सवासाठी गठीत केलेल्या आयोजन समितीच्या बैठकित मार्गदर्शन करतांना मा. प्राचार्य अनिल राव व प्रा. विलास चव्हाण

युवकमहोत्सवासमयी शोभायात्रेच्या प्रतिक्षेत जी.एस. ग्राऊंडवर तयारी करून उभे असलेले विविध महाविद्यालयाचे विद्यार्थी

युवकमहोत्सवाच्या शोभायात्रेचे हिरवा झेंडा दाखवून उद्घाटन करतांना मा. कुलगुरु डॉ. के.बी. पाटील व के.सी.ई. सोसायटीचे अध्यक्ष मा. नंदकुमार बेंडाळे

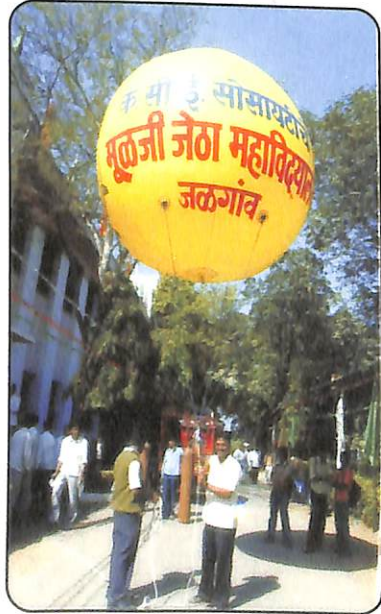

युवक महोत्सव

शोभायात्रेतील आतंकवाद विरोधी चित्ररथ

युवकमहोत्सव २००८ शोभायात्रेत सहभागी मा. कुलगुरु डॉ.के.बी.पाटील, मा. नंदकुमार बेंडाळे, मा. दिलीप रामू पाटील, मा.डॉ. पी.आर.चौधरी, मा.सौ. मंगला साबद्रा मॅडम, विद्यार्थी परिषद अध्यक्षा- कु. वैशाली सुतार.

युवक महोत्सवा निमित्त महाविद्यालयात ७० फूट उंच गॅस फूगा सोडून असा प्रचार करण्यात आला.

युवक महोत्सवाच्या उद्घाटना प्रसंगी ध्वजारोहण करतांना मा. कुलगुरु डॉ.के.बी. पाटील, मा. प्राचार्य अनिल राव

युवक महोत्सव

युवकमहोत्सवाप्रसंगी आयोजन समितीला मार्गदर्शन करतांना मा. महापौर रमेश जैन, मा. आयुक्त रामनाथ सोनवणे, मा. नंदकुमार बेंडाळे, मा. प्राचार्य अनिल राव व इतर मान्यवर

युवकमहोत्सवाच्या उद्घाटना प्रसंगी मुख्य रंगमंचाकडे जातांना मा. कुलगुरु डॉ. के.बी. पाटील, जेष्ठ रंगकर्मी राहुल सोलापुरकर, संगीतकार अवधुत गुप्ते, मा. महापौर रमेश जैन, उद्योजक अशोक जैन, नंदकुमार बेंडाळे व प्राचार्य अनिल राव

युवक महोत्सवाच्या उद्घाटन प्रसंगी मुख्य रंगमंचा समोर उपस्थित मान्यवर व उसळलेली अलोट गर्दी

युवक महोत्सवाचे दीपप्रज्वलन करून उद्घाटन करतांना प्रसिद्ध गायक, संगीतकार मा. अवधुत गुप्ते सोबत श्री. राहुल सोलापुरकर, कुलगुरु डॉ.के. बी. पाटील, श्री. नंदकुमार बेंडाळे, श्री. अशोक जैन, श्री. रमेश जैन,

युवक महोत्सव

युवकमहोत्सवाची तयारी करतांना
ओजस्विनीच्या विद्यार्थिनी

युवकमहोत्सव २००८ युवक महोत्सवा
निमित्त महाविद्यालय परिसरात केलेली
पारंपारिक सजावट

युवकमहोत्सवाचे आकर्षक
मुख्य प्रवेशद्वार

युवकमहोत्सवात सहभागी होण्यासाठी
विविध महाविद्यालयातून आलेले विद्यार्थी

युवक महोत्सव

युवकमहोत्सवासाठी सजवलेला व
गजबजलेला मू.जे.चा परिसर

शोभा यात्रेतील नृत्याचा आनंद घेतांना
श्री. राहुल सोलापुरकर व अवधुत गुप्ते

युवकमहोत्सवाच्या उद्घाटनाप्रसंगी
मुख्य रंगमंचा समोर काढलेली संस्कार
भारतीची भव्य रांगोळी व कारंजे

युवकमहोत्सवाच्या उद्घाटन प्रसंगी
पणत्यांनी केलेली सजावट

युवक महोत्सव

युवक महोत्सवात लोकनृत्य सादर करतांना विद्यार्थी

युवक महोत्सवात लावणी सादर करतांना विद्यार्थीनी कलाकार

युवकमहोत्सवात लोकगीत सादर करतांना पारंपारिक वेशातील विद्यार्थीनी

आदिवासी नृत्य सादर करतांना रंगलेले विद्यार्थी

युवक महोत्सव

युवकमहोत्सवात पाश्चात्य गीत प्रकार सादर करतांना एक विद्यार्थिनी कलाकार

युवक महोत्सवात पोवाडा सादर करतांना एक विद्यार्थी

युवकमहोत्सवात रांगोळीस्पर्धेत रांगोळी काढतांना तल्लीन झालेले विद्यार्थी

युवकमहोत्सवात सामूहिक भोजनाचा आनंद लूटतांना विद्यार्थीनी

मराठी विभाग

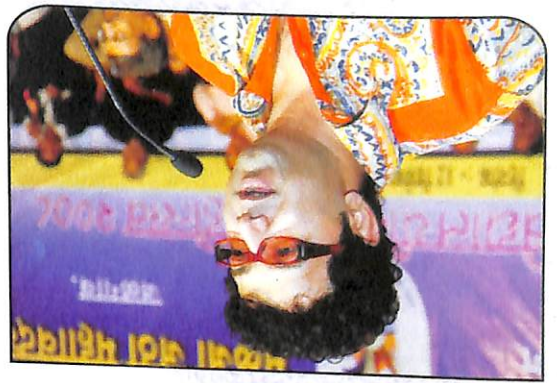
युवक महोत्सव

संगीताच्या तालावर हिरकताना युवक

युवक महोत्सवा प्रसंगी जेष्ठ रंगकर्मी व नट श्री. राहुल सोलापुरकर

युवक महोत्सवाच्या उद्घाटन प्रसंगी बोलताना मा. अवधुत गुप्त

सर्वसाधारण प्रथम विजेत्या संघासोबत (पी.ओ.नहाटा महाविद्यालयाचा संघ) मा. कुलपक के. बी. पाटील, मा. फ. म. शिंदे, मा. नंदकुमार बूडाले, मा. प्राचार्य ए. जी. राव, मा. दिलीप राम पाटील, कुल सचिव श्री. बशीदे विद्याशर्मा कल्याण विभागाचे संवातक मा. विलास राव चव्हाण

प्रांतवाद आणि राष्ट्रीय एकात्मता

कु. आश्विनी किशोर पाटील
द्वितीय वर्ष विज्ञान

‘प्रांतवाद’ आणि ‘राष्ट्रीय एकात्मता’ दोन्हीही शब्द फार महत्त्वपूर्ण आहेत. पण ‘वाद’ म्हटला की लगेच एकतेचा न्हास होईल की काय अशी पाल मनात चुकचुकते. ‘भारत माझा देश आहे, सारे भारतीय माझे बांधव आहेत’ ही आपली प्रतिज्ञा प्रत्येक पाठ्यपुस्तकाच्या पहिल्या पानावर लिहिलेली आहे. पण खरचं आपण ती प्रतिज्ञा पाळतो ? भारताच्या संविधान-अटी जेव्हा लिहिल्या गेल्या तेव्हा म्हटले गेले की ‘भारत हा धर्मनिरपेक्ष देश आहे’.

मला सांगा ‘धर्मनिरपेक्षता’ किंवा ‘धर्मनिरपेक्ष भारत’ ही संकल्पना किती भारतीय नागरिकांमध्ये रूजवली गेली आहे. अहो आपण आपली छाती फुलवून म्हणतो की,

“सारे जहाँ से अच्छा, हिंदोस्ता हमारा ।”

पण खरचं ही बाब तितकीच योग्य आहे. ‘काश्मिरच्या खोऱ्यात परकियांची शरणागती’ ही बातमी पेपरला वाचली. त्यावेळी खूप अभिमान वाटला. तो काळ होता १५ ऑगस्ट ८६ चा, भारत स्वतंत्र होऊन फक्त ४० वर्षे झालेली पण आज मात्र इतके वर्षे उलटल्यानंतर डोळे पाणवल्याशिवाय राहत नाहीत. ज्या एकजूटीने भारत स्वतंत्र झाला, ती ‘राष्ट्रीय एकात्मता’ मात्र लोप पावते आहे. लोकमान्य टिळकांनी जेव्हा भारतात उत्सवांची स्थापना केली तेव्हा त्यांचा उद्देश एकच होता की, भारतात जे विविध जातीचे, धर्माचे, पंथाचे लोक राहतात त्यांनी एकजूटीने रहावे. भारतीय संविधानात प्रांतवार रचना करतांना विविध १४ भाषांचा विचार करून महाराष्ट्र, बंगाल, आसाम, बिहार, कर्नाटक, गुजरात अशी विभागणी केली गेली.

जर आपण मूलतः पाहिले तर सर्वांत प्राचीन आणि विविध भाषांची जननी ‘संस्कृत’ आहे. तरीही महाराष्ट्र-गुजरात, मराठी-गुजराती, बंगाली-आसामी असे भाषावाद का उद्भवतात ? भाषा ही आपल्या देवाण-घेवाणीचे एक माध्यम आहे. देवाने बोलण्याचे वरदान मानवाला दिले, आणि त्यालाही लाज वाटावी असे भाषावाद आढळतात हे अशाप्रकारचे भाषावाद पाहून कै. यशवंतराव चव्हाण म्हणतात की, ‘विविध भाषांमुळे राष्ट्रांचे एक्य टिकेल असे स्वप्न होते

पण जर राष्ट्रीय एकात्मता फोफावत असेल तर ती भाषावादामुळेच !’

‘भाषा’ ही कोणती वापरावी हा अधिकार आपल्याला असला तरी हीच ‘भाषा’ वापरावी असा अट्टाहास करणे कितपत योग्य आहे. आपले ज्ञान व्यक्त करण्यासाठी विशीष्ट अशी भाषा (इंग्रजी) आवश्यक आहे, हे म्हणणे पण चुकीचे वाटते.

अहो सीमेवरून वाद, नदीचे पाणी कोणत्या प्रांतात द्यावे (उदा. कावेरी नदी पाणी वाटप तंट्या), सीमारक्षणावरून वाद असे वाद जर का प्रांता-प्रांतात वारंवार होऊ लागले तर मग ‘एकात्मता’ मृत्यूला आपल्या जवळ ओढवून घेईल, आणि जर का असे झाले, तर भारताचा विनाश नक्कीच होईल. महाराष्ट्र-कर्नाटक सीमाप्रश्न, बेळगाव प्रश्न अजूनही चालूच आहे. महाराष्ट्र ही संताची भूमी आहे, ‘रामचरितमानस’ मध्ये म्हटल्याप्रमाणे ‘वैष्णव जन तो....’ हे आपण विसरत चाललो आहोत. आणि जर २१ व्या शतकात हे फालतू प्रांतवाद थांबवायचे असतील तर सर्वांनी मिळून-मिसळून राहिले पाहिजे.

पाचही बोटे एकत्र आली, पंचमहाभूते एकत्र आली, पाच पांडव एकत्र आले... सर्व एकत्र आले म्हणून भारत स्वतंत्र झाला. महात्मा गांधी, बंगालचे लाला लजपतराय, सुभाषचंद्र बोस, भगतसिंग यांनी जर का त्यावेळी आपल्या जात, धर्म पंथ याचा विचार केला असता तर कदाचित आजही इंग्रज आपल्यावर सत्ता गाजवत राहिले असते.

खूप भिती वाटते देशाची पुन्हा फाळणी तर नाही ना होणार...? आपल्यातले प्रांतवाद जर का असेच चालू राहिले तर मग परकीय देशांना आपल्यावर आक्रमण करणे सोपे होईल, आणि तेव्हा भत्तरताचा विचाश हा कोणीही रोखू शकणार नाही. आजच्या घटकेला ‘भारत’ देश हा एक विकसीत देश राहिला असता पण आपसांतले वाद त्यांच्या प्रगतीला आळा घालून अधोगतीला रस्ते बांधून देत आहेत.

भारतात सर्व जातीचे, पंथाचे लोक राहतात. ‘भारत हा विविधतेने नटलेला देश आहे’. असे जे विधान आहे ते खऱ्या अर्थाने नावारूपाला आले पाहिजे.

इंदिरा गांधी यांनी म्हटले होते की, “भारत देश ही एक संगमरवरची कलाकृती आहे आणि भारतातील प्रांत ही त्यावर कोरलेली अप्रतिम नक्षी आहे !” खरेच असेच झाले पाहिजे. आपल्यात जागृतता निर्माण होणे आवश्यक आहे.

या ‘राष्ट्रीय एकात्मतेची’ सुरवात भारतातील प्रत्येक नागरिकाच्या हृदयातून झाली पाहिजे आणि हे सर्व वास्तवात उतरवण्याची ताकद कोणात असेल तर ती आजच्या ‘युवापिढीत’ आहे. प्रत्येक वाद, तंटा हा समजुतीने, सद्भावनेने, नम्रतेने मिटवला गेला पाहिजे, म्हणजे प्रांतवाद निर्माण होणार नाही आणि राष्ट्रीय एकात्मता धोक्यात येणार नाही.

रामपंत रॉय असे म्हणतात की, “भारत देश हा एक देह आहे आणि त्याचे हात, पाय डोके हे भारतातील विविध प्रांत आहेत.” किती सुंदर उपमा दिली आहे. राष्ट्राला! जगाला सुंदर बनवायचे असेल तर, आपल्यातून ‘राष्ट्रभक्त’ निर्माण होणे गरजेचे आहे, ‘प्रांतभक्त’ नाही.

तर मग उठा, जागे व्हा आणि एका सुरात म्हणा. “हम सब भारतीय हैं, हम सब भारतीय है !”

भारतभूमीला ही गर्व वाटावा असे आपण राहू, देशातला प्रांतवाद लोप पावला पाहिजे, यासाठी सतर्क राहू. ‘राष्ट्रीय एकात्मता’ प्रत्येक नागरिकात भिनवू आणि देशाला खऱ्या अर्थाने स्वतंत्र करू.

“भारत हा एक ‘निसर्ग’ जणू,

मानव यातला ‘समुद्र’ म्हणू,

प्रत्येक नागरीकात प्रेमाचीच

‘भरती’ करू,

प्रांतवादासारखी ‘ओहोटी’

निर्माण करू,

आणि....

‘राष्ट्रीय एकात्मता’ की जय !

म्हणत

‘किनारे’ एकत्र आणू !!”

तर मग सर्वच म्हणा...

‘प्रांतवादाला’ घाला आळा... आणि

‘राष्ट्रीय एकात्मतेला’ चं पाळा !!!

प्रश्न

राजेश मधुकर सगळगिळे
द्वितीय वर्ष विज्ञान (सुक्ष्मजीवशास्त्र)

मनात काटे सहन होतात
पण फुलं मात्र रूततात
कच्चे धागे मजबूत होतात
पण रेशमी धागेच तुटतात

कधी कधी वाटते जगात
सर्वकाही संपल्यागत
जागा असतो पूर्ण पण
बोलतो झोप लागल्यागत

गंध जातो जसा फुलापासून
वागण्यात बदल होतो
दुःख असते मनात पण
वेडा दुःखात गाणं गात

कोण माझे ? कोण माझे ?
कळत नाही मनाला
या प्रश्नानंतर जग
बदलते प्रत्येक क्षणाला

विश्वास कुणावर, कसा ठेवावा ?
प्रश्न हा पडतो
सडक्या आंब्याच्या संगतीने
रसाळ आंबाही सडतो

नात्यांमध्ये कसं रमावं ?
का नुसतिच करावी नाटकं
जगासह बंद होतील
तेव्हा मनाचीही सर्व फाटकं

जगातील सर्व आपले, सर्व पराये
असं म्हणत शांत निजावं
जगातील या वास्तवाच्या पावसात
मनमुराद निवांत भिजावं

भाषावार प्रांतरचना आणि राष्ट्रीय एकात्मता

मोरेश्वर पुरूषोत्तम सोनार
एम.ए. (प्रथम)

१५ ऑगस्ट १९४७ ला दिल्लीतल्या लाल किल्ल्यावर तिरंगा मोठ्या गर्वाने फडकला. अन् भारताच्या कणाकणाला, मनामनाला, दिशादिशला अन् वाऱ्यालाही स्वातंत्र्याचा परिसस्पर्श लाभला. भारताला स्वातंत्र्य मिळाले ही गोष्ट खरी आहे पण मिळालेले स्वातंत्र्य तो किती वर्ष टिकवू शकेल याविषयी भाकितही व्यक्त केली जाऊ लागली. फाळणीनंतर तर या भाकितांना खूप जोर चढू लागला पण तरीही आपल्या देशाचे स्वातंत्र्य फुलतही राहिले अन् दरवळतही राहिले. आज या सुगंधाची साठ वर्षे म्हणजे हिरक महोत्सव आपण साजरा केला याच पार्श्वभूमीवर आधारित ‘प्रांतवाद आणि राष्ट्रीय एकात्मता’ या विषयावर निबंध लिहित असतांना सर्वप्रथम या स्वातंत्र्यासाठी ज्यांनी ज्यांनी प्राणांची आहुती दिली, ज्यांनी ज्यांनी आपल्या प्राणाचे बलिदान दिले त्या समस्त स्वातंत्र्यसैनिकांच्या पावन स्मृतीस विनम्र अभिवादन करून विषयास स्पर्श करतो.

स्वातंत्र्याची बासष्टी नुकतीच आपण साजरी केली. आजही अनेक भाषा, पंथ, वंश, धर्म, जाती या सान्यांना स्वातंत्र्याच्या धाग्याने औपचारिकरित्या गच्च बांधून ठेवले आहे. हा गोफही हीरक महोत्सवात झळळतो आहे.

जगातल्या अनेक देशातल्या राज्यघटना स्वर्गातल्या देवी-देवतांना, राजा-राणीला, प्रेषितांना अर्पण केल्या गेल्या परंतु ‘एकशे वीस कोटीची’ महाकाय देशाची राज्यघटना लोकांनी लोकांसाठी निर्माण केली जिच्या उद्देशिकेचा प्रारंभ ‘We the people of India...’ अशा लोकांवर विश्वास ठेऊन त्यांनाच सर्वश्रेष्ठ ठरविणाऱ्या वाक्यापासून सुरू होतो, म्हणजे लोकांची शक्ती, लोकांची स्वप्ने, लोकांच्या हातात हात घालून आपले स्वातंत्र्य आजही फुलत आहे.

स्वातंत्र्यानंतरची पहिली काही दशके प्रत्येक राष्ट्रासाठी अत्यंत नाजूक असतात. भारताच्या बाबतीतही तेच झाले. भारत स्वतंत्र झाला. गांधीजींची हत्या झाली, जातीय दंगलीत रक्ताचे पाट वाहिले गेले. परंतु देश डगमगला नाही. कुठल्या नाकुठच्या कारणामुळे शेजारील देशाच्या लोकशाहीचे थडगे उभे राहत होते पण भारताने मात्र सर्वश्रेष्ठ

अशा शासन पद्धतीला जीवनपध्दती बनविण्याचे ठरविले दिल्लीत बसणारा राष्ट्रपती आणि रस्त्यावर भिक मागणारा थोटक्या हाताचा महारोगी यांच्या मताची पत सारखीच असल्यामुळे ‘माझा देश माझी लोकशाही’ ही भूमिका वाढीस लागली.

२६ जानेवारी १९५५ ला भाषावार प्रांतरचना झाली. महाकाय लोकसंख्या असलेला हा देश पण विविध जाती, धर्माचे, विविध पंथाचे, विविध भाषेचे लोक गुण्यागोविंदाने एकत्र नांदावेत. संस्कृतीची जोपासना व्हावी हा राष्ट्रीय एकात्मता बळकट करण्याचा उद्देश होता. त्यामुळे विविध जाती धर्म व असंख्य भाषा असल्यावरही येथे लोकशाही नांदत आहे.

४२ व्या घटनादुरुस्तीत झालेल्या १२ (उद्देश) कलमांमध्ये प्रत्येक (विविध) धर्माचे, पंथाचे, भाषेचे वंशाचे लोक मिळून-मिसळून एकजूटीने राहावे. जेणेकरून राष्ट्रीय एकात्मतेत फूट पडणार नाही हे महत्वाचे उद्देश आहे. अनेक ठिकाणी ते आनंदाने नांदतानाही दिसतात पण दुर्दैवाने काही ठिकाणी धर्मावरून, भाषेवरून विवाद होतात व याचा फायदा स्वार्थी राजकारणी उठवितात.

उदा. गोध्रा हत्याकांड, खैरलांजी सारखी प्रकरणे, हल्लीच चालू असलेला मराठी पाट्या दुकानावर (महाराष्ट्रात) असण्यात हा नवा वाद.

अनेक ठिकाणी राजकारणी मंडळी सत्ता व पैशाच्या लालसेपायी धर्माचा मुद्दा उचलून लोकशाहीचं पुरतं वस्त्रहरण करतात व सामान्य जनता या सत्तापिपांसूच्या पाजीपणाकडे थंडपणे पाहतात. लोकशाहीनं सामान्य नागरिकाला हत्तीएवढं बळ दिले असतांना ही जनता मला काय त्याचे ची पट्टी डोळ्यावर बांधून घेतात. काही ठिकाणी जातीय दंगली उसळतात. धर्माधर्मात दंगे होतात. पण खरा धर्माचा अर्थ कोणी लक्षातच घेत नाही. अशावेळी महात्मा फुलेंचे, देवाला विनविणारे वाक्य मला आठवलं...

“असा कसा देवा तू धर्म निर्मियेला,
गरिबांची दुःखितांची दया नाही का तुला,

तुझ्या राज्यामध्ये का ही शिवाशिव ?
कुणी उच्च-कुणी नीच का हा भेदभाव ?”

पण हा धर्म देवाने निर्माण केला नाही तर तो निर्माण केलाय.
तुमच्या आमच्यासारख्या सामान्य माणसानं.

महाभारतात धर्माची, प्रांतांची व्याख्या करतांना व्यास म्हणतात, “धारायते धर्मः इति, आहुः धर्मेण विधृतः प्रजा” प्रजेला आधार देतो तो धर्म प्रजेच धारण म्हणजे रक्षण करतो समस्त मानवजातीसाठी जसे हवा, पाणी, जमिन, आकाश हे सारे एक आहे त्याचप्रमाणे समस्त मानवजातीचा एकच मानवता धर्म मानला तर समस्त भारतीय प्रांतवाद न करता गुण्या-गोविंदाने आकाशाच्या छताखाली सुखाने नांदेल व राष्ट्रीय एकात्मता अजून बळकट करतील व म्हणतील,

“असंख्य आमुचे धर्म असू द्या,
अनेक अमुची नाती
पण बंधुभावाने नांदू येथे
हिच आमुची माती...”

ॐ ॐ ॐ

ऑजळीत चंद्र आहे भारताच्या

पल्लवी बळीराम चव्हाण
१२ वी वाणिज्य

ऑजळीत चंद्र आहे आज माझ्या भारताच्या
घालूनी गवसणी आकाशी साथीत विज्ञानाच्या ॥ १ ॥
गंगा, सिंधू अन् कृष्णा, कावेरी
फुलवताहेत आज चेहरा ग्रामीण भारताचा ॥ २ ॥
घेऊनी वसा हरित क्रांतीचा राबला भूमिपुत्र
घालाया पाया कृषी-औद्योगिक अन् भौतिक
उत्क्रांतीचा ॥ ३ ॥
रोवूनी पाऊल सिलिकॉन व्हॅलीला
जोडेले देश-देशांना दाखवूनी गुण-दर्जा
उच्च त्या तांत्रिक श्रेष्ठतेचा ॥ ४ ॥
साथ आहे संस्कृतीला, परंपरा नि-तंत्रशुद्ध विचारांशी
मजबूत होतेय वाटचाल, उद्याच्या महासत्तेची
दाखविण्या जगाला
सारे जहाँ से अच्छा हिन्दोस्ता हमारा ॥ ५ ॥

माझं स्त्रीत्व

ममता अनिल पवार
१२ वी वाणिज्य

माझं स्त्रीत्व
शाप ठरतंय माझ्यासाठी ?
मर्यादा... त्याग.... समर्पण
अगदी कळायला लागल्यापासून
शाळेत, घरी, कॉलेजमध्ये गेलं तरी
चावीच्या खेळणीसारखं,
नेहमीच दुसऱ्याच्या इच्छेनुसार
.... माझ्या प्रत्येक हालचालींवर नियंत्रण
आणि संशयाच्या करड्या नजरा
अगदी स्वप्न सुद्धा पहायची नाहीत
स्वःताच्या इच्छेने
मैत्री करण्याचा ती प्राणपणानं जपण्याचा
अधिकार फक्त पुरुषांना
मुलींनी मैत्री करू नये आणि
केली तरी विसरून जावी
आणि झोकून द्यावं सारं आयुष्य
कुणाच्या तरी पायाखाली
या प्रश्नांना खरंच उत्तरं नाहीत का ?
कुठे आहे ?
माझं आत्मभान
माझा आत्मसम्मान
माझी स्वप्न
माझ्या ध्येय आकांक्षा
कुठे आहेत ?

ॐ ॐ ॐ

विविधतेतून एकता

नितीन डी. वाघ
द्वितीय वर्ष कला

“ माझा भारत देश
आगळा-वेगळा,
रणांगणाच्या वीरांचा,
क्रांतीवीरांच्या शौर्यांचा,
विश्वासाच्या पाकळ्यांचा,
संस्कृतीच्या मखमली स्पर्शांचा,
बंधुत्वाच्या वीरधवलांचा,
विविधतेच्या तरंगतेचा....
असे वर्णन ज्येष्ठ उर्दू कवी सय्यद अहमद यांनी
भारताबद्दल केलेले आहे. या ओळींवरून भारतीयांच्या
अखंडतेचा प्रत्यय येतो.

हिमालयापासून ते कन्याकुमारीपर्यंत भारताच्या
वैविध्यतेचा सदैव अनुभव येत असतो. भारताच्या एकतेतील
ऋणानुबंधांचा धागा अखंड मानला जातो.

प्राचीन काळापासून भारतात वेगवेगळ्या संस्कृती
उदयास आलेल्या. त्यातील काही लोप पावल्या तर काही
काळानुरूप बदल करून आपले अस्तित्व आजपर्यंत टिकवून
ठेवले आहे. प्राचीन काळी भारतात वायव्येकडून आर्य भारतात
आले आणि आपली संस्कृती येथे रूजवली, वाढवली आणि
तिचा विकास केला. स्वतःची एक स्वतंत्र ओळख या संस्कृतीने
निर्माण केली आणि मूळ भारतीय संस्कृतीचा स्वीकार करून
दोन्ही संस्कृतीतील नियमांचा योग्य तो संयोग घडवून आणला
आणि एकात्मतेची मुहूर्तमेढ रोवली. विंध्य पर्वतामागील संस्कृती
‘द्रविड संस्कृती’ म्हणून ओळखली जाते. या संस्कृतीनेही आपली
स्वतंत्र ओळख निर्माण करून वेगळे अस्तित्व निर्माण केले.

त्यानंतर वेगवेगळ्या टोळ्या आपल्या
उपजिवीकेसाठी भारताच्या वेगवेगळ्या भागात गेल्या. मोठ-
मोठ्या नद्यांच्या आसपासच्या परिसरात त्यांनी आपला
समाज-संस्कृती स्थापन केली. उदा. सिंधू नदीच्या परिसरातील
संस्कृतीला ‘सिंधू संस्कृती’ म्हणतात.

अशाप्रकारे भारतात वेगवेगळ्या संस्कृती उदयास
आल्या. काळपरतवे त्यात बदल होऊन आजची भारतीय
संस्कृती निर्माण झाली. याच संस्कृतीच्या विविधतेतून आलेल्या

एकतेला राष्ट्रीय एकात्मता म्हटले जाते. भारतात अनेक जाती-
धर्मांचे, पंथाचे लोक राहतात. परंतु, त्यात सर्वांमध्ये राष्ट्राप्रती
एकतेची भावना असते, जी असते राष्ट्रीय एकात्मता.

भारतात आज २८ राज्ये आणि ७ केंद्रशासित प्रदेश
आहेत. प्रत्येक राज्याला स्वतःचा एक दर्जा आहे. प्रत्येक
राज्याची स्वतःची सांस्कृतिक ओळख आहे. महाराष्ट्राची
लावणी आणि नाटक, गुजरातचा गरबा, पंजाब हरियाणाचा
भांगडा, उडीसाचे ओडिसी नृत्य इ. लोकनृत्य हे प्रत्येक
राज्याची ओळख आहे. आज महाराष्ट्र भांगडा, गरबा,
ओडिसी नृत्यप्रकार शिकतो. त्याचप्रमाणे इतरही राज्य लावणी
शिकताना दिसतात. प्रत्येक राज्य दुसऱ्या राज्याचे कलाप्रकार
शिकतात, भाषा शिकतात. यातून सांस्कृतिक देवाण घेवाण
होते आणि हा घटक राष्ट्रीय एकात्मतेला पोषक ठरतो.

चित्रपट व्यवसायात प्रत्येक जाती-धर्मांचे, पंथाचे
लोक कार्यरत असतात. प्रत्येक जण दुसऱ्याची संस्कृती
स्वीकारतात आणि राष्ट्रीय एकात्मता दृष्टीस पडते. भारतीय
लष्करात अनेक जाती-धर्मांचे, पंथाचे लोक असतात. त्यांच्यात
सदैव सलोखा असतो. देशावरील संकटांच्या वेळी
आपापसातील भेदभाव विसरून प्रत्येकजण प्राणपणाने लढतो.

भारतात समान नागरिक कायदा आहे. प्रत्येकाला
विचार स्वातंत्र्य, धर्मस्वातंत्र्य आहे. त्यामुळे भारताला
‘धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र’ म्हटले जाते पण आज याचा सारासार विचार
केला तर खरंच आपण धर्मनिरपेक्ष आहोत का ?...

आज भारतात वेगवेगळ्या जाती-धर्मांमध्ये तेढ
निर्माण होते. त्याचे रूपांतर दंगलीत हाते. शेकडो निरपराध
माणसे मारली जातात. यामुळे देशाच्या राष्ट्रीय एकात्मतेला
धोका पोहचतो. याचा फायदा घेऊन दुसरे देश भारतावर वर्चस्व
निर्माण करू पाहतो.

भारतातील प्रत्येक राज्याची भाषा वेगवेगळी आहे.
आज काही लोकांच्या चिथावणीमुळे भाषेवरून राज्याराज्यात
भांडणे निर्माण होत आहे. त्यामुळे समाजात तेढ निर्माण होते.
याचा थेट परिणाम राष्ट्राच्या अस्मितेवर होतो आणि ती धोक्यात
येते.

धर्माधर्मातील तेढ हे धर्माधपणामुळे निर्माण होत आहे. याचा फायदा अतिरेकी घेऊन भारतात दहशतवादी कारवाया घडवून आणतात. कधी बॉम्बस्फोट घडवून आणले जातात, तर कधी बेछूट गोळीबार. त्यात लाखो निरपराध लोकांना प्राण गमवावे लागतात आणि आपसातील भेदभाव उफाळून येतात.

‘प्रांतवाद’ ही एक राष्ट्रीय समस्या अलिकडे आपल्या देशासमोर आ वासून उभी आहे. कधी प्रांत-प्रांत जागेवरून लढतात, तर कधी भाषेवरून. प्रत्येक प्रांत दुसऱ्यावर शिरजोर होऊ पाहतोय. त्यामुळे समाजासमाजात भेदभाव निर्माण होतो आणि त्याचा थेट परिणाम एकात्मतेवर घडून येतो. त्यामुळे या प्रांतवादाच्या भस्मासुराला वेळीच आवर घातला गेला नाही. तर भारताच्या अखंडतेला तेढ जाऊ शकते.

प्रांता-प्रांतात जाती-धर्मांमुळे संघर्ष निर्माण होतो. राजकारणापासून ते शिक्षणापर्यंत प्रत्येक गोष्टीत आरक्षण मागितले जाते. त्यासाठी आंदोलने केली जातात. मग, त्यासाठी रेल्वे रोखली जाते, हिंसाचार, जाळपोळ केला जातो आणि ‘राष्ट्रीय एकात्मते’ ला धोका पोहचतो.

या प्रांतवादावर, जाती-धर्मातील धर्माधतेवर वेळीच अंकुश बसला तरच भारताचे माजी राष्ट्रपती डॉ. कलाम यांनी पाहिलेले महासत्तेचे स्वप्न प्रत्यक्षात साकार होईल.

परंतु, कला-संस्कृती, खेळ यामुळेच राष्ट्रीय एकात्मतेला मजबूती येते. त्यामुळे या गोष्टींना प्राधान्य दिले तर भारताची ही राष्ट्रीय एकात्मता अशीच अखंड राहील.

याबाबत थोर बंगाली कवी लिहतात,

“विसरा आपसातील भेदाभेदाला,
खणून टाका जाती-धर्माची पाळेमुळे,
शब्दाच्या अस्मितेसाठी तयार रहा
जवान,
विसरू नका ऐक्याला आणि बना
कर्तृत्वाने महान !”

ॐ ॐ ॐ

अश्रुंची वाट

बापू पाटील

एम.ए. द्वितीय वर्ष (इंग्रजी)

तिच्या निरागस डोळ्यांत
अश्रुंची वाट होती
चालतांना पायांना तिच्या
विलक्षण गती होती

समोर असलेल्या मळ्यांच्या ढिगात
आपले आस शोधत होती
झालेल्या बॉम्बस्फोटाची
ती एक घटना होती

मेलेल्यामध्ये कुणाची आई
तर कुणाची बहीण होती
आपल्या आत्मांसाठी
सर्वजन टाहो फोडत होती

रक्ताच्या या पुरात
अश्रुंचीही भर पडत होती
लहान चिमुकली आईच्या प्रेताजवळ
भांबावून बसली होती.

शासन मात्र आपले मृतांचा
वारसांना मदत जाहीर करत होती
या पैशांनी मात्र कुणाची आई
तर कुणाची बहीण परत येणार नव्हती

ॐ ॐ ॐ

जबाबदारी...?

गोपीचंद धनगर

द्वितीय वर्ष कला (मराठी)

सकाळी सकाळी वडिलांनी माझ्या गालावर चपराक दिली व म्हणाले, “गोप्या उठ ! मला कामात थोडी मदत कर.” मी झोपेतून उठलो. डोळे चोळत अंधरूणाच्या घड्या केल्या. नेहमीच्या सवईप्रमाणे दान स्वच्छ केले. व आईने दिलेला चहा मोठ्या आशेने हातात घेतला. परंतु बघतो तर काय चक्र कपामध्ये पाणी. मी खुप संतापलो. व आईला म्हटले, “हे काय चहा कुठे आहे, माझी मस्करी करते का ग आई.” त्यावर आई उद्गारली, “मेल्या एवढ्या उशीरा उठतो वर चहा मागतो काही काम करण्याची बोंबाबोंब, कोणत्या देवाने जनमाले घातलं कुणास ठावूक.” मी मनातल्या मनात थोडा हसलो.

तोवर एक सवंगडी आला म्हणाला, “गोप्या आज रविवार क्रिकेट खेळायला येतोस ना !” मी त्याला डोळा मारून खून केली. तो माझा इशारा समजला. तशी ही आमची लहानपणाचीच सवय म्हणा.

सकाळच्या बससाठी जेवण आटोपल्यावर कॉलेजची बॅग घेऊन बसस्टॅन्डकडे धाव घेतली. समोरून सखाराम नावाचा वृद्ध गृहस्थ माझ्या जवळ येऊन थपकला व म्हणाला, ‘अरे नाता, डाक्टरने निवलेल्या गोळ्या घेऊन येशीन त लई उपकार व्हेईन.’ त्याने माझ्या हातात पावती व पैसे दिले. पैसे घेऊन निघालो. बस आल्यावर सर्व माणसं, बाया उतरू लागली. चढायला सर्वांची गर्दी होत होती, उतारूंना उतरायची घाई तसेच चढणाऱ्यांना चढायची घाई होत होती. मी एका सीटवर बसणार इतक्यात त्या सीटवर ‘किरण’ नावाची ३ वर्षांची मुलगी आपल्या आईची जागा सांभाळत बसली. मुलं म्हणजे म्हातारपणाची काठी असते. असं म्हणतात. लहानपणीचं तीचं हे कृत्य, ही म्हण खरी करणार वाटलं. मी ही एका कोपऱ्यात एका सीटवर बसलो. सोबतच्या मोबाईलची इअर फोन चे स्पिकर कानात घातले. व जगजित सिंगची गजल ऐकू लागलो.

ये दौलत भी लेलो

ये शोहरत भी लेलो

भले छिन लो मुझसे मेरी जवानी

मगर मुझको लौटा दो
बचपन का आँगण
वो कागज की कश्ती
वो बारिश का पानी....

खरंच लहानपण परत मिळवता आलं तर... मी त्यासाठी वाटेल ती किंमत खर्चायला तयार आहे. लहान होऊन आजोबांच्या परिच्या कथा ऐकायच्या दुसऱ्याच्या शेतातून चोरून-चोरून आंबे खायचे... शाळेत खोड्या काढून, गुरूजींच्या हातचा रड्डाही खायचा प्रसंगी... घोडाही बनायचे... आईला कामात मदत करायची.... मामा बरोबर फिरायला जायचं अन् दिवसभर शेतात, रानात मित्रांसोब उनाडक्या करत हुंदडत रहायचं... इतरांच्या नकला करून शाबासकी मिळवायची... पण आपल्या बालपणी आपण किरण एवढे हुशार होतो का ? जग हे गतीमान होत चाललं आहे.

जळगांवी उतरलो... सर्व मित्र ठरलेल्या ठिकाणी जमले. तेथून बसने ‘गोशाळेत’ गेलो. गोशाळेबद्दल सर्व माहिती घेतली. खूप गप्पा मारल्या, हसलो, खेळलो अन् मनसोक्त फिरलो. दिवस कसा मजेत गेला समजलेच नाही.

सायंकाळच्या बसने गावात आलो, बसमधून उतरल्या बरोबर कळाले, गावातला ‘सखाराम’ बाबा सर्वाना सोडून अनंतात विलीन झाला... माझ्या काळजात धस्स झालं. त्याने दिलेली औषधाची पावती मी खिशातून काढली. सकाळीच मला गोळ्या घ्यायला पैसे देणारा, नाता नाता म्हणणारा आजला गेला. त्याने दिलेले पैसे आताही खिशात खुळखुळत होते. दिवसभराच्या मौजमजेत एक छोटीशी गोष्ट आपल्या लक्षात राहू नये, जबाबदारीची जाणीव असू नये.

एक वाऱ्याचा मोठ्ठा झोत आला व हातातली पावती घेऊन गेला. आजही म्हाताऱ्याचे शब्द माझ्या कानात गुंजत होते, “एवढ्या गोळ्या आणशिन त लई उपकार व्हेईन भाऊ....” पण....

ॐ ॐ ॐ

गावाबाहेरच्या हायवेवरचं एक टपरी वजा छोटंसं निर्जन बसस्थानक ! एखाद दुसरं पॅसेंजर सतत तिथं उभं असतं. आपली बस आली की पटकन निघून जातं. उतरलेलं पॅसेंजर आपल्या गावी निघून जातं.

अशा त्या निर्जन बसस्थानकावर मला एकदा बसची वाट पहात राहण्याचा प्रसंग आला.

बसची वाट पहात मी उभी राहिले होते. एवढ्यात खांद्याला झोळी अडकवलेली एक वेडी स्त्री आपल्याशीच हसत, आपल्याशीच बोलत, तोंडातल्या तोंडात पुटपुटत बसस्थानकात आली. बस स्थानकात अन्य कुणीच नसल्यानं माझं लक्ष आपोआपच तिच्याकडं लागलं. चाळीस एक वर्षाची ती बाई मूळची देखणी असावी. पण वेडेपणामुळे आणि उन्हातान्हात सतत फिरल्यामुळे ती रापली होती. रंग काळवंडला होता. विशेष म्हणजे तिला एक हात नव्हता. कोपऱ्यापुढचा निम्मा हात नसल्यामुळे हात आणि मनगट, बोट नसलेला तिचा तो हात कणसाच्या बिरमुटासारखा दिसत होता.

मळक्या कपड्यातली अस्वच्छ, केसांच्या चिंध्या झालेली ती बाई सरळ बसस्थानकात आली पण तिचं कुठचं लक्ष नव्हतं. जणू माझं अस्तित्व तिच्या खिजगणतीत नव्हतं. ती आली आणि बाकड्याच्या पुढच्या बाजूला जमिनीवरच फतकल मारून बसली. ती अशी बसली की, अंगावरची चुरगाळून घड्या पडलेली तिची साडी करदिशी गुडध्याच्या वर गेली. तिच्या लखख गोऱ्यासान मांड्या माझ्या नजरेत आर पार उतरल्या. मी डोळे विस्फारून पाहू लागले. 'हे पाय तिचेच काय ?' असा संशय यावा एवढा फरक तिच्या पांढऱ्या मांड्यांच्या रंगात आणि चेहऱ्या, हाताच्या रंगात होता.

मी तिच्याशी बोलण्याचा तिला बोलतं करण्याचा खूप प्रयत्न केला पण ती आपल्या विश्वातून बाहेर पडायला तयार नव्हती.

आपल्याशीच हसता हसता बोलता बोलता तिंनं आपल्या झोळीतून फूटभर लांबीचा एक लाकडाचा मनगटाएवढा ओंडका बाहेर काढला. त्या ओंडक्याला ती आपल्या एकुलत्या हातांनी कुरवाळू लागली कुरवाळताना काही

मनिषा सुभाष मोहोड
द्वितीय वर्ष वाणिज्य

तरी बडबडू लागली. आपल्याशीच हसू लागली. मी आपली निमूटपणे बघत राहिले.

तिने तो ओंडका छातीशी धरला, त्याचे पटापट मुके घेतले. मला समजेना, ही अशी काय करतीय ? त्या ओंडक्याशी हिचा काय संबंध ? त्या ओंडक्याची ही एवढी माया का करतीय ? त्या ओंडक्याला ती आपलं बाळ तर समजत नसेल ? तिचं बाळ तर वारलं नसेल ? की त्याला कुणी पळवलं असेल ? त्यामुळचं तर हिला वेड लागलं नसेल ? बिचारी, मी मनात म्हणाले, सहन झाली नसेल तिला आपल्या बाळाची ताटातूट !

नंतर तिने तिच्या झोळीतून वेगवेगळ्या रंगाच्या, वेगवेगळ्या आकाराच्या बांगड्या काढल्या त्या हातभर बांगड्या पाहून ती हसू लागली, बांगड्याचा खळाळ ऐकताच ती हसू लागली. तिचे दात चमकन चमकले, कुठल्याही जाहिराती मधल्या दातांपेक्षा तिचे दात पांढरे शुभ्र आणि एक सारखे होते. मी आश्चर्याने तिचे दात आणि तिचं हसणं पाहात राहिले.

बराच वेळ ती, तो ओंडका, त्या बांगड्या, बांगड्या भरणं, पुन्हा काढणं, पुन्हा भरणं करत ती हसू लागली हसता हसता म्हणाली, 'बघ किती छान दिसत्यात काकणं !' दिसत्यात की नाही ? तिच्या प्रश्न ऐकून मी अस्पष्टपणे हो ! म्हणाले. आणि मग....

रागारागाने, आत्यंतिक तिरस्काराने तिने पुन्हा आपल्या झोळीत हात घातला आणि... झोळीतून एक शर्टाची बाही बाहेर काढली. शांतपणे तिने ती शर्टाची बाही त्या ओंडक्यावर चढवली. तो ओंडका आता पुरूषाच्या हातासारखा दिसू लागला. आता तो हातही ती छातशी धरते की काय ? त्याचाही मुका घेते की काय ? मी उत्सुकतेने पाहू लागले, त्या हाताला ती कुणाचा हात समजत असेल ? नवऱ्याचा ? मुलाचा ? भावाचा ? बापाचा ? की अन्य कुणाचा ? माझ्या मनात विचार आला निश्चितच पुरूषाच्या हाताचा तिच्या वेडेपणाशी संबंध असेल काय बरं संबंध असेल ?

शर्टाची बाही चढवलेला तो ओंडका तिने तिथंच खाली जमिनीवर ठेवला आणि बाहेर पळत जाऊन तिने आपल्या

हातात मावेल एवढा मोठा दगड आवला आणि... अत्यंत क्रूर हसत तिने तो ओंडका दगडांनी ठेचून काढला. याचा अर्थ ती त्या पुरूषी हाताचा द्वेष करते. मी धाबरले. काय घडलं असेल तिच्या आयुष्यात ?

निर्जन बसस्थानकावरच्या त्या शांत वातावरणात ओंडक्यावर बसणाऱ्या दगडांच्या घावांचा खटखट आवाज फारच विचित्र, बेसूर वाटू लागला. प्रथमच मला त्या बाईची भीती वाटू लागली. माझ्या समोरून दोन बसेस न थांबताच निघून गेल्या. मी स्वतःवरच चिडले, 'काय अडलं होतं, तिच्या भानगडीत पडायला ?' माझ्या पोटात खोल खोल खड्डा पडला.

मी बसची वाट पाहात राहिले एवढ्यात लांब लांब टांगा टाकीत एक माणूस बसस्थानकाच्या दिशेने येताना दिसला. माझ्या जरा जीवात जीव आला.

तो आला, त्या बाईकडे पाहू लागला. तशी मी त्याला म्हणाले, 'बिचारी वेडी आहे !'

माहित आहे मला ! तो म्हणाला
कुठली आहे ती ? मी विचारले
इथलीच !

कशामुळे झालं तिला असं ?
सगळाच मूर्खपणा
म्हणजे ?

अहो ती बाई मंतर तंतर करायची, अंगाऱ्याच्या पुड्या देऊन रोग बरा करायची.

काही तरीच काय सांगता ? असं काय अंगाऱ्यानं रोग बरा होतो ?

तिच्या हाताला गुण होता हो ! अंगात देवीबी याची बघा तिच्या !

सगळाच मूर्खपणा म्हणायचा मुळातच ती मनोरूप असावी किंवा लोकांना फसवणारी चालू बाई असावी त्यातून हे अंगारा धुपाऱ्याचं कोलीत सापडलं असेल, माझ्या मनात विचार आला, पण तो विचार बाजूला सारून मी त्याला म्हणाले, मग हे असं कसं झालं /

अहो तिचा नवरा तिच्यावर जळायचा !
जळायचा ? का ?
ही विद्या मला दे म्हणायचा !
मग ?

एक दिवस रागाच्या भरात, फुल्ल दारू पिऊन आलेला तो, हातात चाबुक घेऊन 'विद्या शिकव' म्हणून तिच्या खनपटीला बसल ! 'आज विद्या शिकायचीच' म्हणून हड्डाला पेटला. ती 'मला शिकवता येत नाही' म्हणत होती. पण त्याला ते पटत नव्हतं.

नाही काय थांब तुला दावतो आता असं म्हणून कुठं आहे तुझा हात ? ह्योच काय ? असं विचारत त्यानं पुड्या बांधराणा तिचा उजवा हातच तोडून टाकला ! आणि म्हणाला, बस आता बोंबलत ! कशा पुड्या बांधतीस बांध आता ! रक्ताच्या थारोळ्यात पडलेला लालभडक हात बघून तिंनं जी किंकाळी फोडली तवापासनं अशी झाली बघा ही !

नसलेली विद्या कशी देणार होती ती ? खरंच आहे तुमचं तो म्हणाला. तशी विद्या तिच्याजवळ असती, तर आपला हात जोडता आला नसता काय तिला ?

खरंच आहे, अशा नवऱ्याला गोळी घालायला पाहिजे, निदान त्याचा हात तरी तोडला पाहिजे. म्हणजे तोडलेल्या हातांच दुःख त्याला समजेल.

'अगदी खरं आहे बघा तुमचं' असं म्हणत आपल्या खिशात घातलेला हात बाहेर काढून त्यानं तो माझ्यासमोर धरला. मी पुन्हा एकदा हादरले, त्या वेडी सारखाच त्याचाही एक हात तोडका होता. हे काय ? मी म्हणताच,

'मीच तो तिचा नवरा !' तो म्हणाला, मूर्खपणा समजला मला नंतर, पण काय उपयोग ? मी मग माझा हात तोडून घेतला, जो हात तिला नाही, तो मी तरी कशाला ठेवू ? पण, तिला काहीच समजलं नाही. आयुष्यभर पश्चाताप करतोय आता !

चल ऊठ, चल घरला तो तिला उठवत म्हणाला, तो लाकडाचा ओंडका, त्या बांगड्या, शर्टाची बाही सगळं गोळा करून, झोळीत ठेवून झोळी खांद्याला अडकवून तो तिला घेऊन निघून गेला.

मी त्या दोघांकडे पहात राहिले.
माझ्या मनात विचार आला, नवऱ्याला दिसत नाही म्हणून आपल्या डोळ्यावर पट्टी बांधणारी गांधारी आणि बायकोला हात तोडला म्हणून स्वतःचाही हात तोडून प्रायश्चित्त घेणारा हा गांधार...

दोघांचाही आततायीपणा नव्हे काय ?

दहशतवाद - एक ज्वलंत प्रश्न

अश्विनी किशोर पाटील
द्वितीय वर्ष विज्ञान

“सकाळ” वृत्तपत्रात बातमी वाचली, आणि अंगावर शहारे उभे राहिले, थरथराट झाला. आता हे सगळं आम्ही भारतीयांनी किती दिवस सहन करायचे हो. ‘अल् कायदा’ च्या पाकिस्तानी संघटनेने जाहिर धमकी दिली की, ‘दहशतवाद्यांनी मुंबईवर केलेल्या हल्ल्याचे निमित्त करून पाकिस्तानावर लष्करी कारवाई करण्याचा प्रयत्न केला तर मुंबईसारखा हल्ला जागोजागी होईल.’

‘भारताचे लष्कर खेचून काढू.’ अशी धमकीही ‘अल् कायदा’ चा म्होरक्या मुस्तफा अबू-अल आझीद याने दिली. हे सगळ वाचल, ऐकल की वाटतं काय आहे उद्याचा भारत ! अब्दूल कलाम यांनी स्वप्न पाहिले, भारत २०२० पर्यंत महासत्ता बनण्याचं, ते स्वप्न किती फोल ठरणार आहे. याची प्रचिती आपल्याला आल्याशिवाय राहणार नाही, हे म्हणणं खर तर अतिशयोक्तीचं ठरेल.

२६ नोव्हेंबर मुंबईला नुकताच झालेला हल्ला, मालेगाव बॉम्बस्फोट, धुळे दंगल... दहशतवादाने तर जणू थैमानच मांडले आहे. आपले दुश्मन राष्ट्र आपल्यावर वारंवार हल्ले करतात आणि आपले भारतीय हातावर हात ठेऊन सगळं शांतपणे सहन करत आहेत. आणि हो वर्तमानपत्रात ज्योतिषांची आणि नेत्यांची मते येतात की, भारताचा प्रत्येक हल्ला हा २६ तारखेलाच होतो, अंकशास्त्र वगैरे-वगैरे... पण यासर्व गोष्टींना प्रखर उत्तर भारताने कधीच दिले नाही.

‘दहशतवाद’ शब्दातचं जणू भय, भिती, कहर... बरेच काही कणा-कणात भिनलेलं आहे. एखादा हल्ला होतो आणि साऱ्या राष्ट्राला हादरवून टाकतो. या सर्व गोष्टी परंपरेने चालत आलेल्या आहेत. पण आता ही धरणी माता थकली आहे, ती आक्रोश करते आहे की,

“हा नाश थांबवा, भूमातेचे तन-मन जळते आहे । ही मायभूमी, दहशतवादाने होरपळते आहे ।।”

ती मानवाला आर्त हाक देते आहे की, ‘मानवा मला जगायच आहे रे, नको करू रे हे हल्ले, दंगली, बॉम्बस्फोट..., या निष्पाप माणसांचे नको रे प्राण घेऊ, या अशाप्रकारे माझ्या हृदयावर गोळीबार करून, असंख्य जीव

घेऊन, मला असे मारू नको रे... मला जगायचं रे....!!

पण मानवा सारखा दुसरा कोणताही स्वार्थी प्राणी या जगात नाही. फक्त आपल्या स्वतःच्या स्वार्थापायी हा माणूस विकला जातो आणि ‘पाक’ सारखे राष्ट्र आपल्यावर हल्ला करण्यात यशस्वी ठरते. या सर्व घटनांमध्ये जर कोणी नुकसान, हानी भोगत असेल तर एक “सामान्य माणूस” आणि या सर्व घटना घडवून आणणारा पण आपला भारतीय माणूस. २६ नोव्हेंबर २००८ मुंबई सारख्या महानगरीत “हॉटेल ताज” वर अतिरेकी हल्ला झाला, कारण की ५ दिवसांपूर्वीच अतिरेकी ताज मध्ये बेधडकपणे वास्तव्य करत होते. त्यांनी मुंबईत प्रवेश करून, ताज मध्ये आपले वास्तव्य केले, त्यांना हे सर्व शक्य झाले कारण त्यांना भारतीय नागरीकांचा पाठींबा मिळाला म्हणून. थोडासा पैसा दाखविला की आपला भारतीय माणूस विकला जातो, ही नीती पाकिस्तान पूर्णपणे जाणून आहे.

या प्रकाराच्या हल्ल्यात नुकसान झालं, फक्त सामान्य माणसाचं आणि ते झाल फक्त त्यांच्याचं राष्ट्रातील एखाद्या गद्दारांमुळे आणि दुरदर्शनवर जेव्हा अतिरेक्यांना पुन्हा-पुन्हा दाखवत होते तेव्हा अगदी जास्त संताप होत होता की, हा अतिरेकी म्हणजे काही अनुभवी संघटनेचा अनुभवी व्यक्ती नाही तर, २०-२५ तील युवक होता. युवापिढी जर अशीच भरकटत राहिली तर या देशाचे अस्तित्व संपवणे पाक सारख्या राष्ट्राला आणखीच सोपं होणार, यात शंकाच नाही. मी, माझ कुटुंब, नौकरी, पैसा, ... या सर्व गोष्टीत जर भारतीय नागरिक अडकला, तर देश वाचवणे अशक्यप्राय होईल. देशप्रेम म्हणजे काही भारताच्या सीमेवर जाऊन लढणे नाही तर, जे अंतर्गत, प्रांतवाद आहेत ते नष्ट करणे, हे आहे.

प्रत्येक राष्ट्रा-राष्ट्रात सामाजिक, राजकीय, सीमावाद, जाती धर्म, प्रांत या गोष्टींचे वाद मोठ्याप्रमाणावर होत आहेत. या सर्व वादातूनचं ‘दहशतवाद’ जन्माला आला. २१ व्या शतकात कोणताही व्यक्ती धाडसी वृत्ती घेऊन बेफिकीर राहू शकत नाही. घरातून बाहेर पडल्यापासून तर तो घरी परत येईपर्यंत त्याच्या जीवाची कोणतीही शाश्वती नसते. तो कसला बळी ठरेल याची ही शाश्वती नसते, शाळेत गेलेला मुलगा

परत येईल याची पण शाश्वती नसते. कारण दहशतवादाने राष्ट्रा-राष्ट्रात, शहरा-शहरात, इतके थैमान माजवले आहे की, कोणत्याही क्षणाला एखादा अतिरेकी येईल आणि आपल्यावर गोळीबार करून चालला जाईल.

असा हा दहशतवाद तितकाच थरारक आणि भयानक आहे कारण, एकाच वेळेस अनेक निष्पाप जिवांना मारायच धाडस फक्त दहशतवादातच आहे. यात स्त्रियांवरही मोठ्या प्रमाणात अत्याचार होतात आणि कारणे पाहिली तर फारच छोटी असतात, मग ती एखादी जाहिरात असो की, राजकीय घडामोडींचा परीणाम असो, या सर्व गोष्टीत अवहेलना होते ती फक्त सामान्य माणसाची. सामान्य माणूस हा जणू त्यांचा केंद्रबिंदूच ठरला आहे. मग ती गल्लीतील दंगल असो की सीमेवरील हल्ला असो. सगळ्यात जास्त शारीरिक, मानसिक, आर्थिक हानी होते सामान्य माणसाची.

पण फक्त या सर्व गोष्टी कुडत बसून किंवा शासनाला सर्वस्वी जबाबदार मानून आपण आपले हात वर नाही करू शकत. ‘लोकशाही’ स्वीकारली म्हणून फक्त आपले कुटुंब आपण सांभाळायचे आणि देश या भ्रष्टाचारी नेत्यांना सोपवायचा, हे कितपत योग्य आहे. नुसत्याच पक्षांच्या जाहिराती करून हा पक्ष, तो पक्ष, ही पार्टी ती पार्टी बदलवून किंवा टिका टिपणी करून दहशतवादाला आळा घालता येणार नाही. यासाठी आपण जो नेता निवडून देतो, तो कितपत योग्य आहे. हे जाणणं जरूरी आहे. युवक आणि युवतींनी या सर्व गोष्टीत आपला सक्रिय सहभाग नोंदवण्याचं धाडस करणे महत्वाचे आहे.

आपली युवापिढी व्यसने, जुगार, पैसा, प्रेम या जुजबी बाबींमध्ये अडकून न राहता, देशासाठी जगणं महत्वाच आहे. पाक सारखा देश भारताला तोंडावर आव्हान नव्हे तर धमकी देतो, कारण भारतीय युवकांमध्ये ‘देशप्रेम’ नावाची गोष्ट अस्तित्वात नसते.

पाकिस्तानात भारतीयांना म्हणजे भारतातील मुस्लिमांना ‘काफिर’ अर्थात ‘बाटावलेला’ असे संबोधले जाते. आपले भारतीय पैश्यासाठी विकले जातात. मुंबईवर हल्ला झाला सारा देश उघड्या डोळ्यांनी सगळ पाहत होता. पण पाऊल उचलण्याचं धाडस मात्र कुणातच नाही.

जिथे हल्ला होतो, तेथे आपण निवडून दिलेले नेते

ए.सी. चारचाकी गाडीतून हल्ला पिडीत लोकांची विचारपूस करण्यास येतात आणि मग वृत्तपत्रात दुसऱ्या दिवशी नेत्याचा फोटो पहिल्या पानावर छापून येतो. पण हल्ले मात्र वारंवार होत राहतात, पण ते कधी थांबणार याचे उत्तर त्यांच्याकडे नसते.

यावर एकच उपाय आहे की, भारतातील सर्व नागरिकांनी एकत्र येणे गरजेचं आहे. युवापिढीने या गोष्टीवर चिंतन करणे आवश्यक आहे. आजच्या घटकेला जर भारताने ठोस पाऊल उचलले नाही तर सर्वच नष्ट होईल यात शंकाच नाही.

फक्त राजकीय पक्षांना (जे आपण निर्माण केले) किंवा प्रशासनाला जबाबदार न धरता, जागृत होऊन, देशासाठी जगणे, म्हणजे जगणे हे चिंतन करायचे आहे. आणि प्रत्येक नागरिकाने एकच विचार केला पाहिजे.

“माझ्या मायभूमीचे रक्षण हेच ‘स्व’ रक्षण आहे!” आणि यासाठी एकच नारा दिला पाहिजे.

“जिंकू किंवा मरू !”

तर युवकांनो, सावरकरांना स्मरणात आणा, भगतसिंगचे बलिदान आठवा, चंद्रशेखर आजादांना स्मरणात ठेवू आणि भारताला २०२० पर्यंत महासत्ता बनवू या आणि दहशतवाद मिटवू या !!!

या दहशतवादाला आळा घालण्याकरीता भारताचा प्रत्येक नागरिक सुसज्ज झाला पाहिजे. युवकांनीही मोलाचा हातभार लावला पाहिजे.

आणि ‘दहशतवाद’ या सारख्या ज्वलंत प्रश्नाला प्रत्येकाने आपली नैतिक जबाबदारी समजून उत्तर दिले पाहिजे.

आणि सगळ्यांना एकच संदेश दिला पाहिजे,

“जाती-भेद मिटवूया, एकतेने आता तरी राहूया ।

तोंड देऊ दुश्मनाच्या प्रत्येक वाराला, सारे होऊ एकजुटीने सज्ज,

आणि करूया

दहशतवादाला फस्त !!!”

माझ्या स्वप्नातील २०२० नंतरचा भारत

स्वाती भगवान गायगोळ

१२ वी कॉमर्स

माझ्या भारत देशाबद्दलच्या प्रेमामुळे मला उज्वल भारताचे एक स्वप्न पडले. त्या स्वप्नरूपी जगतामध्ये मला माझा २०२० नंतरचा विकसित आणि स्वर्गमय भारत दिसला. माझ्या भारताचे ते सुंदरमय स्वरूप मी सर्वांना सांगू इच्छितो.

२०२० मधला भारत म्हणजे 'सुजलाम-सुफलाम' असा आहे. यामधील लोक अधिकाधिक साक्षर आहेत. शेतीतील नवीन तंत्रज्ञानामुळे उत्पादनात वाढ होऊन शेतकरी धनसंपन्न बनला आहे. उर्जेचा वापर मर्यादित असल्यामुळे उर्जासंकट टळले आहे. भारतातील नीवन पिढी यश मिळविण्यासाठी कोणत्याही संकटावर मात करण्यासाठी तयार आहेत. रस्ता तुमचा काटेरी आहे परंतु फुलांचाही रस्ता काही अंतरावर दृष्टीक्षेपात पडतो आहे. या उत्कीप्रमाणे पूर्ण उत्साहाने लोक ध्येयाच्या दिशेने वाटचाल करीत आहेत.

आजचा भारत म्हणजेच २०२० नंतरच्या भारताचे भविष्य पाहून माझा आनंद गगनात मावेनासा झाला आहे. २०२० नंतरच्या भारतात १००% लोकसंख्या साक्षर आहे. बेकारीचे प्रमाण कमी होऊन सर्वांना रोजगार उपलब्ध झाला आहे. भारत हे एक विकसित राष्ट्र बनले आहे. भारताच्या विकासात अडथळा असणारी गरिबी मुळापासून नष्ट झाली आहे. असा समृद्ध आणि उज्वल भारत निर्माण होण्यात सर्वांचा वाटा मोलाचा आहे.

सर्वांचे लक्ष वेधून घेणारा हा २०२० नंतरचा भारत आहे. या स्वर्गरूपी भारतात प्रदूषण कमी झाले आहे. औद्योगिकीकरण वाढले आहे पण त्यापासून प्रदूषण कमी होत आहे. या अशा परिस्थितीत ताजमहल अधिक शोभून दिसत आहे. प्रवासाच्या साधनांमध्ये सुधारणा झाली आहे.

सुमने उधळतो स्वागतास या,

मधुर गायने मन रिजवाया

या प्रकारे सर्वांनी या उज्वल भारताचे मनापूसन स्वागत केले आहे. आमचा प्रबळ भारत म्हणतो 'हम भी किसी से कम नहीं.' आपला भारत जेव्हा इंग्रजांच्या ताब्यात गेला होता त्यामुळे भारताची स्थिती ढासळली होती. पण भारत

नव्याने उभा राहून स्फूर्तीने म्हणतो आहे 'हारी बाजी को जितना हमे आता है' २०२० नंतरचा माझा भारत इतका शक्तिशाली झाला आहे की तो आता भारताकडे वार्डेट नजरेने बघणाऱ्याला म्हणतो 'पंगाना ले पंगाना ले'.

अशाप्रकारे २०२० नंतरचा भारत मला माझ्या स्वप्नात दिसला हे स्वप्न साकार करण्यासाठी सर्वांनी प्रयत्न केले पाहिजे. प्रत्येकाच्या मनाने म्हटले पाहिजे.

हिंदुस्थान मेरी जान,

हिंदुस्थान मेरी शान

चला तर मग स्वप्नपूर्ती साठी प्रयत्न सुरू करूया.

मैत्री

शितल चौधरी

एम.ए. प्रथम वर्ष (मानसशास्त्र)

स्वतःचा मी पणा

जेथे हरवलेला असतो

सुखाबरोबर किंचितसा

दुःखाचाही फवारा असतो.

समजावणं तर असतंच

पण रागावण्याचाही गंध असतो

रूसवा-फुगवा तर असतोच

पण प्रेमाचा तेथेच पाझर असतो

असे जेव्हा घडत असते

तेथेच मैत्रीचा खरा ध्यास असतो

ख्योळ संपला तर ?

मोरेश्वर पुरूषोत्तम सोनार

पदव्युत्तर भाग - २

'मे' महिन्याचं रखरखतं उन पडलेलं होतं सूर्य भयंकर आग ओकत होता. जमिन तापत चालली होती. उन्हाच्या झळा अंगाला बसत होत्या. आणि सर्वांगाची लाही लाही होत होती.

डिग्या लोटगाडीवर लोखंडी आसान्यांची खेप M.I.D.C. कडे घेऊन चालला होता. त्याच्या अंगातून घामाच्या धारा वाहत होत्या चढावावर गाडी चढविण्याचे तो शर्धीचे प्रयत्न करीत होता, पण गाडी लोटता लोटत नव्हती. उलट उतारावरून त्याच्याकडेच रेलली जात होती. अशा परिस्थितीत काय करावं हे त्याला चांगलच माहित झालं होतं. गाडीवर असलेलं विटकरचं खांड उचलून त्याने गाडीच्या मागच्या नाकाजवळ (नेट) लावला. गाडी थांबली. मग खांडावरच्या मळकट गमज्याने त्याने घामाजलेले तोंड खसाखसा पुसले. थोडावेळ उभा राहिला. बटव्यात उरलेली शेवटची तंबाखू त्याने हाताच्या तळव्यावर ओतली. मिरचीच्या भुकटी सारखा नुसता गाळ. त्यालाच चून्याचं बोट चोळून त्यानं ती मळली, अन् चिमूट भरत तोंडात टाकली. लाळ तोंडातल्या तोंडात घोळायला लागली. पचापचा २-४ पिचकान्या मारल्या अन् घरची आठवण त्याच्या डोळ्यासमोर उभी राहिली. तशी झटक्यात त्याने ती विट काढून फटक्यात गाडीवर ठेवली आणि गाडीला असा काही नेट लावला की गाडी एका झटक्यात चढाव चढली.

त्याने M.I.D.C. मध्ये दिलेल्या पत्त्यावर खेप पोहचविली जवळच्या कॅन्टीनमध्ये गेला. २-३ रांजण पाण्याने भरलेले हाते. त्यातच्या एकातून मगमध्ये पाणी घेतले. आणि सपकन डोळ्यावर, तोंडावर थंडगार पाण्याचा सपका मारला. तसं थोडं गार वाटू लागलं. तोंडातल्या बंबाखूचा चोथा त्याने पूर्णपणे बाहेर फेकला. पाण्याच्या गुळण्या आताही तो प्रसंग त्याच्या डोळ्यासमोरून जात नव्हता. त्याला पुन्हा-पुन्हा आठवतं होतं....

नेहमीप्रमाणे तो पहाटे उठला. परसाकडे जाऊन आल्यानंतर लिंबाच्या काडीचा त्याने दाताने चावून चावून

चोथा केला. तोपर्यंत त्याची बायको लक्ष्मीनं चुल्हावर चहा केला. चहा घेऊन तो कामाला बाहेर पडणार. तोच त्याची आठ दहा वर्षांची पोरगी त्याच्या पायाला बिलगली, म्हणाली, "दादा आज आमच्या शाळेत 'कठपुतलीचा ख्योळ' दावणार हाय... तिकिटं घ्यायला पाच रूपय दे डिग्या म्हणारा, माझ्याजवळ आता एक पैसा न्हाय...."

पण पोरी हट्ट काही सोडेना. तिने एक सारखा तगादा लावला. हातपाट आपटू लागली तसा डिग्याचा पारा चढला. त्याने सपकन ओढून तिचा गाल लाल केला. तसा तिचा भोंगा सुरू झाला इकडे लक्ष्मीनं डिग्याला शिब्याची लाखोली वाहीली, माझ लुगड घा ठिकाणी इरलंय. ते सांधायला चांदूक मिळतं न्हाय, पोरीच्या फ्राकला ठिगळं लावू-लावू मुळचा रंग कोंचा हे ही वळखू यी ना. पोरीचा लाडं करणं दूरचं पण तिची यकादी हौस पण भागवता यी ना तुला... काय कामाचा असला नवरा नू ह्यो असला बाप?... डिग्या वैतागला. घराबाहेर पडला तसा जयाचा भोंगा रडवेल्या सुरात म्हणू लागला, "मला ख्योळ पायचा हाय दादा ख्योळ पायचा हाय." आताही तिचे बोल त्याच्या कानात घुमत होते. "दादा मला ख्योळ पहायला हाय...."

त्याचे काळीज चिरल्यागत झाले. उरलेला चहा त्याने एका घोटात पिऊन टाकला. फरसाणला हात लावण्याचं त्याचं धाडस होईना. त्याने तो परत केला. गाडीला धावतचं लांटतं जयाच्या शाळेजवळ आला. शाळेतुन मुलामुलींचा घोळकाच्या - घोळका बाहेर पडत होता. डिग्या संपूर्ण गर्दीत जयाचा चेहरा शोधण्याचा प्रयत्न करू लागला. तोच कोपन्यातून खांद्याला पिशवी अडकवत येत असलेली जया त्याला दिसली. तो गर्दीतून वाट काढत धावतच तिच्या जवळ गेला. तिच्या तळहातावर ५ रूपयाच नाणं ठेवत तो म्हणाला, "हे घे, जा लवकर ख्योळ बघ, जा पट्टिशी..." जया ते नाणं परात त्याच्या हातात देत म्हणाली. "ख्योळ संपला दादा, ख्योळ संपला...."

डिग्याने आजूबाजूला पाहिले. मुलामुलींना चिडवत,

वाकुल्या दावत, नकल करत गाणी म्हणत मजेत चालला होता एवढ्या गर्दीत उदास असलेल्या एकट्या जयाच्या चेहऱ्याकडे त्याने पाहिले. तिच्या कोरड्याखट्ट डोळ्यात त्याला रडल्याचा भास झाला अन् त्याच्या डोळ्यांच्या कडा त्याच्याही नकळत ओलावल्या कुणालाही ऐकू येणार नाही असं अस्पष्टसं तो बोलला, “खोळ संपला तर....”

खरचं ! खेळ संपला होता, गर्दी पांगली होती. त्याने आकाशाकडे पाहिले सूर्य फिका होतं. चालला होता पण त्याचं काळीजं पेटल्यागत झालं होतं. आणि आपणच रचलेल्या खेळावर नियती दात विचकत हसत होती...

युवक

समाधान धर्मा पाटील
एम.ए. द्वितीय वर्ष (हिंदी)

युगा युगाच्या गतीने
वाऱ्याच्या वेगात वाटणारा
विश्वास आकार देणारा
तूच हा शिल्पकार

उद्याचाच सूर्य तू
क्षितिज आहे तूच खरा
प्रेरणादायी स्रोत तू
महानतेचा मानदंड तू

एकवटून टाक सारी शक्ती
भिंगाच्या दिव्य तेजासमान
कागदाला ही छेद पाडून
त्यास खाक करणारी

रात्रीच्या गर्भातून उमलणारा
या देशाचे बलस्थान तू
या युगाचा राम तू
या युगाचा शाम तू

भारत महासत्ता बनण्याचा
दृढ संकल्प ठाण तू
या देशाची शान तू
या देशाचा अभिमान तू

२०२० मधील भारताची वैज्ञानिक क्रांती

अभिजीत उदय महाजन

११ वी

सध्याच्या या विज्ञान क्रांतीमय तंत्रज्ञान व्याप्त जगात भारत कोणत्याही बाबतीत मागे नाही. २०२० मधील भारताचे दृष्य असेल तरी कसे. कल्पना किती रम्य आहे.

भारत हा लोकसंख्येत जगात द्वितीय स्थानी असून, लोकसंख्या वाढीचा वेग फारच जास्त आहे. याचा परिणाम २०२० मध्ये नक्कीच जाणवणार आहे. परंतु लोकसंख्या व तिच्या परिणामांची जागरूकता व वैज्ञानिक क्रांतीमुळे लोकसंख्या वाढीचा दर योग्य प्रमाणात असेल. आज २००८ मध्ये असलेल्या विज्ञान-तंत्रज्ञानावरून २०२० मधील तंत्रज्ञान नक्कीच आपल्याला तोंडात बोट घालायला लावेल.

सध्या असणाऱ्या असाध्य रोग व रोगांच्या साथीवर उपाय व आधुनिक उपचाराचा शोध लागलेला असेल. त्यामुळे मानवाचे सरासरी आर्युमान नक्कीच सध्यापेक्षा १० वर्षांनी जास्त असेल. हृदय विकार, रक्तदाब व दम्याच्या रोगांमुळे होणाऱ्या मृत्यूच्या प्रमाणात घट होईल.

जैवतंत्रज्ञान तसेच जनुक तंत्रज्ञानातील विकारामुळे अन्नधान्याच्या बाबतीत भारत स्वयंपूर्ण बनलेला असेल तसेच आपण इतर देशांना अन्नधान्य निर्यात करू शकतो. उजाडमाळरान, डोंगरमाथ्यावर सामाजिक वनीकरण अंतर्गत मोठ्या प्रमाणात झाले लावलेली असतील. वनस्पतींसाठी पाण्याचा वापर प्रत्येक शेतकऱ्याला ठिबक सिंचन पध्दती द्वारेच करावा लागेल.

पाणी ! पाणी ! असे कदाचीत मानबाबत होऊ शकेल. सध्याची जल परिस्थिती पाहता. भारताच्या काही भागात म्हणजे राजस्थान सारखे लोक पाण्यासाठी भांडतील, त्यामुळे लोकांना गडुळ पाणी प्यावे लागेल.

पेट्रोलियम तेल आणि दगडी कोळसा यांचे साठे काही भागात संपलेले असतील तर काही भागात संपण्याच्या बेतात असतील. त्यामुळे मानवाला सायकल चालवावी लागेल किंवा सौरउर्जेवर चालणाऱ्या हलक्या वाहनांचा शोध सुरू झालेला असेल. जे काही पेट्रोल, डिझेल उपलब्ध असेल त्याची किंमत किती ! याची कल्पना करणे अशक्यच होईल. परंतु

आधुनिक तंत्रज्ञान किंवा नैनोतंत्रज्ञानाचा विचार करता, शास्त्रज्ञांनी जर कृत्रिम इंधनाचा शोध लावला तर, वाहनांचा अमर्याद वापर आणि अपघातांची संख्या मोजणे कठीण ठरेल.

भारताला मुख्य उर्जास्रोत म्हणून अपारंपारिक उर्जास्रोत पवन उर्जा, सौर उर्जा व अणूऊर्जेवर अवलंबून राहावे लागेल किंवा आपले जीवन प्रागैतिहासिक काळातील मानवासारखे फक्त दिवसा म्हणजेच सूर्य आकाशात असेपर्यंत मर्यादित बनेल.

मानवाची बुद्धिमत्ता आणि मानसशास्त्र यांचा विकास भारतीय लोकांना “कृत्रिम बुद्धिमत्ता” या विषयावर विश्वास ठेवावा की नाही यासाठी विचार प्रवृत्त करावा लागेल आपली मानसिक क्षमता, स्मरणशक्ती कौशल्यामध्ये वाढ झालेली असेल. कदाचीत विचार करणे, तर्क करणे, अनुमान करणे या प्रकारचे कार्य यंत्र किंवा रोबो भारतात करू शकतील. रोबो हे मानवाचे कार्यालयीन सहकारी मित्र असतील. २०२० मधील परिक्षा पध्दती व मूल्यमापन पध्दतीमध्ये आमूलाग्र बदल झालेला असेल. विद्यार्थी घरी बसूनच इंटरनेटच्या माध्यमातून परीक्षा देत राहतील. प्रत्येक विद्यार्थ्याकडे नोट पॅड कॉम्प्युटर असेल की ज्यामध्ये सर्व विषयाची पाठ्यपुस्तके असतील. तसेच लिहिण्याची व चित्र काढण्याची सुविधा राहिल.

इलेक्ट्रॉनिक्स मधील बदल सर्वत्र म्हणजेच मैदानी प्रदेशापासून तर डोंगरामध्ये व उंच पठारी प्रदेशावर आढळून येईल. मोबाईल फोटो, माहिती कुठेही पाठवता येईलच तसेच बोलणारे व ऐकणारे यांचा यंत्राचा शोध लागून त्यांचा उपयोग सुरू झालेला असेल. त्रिमितीदर्शक टिव्ही आणि पूर्णतः स्वयंचलित उपकरणे यांचा उपयोग सर्वत्र आढळले. भारतात सर्व भागात एल.पी.जी. गॅस पाईप लाईन प्रत्येक गावात आढळेल.

भारताची अंतरीक्ष क्षेत्रातील प्रगती इतर देशांना अंतरीक्ष युद्ध खेळण्यासाठी प्रवृत्त करेल. उपग्रहावरून पृथ्वीबद्दलची कोणतीही माहिती भारताला लगेच उपलब्ध होऊ शकेल. विश्वाचा शोध व प्रसार यांचा नवीन शोध भारतीय

शास्त्रज्ञांना लागलेला असेल. वाढत्या लोकसंख्येचा विचार करतांना आपला देश भारत लहान वाटायला लागेन. भारतीय शास्त्रज्ञ अंतराळात दुरपर्यंत शोध घेवू शकतील, चांद्रयान मोहीम भारताला आणखी सहज होईल. भारतीय शास्त्रज्ञ अंतरिक्षामधील शहर यावर प्रयोग करतील.

भारतातसुध्दा जनूक तंत्रज्ञानाने मानवाला उपयोगी व रोगांना बळी न पडणाऱ्या वनस्पती व प्राण्यांचा विकास होवून त्यांचा वापर वाढलेला असेल. भारत जपानप्रमाणे समुद्रकिनारी शहरे, विमानतळ, रस्ते विकसीत करायला सुरवात करेल.

गंध हिरव्या मातीचा...

कु. संध्या निमकडे
एम.ए. मराठी

सुखदुःखाला परस्परांशी हसलो-रडलो
आता तर हा जीवच अवघा असा जखडला
मी त्यांच्या हिरव्या बोलीचा शब्द जाहलो.

रानातल्या कविता प्र. ९

ही कविता कवीचा रानाशी असलेला भावनिक संबंध ती उलगडून सांगतांना दिसते. शेत-रान हे त्यांचे विसाव्याचे स्थानच होय. त्यांचे रानावर अन् रानाचे त्यांच्यावर असलेले प्रेम आपणास दिसते. ते रानाशी सुख-दुःखाच्या गोष्टी करतात. महानोरांना रानाची हिरवी बोली समजली आहे. महानोर म्हणतात "मी त्या हिरव्या बोलीचा शब्द जाहलो" त्यांच्या कवितेत निसर्ग जसाच्या तसा आपणास उतरलेला दिसतो. महानोरांची कविता 'गंधगर्भ लयीने' आणि 'लख्ख चांदण्याने' ओथंबलेली आहे. महानोर केवळ निसर्ग कविताच लिहीतात असे नाही. महानोरांचे अनुभव वेगवेगळ्या जातीचे आहेत. ते त्यांनी निसर्गाच्या सानिध्यात राहून घेतलेले आहेत. कवीचे व्यक्तिमत्व त्यातून प्रकट होते. आत्मपर कविताही त्यांनी लिहीली आहे. त्यांच्या कवितेत खेड्याचे चित्र आहे. तसेच त्यांच्या कवितेत कष्टकरी, कामकरी, समाजाचं वास्तव चित्रण आहे तर एक बाजूला स्त्री जीवनाची अनेक दुःख विलसिते त्यांच्या कवितेत आढळतात.

उसाच्या चिपाडागत त्याची बायको, दोन पोरी
शेजारणींना घेऊन रात्रीच्या पारी
कुठली आली शिक्षणाची सावित्रीबाई योजना
तिचा मोडलेला कणा,
घराच बिढार सांभाळतांना...
तिच्या डोळ्यात
उसाच्या पेटविल्या रानाच्या वेणा...
तिला सोसेना

तिची कहाणी - प्र.क. ४

या कवितेत 'उस' कामगार असणाऱ्या मजुराच्या बायकोची झालेली दैना कविने रेखाटली आहे. ज्यांच्या कवितेत आलेल्या स्त्रियांच्या प्रतिमा ह्या वैयक्तिक जीवनात दुःख भोगणाऱ्या

नामदेव धोंडीबा महानोर या जीवनाची वास्तवता आपल्या साहित्यातून चित्रित करणाऱ्या निसर्ग कवीला नाशिक येथील कुसुमाग्रज प्रतिष्ठानचा यावर्षीचा जनस्थान पुरस्कार मिळाला. कविवर्य, पद्मश्री, कृषिभूषण कुसुमाग्रज पुरस्काराचे मानकरी ना.धो. महानोर हे अस्सल ग्रामीण जीवन जगणारे कवी आहेत. महानोरांची कविता जातिवंत गुण गसलेली, नवतेला सन्मुख अशी आहे. त्यांची कविता हिरव्या मातीतून रूजून आलेली दिसते, त्यांच्या कवितेला देशी मातीचा एक विशिष्ट गंध आहे. सातत्याने उत्कट, भावगर्भकविता, गीते लिहिणाऱ्या या कविच्या कवितेतून प्रेमानुभव, निसर्ग, स्त्रियांच्या वेदना, दुःख आणि समाजाची वास्तवता डोकावतांना दिसते.

पळसखेडे (जि. औरंगाबाद) येथे १६ सप्टेंबर १९४२ साली. एका सामान्य शेतकरी कुटूंबात जन्मलेल्या महानोरांचे माध्यमिक शिक्षण पिंपळगाव, शेंदुणीला झाले तर महाविद्यालयीन शिक्षण मू.जे. महाविद्यालयात झाले आणि येथेच 'रानातल्या कविता' चे बिजांकुर झाले. चार दशकांच्या प्रदीर्घ वाटचालीत ते पद्मश्री, कृषिभूषण, आमदार, साहित्य अकादमी पुरस्कृत झाले. मराठी साहित्यात मोठा ठसा उमटवलेल्या महानोरांनी कविता, कथा कादंबरी, ललितचरित्र, संपादन क्षेत्रात तयंचे फार मोठे योगदान आहे. याशिवाय त्यांनी कृषी, जलसंवर्धन, फलोद्यान, पर्यावरण, ठिबक सिंचन या क्षेत्राबद्दल ही त्यांनी एक कृषिपुत्र म्हणून वास्तव पातळीवर लेखन केलेले आपणास दिसते. तयंच्या लेखणीला जणू परिसस्पर्शच झाला आहे असे वाटते. म्हणूनच रानातल्या कविता ते 'पानझड' हा काळोखाचा मार्ग आपला नाही या निर्मितीचे हे गोड फळ म्हणजे 'जनस्थान पुरस्कार' होय.

महानोरांच्या काव्य लेखनाची सुरुवात साठव्या दशकात झाली. 'रानातल्या कविता' (१९६७) या पहिल्या काव्यसंग्रहाने पळसखेडच्या मातीतून त्यांना महाराष्ट्र पातळीवर आणले.

ह्या शेताने लळा लाविला असा असा की

असल्या तरी त्यांची जीवन जगण्याची वृत्ती निर्भर आहे. ती सोसत, पिचत राहणारी तर कधी झाडापाखरात हरवणारी आहे. कधी ती दुःखाला आव्हान देते. कधी तिच्या सोसण्यात सामर्थ्य आहे. रान, शब्द यांच्याप्रमाणे स्त्री ही केवळ भावनिक अनुभव नसून, त्यांच्या निसर्गाला देह आहे. त्याच्या अरूवार, चुरगाळिता येणाऱ्या कधी 'भुंड्या' पडणाऱ्या शब्दांनाही देह आहे. तसेच त्यांची कविता स्त्री देहधारी - 'शब्दगंधा' आहे.

मी असा आनंदुनी बेहोश होता

शब्दगंधे, तू मला बाहुत घ्यावे.

रानातल्या कविता - पृ. क्र. १०

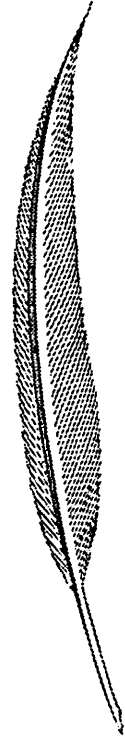
दुःख, सुख, सौंदर्य, नाद-काहीही अनुभवत असतांना महानोरांमधील भावकवी स्फुरण पावतांना दिसतो. कोणत्याही अनुभवा भोवतीची लौकिक वलयं विरून जातात. कधी उपास तर कधी बेहोश, जीवन समजून घेणारा व त्याच्या मूकपणे अर्थ लावू पाहणारा झिंगलेला, बहकलेला पण अबोल कवी या सर्व कवितांमधून उभा राहतो.

अजिंठाच्या पायथ्याशी असलेल्या एक खेड्यात राहणारा हा कवी अजिंठाच्या आसपासचा निसर्ग व अजिंठाचं शिल्प यांच्या जाणिवेने धन्य झालेला आहे.

'गांधारी', 'शेतीसाठी पाणी' या महानोरांच्या साहित्यकृतीचं चौदा भाषेत भाषांतर झाले आहे. तसेच 'पानझड' या काव्य संग्रहाने त्यांना साहित्य अकादमीच्या माध्यमातून अखिल भारतीय स्तरावर पोचविले आहे.

त्यांनी कवितेचे अभंग, गौळण, लावणी, निसर्गकवीता वही सर्वप्रकार त्यांनी हाताळले. तसेच त्यांची चित्रपट गीतेही गाजलली आहेत. जैत रे जैत, सर्जा, एक होता विदुषक, अबोली, मुक्ता, दोघी या चित्रपटांत त्यांची उत्कृष्ट गाणी चित्रित केलेली दिसतात.

ॐ ॐ ॐ

महाराष्ट्र संस्कृती

आशा दत्तात्रय कोल्हे

एम.ए. प्रथम वर्ष

महाराष्ट्र हा एक अंगभूत सौंदर्याने नटलेला प्रदेश आहे. येथील भूमी, समुद्रकिनारे, पर्वत, नद्यांची खोरी, पठारे यांनी अलंकृत झालेली आहे. शतकानुशतकांच्या कालौघात, या प्रदेशावर राज्य करणाऱ्या राजघराण्यांबरोबर या राज्याच्या सीमा बदलत गेल्या आहेत आणि यापैकी प्रत्येक राजघराण्याने या राज्याच्या संस्कृतीवर व परंपरांवर आपला ठसा उमटविलेला आहे.

मंगलदेशा पवित्र देशा वीरांच्या देशा ।

प्रणाम घ्यावा माझा हा श्री महाराष्ट्र देशा ॥

- राम गणेश गडकरी यांनी असे गीत महाराष्ट्रावर लिहिलेले आहे.

महाराष्ट्राची भूमी थंड झालेल्या लाव्हाच्या थरांनी बनलेली आहे. सुमारे ७ कोटी वर्षांपूर्वी घडलेल्या नैसर्गिक उद्रेकाने ही घटना घडली असे भूगर्भशास्त्र सांगते. सह्याद्री हा महाराष्ट्राचा कणा आहे. त्याच्याशी काटकान करून सातपुडा पर्वताच्या रांगा पूर्वेकडे गेलेल्या आहेत. या दोघांनी दक्षिण पठाराचे संरक्षण केले आहे.

महाराष्ट्र ही मराठी बोलीभाषा असणाऱ्या लोकांची भूमी आहे. महाराष्ट्र हे नाव 'महाराष्ट्री' या प्राकृताच्या जुन्या प्रकाराच्या नावावरून पडले असावे मात्र काहींचे मत असे आहे की मुळात ह्या भागात 'महार' आणि 'रष्ट्र' या लोकांची वस्ती होती. या दोन नावांवरून 'महारष्ट्र' व नंतर 'महाराष्ट्र' असे नाव या भूमीला पडले. इतर काहींच्या मतानुसार महाराष्ट्र भूमी दंडकारण्याप्रमाणेच वनभूमी आहे व तिला 'महाकांतार' म्हणत. त्याचा अपभ्रंश म्हणजेच महाराष्ट्र होय. 'सातवाहन' हे पहिले महाराष्ट्रीय राज्यकर्ते त्यांच्यानंतर पश्चिम महाराष्ट्रात त्रेकूटक, भांदकचे वाकाटक, चालुक्य, राष्ट्रकूट आणि देवगिरीचे यादव ही राजघराणी विशेषतत्त्वाने नावारूपास आली. यादव सम्राटांच्या काळात हेमाउपंती बांधणीचा मोठ्या प्रमाणावर प्रसार झाला. त्यानंतर बहामनी सत्तेमुळे महाराष्ट्र भूमी व संस्कृती यामध्ये काहीसा संघटितपणा निर्माण झाला. मात्र या प्रदेशात खरा एकजिनसीपणा आला तो छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या नेतृत्वाखाली उदयास आलेल्या हिंदवी

राष्ट्रवादांमुळेच. शिवाजी महाराजांना गुरूस्थानी असलेल्या समर्थानीच

मराठा तितुका मेळवावा ।

महाराष्ट्र धर्म जागवावा ॥

अशी शिकवण देऊन या कामी मोलाचा हातभार लावला.

सध्याच्या स्वरूपातील मराठी भाषिक महाराष्ट्र राज्य १ मे १९६० रोजी अस्तित्वात आले.

सर्व महाराष्ट्रभर हिंदूंची देवस्थाने एकतर नद्यांच्या काठी किंवा डोंगरमाथ्यावर वसली आहेत. नाशिक, नरसोबाची वाडी, आळंदी, पैठण, पंढरपूर इ. पहिल्या प्रकारात मोडतात. तर जेजुरी, रामटेक दुसऱ्या प्रकारात मोडतात. अष्टविनायकांची ठिकाणे, ज्योतिर्लिंग, कोल्हापूरची अंबाबाई, पंढरपूरचा विठोबा आणि तुळजापूरची भवानी देवी यांचे प्रभावक्षेत्र खूप मोठे असून त्यांच्या दर्शनासाठी महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यातून लोक जातात. वारकरी संप्रदायाने एकात्मतेत मोलाची भर घातली आहे. त्यामुळे महाराष्ट्रातील लोकांत जवळीक निर्माण झाली आहे. अशा आपल्या या महाराष्ट्राची काही वैशिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे -

तीर्थक्षेत्रे -

महाराष्ट्रातील पाषाणगुहातील देवळे आणि भिक्षुनिवास हे भारतीय वास्तुशास्त्र व शिल्पकला यांचे काही सर्वोत्कृष्ट नमुने आहेत. महाराष्ट्राच्या वास्तुशिल्प परंपरते डोंगर, शिखरे किंवा महत्वाची धार्मिक स्थाने यावर बांधलेल्या देऊळवाड्यांचे स्थान फार महत्वाचे आहे. प्रारंभीच्या कालखंडात राष्ट्रकूटांच्या वेरूळ व अजिंठा येथील वस्तूचा विचार होतो. मराठी वस्तुकलेची जडणघडण अनेक वास्तुपद्धतींच्या संमिश्रणातून झालेली आहे.

यात्रा -

उत्सव, पूजाअर्चा, मिरवणूका, भजन, पूजन वगैरे भक्तिमार्गे परंपरा महाराष्ट्रातील बहुतेक महत्वाच्या देवळांशी निगडित आहेत. कोल्हापूरची 'अंबाबाई' खऱ्या अर्थाने अखिल महाराष्ट्राची कुलस्वामिनी ठरेल. मंदिराचे पहिले बांधकाम राष्ट्रकूट किंवा त्या आधीच शिलाहार राजांनी सुमारे

८ व्या शतकात केले असावे. कोल्हापूरच्या अंबाबाईचा देऊळवाडा आणि संबंधित उत्सव व पूजाअर्चा महाराष्ट्रीय मंदिरप्रथांचे उत्तम उदाहरण आहे.

जेजुरीच्या खंडोबा मंदिर हे महाराष्ट्राच्या मंदिर वास्तुकला परंपरेच्या प्रगतीचा एक महत्वाचा टप्पा आहे.

परशुरामक्षेत्र हे कोकणातील सर्वांत महत्वाचे व महाराष्ट्रात प्रसिद्ध असे देवालय आहे.

पंढरपूर आमच्या विठ्ठलाची पंढरी म्हणजे महाराष्ट्राच्या धार्मिक राजधानी आहे, की चांगदेव मंदिर खानदेशच्या वास्तुशैलीचे व मांडणीचे चांगदेवाचे मंदिर हे उत्तम उदाहरण आहे.

महाराष्ट्रात मुख्यतः ५ संप्रदाय आहेत. वैष्णव - महानुभाव, वारकरी व रामदासी हे तीन वैष्णव पंथ आहेत. यादव काळात सुमारे १३ व्या शतकात महानुभाव हा अत्यंत लोकप्रिय पंथ होता. या पंथाची स्थापना चक्रधर स्वामींनी केली आहे. वारकरी संप्रदाय - हे लोक विष्णूची विठ्ठल या रूपाने आराधना करतात. ज्ञानेश्वर व नामदेव या दोघा संतांनी त्याचा पाया महाराष्ट्रात बळकट केला. या संप्रदायामुळे मराठी भाषेला काव्याप्रमाणेच तत्त्वज्ञानाचे लेणे लाभले. समर्थ संप्रदाय - हा संप्रदाय रामदासांनी निर्माण केला. त्यांनी महाराष्ट्रात ठिकठिकाणी मठ स्थापना केली व देवालये बांधली. हे आणि त्यांचे शिष्य यांनी मराठी वाङ्मयात विशेष भर घातली आहे. रामदासांचा दासबोध व मनाचे श्लोक महाराष्ट्रात आजही मोठ्या प्रमाणावर वाचले जातात.

दत्त संप्रदाय - या पंथात विष्णू आणि शिवशक्तीचा मिलाफ दिसून येतो. श्री नृसिंह सरस्वती यांनी दत्तोपासनेला एक वेगळेच स्वरूप देऊन महाराष्ट्रात हा पंथ लोकप्रिय केला.

शैव आणि शक्ति संप्रदाय - नाट्य संप्रदाय - या संप्रदायाचे प्रवर्तक आदिनाथ हे आहेत. आत्यंतिक गुरूभक्ती हा तर त्यांचा एक विशेष शैव संप्रदायात जेजुरीचा खंडोबा, नाशिकचा त्र्यंबकेश्वर व अष्टविनायक मोडतात. शक्तिपंथ या पंथाचा महाराष्ट्रातील इतिहास हा तसा गूढच आहे. तिची एकंदर साडेतीन पीढे महाराष्ट्रात आहेत. ती म्हणजे महालक्ष्मी, भवानी, रेणुका व सप्तश्रृंगी. प्रत्येक महाराष्ट्रीय कुटूंबाला एकेक कुलदैवत व कुलदेवी असते. ज्याची ते मनोभावे पूजा करतात.

सुफी पंथ - हिंदू धर्मातील संप्रदायाप्रमाणेच काही अहिंदू

संप्रदायांनी ही महाराष्ट्रीय जनतेवर छाप बसवली. अशा संप्रदायां पैकी एक म्हणजे सुफी पंथ. हा इस्लामधर्मीय पंथ आहे. हा पंथ महाराष्ट्रात ९ व्या दशकात ईजिप्त मधील नुरूद्दीन या संताने आणला.

बौद्ध धर्म - (नवबौद्ध धर्म) बौद्ध धर्म महाराष्ट्रात ७ व्या शतकापर्यंत मोठ्या प्रमाणावर प्रचलित होता. पर्सो ब्राऊन या विद्वानाच्या मते बौद्ध शिल्पांपैकी अर्ध्याहून अधिक शिल्पे महाराष्ट्रात सापडतात. ही गोष्ट बौद्ध धर्माला महाराष्ट्रात त्याकाळी असलेली लोकप्रियता दर्शविते.

विधी आणि संस्कार -

महाराष्ट्रातील हिंदूंचे धार्मिक जीवन संस्कार नामक विविध धार्मिक विधी आणि परंपरांच्या भोवती गुंफलेले आहेत. खाली नमूद केलेले विधी व संस्कार साजरे करण्याचे महाराष्ट्रात पूर्वीपासून परंपरा होती.

१. ऋतु-संगमन २. गर्भाधान ३. पुंसवन ४. सीमांतोन्नयन ५. जातककर्म ६. पाचवी आणि सटवाई ७. नामकरण ८. कर्णवेध ९. अन्नप्राशन १०. चौल, चुडाकर्म, जावळ ११. विद्यारंभ १२. उपनयन, मुंज १३. समावर्तन, सोडमुंज १४. विवाहुरूढी-हळद, सीमांतपूजन, वरप्रस्थान, मंगलाष्टके, कन्यादान, लाजाहोम, सप्तपदी, चतुर्थोत्सव, अंत्येष्टी.

चालीरीती आणि परंपरा -

१. वटसावित्री पूजा २. हळदी-कुंकू ३. हरतालिका ४. झिम्मा ५. मंगळागौरीचे पूजन ६. भाऊबीज ७. नागपंचमीची पूजा ८. महालक्ष्मीची पूजा ९. वाडी भरणे.

दैनंदिन जीवनातील कला -

महाराष्ट्राला पुरातन वस्तूंचा आणि पुरातन कला अवशेषांचा फार मोठा समृद्ध आणि वैभवशाली वारसा लाभला आहे. येथील जीवनाला संस्कृतीचा ताल आणि परंपरेचा नाद आहे. महाराष्ट्रातील सामान्य माणसाची दिनचर्या अगदी रामप्रहारापासून सुरू होते. मुखमार्जन, तेल लावून अभ्यंगस्नान, केशभूषा, सुंदर पेहराव, प्रसाधन करून आणि आभारनांनी नटूनथटून झाल्यावर दैनंदिन कामासाठी तयारी होते. तुळशीला पाणी, दारापुढे रांगोळी, दाराखिडक्यांवर तोरणे बांधून दिवसाच्या स्वागताची तयारी होते. खास सण आणि उत्सवाच्या वेळी भिंतीवर मंगलचिन्हे आणि देवदेवतांच्या आकृतीही चितारल्या जातात. षोडशोपचार पूजा हा

दिनचर्येतील एक महत्वाचा भाग असतो. मंगलप्रसंगी काही विशिष्ट देवदेवतांच्या खास पूजाही करतात. गणेशचतुर्थी, चैत्रगौरी, मकरसंक्रांत, दिपावली, दसरा, गुढीपाडवा, वसंतपंचमी मोठ्या उत्साहात आणि आनंदात साजरी होतात. जीवनात भ्रष्टाचाराला 'विड्याला' महाराष्ट्रात अग्रस्थान आहे.

कारागिरी -

हस्तकला - महाराष्ट्रात अजून दृढ टिकून असलेल्या पारंपरिक हस्तकला म्हणजे विणकाम आणि धातुकाम कोल्हापूरची चप्पल, महाराष्ट्रात विणलेल्या सतरंज्या, बिछाईतीसाठी देशात प्रसिद्ध आहेत आणि महाराष्ट्रीय साड्या व खण यांना स्वतःचे असे वेगळे व्यक्तिमत्व आहे. तसेच कुंभकला, धातूकात, दगड आणि लाकडावरील कोरीव काम.

अलंकार - १. गळ्यातील दागिने -

सरी, मोहनमाळ, गाटले आणि पुतळीमाळ, चंद्रहार, कोल्हापूरी साज, गोफ, बोरमाळ, हिराकंठी, जोंधळी पोत आणि एकदाणी मोत्याच्या इ.

२. माळा - चिंचपेटी, तन्मनी

३. बांगड्या - तोडे, जाळीच्या बांगड्या, पाटल्या, पिछोड्या

४. दंडावरचे दागिने - वेल, वाळ्या, तूळबंदी, खेळण

५. कानातले दागिने - गुंबरे, तोंगल, भोकर, काप, बुगडी, बाळी

इतर दागिने - नथ, महाराष्ट्रीय स्त्रीचे विशेष अभिमानाचे आभूषण कमरपट्टा.

वस्त्रे -

भारतीय पारंपरिक पोषाखामध्ये प्रामुख्याने मागावरील तयार कपड्यांचा समावेश होतो. त्यामध्ये प्रामुख्याने साडी, शेला, धोतर, शाल, फेटा, लुंगी, पट्टी, आदी वस्त्रे येतात आणि आजही सकळ साडी आणि डोक्यावरून पदर हे महाराष्ट्रीय स्त्री पोषाखाचे आगळे वैशिष्ट्य मानावे लागेल. 'पैठणी' साडी हा मध्ययुगीन महाराष्ट्रातील लोकप्रिय साडी प्रकार आहे.

गेल्या १०० वर्षांच्या इतिहासावर नजर टाकली तर या महापुरुषांच्या बरोबरच आणखीन काही थोर विभूती दिसू लागतात. महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे, महर्षी कर्वे, चाफेकर, कान्हेरे, प्रभृती क्रांतिकारक सेनापती बापट, स्वातंत्र्यवीर सावरकर, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, सानेगुरूजी, अशी

नररत्ने महाराष्ट्राच्या कुशीत जन्माला आली. महाराष्ट्राला अभिमान वाटतो तो दोन गोष्टींचा सह्याद्रीच्या कुशीतली लेणी आणि सह्याद्रीच्या माथ्यावरचे किल्ले. पहिली सौंदर्यतीर्थे आणि दुसरी सामर्थ्याची अधिष्ठाने. घारापुरीच्या त्रिमूर्ती एवढे भव्य आणि प्रभावी शिल्प क्वचितच कोठे दिसेल.

कलेच्या क्षेत्रात महाराष्ट्राची अभिमान जनक कामगिरी आहे. ती नाट्य आणि संगीत यांच्या क्षेत्रात यात महाराष्ट्रात अग्रेसरच आहे. विष्णुदास भावे यांनी 'सीतास्वयंवर' नाटक रचले. चित्रपटसृष्टीचा भारतातील मुळारंभ महाराष्ट्रात झाला. या कलेच्या विकासक्रमातला प्रभातकाल महाराष्ट्रात उगवला. महाराष्ट्रात आदिवासी जीवनापासून ते अत्याधुनिक नागरी जीवनापर्यंत कलासक्ती आणि सौंदर्यपूजा यांना फार महत्वाचे स्थान आहे. वारली, ठाकर, मुरळ्या, महादेव, कोळी, कोकणे, गोंड, माडिया असे अनेक प्रकारचे आदिवासी समाज महाराष्ट्राची संस्कृती श्रीमंत करतात. वाघे आणि मुरळ्या, वासुदेव, भुत्ये, चित्रकथी, भराडी, गोंधळी असे अनेक प्रकारचे कलावंत महाराष्ट्रात पूर्वापार आहेत.

शिवकालानंतर महाराष्ट्रात शाहिरी कलेचा विकासही खूप झाला. अकट-बिकट कवनांच्या चाली मधले पोवाडे गाणारे शाहीर लोकमंच गाजवीत असत. देवळात भजन रंगते तर चव्हाट्यावर शाहिरी कला. उत्तर पेशवाईपासून लावण्यांची रचना मराठी मनाला भूलवू लागली. लावणीचे आकर्षण आजही कमी झालेले नाही. सनई-चौघड्यांच्या स्वरात उगवलेला महाराष्ट्राचा दिवस भजनाच्या किंवा लावणी-पोवाड्याच्या किंवा नाट्यसंगीताच्या किंवा अभिजात संगीताच्या स्वरांनीच संपतो. भक्ती आणि शक्ती आणि कलासक्ती यांचे संगमतीर्थ म्हणजे महाराष्ट्र.

संगणक आपल्या सोबतीला

'संगणक' हा शब्द ऐकला किंवा उच्चारल्याबरोबर आपणास माहिती तंत्रज्ञानाचा खजिना पहावयास आणि अनुभवास मिळतो. सध्याचे युग हे संगणकाचे युग आहे. कारण संपूर्ण विश्व या संगणकाच्या मदतीने मानवाने मुठीत घेतले आहे. जगातील अनेक घडामोडींची क्षणात माहिती घरी बसल्या या संगणकाच्या इंटरनेटद्वारा मिळू शकते. संपूर्ण जग संगणकाद्वारे जवळ आले आहे. या साऱ्या जगावर संगणकाने आपले साम्राज्य प्रस्थापित केले आहे. एक राष्ट्र दुसऱ्या राष्ट्राशी अनेक प्रकारचे व्यवहार संगणकामार्फत करीत आहे. वेगवेगळ्या क्षेत्रात संगणकाचा वापर केला जाऊ लागल्यामुळे बहुतेक राष्ट्रांचा, देशांचा विकास हा तंत्रज्ञानातून झालेला आढळून येतो. जगातील सर्व देशांमधील आजची स्थिती संगणकाच्या रूपाने प्रकाशमान झाली आहे.

प्रगत तंत्रज्ञान आणि ती वापरण्यासाठी आवश्यक असणारी मानवाची मानसिकता, जिद्द व चातुर्य जवळ असल्यास त्या व्यक्तीचा, समाजाचा, देशाचा आणि राष्ट्राचा विकास होण्यास वेळ लागत नाही. परंतु जेव्हा या तंत्रज्ञानाचा वापर योग्यप्रकारे करण्याची मानसिकता जवळ नसते, तेव्हा तो व्यक्ती, समाज, देश आणि राष्ट्र अधोगतीला जाण्यास वेळ लागत नाही. या कारणास्तव सध्याच्या पिढीने आपले कर्तव्य, राष्ट्रहित, संस्कृती व सभ्यता या मूल्यांना डोळ्यासमोर ठेवून संगणकाचा वापर करावा. यातूनच आपला भारत देश एक विकसित, प्रगतीशील आणि शक्तिशाली म्हणजेच एक 'महासत्ता' बनेल. प्रत्येक क्षेत्रात संगणकाने आपले स्थान सर्वश्रेष्ठ बनविले आहे. अभ्यास प्रणालीसाठी तसेच देशातील अनेक बँक, शासकीय संस्था आणि अर्थव्यवस्थेशी निगडित असलेल्या अनेक घटकामध्ये संगणकाचा वापर मोठ्या प्रमाणावर केला जात आहे. शिक्षण, वृत्तपत्र, विधी, वैद्यकीय, व्यापार उद्योगधंदे, औद्योगिकीकरण, चित्रीकरण, संगीत, दूरदर्शन इ. अनेक क्षेत्रात संगणकाच्या वापराने अमुलाग्र बदल घडून आला आहे. याच प्रकारे रेल्वेसेवा, विमानसेवा, पर्यटन, संरक्षण आणि संशोधन याही क्षेत्रात संगणकाने आपले राज्य निर्माण केले आहे. शैक्षणिक क्षेत्रात संगणकाच्या सहकार्याने

रूणाली प्रकाश चौधरी

प्रथम वर्ष विज्ञान

भारताचा विकास होण्यास आता फारसा वेळ लागणार नाही. जगाच्या विकसित राष्ट्रांच्या यादीत आता भारताचाही समावेश असणार आहे. आणि म्हणून २०२० मधील भारत साकारण्यासाठी शालेय शिक्षण किंवा महाविद्यालयीन शिक्षणा बरोबरच सध्याच्या युवा पिढीने संगणकाचे शिक्षण घेणे अत्यावश्यक आहे. आपले महाविद्यालयीन शिक्षण पूर्ण झाले म्हणजे आपले शिक्षण पूर्ण झाले असे नव्हे तर, सध्याच्या युगात माहिती व तंत्रज्ञानाचा समावेश असल्याने आपले भावी जीवन समृद्ध, प्रगतीशील, सुखी व आनंदी बनविण्यास त्यांचे प्रशिक्षण घेणे गरजेचे आहे. शाळेपासून ते शासकीय व निमशासकीय कार्यालयामार्फत संगणकाचे शिक्षण व त्याचा वापर अत्यावश्यक झाला आहे. विशेषतः नोकरीबाबत विद्यालयीन शिक्षणाच्या जोडीला संगणकाचा पाठोपाठ असल्यास आयुष्यातील येणाऱ्या अनेक अडी-अडचणी संगणकाच्या ज्ञानामुळे दूर होऊ शकतात.

संपूर्ण महाराष्ट्र डिजिटल होणार हे वर्तमानपत्रात वाचून आपणास अत्यानंद झाला असेल गेल्या वीस वर्षांपूर्वी आलेल्या या संगणक क्षेत्रात भारतीयांनी गगनाला झेप घेणारी कामगिरी केली. आणखी अतिवेगवान, अधिक क्षमता असणाऱ्या संगणकाची निर्माती केली यालाच "भारतीय सुपर कॉम्प्युटर" म्हणून संबोधले जाते. अमेरिकेने देखील आपल्या देशातील आय.टी. क्षेत्राबद्दल भारताचे कौतुक व कुतूहल व्यक्त केले. एम.आय.आय.टी. च्या सहकार्याने संगणक अभ्यासक्रम तयार करण्यात येणार असून सरकारी शाळांमधील ८० हजारांहून अधिक शिक्षकांना याचे प्रशिक्षण देण्यात येणार आहे. त्यासाठी 'मायक्रोसॉफ्ट' या प्रसिद्ध सॉफ्टवेअर बनविणाऱ्या कंपनीस ३५ लाख विद्यार्थी अभिप्रेत असल्याने यातून विणडोज, एम.एस. ऑफिसव इतर सॉफ्टवेअर मराठीत बनविले जातील. आपल्या मातृभाषेत हे सॉफ्टवेअर आल्याने महाराष्ट्राचासुद्धा कायापालट होईल. या अनुषंगाने राज्यत आघाडी शिक्षण संस्थांना सवलतीच्या दरात संगणक प्रणाली आणि सॉफ्टवेअर देण्याची योजनाही राबविण्यात येणार आहे.

संगणक क्षेत्रात 'संगणकशास्त्र' या विषयात

२००२-०३ मध्ये ३४ पी.एच.डी. एकाच वर्षी सादर करण्यात आल्या. हीच प्रोत्साहनपर बाब नाही तर, या दृष्टीकोनातून भारतीयांनी तंत्रज्ञानाच्या सहाय्याने उच्चशिक्षण क्षेत्रात प्रगतिशील राष्ट्र निर्माण होण्यासाठी अनेक संस्थांतून शिक्षकांना व विद्यार्थ्यांना मायक्रोसॉफ्ट विषयी प्रशिक्षण दिले जाणार आहे.

संगणकात प्रमुख तीन बाबी असतात सॉफ्टवेअर, हार्डवेअर व इंटरनेट. सॉफ्टवेअर म्हणजे काय ? त्याचा वापर कशाप्रकारे करतात, याचे शिक्षण आपल्याला सॉफ्टवेअरमध्ये दिले जाते. सॉफ्टवेअर म्हणजे कॉम्प्युटरचे विविध प्रोग्राम्स ज्यांच्या मदतीने आपण हवे ते काम करू शकतो. हार्डवेअर म्हणजे काय ? त्याचे कार्य कोणते ? तर हार्डवेअरमध्ये कॉम्प्युटरचे सर्व भाग ज्यांना आपण स्पर्श करू शकतो अथवा बघू शकतो. उदा. मॉनिटर, माऊस, की-बोर्ड इ. याच पद्धतीने इंटरनेट म्हणजे काय ? त्याचा वापर कशासाठी व कशाप्रकारे केला पाहिजे हे देखील आपणास ठरवायचे आहे. इंटरनेट किंवा वेब म्हणजे कॉम्प्युटरचे विशाल जाळे. कोणतीही महत्त्वपूर्ण माहिती एकीकडून-दुसरीकडे झटपट देवाण-घेवाण करणारे प्रभावी माध्यम म्हणजेच इंटरनेट होय. इंटरनेटलाच "इंटरनेशनल नेटवर्क" असेही संबोधले जाते. कारण संपूर्ण जगात विविध ठिकाणी असलेले संगणक व संपर्क साधनांनी एकमेकांना जोडलेल्या लक्षावधी संगणकांच्या विशाल जाळ्यामुळे एका राष्ट्राने दुसऱ्या राष्ट्राशी केलेले महत्वाचे निर्णय, व्यवहार अथवा आयात-निर्यात हे इंटरनेटच्या मार्फतच केले जाते.

इंटरनेटमुळे एका देशातील दुसऱ्या देशात असणाऱ्या लोकांशी अनेक प्रकारचे व्यवहार अवलंबून आहे. घरी बसल्या आपणास एखाद्या वस्तुची आयात करायची असल्यास संबंधीत संस्थेला किंवा दुकानदारास इंटरनेटने संपर्क साधला असता काही क्षणात ती वस्तू तुमच्यापर्यंत पोहोचू शकते आयात-निर्यातीच्या प्रक्रियेसाठी अनेक संपर्क माध्यमांचा वापर केला जातो. यात इंटरनेट एक प्रभावी व प्रसिद्ध माध्यमाचा सहभाग जास्तीत जास्त असून ई-मेल, फॅक्स, मोबाईल, टेलिफोन इ. अनेक माध्यमांचा उपयोग केला जातो.

सध्याचे युग हे विज्ञान व तंत्रज्ञानावर आधारलेले असल्याने या स्पर्धात्मक युगात मानवाला अनेक समस्यांना तोंड द्यावे लागते. तथापि काही व्यक्ती या तंत्रज्ञानाचा वाईट

व अयोग्य पद्धतीने वापर करून अनेकांची दिशाभूल व फसवणूक करतात. तरुण युवा पिढी व तय खालोखाल बालवयीन या तंत्रज्ञानाचा उपयोग अयोग्य वापर करतांना आढळून आले आहेत. त्यामुळे अशी जर परिस्थिती असेल तर या तंत्रज्ञानामुळे भारताचा होणारा विकास कोलमडून पडेल.

भारतासारख्या विकसनशील देशाला प्रगती पथावर नेण्यासाठी भारतातील काही सुज्ञ मंडळी प्रयत्न करीत आहेत. भारत हा कृषीप्रधान देश आहे. यात ७०% लोकसंख्या शेती या व्यवसायाशी निगडित आहे. त्यामुळे आपल्या अर्थव्यवस्थेचा कणा म्हणून शेतीकडे पाहिले जाते. तथापि अनेक क्षेत्रात भारत शक्तीशाली राष्ट्र बनविण्यासाठी प्रयत्न करीत आहे. यातून अत्याधुनिक यंत्रसामुग्री, अण्वस्त्रे, शस्त्रास्त्रे, उपग्रह, सुरक्षा यंत्रणा व संरक्षक गोष्टीकडे चिकित्सक दृष्टीने लक्ष देऊन आपली कर्तृत्वाची जबाबदारी बजावत आहे.

संगणकाचे प्रशिक्षण घेण्यासाठी जे मंडळी वंचित राहिल, त्यांच्यासाठी सरकार प्रयत्नशील आहे. भारताची लोकसंख्या भरमसाठ वाढत आहे. या दृष्टिकोनातून स्वयंम रोजगारातून आपले जीवन योग्य प्रकारे घडून ते प्रगती पथावर नेण्याची आपली महत्वाकांक्षा, ध्येय असावीत कारण, स्वयंरोजगारातून आपला भारत देश एक विकसित राष्ट्र म्हणून गणला जाईल. जे लोक संगणकाचे प्रशिक्षण घेतलेले नसतील असे लोक वैज्ञानिकांच्या मते, निरक्षर मानले जातात. अनेक राष्ट्रांची व्यवस्था तंत्रज्ञानावर आधारित आहे. तंत्रज्ञानाच्या जोरावर जपानसारख्या लहान देशाने इलेक्ट्रॉनिक्स क्षेत्रात आपले स्थान प्रथम क्रमांकावर नेले आहे.

भारताला एक समृद्ध, शक्तिशाली व प्रगतिशील राष्ट्र बनविण्यासाठी प्रत्येकाने प्रयत्न करावे. भारत हा ज्ञानसंपन्न, कलासंपन्न देश आहे. हे ज्ञान, या कला संगणकामार्फत आपण आता जगभर पोहोचवू शकतो आणि त्याचाच फायदा आपण उचलायचा आहे. कारण यातूनच २०२० मधील भारत म्हणजेच 'महासत्ता' बनलेलेला भारत आपल्याला बघावयास मिळेल आणि यातूनच एक नवीन उत्क्रांती उदयास येऊन मानव शिलवान, चारित्र्यसंपन्न, सुखी आणि आनंदी बनण्यास मदत होईल.

जय हिंद .....

प्राण-साधना

दिपाली अरूण महाराज

११ वी वाणि

सिद्ध योगी व पतंजली इ. ऋषीमुनीद्वारा प्रतिपादित अशी प्राणायाम ही एक पूर्ण वैज्ञानिक पद्धत आहे. जिच्यामुळे असाधारण रोगांपासून मुक्ती व त्याचबरोबर मनाची शांती व समाधीची प्राप्ती होते. आज योगाच्या नावावर काही तथाकथित योगी समाजासाठी अष्टांगयोगाची अतिमहत्ता व उपयोग विसरून केवळ आसनांचाच जास्त प्रचार-प्रसार करत आहेत. यामुळे समाजात योगाच्या नावावर भ्रम उत्पन्न होत आहे. यासाठी महर्षी पतंजली प्रतिपादित अष्टांग योगातील प्राणायामाचे महत्त्व जाणून घेणे फार आवश्यक आहे.

प्राणाचे मुख्य द्वार नासिका आहे. नासिका छिद्रांद्वारा जाणारा - येणारा श्वासोच्छ्वास जीवन व प्राणायामाचा आधार आहे. श्वास-प्रश्वास रूपी धाग्याचा आधार घेऊन या तन मनाच्या आंतरिक जगतात प्रविष्ट होऊन साधकाला तेथील दिव्यतेचा अनुभव देण्याच्या उद्देशाने प्राणायाम विधीचा अविष्कार ऋषी मुनींनी केला होता.

योग दर्शनाच्या अनुसार 'तस्मिन्-सतिश्वास प्रश्वास योगीतिविच्छेदः प्राणायामः अर्थात् आसनाची सिद्धी झाल्यावर श्वासोश्वासाच्या गतीला रोखणे म्हणजे 'कुंभक' श्वास सोडणे म्हणजे 'रेचक' व नंतर बाहेरच श्वासाला रोखून धरणे म्हणजे 'बाह्य कुंभक' अशा प्रकार प्राणायामात श्वासाचे नियंत्रण केले जाते. पूक कुंभक, रेचक, बाह्य कुंभक ह्या क्रिया केल्या जातात. प्राणायामाचे महत्त्व व लाभ -

प्राणाचा आयाम (नियंत्रण) म्हणजेच प्राणायाम आहे. आपल्या शरीरात ज्या हालचाली होतात त्या सर्वांचा प्राणाशी प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष संबंध आहे. प्रत्येक क्षणाला जीवन आणि मृत्यूचा जो अतूट संबंध मनुष्याशी आहे. तो सुद्धा प्राणाच्या संयोगानेच.

आपल्या वेद शास्त्रात व उपनिषदात प्राणाचा अनंत महिमा गायलेला आहे. अथर्व वेदात म्हटले आहे की, 'प्राणापानौ मृत्योर्मा पात स्वाहा.' अर्थात् प्राण व अपान हे दोन्ही माणे मृत्यूपासून रक्षण करत. जणू महाराज प्राणायामा संबंधी म्हणतात, 'दहयन्ते ध्यायमानानां धातूनां हि यथा मलाः तथेद्वियाणां दहयन्ते दोषा प्राणस्य निग्रहात् ।।' अर्थ - जसे अग्नीत तापवल्याने सुवर्णासारख्या धातूचे मालिन्य

नाहिले होतात. तसेच प्राणायामाने इंद्रिय व मनाचे दोष दूर होतात. योगासनांनी आपण स्थूल शरीराच्या विकृती करतो. सुक्ष्म शरीरावर योगासनांपेक्षा प्राणायामाचा विशेष प्रभाव पडतो. प्राणायामाने सुक्ष्म शरीरा बरोबर स्थूल शरीराचा विशेष प्रभाव पडतो.

स्थूलरूपाने प्राणायाम श्वासोश्वासाच्या व्यायामाचा एक पद्धती आहे. ज्यामुळे फुफ्फुसे बलवान होतात. रक्ताभिसर सुधारण्याने उत्तम आरोग्य व दीर्घ आयुष्य लाभते.

शरीर विज्ञानानुसार मानवाची दोन्ही फुफ्फुसे श्वासा शरीरात भरण्याची यंत्र आहेत. त्यात भरलेला वायू सर्व शरीर ऑक्सिजन देतो. आणि वेगवेगळ्या अवयवातून उत्पन्न झालेले मलाला (कार्बोनिक गॅस) बाहेर टाकतो. ही क्रिया ठीक प्रमाणे होत राहिल्याने फुफ्फुसे मजबूत होतात आणि रक्तशुद्धीचे काम चालू राहते. अपूर्ण श्वासोच्छ्वासाने फुफ्फुसातील काही भाग निष्क्रिय बनतो व त्यात विजानीय घटक साहजिक राहतात. व्यक्ती भयंकर रोगाने ग्रस्त होतात. परिणामी ह्या रोगांना मृत्यू देखील येतो. त्यामुळे व्यक्तीने वेळीच प्राणायामाचे महत्त्व समजावून घेतल पाहिजे. कारण दीर्घायुष्यासाठी ते सर्वाधिक उपयोगी ठरेल. वेगवेगळ्या रोगांचे निवारण, प्राणवायू प्राणायामाद्वारा नियमन केल्याने सहजतेने होवू शकते.

उद्वेग, चिंता, क्रोध, निराशा, भय आणि कामुकता इ. मनोविकारांवर नियंत्रण प्राणायामा द्वारा सहजच होऊ शकते. इतकेच नव्हे तर मस्तकाची क्षमता वाढून स्मरणशक्ती, कुशाग्र बुद्धि, समज, दूरदर्शीपणा सुक्ष्म निरीक्षण, धारणा, प्रसा, मेधा इत्यादी मानसिक क्षमता सुदृढ करून प्राणायामाद्वारा दीर्घजीवी व दीर्घजीवनाचा वास्तविक आनंद प्राप्त करता येवू शकतो.

सृष्टीत जो प्राणी जितका कमी श्वास घेतो तितका तो दीर्घायुषी होतो.

प्राण्यांमध्ये जे प्राणी ज्या गतीने श्वास घेतात त्याप्रमाणे त्यांचे आयुष्य असते असे आपण बघतो.

उदा. कासव चार-चारशे वर्षे जीवंत राहते.

योगाभ्यासी पुरुषांची प्रथम श्वास संख्या ४ प्राणायाम आणि ध्यानाच्या नियमित सरावाने ४ पर्यंत होऊन म्हणूनच योगी ४०० वर्षांपर्यंत दीर्घ आयुष्य प्राप्त करू शकतो.

भारताची पहिली चांद्रयान मोहीम

पुनमसिंग चव्हाण
द्वितीय वर्ष कला

२२ ऑक्टोबर २००८ रोजी पीएसएलव्ही सी-११ द्वारे इस्त्रोने १३०० कि.ग्रॅ. वजनाचे आपले पहिले चांद्रयान आंध्रप्रदेशातील श्रीहरीकोटा येथील सतीश धवन अंतरिक्ष केंद्रावरून प्रक्षेपित केले पीएसएलव्ही सी-११ ने चांद्रयान - १ ला २२८६६ कि.मी. ते २५६ कि.मी. या प्रारंभिक कक्षेत स्थापित केले.

बेंगलोर येथील स्पेस क्राफ्ट कंट्रोल सेंटरने पाच टप्प्यात हे अवकाशयान पृथ्वी व चंद्राच्या विविध ऑर्बिटमध्ये स्थानांतरित केले आणि ८ नोव्हेंबर २००८ रोजी ते चंद्राच्या कक्षेमध्ये पोहोचले.

पृथ्वी आणि चंद्रातील अंतर ३.८४ लाख कि.मी. असून चंद्रापर्यंत १०० कि.मी. अंतरावर चांद्रयान - १ चंद्राभोवती फिरत आहे. दोन वर्षे याच कक्षेत राहून चंद्राच्या वातावरणाबाबतची सर्व माहिती चांद्रयान १ गोळा करणार आहे.

चांद्रयानावर ११ पेलोड असून त्याद्वारे पृथ्वीवर येणारे सर्व सिग्नल गोळा करण्यासाठी कर्नाटक राज्यातील बेंगलोरपासून ४० कि.मी. अंतरावरील ब्याळालू येथे ३२ मीटर व्यासाचा विशाल अँटिना बसविण्यात आललेला आहे.

चंद्राबाबत माहिती -

व्यास - ३४७५६ कि.मी.

वजन - ७३,४५५.६० कोटी टन

भ्रमण कालावधी - २७ दिवस, ७ तास, ४३ मी., ११.५ सेकंद

पृष्ठभागावरील तापमान - उणे १६३ ते ११७ डिग्री सें.

पृथ्वीपासून सरासरी अंतर - ३,८४,४०३ कि.मी.

पृथ्वीपासून सर्वात जास्त अंतर - ४,०६७९१ कि.मी. (१९१२ साली)

पृथ्वीपासून सर्वात कमी अंतर - ३,५६,३७५ कि.मी. (१९८४ साली)

* ४.५ अब्ज वर्षापूर्वी चंद्र, पृथ्वीपासून वेगळा झाला.

* सहाव्या शतकात आर्यभट्टाने चंद्राचा आकार आणि त्याचे पृथ्वीपासूनचे अंतर मोजले.

* १६०९ मध्ये गॅलिलिओन पहिल्यांदाच दुर्बिणीच्या साहाय्याने चंद्राचा अभ्यास केला होता.

* ३ मार्च १९५९ अमेरिकेने चंद्रावर आपली पहिली मोहिम पायोनियर - ४ ही पाठविली.

चांद्रयान - १ मोहितेची उद्दिष्टे -

१. चंद्राच्या पृष्ठभागाचा त्रिमितीय अँटलास तयार करणे.

२. चंद्राच्या संपूर्ण पृष्ठभागाचा रासायनिक नकाशा तयार करणे.

३. चंद्रावर पाणी किंवा बर्फ आहे की नाही याची खात्री करणे.

४. चंद्राच्या जमिनीत असलेली खनिज संपत्ती शोधणे.

चांद्रयान मोहिमेचा खर्च -

भारताचा चांद्रयान मोहिमेवरील खर्च ३८६ कोटी रूपये असून त्यातील अंतरिक्ष यानाचे मूल्य १८६ कोटी रूपयांचे आहे. ४४ मीटर लांबीच्या पीएसएलव्ही सी-११ चे मूल्य १०० कोटी रूपये आहे. तसेच इंडियन डीप स्पेस नेटवर्क स्थापन करण्याचा खर्च १०० कोटी रूपयांचा आहे. त्याद्वारे ३२ मीटर व्यासाचा विशालकाय अँटिना निर्माण करण्यात आला.

जगातील ६८ वी चांद्रमोहिम -

चंद्रावर पाठविण्यात आलेली भारताची ही पहिली मोहिम असली तरी ती जगातील एकूण ६८ वी मोहिम आहे.

२ जानेवारी १९५९ रोजी तत्कालीन सोव्हिएत संघाने पहिली चांद्रमोहिम पार पाडली होती. ३ मार्च १९५९ रोजी अमेरिकेने आपली पहिली चांद्रमोहिम सुरू केली. त्यानंतर या दोन्ही देशांनी मिळून ६२ चांद्रमोहिमा पार पाडल्या.

चांद्रयान १ वर भारताचा राष्ट्रध्वज होता. १४ नोव्हेंबर २००८ रोजी मून इम्पॅक्टर प्रोब द्वारे तो चंद्राच्या पृष्ठभागावर रोवला गेला. आता पर्यंत पुढील सहा देशांनी चंद्रावर यशस्वी मोहिमा पार पाडल्या आहेत. अमेरिका, रशिया, युरोपीयन युनियन, चीन, भारत. अमेरिका आणि रशियाने चंद्रावर आता पर्यंत एकूण ६० अवकाशयाने पाठविलेली आहेत. ते ११ उपकरणासहित विविध प्रकारचा

अभ्यास करण्यासाठी भारताद्वारे पाठविलेली ही जगातील पहिली मोहिम आहे. या ११ वैकी पाच उपकरणे इस्त्रोची असून, २ नासाची, ३ युरोपीयन स्पेस एजन्सीची आणि १ बल्गेरियाचे आहे.

२०१२-१३ दरम्यान भारत चांद्रयान - २ मोहिम अवकाशात पाठविणार आहे. त्याद्वारे एक रोव्हर चंद्राच्या पृष्ठभागावर पाठविला जाणार आहे. हा रोव्हर भारताला रशियाकडून मिळणार आहे तसेच २०१५ मध्ये इस्त्रोद्वारे पहिला भारतीय अवकाशयात्री अवकाशात जाणार आहे.

३१ जुलै १९९९ रोजी नासाच्या ल्युनार प्रॉस्पेक्टरने अमेरिकन ज्युओलॉजिस्ट ह्यूजेन शू मेकर यांच्या अस्थी चंद्राच्या पृष्ठभागावर विसर्जित केल्या.

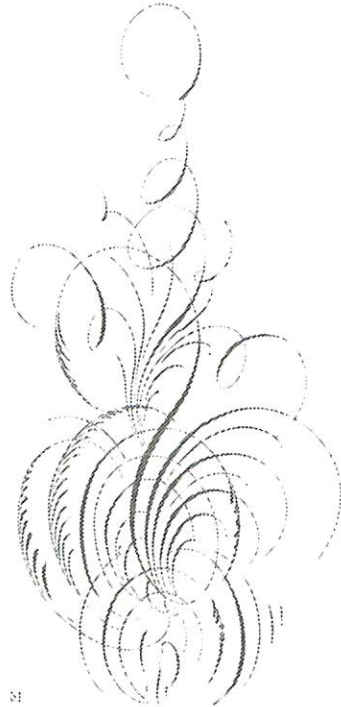
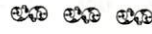
शनीला एकूण ३४ उपग्रह असून त्यापैकी सर्वात मोठा म्हणजे टायटन व त्याचा व्यास ५,१५० कि.मी. असून तो बुध आणि प्लूटोपेक्षा मोठा आहे.

भारताच्या अवकाश कार्यक्रमातील महत्वाचे टप्पे -

- * १९ एप्रिल १९७५ आर्यभट्ट या पहिल्या उपग्रहाचे प्रक्षेपण.
- * ११ जुलै १९८० रोहिणी हा उपग्रह त्याच्या भ्रमणकक्षेत यशस्वीरित्या स्थापित.
- * ३१ मे १९८१ ऑपल या दूरसंचार उपग्रहाचे यशस्वी प्रक्षेपण.
- * २० नोव्हेंबर १९८१ भास्कर हा उपग्रह यशस्वीरित्या त्याच्या भ्रमणकक्षेत स्थापित.
- * १० एप्रिल १९८२ इन्सॅट १ए हा इन्सॅट मालिकेतील पहिला उपग्रह प्रक्षेपित.
- * १७ एप्रिल १९८३ आरएसडी हा दूरसंवेदी उपग्रह त्याच्या भ्रमणकक्षेत स्थापित.
- * एप्रिल १९८४ भारताचा पहिला अंतराळयात्री स्कॅडन लीडर राकेश शर्मा सोव्हिएत अवकाशयान सोयुजद्वारे अवकाशात.
- * १७ मार्च १९८८ भारताचा पहिला सुडूर संवेदन उपग्रह आयआरएस-१ चे यशस्वी प्रक्षेपण.
- * ११ फेब्रुवारी २००२ स्वदेशी क्रायोजेनिक इंजिनाचे यशस्वी परीक्षण त्याचा वापर करून ३६ हजार कि.मी. उंचीवर भूस्थिर कक्षेत उपग्रह प्रक्षेपित करता येतात. सध्या हे तंत्रज्ञान जगातील अमेरिका, रशिया, फ्रान्स, चीन आणि जपान या पाच देशांकडेच आहे.
- * १२ जानेवारी २००३ नासाच्या अंतराळ कार्यक्रमांतर्गत

अवकाशात जाणारी कल्पना चावला ही भारतीय वंशाची पहिली महिला बनली.

- * ७ मे २००३ स्वदेशी रॉकेट जीएसएलव्ही डी-२ चे यशस्वी प्रक्षेपण.
- * १५ ऑगस्ट २००९ तत्कालीन पंतप्रधान अटल बिहारी वाजपेयी यांनी लाल किल्ल्यावरून चांद्र मोहिमेची घोषणा केली.
- * ९ मे २००६ इस्रो व नासा यांच्यात अंतराळ कार्यक्रमाबाबत सहकार्याचा ऐतिहासिक करार.
- * १० जानेवारी २००७ पीएसएलव्ही सी - ७ द्वारे पहिल्यांदाच ४ उपग्रह अवकाशात त्यातील दोन उपग्रह परदेशी होते.

श्री. अण्णासाहेब पी.के.पाटील व्याख्यानमालेचे उद्घाटन करतांना रयत शिक्षण संस्थेचे कार्याध्यक्ष अॅड. रावसाहेब शिंदे

श्री. अण्णासाहेब पी.के.पाटील व्याख्यानमाले समयी मा. अॅड. रावसाहेब शिंदेचे स्वागत करतांना मा. कुलगुरु डॉ. के. बी. पाटील सोबत श्री दिलीप पाटील व श्री विद्याधर पानट

श्री. अण्णासाहेब पी.के.पाटील व्याख्यानमालेत बोलतांना अॅड. रावसाहेब शिंदेची एक भावमुद्रा

श्री. अण्णासाहेब पी.के.पाटील कार्यगौरव सोहळ्या प्रसंगी मा.पी.के. पाटील यांच्या वतीने मानपत्र स्विकारतांना प्राचार्य डॉ. अशोक पाटील.

हिंदी विभागात आयोजित व्याख्यानात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतांना मा. प्राचार्य डॉ. एस.के. जोगी (जेऊर, सोलापूर)

हिंदी परखवाडा निमित्त आयोजित बक्षीस वितरण सोहळ्या प्रसंगी बक्षीस वितरण करतांना प्रा.डॉ. विश्वास पाटील (शहादा कॉलेज)

नौसेना दिनानिमित्त आयोजित व्याख्याना प्रसंगी प्रा. लेकुरवाळे यांचे स्वागत करतांना डॉ. सुरेश तायडे (समन्वयक, कला विद्या शाखा)

युवती सभा

युवती सभा "गप्पा गोष्टी आणि सूत्र संचालनाचे तंत्र" या विषयावर बोलतांना जेष्ठ निवेदिका सौ. मंगला खाडीलकर

सौ. मंगला खाडीलकर यांचे स्वागत करतांना डॉ. जी.एस. चौधरी (उपप्राचार्य विज्ञान शाखा)

तीन दिवसीय दांडीया शिबीरातील आनंदी क्षण

मराठी मानसशास्त्र परिषद- २३ वे राज्यस्तरीय अधिवेशन

मानसशास्त्राच्या अद्यावत प्रयोगशाळेचे उद्घाटन करतांना के.सी.ई. सोसायटीचे अध्यक्ष मा. नंदकुमार बेंडाळे सोबत श्री. श्रीकांत मणियार

मराठी मानसशास्त्र परिषदेच्या २३व्या राज्यस्तरीय अधिवेशनाचे दीपप्रज्वलन करून उद्घाटन करतांना मा.डॉ. के.बी. पाटील (कुलगुरु उ.म.वि.) व सोबत मा. नंदकुमार बेंडाळे

मराठी मानसशास्त्र परिषदेच्या समारोप कार्यक्रमात मार्गदर्शन करतांना डॉ. आर.व्ही. किर्दक (संचालक, उच्चशिक्षण, महा. राज्य)

ओजस्विनी इन्स्टीट्यूट- एक झलक

फॅशन शो- ब्रोकेडराऊंड

फॅशन शो- ब्रोकेडराऊंड

फॅशन शो- खादीराऊंड

इम्पॅक्ट राज्यस्तरीय सॉफ्टवेअर स्पर्धा - क्षणचित्रे

स्पर्धेचे उद्घाटन करताना मा.श्री. किशोर वझे (जनरल मॅनेजर बँक ऑफ महाराष्ट्र) डावीकडून सौ. हेमलता पाटील, प्राचार्य अनिल राव, अध्यक्ष श्री. नंदकुमार बेंडाळे, डॉ. श्री.बी.व्ही. पवार, डॉ. ओ.एच. महाजन

डॉ. जी. डी. बेंडाळे, इम्पॅक्ट फिरता चषक प्राप्त विजयी विद्यार्थी

स्पर्धेतील बक्षीस विजेते विद्यार्थी, डॉ. एस. बी. चिंचोलकर यांचे शुभहस्ते बक्षीस स्विकारतांना

साम दूरचित्रवाणीच्या भेटी प्रसंगी, मार्गदर्शन करताना साम मराठी वाहिनीचे संचालक विश्वासराव देवकर

सकाळ करंडक अंतरमहाविद्यालयीन एकांकिका स्पर्धेचे जल्लोषपूर्ण वातावरणात राज्यस्तरीय प्रथम पारितोषिक स्विकारतांना मू. जे. चे विद्यार्थी सोबत मा. चंद्रकांत कुलकर्णी, जेष्ठ नाटककार रत्नाकरी मतकरी, अभिनेते सतिश पुळेकर

सिने-नाट्य अभिनेते राहूल सोलापूर यांच्या समवेत उपप्राचार्य प्रा. एन.व्ही. भारंबे, कला शाखा समन्वयक प्रा.डॉ. सुरेश तायडे, तसेच महाविद्यालयातील प्राध्यापक वृंद

केमिस्ट्री टॅलेंट सर्च परीक्षेच्या बक्षिस वितरण समारंभा प्रसंगी बोलतांना प्रा. डॉ. डी.जी. हुंडीवाले (उ.म.वि.)

“अजिंठा” ला यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान मुंबईचा राज्यस्तरीय पुरस्कार प्रदान करतांना मा.ना. सूर्यकांताताई पाटील (केंद्रीय राज्य मंत्री) व मा.ना. सुरेश वरपुळकर (राज्यमंत्री महा.) पुरस्कार स्विकारतांना डॉ. सुरेश तायडे व प्रा. अमर चव्हाण

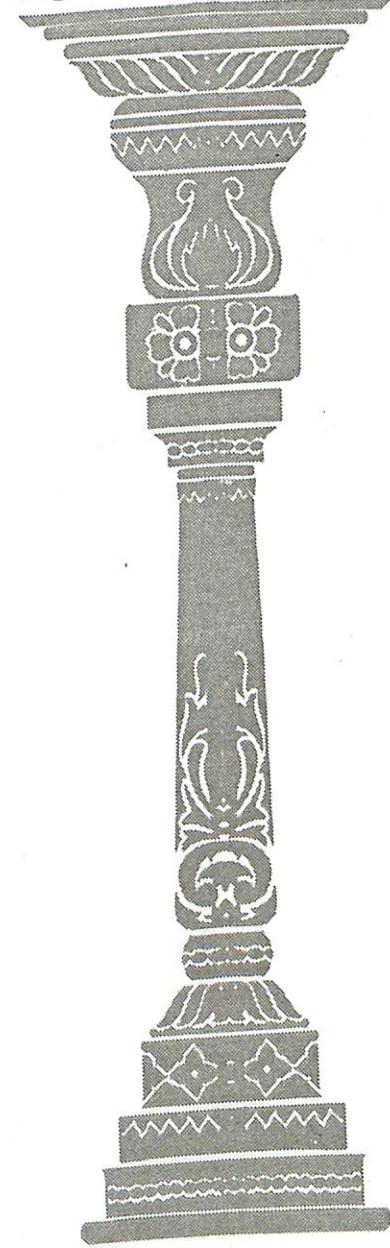
संस्कृत समाहाचे उद्घाटन करतांना डॉ. दे. ख. खरवंडीकर (अहमदाबाद) व प्राचार्य अनिल राव

आरोग्य जागृती मेळावा कार्यक्रमात भ्रूणहत्येवर पोवाडा सादर करतांना कलाकार

हिन्दी विभाग

पान ५९, ५०

सफलता का मूल रहस्य

भावीन त्रिवेदी

वाणिज्य विभाग

“सफल इन्सान सफलता पाने पर रूक नहीं जाता,
वह सदा आगे की संभावना पर कार्य करता है।”

इससे दो लाभ मिलते हैं - पहला नई संभावना,
दूसरा नई सफलता का दर्शन।

पहली चीज जो हमें मिली है वह है विचार शक्ति।
हर इंसान को विचार शक्ति का स्रोत मिला है। इसके विपरीत
जानवरों में विचार शक्ति नहीं है, वे सोच नहीं पाते, उनमें
विचार नहीं चलते। इंसान ही एकमात्र ऐसा प्राणी है जो
विचार कर पाता है क्योंकि उसके पास भाषा है। भाषा विचारों
का आदान-प्रदान करने का सशक्त माध्यम है जिसके द्वारा
विचार परिष्कृत होकर वृद्धिगंत होते हैं।

विचार बहुत मजेदार होते हैं - जैसे आपके बिना
कुछ किए भी आपकी साँस चलती है वैसे ही आप कुछ भी
नहीं करे तो भी विचार चलते हैं। अगर आप साँस खुद लेना
चाहें तो चार की गिनती पर साँस अंदर लेना और चार की
गिनती पर साँस को बाहर छोड़ना है, तो आप खुद भी साँस ले
सकते हैं। विचार भी ऐसे ही है। अगर आप विचार करना
चाहे कि चार की गिनती पर मैं विचार करूँगा तो आप यह कर
सकते हैं इसका अर्थ यह हुआ कि आप विचारों को दिशा दे
रहे हैं। इसके दो पहलू हैं जो इस प्रकार हैं -

विचारों को सकारात्मक दिशा प्रदान करें -

अगर विचारों को दिशा नहीं देंगे तब भी वे खुद-
ब-खुद चलते रहेंगे। विचारों को दिशा देना आवश्यक है।
विचारों को दिशा न देने से वरदान अभिशाप बनने लगा है।
जिन लोगों ने साँस को दिशा दी उन लोगों ने स्वास्थ्य प्राप्त
किया यानी वहीं साँस 'प्राणायाम' बन गई। जो लोग प्राणायाम
जानते हैं उन्हें पता है कि साँस जो खुद-ब-खुद चल ही रही है
इसे कैसे लिया जाय ? अर्थात् कितनी देर तक रोका जाय ?
किस नासिका से बाहर निकाला जाये ? किस नासिका से
अंदर लिया जाय ? कब बदला जाय ? कितनी देर के लिए
रोका जाय ? यानी उस श्वसनप्रक्रिया को कैसे दिशा दी जाय।

जब कोई साँस को योग्य दिशा देता है तब वह बहुत
कुछ रहस्य जान जाता है तथा अपने शरीर का स्वास्थ्य प्राप्त

करता है। वहीं इन्सान जब विचार शक्ति को दिशा देता है तो
उस वरदान का सही उपयोग करता है। आपको पता नहीं है कि
आपके विचार क्या करनेवाले हैं ? विचारों की शक्ति आपकी
तरफ कौन-सी चीजों को आकर्षित करने वाली है ? क्योंकि
आपके विचारों के आधार पर आपके पास चीजें आती हैं।
आपने जो विचार किए उनके आधार पर कई घटनाएँ होती हैं।

इसलिए हर नया काम शुरू करने से पहले
सकारात्मक दृष्टिकोण रखें। आप ईश्वर की संतान है इसलिए
आपकी सफलता निश्चित हैं, यह समझ रखें। जब आप
सकारात्मक विचार रखते हैं तब आपकी बुद्धि सक्रिय काम
करती है और जब आप नकारात्मक सोचते हैं, तब आपकी
बुद्धि कुंठित हो जाती है अर्थात्, उसकी सोच-विचार करने
की क्षमता नष्ट हो जाती है।

विचारों की शक्ति का इस्तेमाल -

विचारों की शक्ति का हर-तरह से सकारात्मक और
नकारात्मक असर होता है, यह आप पर निर्भर है कि आप इस शक्ति
को कैसे इस्तेमाल करते हैं। कुछ लोग इस शक्ति का छोटे लाभ के
लिए इस्तेमाल करते हैं, इसे नीचे दिए गए उदाहरण से समझें-

एक मुहल्ले में एक लडका रहता था, उसके दोस्त
हमेशा उसका मजाक उड़ाते थे। वे उसे चवन्नी और एक रूपये
का नोट दिखाकर पूछते कि इनमें से क्या चाहिए ? वह लडका
हमेशा चवन्नी चुनता था इसलिए उसके दोस्तों को लगता कि
वह लडका बुद्धू है। सभी लडके उसका मजाक उड़ाते थे
क्योंकि वह एक रूपया का नोट छोड़कर हमेशा चवन्नी लेता
था। अब वे हर दिन किसी नए मित्र को अपने साथ लेकर
आते और कहते कि हमारे यहाँ एक ऐसा बुद्धू लडका रहता
है, जिसे हम पूछते हैं कि एक रूपया चाहिए या चवन्नी तो वह
हमेशा चवन्नी ही चुनता है फिर वे वहीं प्रयोग दोहराते।

एक दिन किसी ने उस बुद्धू लडके से पूछा जब
सामने वाला तुम्हें एक रूपया दिखाता है और साथ में एक
चवन्नी भी होती है तो तुम हमेशा चवन्नी ही क्यों चुनते हो ?
क्या तुम्हें पता नहीं की चवन्नी से ज्यादा एक रूपया है ? तब
उस बुद्धू लडके ने जवाब दिया, “मुझे मालूम है मगर मैं एक

रूपये की नोट ले लूंगा तो उसके बाद ये लोग यह खेल खेलना बंद कर देंगे, फिर रोज जो चवत्री मिल रही थी, वह भी नहीं मिलेगी। आज मेरे पास हर दिन मिलनेवाली चवत्री से कई रूपये जमा हो गए हैं यदि मैं ऐसा नहीं करता तो हो सकता वे नहीं होते।" इसे कहते हैं - छोटा लाभ मगर बड़ी हानि।

आप जानते हैं कि वह लड़का अपने आपको किस तरह की आदत डाल रहा था। जीवन में कुछ ऐसे लाभ हो जाते हैं, बाद में उसकी बड़ी किंमत चुकानी पड़ती है। जैसे एक इन्सान रास्ते से जा रहा था और उसे रास्ते में एक चवत्री मिल गई। उस दिन के बाद उस इन्सान को नीचे देखकर ही चलने की आदत पड़ गई। उसे लगा शायद फिर से चवत्री मिल जाये। उस दिन के बाद उसने कभी आसमान की तरफ नहीं देखा। केवल चवत्री की वजह से उसने आसमान को खो दिया।

इस तरह इन्सान कुछ छोटे लाभ देखता है और उसे उनकी आदत पड़ जाती है, यह एक बीमारी है। इन्सान मन में इच्छा जगाता है और उसे पूरा करता है। फिर कोई नई इच्छा जगाता है उसे पूरा करता है। इच्छा जगाना बुरी बात नहीं है मगर अब वह इच्छा जगाए बिना रह नहीं पाता है, उसे इच्छाओं की आदत ही पड़ जाती है, यह उसके लिए नुकसानकारक है। चाहत अपने आप में रोग नहीं है चाहत की चाहत ही रोग है। जब किसी इन्सान को इच्छा की बीमारी लग जाती है, तब वह चैन से बैठ नहीं पाता एक इच्छा की संतुष्टि हुई की दूसरी इच्छा जगाता है। जिसकी वजह से उसका मन हमेशा बैचन रहता है। किसी वजह से कोई छोटा-सा लाभ हो गया तो वह जीवनभर उसी तरह जीता है, जब तक कोई उसे बताता नहीं की वह कैसे जी रहा है।

किसी पत्थर को तोड़ने के लिए यदि सौ बार हथोड़ा मारना पड़ता है तो आखिरी प्रहार पर वह पत्थर टूट जायेगा इसका अर्थ यह नहीं की आखिरी प्रहार से ही काम हुआ है। पत्थर पर मारा गया पहला प्रहार भी उतना ही महत्वपूर्ण है, जितना आखिरी प्रहार। पहले प्रहार के बाद परिणाम आते न देख कोई कार्य करना ही छोड़ दे तो वह निरंतरता का नियम नहीं जानता। निरंतरता ही सफलता की कूँजी है। जैसे हर दिन पढ़ाई करने वाला विद्यार्थी परीक्षा में अद्भुत सफलता प्राप्त करता है। आप भी हर दिन सफलता प्राप्त करने के लिए सही कार्य व विचार का चुनाव करें, अमल करें, डायरी में

लिखें। आज से ही यदि आपके विचार सकारात्मक हो गए तो कुछ समय के बाद आप अनुमान करेंगे कि निरंतर सकारात्मक विचारों से आपकी जिंदगी में ऐसे चमत्कार दिखाई देंगे की आश्चर्य ही बचेगा। क्योंकि सकारात्मक विचार ही व्यक्तियों को विशेष प्रकार का आलोक प्रदान करते हैं।

इससे हमें पता चलता है कि विचार वह अद्भुत शक्ति है जो सारे समाज तथा मानव जीवन में परिवर्तन लाने में सहायक हो सकती है आवश्यकता यह है कि वह सकारात्मक हो और उसे हमें वरदान के रूप में स्वीकार करना है। यदि नकारात्मक हुए तो वहीं विचार समाज और मानव जीवन को ध्वंस भी करते हैं और तब वहीं विचार अभिशाप भी बन जाते हैं। इसलिए विचार ऐसे होने चाहिए कि वह सफलता की सीढ़ी बने सफलता में बाधा न बने। अर्थात् सकारात्मक विचार ही सफलता का वास्तविक रहस्य है।

ॐ ॐ ॐ

सुबह या शाम

प्रियंका राजनारायण तिवारी
द्वितीय वर्ष एम.ए. (हिंदी)

आनेवाली है सुबह कोई, या होनेवाली है कोई शाम,
कोई पाना चाहे पैसा तो पाना चाहे कोई नाम।

भागदौड़ के इस जीवन में कहाँ किसको है आराम,
प्रेम शब्द बाँटने के काम को दिया है कुछ ने विराम।

आनेवाली है सुबह कोई या होनेवाली है कोई शाम,
सुबह होनेवाली है पर शाम भी तो हो रही है।

सुबह आसमानवालों की जो उड़ते वितान
शाम धरती वालों की जो है गुमनाम।

मैं भी गुम न कर हूँ अपना नाम,
इसीलिए अपने को ढाल रही हूँ सुबह शाम।

ढाल रही हूँ पर होती हूँ नाकाम,
पर नहीं हो पाता मेरा मुझसे ही संग्राम।

इसीलिए सोचती हूँ,
आनेवाली है सुबह कोई या होनेवाली है कोई शाम,
कोई पाना चाहे पैसा तो पाना चाहे कोई नाम।

गज़ल

हर्षाली पाटील

प्रथम वर्ष एम.ए., हिंदी

करनेवाली अभिव्यक्ति है। किंतु गज़ल का माशुक प्रेमी भी हो सकता है, प्रेमिका भी तथा यही महबूब सर्व शक्तिमान ईश्वर भी हो सकता है।

फारसी में गज़ल का प्रमुख शायर 'रोदकी' था, जिसने एक वर्ष पहले गज़ल को गौरवशाली स्थान दिया। यथावकाश मीर, गालिब, इकबाल, दुष्यंतकुमार, सूर्यभानु आदि शायरों का महत्वपूर्ण योगदान रहा।

गज़ल में जीवन के किसी सत्य की गहराई तक का आभास करा देने की क्षमता होती है, जिसमें रूप-सौंदर्य, संयोग-वियोग के साथ राष्ट्रप्रेम, विश्वप्रेम, ईश्वर-भक्ति के दर्शन होते हैं। इसमें मानव जीवन के विविध नीजि एवं सामूहिक प्रसंगों प्रेम, श्रद्धा, अनुराग सुख-दुःख, त्याग, बलिदान, भक्ति, इ. का समावेश होता है। गज़ल फारसी या उर्दू काव्य परंपरा की विधा है जिसमें शेर होते हैं। शेर का अर्थ है 'जानना' या किसी चीज से वाकिफ़ होना। एक ही छंद में बंधे हुए किसी शेरों से बनी रचना में जब गीतात्मकता का तत्त्व प्रकट होता है, तो वह गज़ल कहलाती है।

बारहवीं शती में तुर्क सुल्तानों ने शासन किया था, उसी वक्त वे अपने साथ गज़ल की विरासत लाए। तेरहवीं शताब्दी में अमीर खुसरो ने हिंदवी गज़ल कहने का अंदाज पैदा किया। फिर १७ वीं शताब्दी में हिंदवी भाषा को फारसी शब्दों के साथ 'वली दकनी' ने इसे प्रचलित किया। आगे चलकर शायरी का प्रमुख केंद्र दिल्ली तथा लखनऊ बन गया। स्वातंत्र्योत्तर जब विभाजन हुआ तब भी गज़ल का सफर जारी रहा। उन शायरों में रहमान आजमी, बशीर बदर, मनचंदा आदि ने हिंदुस्तान में इसका विकास किया।

हरिहरनजी की गायी गई गज़ल सुनते ही मन में मिठास भर जाती है। जैसे देखा जाएँ, हमारे यहाँ फिल्मों में अधिकतम प्रेम की अभिव्यक्ति करती है, इसलिए जब प्रेम प्रधान फिल्में बनीं तो उसमें गज़लों का प्रभाव भी निरंतर बढ़ता गया। फिल्मों में गज़ल के इतिहास से स्पष्ट होता है कि मज़रूह सुलतान पुरी, हसरत जयपुरी आदि शायरों ने अपनी गज़लें देकर तथा पंकज उदास, जगजीत सिंग, मेंहदी हसन ने

"खुशी से जी रहा हूँ
जो पास है उम्मीद
गम पीये जा रहा हूँ
जो साथ है संगीत।"

संगीत ईश्वर को पानेवाली भक्ति है, संगीत संसार को चलानेवाली शक्ति है, दिलों में धड़कती प्रेमभावना है तथा संगीत जीने की उम्मीद भी है। संगीत सृष्टिकर्ता ईश्वर की बनाई चीजों में है। गम के पलों में जीने का आधार संगीत देता है। और खुशी के लम्हें महसूस करने की आवाज संगीत है।

संगीत की प्रभावोत्पादकता का इन्सानी जिन्दगी में अहं स्थान है। दुनिया के किसी भी कोने में रहनेवाला आदमी संगीत से अपने आपको अलग नहीं कर पाता। वैसे देखा जाए तो संगीत में अनेक परंपरा तथा रीति मौजूद हैं और सभी प्रकार का संगीत दिलों पर छा जाता है।

एक दिन मैंने गज़ल सुनी और उसी दिन से न जाने गज़ल के प्रति रूचि बढ़ती ही गई। वैसे तो जगजीतजी की गज़लें मुझे पसंद है। उन्हीं दिनों प्रेमभंडारीजी की गज़ल पर लिखी किताब पढ़ने में आयी और गज़ल के प्रति रोचक जानकारी मुझे हासिल हुई। गज़ल का प्रभाव क्षेत्र निरंतर फैलाता जा रहा है। मूल रूप में गज़ल एक काव्यात्मक साहित्यिक रचना है। संगीत के साथ संघटित होकर संगीत की एक विशिष्ट शैली बन गई है। गज़ल के संबंध में विद्वानों का मानना है कि गज़ल शब्द की व्युत्पत्ति 'गजला' शब्द से हुई है जिसका अर्थ है - प्रेमिका से वार्तालाप।

गजला के कई अर्थ प्रयुक्त होते हैं जिसमें से एक अर्थ यह प्रयुक्त किया गया है - गजला का अर्थ है हिरन। हिरन का जो छोटा बच्चा होता है, उसको गजला कहा जाता है। 'गजला' इस शब्द में ही एक तरह की खूबसूरती और नजाकत भरी हुई है। इसीलिए शायद नाजुक भावों को अभिव्यक्त करनेवाली इस विधा को 'गज़ल' नाम से अभिहित किया गया होगा। तथा कोई गज़ल को प्रेमिका से वार्तालाप करने को कहते हैं। तो किसी का मानना है कि गज़ल जवानी का हाल बयान करनेवाली और माशुक के इश्क का जिक्र

अपनी आवाज देकर इसे लोकप्रिय बनाया है।

स्वातंत्र्योत्तर काल के बाद कुछ गायकों की गायी गज़लों में रागों की छाया मिलती है और उन मीठे रागों की छाया में गायी गज़ल अधिक मिठास भरती है। वर्तमान में तनाव से भरी जिंदगी में सुख पहुँचाने में गज़ल सहारा बन गई

ॐ ॐ ॐ

मातृप्रेम

जननी या माँ शब्द का उच्चारण करते ही आँखों के सामने एक ऐसी दिव्य मूर्ति खड़ी हो जाती है, जिसकी माया-ममता का कोई ओर-छोर नहीं। माता की गोद में बैठने का सुख त्रैलोक्य के राज-सिंहासन पर बैठने के सुख से भी बढ़कर है।

माता का स्नेह स्वाभाविक होता है। पशु-पंछियों में भी मातृप्रेम के अनेक उदाहरण मिलते हैं। बंदरिया अपने बच्चे को सदा अपने पेट से चिपकाए रहती है। बिल्ली अपने बच्चे को मुँह में दबाकर सुरक्षित स्थान में ले जाती है, पर बच्चे के शरीर पर अपने दाँत की एक खरौच तक नहीं पडने देती। कंगारू पेट की थैली में ही अपने बच्चे को रखती है। गौरैया स्वयं भूखी रहकर भी अपने बच्चे को चुगाती है। यही नहीं, कई बार पशु-पक्षी अपने बच्चों की रक्षा के लिए अपनी जान तक कुरबान कर देते हैं।

मातृप्रेम की तुलना में संसार के सारे प्रेम और रिश्ते-नाते फीके जान पड़ते हैं। माँ बच्चे की मुस्कुराहट को देखकर स्वर्गीय सुख का अनुभव करती है। जब बच्चा रोता, बिलखता है या कभी ठोकर खाकर भूमि पर गिर पडता है, तब माँ उसे कितने दुलार से उठाती है और चूम-चाटकर उसका मन बहलाती है। चाहे बच्चा निकम्मा, कुरूप, कुबद्धि, पंगु, अंधा तथा गूँगा भी क्यों न हो, फिर भी उसके प्रति माता के प्रेम में कभी कमी नहीं आती। माता जिस प्रकार सुंदर, होनहार बच्चे का भरणपोषण करती है, उसी प्रकार निकम्मे बच्चे का भी करती है। बालक के रोगग्रस्त होने पर माता उसकी देखभाल में दिन-रात एक कर देती है।

है। गज़ल आनंद देती है। इसका कोई प्रांत नहीं है। इसके मधुर स्वरों को सुनते ही मन आनंद विभोर हो जाता है और धडकनों को जुबान देकर दिल का हाल बयान करती है। गज़ल के माध्यम से समाज और मानव जीवन की सभी स्थितियों को उजागर किया जाता है।

कु. हर्षाली पाटील
प्रथम वर्ष एम.ए., हिंदी

स्वामी तिन्हीं जगाचा आई विना भिकारी।
कहा जाता है, शायद ये सच कहा जाता है।

पिता का स्नेह बहुधा कुछ पाने की आशा रखता है। वह पुत्र को इसलिए पालता-पोसता और पढ़ाता-लिखाता है कि बुढ़ापे में वह घर का उत्तरदायित्व संभाल सके और उसकी सेवा करें। पुत्र निकम्मा या कपूत निकल जाए तो पिता उसे घर से निकाल देना चाहता है या उसकी शिक्षा-दीक्षा में पैसा खर्च करने से साफ इन्कार कर देता है। लेकिन माता कभी ऐसा सोच भी नहीं सकती, वह ममता की मूरत जो ठहरी।

माता के निस्वार्थ और स्वाभाविक प्रेम से बच्चे में अनेक सदगुणों का विकास होता है। माता के सदाचरण, सद्भाव और सत् प्रवृत्ति की अमिट छाप बालक के मन पर पड़ती है। माता का स्नेह ही बालक को मनुष्य बनाता है। माता का एक बार का प्रोत्साहन ही ध्रुव के लिए ध्रुव-पद की प्राप्ति का हेतु बन गया था। यदि माता जीजाबाई शिवाजी को कड़ी शिक्षा न देती तो शिवाजी छत्रपति न बन पाते। मोहन को महात्मा गांधी बनानेवाली भी उनकी माता पुतलीबाई ही तो थी। सचमुच, वात्सल्यमूर्ति माताओं ने अनेक नवरत्नों का निर्माण किया है।

पुत्र कुपुत्र बन सकता है, लेकिन माता कभी कुमाता नहीं बनती। सचमुच, वात्सल्यमयी माता का स्नेह अनुपम है।

ॐ ॐ ॐ

दुष्यंतकुमार : व्यक्तित्व एवं कृतित्व

हेमलता अंबादास पाटील

एम.ए. (प्रथम वर्ष)

हिंदी साहित्य के आधुनिक युग का स्वातंत्र्योत्तर काल साहित्य सम्बन्धी कुछ नई दिशाओं का उद्घाटन - काल रहा है। इस युग में आविर्भूत निराशा, कुण्ठा, वितृष्णा, शोषितों की पीड़ा, महंगाई, भ्रष्टाचार, बेरोजगारी आदि का उद्घाटन कभी नये प्रतीकों के माध्यम से तो कभी व्यंग्य और विनोद के माध्यम से अभिव्यक्त हुआ। युग की भावनाओं को वाणी देनेवाले तत्कालीन साहित्यकारों में एक थे दुष्यंतकुमार, जिन्होंने नई कविता, गज़लें, उपन्यास, काव्य-नाटक एवं रेडियो-नाटक आदि विधाओं पर अपनी लेखनी चलाकर हिंदी साहित्य को समृद्ध करने में अपना योगदान दिया है।

दुष्यंतकुमार का जन्म 1 सितंबर 1933 को राजपुर नवादा नामक ग्राम में (जिला बिजनौर) में हुआ। इनके पिताजी भगवत सहाय एक जमींदार थे, वे एक ब्राह्मण परिवार के थे। दुष्यंतकुमार ने अपनी प्रारंभिक शिक्षा क्रमशः मुजफ्फरनगर, नहटौर और चन्दौसी में प्राप्त की। इसके बाद इलाहाबाद विश्वविद्यालय से एम.ए. (हिंदी) की उपाधि प्राप्त की।

दुष्यंतकुमार ने नौकरी का प्रारंभ एक एण्टर कॉलेज में 'लैक्चरशीप' से किया उसके बाद आकाशवाणी में पांच वर्ष तक असिस्टेंट प्रोड्यूसर के पद पर कार्य किया। आकाशवाणी छोड़कर फिर वे मध्यप्रदेश के भाषा विभाग में असिस्टेंट डाइरेक्टर बन गये और अंत तक कार्यरत रहे। बीच में एक साल के लिए वे आदिम जाति कल्याण विभाग में भी रहे रिसर्च ऑफिसर के पद पर। नौकरी की इस दौड़धूप के साथ-साथ पुस्तकों का लेखन कार्य भी चलता रहा।

दुष्यंतकुमार के व्यक्तित्व का प्रमुख लक्षण है उनकी निर्भीकता और इसके साथ-साथ वह जिंदादिल, विद्रोही, नेक, निष्ठावान, राष्ट्र-प्रेमी, संवेदनशील, भावुक, कर्तव्यनिष्ठ, परोपकारी मनोवृत्तिवाले, महत्वाकांक्षी व्यक्ति थे। उनके व्यक्तित्व में सच्चाई का तेज और आंतरिक ओज का समन्वय था।

दुष्यंतकुमार एक ऐसे कवि थे जिनकी कविताओं में वेदना, वैयक्तिकता, यथार्थता, वादमुक्तता, लोकोन्मुखता आदि युगीन प्रवृत्तियाँ पाई जाती हैं। दुष्यंतकुमार की कविताओं में जहाँ समाज के शोषण तथा अन्याय के प्रति आक्रोश व्यक्त

हुआ है वहाँ मानव के प्रति आस्था भी है। दुष्यंतकुमार स्वयं मानवीय गुण सम्पन्न व्यक्ति थे तथा मानवमूल्य के विश्वासी थे।

दुष्यंतकुमार की कविताओं में अभिजात्य भाषा तथा शैली का प्रयोग है। दुष्यंत कुमार की काव्य शैली में उनका व्यक्तित्व स्पष्ट झलकता है। उनकी कविताओं में बिम्बात्मकता, प्रतीकात्मकता, अलंकारों के प्रयोग पाये जाते हैं। कविता उनके लिए 'हर लड़ाई में एक भरोसे का हथियार है' जिस हथियार से उस आदमी ने अपने सारे युद्ध लड़े। वह पीड़ित मानवता का पक्षधर था इसीलिए उनकी गज़लों में सर्वसामान्य मनुष्य को आक्रोश, पीड़ा तथा दबाव मौजूद रहता है। वातावरण में तनाव होता है, लोग घुटन का अनुभव करते हैं तब राह खोजने को उत्सुक दिखलाई पडता और लोगों से कहता है -

आह ! वातावरण में बेहद घुटन है

सब अंधेरे में सिमट जाओ। और सट जाओ

और जितने आ सके उतने निकट आओ

हम यहाँ से राह खोजेंगे।

यहाँ राह खोजना उसकी स्वस्थ सामाजिकता का प्रतीक है। दुष्यंतकुमार की कविताओं में भोगे हुए यथार्थ का निरूपण बिल्कुल सही ढंग से पाया जाता है। 'सूर्य का स्वागत' से 'साय में धूप' तक की अपनी काव्य यात्रा के दौरान कविने जो-जो नजरों देखे हैं, करिश्में देखें, सुख-दुःख और वेदना सही, कष्ट उठाएँ और संघर्ष किये इन सब का यथा-तथ्य निरूपण इन्होंने अपनी रचनाओं में किया है। दुष्यंतकुमार ने गीत लिखे, कविताएँ लिखीं, उपन्यास लिखे, काव्य नाटक लिखा और गज़लें भी अपने जीवन के अंतिम दिनों में लिखीं। दुष्यंत के लिए कविता 'चुनौतियाँ स्वीकार करने का साहस' है। कवि के शब्दों में कविता पीड़ा से पैदा होती है। दुष्यंत के लिए कविता यातना से पैदा होती है।

दुष्यंतकुमार की 'पहली पहचान', 'सूर्य का स्वागत', 'आवाजों के घेरे', 'जलते हुए तन का वसंत', 'साये में धूप' यह काव्यसंग्रह हैं। दुष्यंतकुमार की 'साये में धूप' यह अंतिम काव्य संग्रह हैं जिसमें कविने ५२ गज़लें प्रस्तुत की हैं।

दुष्यंतकुमार एक सफल गज़लकार भी है। गज़ल

का मूल स्रोत उर्दू साहित्य रहा है। हिंदी गज़ल साहित्य उर्दू (गज़ल) साहित्य की ऋणी है। दुष्यंतकुमार की गज़लें हिंदी के समूचे गज़ल साहित्य में अपना विशिष्ट स्थान रखती हैं। हरिऔधजी, प्रसाद, भारतेन्दु, माखनलाल चतुर्वेदी, फिराक गोरखपुरी, निराला, बच्चन, नरेन्द्र शर्मा, हरिकृष्ण प्रेमी, श्रीधर पाठक, लाला भगवानदीन, डॉ. इकबाल, पंडित ब्रजनारायण आदि साहित्यकारोंने हिंदी गज़ल को पुष्ट किया है किन्तु उसे नई दिशा देने का श्रेय दुष्यंतकुमार को ही है। दुष्यंत की गज़लों में सामाजिक चेतना मिलती है। वह कहते हैं - संपूर्ण क्रान्ति की आवश्यकता है।

मेरे सीने में ही नहीं तो तेरे सीने में सही,
हो कहीं भी आग लेकिन आग जलनी चाहिए।
और आगे कहते हैं -

एक चिनगारी कहीं से ढूँढ़ लाओ दोस्तों,
इस दिये में तेल से भीगी हुई बाती तो है
इस तरह क्रान्ति की आग कभी नहीं बुझ पाये। यह
उनका कहना है।

दुष्यंतकुमार ने उपन्यास साहित्य को भी अपनी लेखनी का केन्द्र बनाया है। उनके उपन्यास यथार्थवाद के उत्कृष्ट उदाहरण है। दुष्यंतकुमार ने अपने उपन्यास 'छोटे-छोटे सवाल' में शिक्षा-क्षेत्र में फैले हुए भ्रष्टाचार का चित्रण करके उसके प्रति आवाज उठाई है। 'आँगन में एक वृक्ष' जर्मींदारी प्रथा के उन्मूल का घोषणा पत्र है। प्रस्तुत उपन्यास में दुष्यंतकुमार ने परोक्ष रूप से अपनी पारिवारिक जिम्मेदारी का चित्रण करते हुए उसे अन्यायपूर्ण बताया है।

'दूहरी जिन्दगी' दुष्यंतकुमार का अप्रकाशित उपन्यास है जिसमें लेखक ने मानव के खंडित व्यक्तित्व का निरूपण किया है।

दुष्यंतकुमार की 'एक कंठ विषपायी' (काव्य-नाटक) में चीनी हमले के बाद प्रकट हुई इस कृति में युद्ध का प्रभाव और युद्ध की विनाशकारिता का चित्रण किया है।

'और मसीहा मर गया' (रेडियो-नाटक), 'मन के कोण' (एकांकी) दुष्यंतकुमार की आकाशवाणी भोपाल की सेवा के दौरान लिखी गई रचनाएँ हैं। 'मन के कोण' मानव मन की उलझनों को प्रस्तुत करनेवाला एकांकी है।

दुष्यंतकुमारने बाईस वर्ष की अवस्था से अपनी

साहित्यिक प्रवृत्ति का श्री गणेश किया। दुष्यंतकुमार की प्रथम रचना 'सूर्य का स्वागत' बौद्धिकता की दृष्टि से सशक्त रचना ठहरती है। दुष्यंतकुमार ने बयालीस वर्ष की उम्र में संसार से नाता तोड़ दिया। यदि वे दीर्घायु होते तो हिन्दी साहित्य को अनेक रचनाएँ उपलब्ध होती। उन्होंने अपनी साहित्यिक जिन्दगी का श्रीगणेश सूर्य का स्वागत करते हुए किया और 'साये में धूप' की शिकायत करते हुए चल बसे। दुष्यंतकुमार साहित्य को अमूल्य देन है। वे एक सशक्त, मानवतावादी साहित्यकार थे जो चिराग की तरह दुनिया को भासमान करने के लिए जिए और अपनी लेखनी से शोषण, अन्याय आदि अमानवीय तत्त्वरूपी अंधकार को मिटाने के लिए जूझते रहे।

***

क्यों हैं ?

रूपाली अंगदसिंह ठाकुर
द्वितीय वर्ष एम.ए. (हिन्दी)

हर एक चेहरे पर इतने सवाल क्यों हैं ?
रोशन हैं जो चिराग, उसके ही तले अंधेरा क्यों हैं ?
जो है दिल के बहुत करीब
वहीं नजरोंसे दूर क्यों हैं ?

हर एक चेहरे पर, इतने सवाल क्यों हैं ?
जब जाहीर है कि, हर कण-कण में वह रहता है
तो इतने सारे मंदिर-मस्जिद क्यों हैं ?
दिल को पता है कि, वह अब नहीं हासिल
फिर भी आँखों को उन्हीं का इन्तजार क्यों हैं ?

हर एक चेहरे पर, इतने सवाल क्यों हैं ?
कहते हैं खून के रिश्ते सबसे गहरे होते हैं
मगर, फिर भी यह बदलते क्यों हैं ?
जिनसे बिछड़कर जमाना हो गया, फिर भी
याद में उनके दर्द क्यों हैं ?

हर एक चेहरे पर, इतने सवाल क्यों हैं ?
मंजिल जब सबकी एक होती है
तो राहें इतनी जुदा क्यों हैं
कहते हैं सभी लोग, पैसों से ही सब कुछ नहीं हासिल
फिर भी उसे पूजते क्यों हैं ?

हर एक चेहरे पर इतने सवाल क्यों हैं ?

महिला सशक्तिकरण

कु. अश्विनी चिमणकर
एम.ए. प्रथमवर्ष (हिन्दी)

भारत का प्रथम नागरिक राष्ट्रपति को माना जाता है। आज यह नागरिकत्व एक स्त्री को प्राप्त हुआ है वह है प्रतिभाताई पाटील। लेकिन ऐसा होते हुए भी आज हम स्त्री को पूर्ण रूप से सबल नहीं कह सकते हैं। लेकिन आज सरकार को ऐसा कानून पास करने की आवश्यकता है, जिससे घरेलू हिंसा भोगती पत्नी के पास ऐसी शक्ति हो कि, वह अपने पति को घर से निकाल सके। ऐसे विधेयक के पारित होने के बाद मार्च २००२ में पारित घरेलू बलाचरण विधेयक समाप्त हो जाएगा।

ए न विधेयक में शारीरिक तकलीफ पहुँचाने के अलावा लैंगिक, वाचिक, भावात्मक तथा आर्थिक दुर्व्यवहार को भी शामिल किया जाए। इस विधेयक की जरूरत इसलिए महसूस की जा रही है क्योंकि गृह मंत्रालय के अपराध रिकार्ड ब्यूरो के आंकड़ों के अनुसार भारत में हर साल इस तरह के करीब डेढ़ लाख अपराध हो रहे हैं। वहीं विश्व स्तर पर हर ३ में से १ महिला को अपने परिवारजनों द्वारा प्रताड़ित किया जा रहा है।

करीब एक दशक पहले यह महसूस किया गया था कि महिलाओं पर अत्याचार बढ़ रहा है। बाहरी दुनिया की तो बात छोड़िए अपने घर परिवार निकट संबंधियों और खास रिश्तेदारों के बीच में भी महिलाएं सुरक्षित नहीं हैं। आंकड़ों पर नजर डालें तो पंजीकृत मामलों में प्रताड़ना ३०.४ प्रतिशत, छेड़छाड़ २५ प्रतिशत, अपहरण १२ प्रतिशत, बलात्कार १२.८ प्रतिशत, भ्रूण हत्या ६.७१ प्रतिशत, यौन उत्पीड़न ४.९ प्रतिशत, दहेज मृत्यु ४.६ प्रतिशत, दहेज निषेध २.३ प्रतिशत और अन्य मामले ०.३ प्रतिशत हैं।

महिलाओं पर अत्याचार विश्वभर की समस्या के रूप में देखा गया है जिसमें भारत को सबसे आगे पाया गया है। शायद यही वजह रही होगी कि १९९३ में संयुक्त राष्ट्रसंघ द्वारा स्वीकृत दस्तावेज 'डिक्लरेशन ऑफ वायलेंस एगेंस्ट, वुमेन' (महिलाओं के विरुद्ध हिंसा की घोषणा) के तहत महिलाओं के खिलाफ हिंसा को मानवाधिकारों का उल्लंघन माना गया। इसे भारत ने भी स्वीकार किया और नतीजतन मार्च, २००२

में घरेलू बलाचरण (डोमेस्टिक वायलेंस) संबंधी विधेयक पारित हुआ। कानून तो बन गया मगर धर्म आधारित सामाजिक मान्यताएं पहले की तरह बनी हुई है।

समाज में क्या कमियाँ हैं कि महिलाओं के खिलाफ बल प्रयोग और प्रताड़ना रूकी नहीं? क्या कानून में कमी है या सामाजिक रूढ़िवाद आडे आता है? आज भी अगर किसी स्त्री पर बलात्कार हुआ तो बलात्कार करनेवाले व्यक्ति को केवल ७ साल की कैद होती है, लेकिन बलात्कार पीड़ित स्त्री सारी उम्र सजा काटती रहती है। समाज का उसके प्रति देखने का नजरिया बदल जाता है। जबकि उस स्त्री का कोई भी अपराध नहीं होता है फिर भी उसे मानसिक यातनाएं भोगनी पड़ती है।

अगर भीतर के २ प्रमुख धर्मों, हिंदू और मुस्लिम की धार्मिक व्यवस्था को देखें तो ऐसा लगता है कि कानून 'महिला सशक्तिकरण' इतना कारगर साबित नहीं होता जितना कि महिलाओं के प्रति एक इन्सान के नाते व्यावहारिक नजरिया धारण करने से होता है। दोनों ही धर्मों में पनपता रूढ़िवाद कानून और धार्मिक रूढ़िवादी व्यवस्था में विवाद पैदा करता है। हिंदू धर्म में मनुवाद की खासी पकड है। खासकर महिलाओं के बारे में वर्णन मिलता है।

पिता रक्षति कौमारे, भ्रता रक्षति यौवने,
रक्षति स्यविवे पुत्रा, न स्त्री स्वतंत्र महति।

अर्थात्, कुंवारी स्त्री की रक्षा पिता, युवावस्था में पति, बुढ़ापे में पुत्र करता है, स्त्री स्वतंत्र नहीं है।

इसी प्रकार मुस्लिम शरीयत में भी औरत को स्वतंत्रता प्राप्त नहीं है। अगर पुरुष ने तीन बार 'तलाक' इस शब्द का इस्तेमाल समाज के ठेकेदारों के सामने किया तो वह 'तलाक' मंजूर हो जाता है। लेकिन अगर औरत तलाक चाहे तो भी उसे अपने पति के मर्जी के खिलाफ तलाक नहीं मिलता है। भाव यह हुआ कि धर्म पर आधारित सामाजिक व्यवस्था, जो रूढ़िवादी विचारों को जन्म देती है, समाज में अभी भी जिंदा है।

सवाल यह है कि कितने पुरुष है जो आजादी कम

होने पर दिल से पीडा महसूस करते हैं ? क्या कारण है कि एक प्रसिद्ध फिल्म निर्देशक की बेटी अपने पति की यातनाएं चुप्पी साधकर १८ सालों तक सहन करती रही ? आज महिलाएं हर क्षेत्र में पुरुषों के कंधे से कंधा मिलाकर कार्य कर रही हैं। लेकिन ऐसा एक भी क्षेत्र छुटा हुआ नहीं है जहाँ पर आज स्त्री पर अत्याचार नहीं हो रहा है। जब पढ़ी लिखी महिलाओं की ऐसी दशा हो तो उन महिलाओं का क्या हाल होगा जिन पर सीता, अनसूया और द्रौपदी के आदर्श थोपे जा रहे हैं। सवाल यह भी उठता है कि महिला प्रताड़ना के बारे में कानून का दबदबा रहेगा या रूढ़िवादी आदर्शों का ?

धार्मिक रूढ़िवाद का असर पुरुष-महिला दोनों पर एक समान पड़ रहा है। वर्ष १९९४ में भ्रूण हत्या पर एक कानून बना था, ताकि मादा भ्रूण हत्या को रोका जाए। फिर भी एक दशक के दौरान देश में अनुमानित ४ करोड़ गर्भपात हुए। ७० प्रतिशत भ्रूण परीक्षण गर्भ ठहरने के ३ महीने बाद हुए। कानून बनने के बावजूद मादा भ्रूण हत्याएं हुए तो क्यों ? स्पष्ट है कि इसमें धार्मिक रूढ़िवाद की वशीभूत महिलाओं की भी इच्छा रही है।

आज समाज में लडकी का जन्म एक बोझ माना जाता है। लडकी का जन्म होते ही मां-बाप को उसके दहेज की चिंता सताने लगती है। स्त्री के प्रति, चाहे महिला हो या पुरुष, रूढ़िवादी सोच के चलते व्यावहारिक दृष्टिकोण का अभाव है। पुत्र के बिना स्वर्ग नहीं, यह विचार रूढ़िवादी शिक्षित महिलाओं के भी हैं और पुरुषों के भी। खुद महिलाएं भी अपने को पुत्र मोह की मानसिकता से आजाद नहीं कर पा रही हैं। कारण, मन के अंदर गहरे में छिपी धर्म आधारित रूढ़िवादी मान्यताएं ही हैं।

प्राचीनकाल में ४ वर्णाश्रम माने जाते थे। ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य और शूद्र। और इन ४ वर्णाश्रम के बाद स्त्री, जाति का नंबर आता है। शूद्र और स्त्रियों को प्राचीन काल में पूजा करना, वेद पठन करना पाप माना जाता था। आज की स्थिति भी कुछ ज्यादा बदली नहीं है। आज भी सभी स्त्रियों को पुरुषों के बराबर का स्थान प्राप्त नहीं हुआ है।

आज के समाज में महिला सशक्तिकरण के रास्ते में सबसे बड़ी बाधा रूढ़िवादी धार्मिक मान्यताएं हैं। जहाँ घिसीपिटी मान्यताओं और कानून में टकराव की स्थिति हो

वहाँ महिला सशक्तिकरण एक दिवास्वप्न होगा। नया कानून जागरूक महिलाओं के हाथों में मात्र एक झुनझुना बन कर रह जाएगा जब तक रूढ़िवादी मान्यताओं की सही समझ और उन का परित्याग नहीं होता कानून इस दिशा में अंतिम उपाय नहीं हैं। जरूरत है, महिला और पुरुष में तर्क विहीन अंतर पैदा करनेवाली मान्यताओं को खत्म करने की। तभी नारी यह अबला न रहकर संपूर्ण रूप से सबला बनेगी।

मेरे सपनों का भारत २०२०

कोमल गणेश गुर्व
कक्षा ११ वी, कॉमर्स

ऐसा भारत जिसका समाज छल, दंभ, द्वेष, पाखंड, झूठ और अन्याय से मुक्त हो,

समतायुक्त, ममतामय, परस्पर स्वावलंबी व परस्पर पूरक हो और जिसमें गरीबों एवं किसानों के चेहरे पर लाली, खेतों में हरियाली और आँगन में खुशहाली हो, मेरे सपनों का भारत ऐसा होगा।

न बेरोजगारी का जाल होगा, न विदर्भ जैसा हाल होगा

तारिखों की जगह न्याय हर बार होगा

सुरक्षा, स्वास्थ्य और शिक्षा का प्रसार होगा

हर खेल में अव्वल होगा

स्त्री शिक्षा पर जोर होगा, अपनी सभ्यता का डंका हर ओर होगा

बिजली, सड़के, पानी हर ओर होगा

बाल मजदूरी और शराब पर पहरा होगा

हर तरफ खुशहाली का चेहरा होगा

दहेज, बलात्कार न कल्ल होगा,

रोटी, कपड़ा और मकान होगा

सांप्रदायिकता और बैर न होगा

हर तरफ काश्मीर जैसा स्वर्ग होगा,

संसद में सिर्फ काम होगा, महंगाई का नाम न होगा

आतंकवाद का खौफ न होगा, भ्रष्टाचार का रोब न होगा

ईद, दीवाली, क्रिसमस और दशहरा दिन रात होगा

दुनिया में खुशहाली की कहावत होगा

ऐसा मेरा सपनों का भारत होगा

जीवन मूल्यों का न्हास

अभिषेक मुंदड़ा

प्रथम वर्ष बी.कॉम.

लग रहा है आज मानवता बहुत अस्वस्थ है सभ्यता के भाल पर भी बंध रही है पट्टियाँ। कि लुप्त सब कुछ हो चुका आदर्श के गोदाम से सांत्वना को है फकत बाहर लटकती सूचियाँ।

किसी कवि के यह शब्द आज के वातावरण में बिलकुल सटीक लगते हैं। ईश्वर ने यूँ तो सृष्टि के सभी प्राणियों को उनकी जीवन शैली के अनुसार जीवन मूल्य दिए, यथा प्रेम, करुणा, सहिष्णुता, ममता किंतु मानव को सबसे अधिक बुद्धि, सबसे अधिक जीवन मूल्य, सबसे अधिक गुण और सबसे ऊपर अभिव्यक्ति की शक्ति भी दी ताकि वह जीवन को पूर्णता से जी सके इस सुंदर जीवन की सार्थकता सिद्ध कर सके पर अफसोस, आज के वातावरण में आदमी अपने जीवन की सार्थकता को, अपने जीवन के मुख्य तत्व मानवता को ही भूलता जा रहा है।

मुझे याद आती है वह बोधकथा जिसमें एक शेर से भागता हुआ शिकारी उस पेड़ पर चढ़ जाता है जहाँ पहले से ही एक भालू बैठा होता है पर शेर के कहने के बावजूद वह भालू उस शिकारी को धक्का नहीं देता क्योंकि वह शरणागत की रक्षा को कर्तव्य समझता है। थोड़ी देर बाद शेर की बातों में आकर वह स्वार्थी शिकारी जब भालू को धक्का दे देता है और भालू पेड़ की शाखा में अटक के बच जाता है तो पुनः शेर भालू से उस कृतघ्न शिकारी को दंड स्वरूप नीचे फेंकने को कहता है और तब भालू जो उत्तर देता है वह आदमी की गिरावट को साफ इंगित करता है। भालू कहता है - "अगर मैंने इस आदमी को धक्का दे दिया तो आदमी और भालू में अंतर ही क्या रह जाएगा?"

धर्म यानि नैतिकता, कर्तव्य, मानवता के वे जीवन मूल्य जो हर मजहब सिखाता है - सत्य, प्रेम, क्षमा, करुणा, अहिंसा, शुचिता, संयम, सेवा, सद्भाव, परोपकार आदि। जीवन के ये मूल्य न केवल व्यक्ति के निजी जीवन बल्कि उसके परिवार समाज, राष्ट्र और पूरे विश्व पर प्रभाव डालते हैं, इसी कारण हमारे मनीषी पूर्वजों ने उनकी संकल्पना कर अनुपालन पर बल दिया। चरित्र की पवित्रता को हमारे देश में

व्यक्ति की उच्चता का मापदंड माना गया। व्यक्ति की आत्मिक उन्नति और समष्टि का कल्याण चिंतन हमें सांस्कृतिक विरासत में मिला पर दुर्भाग्य की बात है कि राम-कृष्ण की लीला स्थली, गांधी और गौतम की कर्म भूमि, 'विश्वगुरु' कहलाने वाला हमारा भारत देश आज स्वयं जीवनमूल्यों के न्हास के संकट से जूझ रहा है फिर बाकि विश्व की क्या बात करें ?

जीवन के प्रत्येक क्षेत्र - परिवार, समाज, राजनीति, शिक्षा, धर्म, कला, व्यापार - में यह गिरावट स्पष्ट दृष्टिगोचर होती है। इस गिरावट के कई कारण हैं - भौतिकवाद, सांस्कृतिक प्रदूषण, विज्ञान का दुरुपयोग आदि।

विलासिता की सपनीली गलियों में महत्त्वकांक्षा के अंधे घोड़ों पर सवार होकर भटक रही है दिग्भ्रमित युवा पीढ़ी। आन-बान, पद-मान, प्रतिष्ठा सब कुछ होते हुए भी चित्त अशांत है। मन का अमन लुट गया है क्योंकि मन में तोष नहीं रोष है। माता-पिता की सेवा तो रही दूर की बात, उन्हें साथ रखना भी बेटों को बोझ लगता है। मित्रता और पवित्रता का स्थान ले लिया है आधुनिकता से उपजी औपचारिकता ने रही-सही कसर पूरी कर दी इन टी.वी. चैनलों और इंटरनेट ने जिनके दुरुपयोग ने लोकाचार की मर्यादाओं को तिलांजलि दे दी है। इसका ज्वलंत उदाहरण है मनोरंजन के नाम पर दिखाए जानेवाले घटिया धारावाहिक और फूहड़ विज्ञापन। 'यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवा' का नाद करनेवाले देश में नारी की पूजा करने की तो छोड़ो अगर पूछा जाए नारी आज कौन-कौन से क्षेत्र में सुरक्षित है ? डिस्को में ? पबमें ? हॉटेल में ? बागबगीचों में ? ऑफिसों में ? नाट्यगृहों में ? दुकानों में ? स्कूलों में ? समाचार पत्रों में ? रस्तों पर या फिर किताबों में ? आज हर क्षेत्र में स्त्री को जैसे नग्न करनेकी जीतोड़ स्पर्धा ही शुरू है। जिस प्रकार रोटी का टुकड़ा पाने के लिए कुत्ता सभी प्रकार की गुलामी सहन करने के लिए तैयार रहता है उसी प्रकार आज की विरांगनाएँ पैसा और प्रसिद्धि के लिए कितने भी नीचले स्तर पर जाने के लिए तैयार रहती हैं।

यह सच है कि विज्ञान ने हमें सुख-सुविधा आमोद-प्रमोद के साधन तो दिए पर हमें तन से एकदम पंगु बना दिया

और मन से जड़। भ्रूणहत्या जैसा निर्मम कृत्य भी तो इसी विज्ञान की देन है। शहरीकरण ने हमें कांक्रीट और लोहे के ऐसे जंगल में रहने के लिए विवश कर दिया है जहाँ न संवेदना है न सहानुभूति।

हम गहराई से सोचे तो देश की सारी ज्वलंत समस्याओं का न्हास एक ही मूल कारण है। 'जीवन मूल्यों का न्हास।' उदाहरणार्थ आतंकवाद इसलिए पनपता है कि उनकी करूणा और संवेदना लुप्त हो गई है। गरीबी इसलिए बढ़ रही है क्योंकि धनिक वर्ग में समता की भावना सुप्त हो गई है। भ्रष्टाचार की विष बेल इसलिए फल-फूल रही है क्योंकि हम सत्य को छोड़कर असत्य के मूल्य हो गए। अपराधों का ग्राफ इसलिए ऊपर जा रहा है क्योंकि योग की जगह भोग और रोग ने ले ली है। आज न्यायव्यवस्था के बावजूद असुरक्षा का माहौल है क्योंकि रक्षक ही भक्षक बन बैठे हैं। शायद हम यह भूल जाते हैं कि ईश्वर ने मानवता में निहित जीवनमूल्यों की सुरक्षा के लिए हमें विवेक दिया इसीलिए जब भी जीवनमूल्यों की उपेक्षा कर हम गलत कार्य करते हैं तो हमारा मन अशांत हो जाता है। जिन पाषाण हृदयों का मन अशांत नहीं होता उन्हें भी एक न एक दिन अपने किए का परिणाम तो भुगतना ही पड़ेगा।

अंततः जीत तो सत्य की होती है, प्रेम की होती है, शुचिता, सच्चरित्र और सद्भाव की होती है फिर ये झूठा - कपट, छल, प्रपंच, विश्वासघात, दुर्भावनाएं और अनाचार क्यों? चार दिन की जिंदगी में क्यों न सत्य का प्रकाश, प्रेम की मिठास शुचिता की सुगंध बिखेरें क्योंकि दुनिया उन्हीं को युगों-युगों तक याद करती है जो इन जीवनमूल्यों का अनुसरण करते हैं। तो आइए हमारी सत्य सनातन संस्कृति के शाश्वत मूल्यों में अनुप्राणित समष्टि के कल्याण की भावना का उद्घोष करें -

सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे संतु निरामयाः।

सर्वे भद्राणि पश्चन्तु, मा काश्चिद् दुःख भाग्भवेत् ॥

ॐ ॐ ॐ

सपना

कु. सुवर्णा रमेश नेवे
प्रथम वर्ष एम.ए. (अंग्रेजी)

सपना हमेशा सपना होता है,
हकीकत हमेशा हकीकत होती है।
सपने को हकीकत में नहीं बदल सकते,
हकीकत को सपना नहीं समझ सकते।
सपने का स्वाद मीठा होता है
सच का स्वाद कड़वा लगता है।
जब दिल में हो किसी के लिए चाह,
उसीकी हम देखते हैं राह।
जिसको हम समझते हैं अपना,
उसीका हम देखते हैं सपना।
जो चीज हमें लगती है प्यारी,
वो ही हमें लगती है न्यारी।
एक चीज ऐसी हो लाजवाब
कि हकीकत भी हो जाये ख्वाब।
एक छोटा-सा सपना,
बन जाता है अपना।
होता है बड़ा आसमान
लेकिन उससे, भी बड़े होते हैं अरमान
हमें कुछ बातें अच्छी लगती हैं सपनों की,
लगता है सपना बदल जाये सच में।
ये ही तो नहीं हो सकता,
दुनिया का उसुल नहीं बदल सकता।
सपना एक होता है नाम,
एक होता है ख्वाब
सपना एक सहेली है,
ख्वाब एक पहेली है।
अच्छा सपना देता है खुशी
बुरा सपना देता है गम।
इसी को कहते हैं 'कभी खुशी कभी गम'
यहीं तो है जीवन का नियम।

ॐ ॐ ॐ

बरसात

मयूर एस. तायडे
११ वीं विज्ञान

जानलेवा गर्मी में
झुलसती धरती को
रहता है इंतजार
बरसात होने का
आते हैं घिरकर बादल,
नाचते हैं मोर मस्ती में
कड़कती बिजलियों के बीच
टपकते हैं बुंद
फिर धाराओं का बरसना
बाद में रिपरिप होती शुरू
बन जाता है एक समा
सुनाई देता है संगीत मेंढकों का
भाग दौड़ पक्षी और गरीबों की
घोंसला और झोपड़ी सँवारने की
किसान भी जूट जाता है,
धरती माँ की सेवा में
आ जाता नवचैतन्य
छा जाता उल्लास चारों ओर
सजती है धरणी दुल्हन की तरह
लहराती है नावें कागज की
जन्मती है नई उमंगें
सजते हैं कई सपने
फैलती है गंध चारों ओर
बन जाता है पानी जीवन हमारा
बंद करलेंगे पानी मुट्ठी में
और सोचेंगे भविष्य के बारे में
होगा जिसकी मुट्ठी में पानी
करेगा वहीं राज दुनिया पर।
इसलिए कहता हूँ यारों
बचाओ पानी को
तभी बचेगी धरती
इसलिए लगाओ पेड़
और बचाओ संसार को
यदि करेंगे गलती आज

होगा युद्ध पानी के लिए
आओ मिलकर हम
करेंगे प्रयास आज
रोकेंगे पानी हम
रिसेगा वह धरती के अंदर
चाहे कुदरत रुठे हमसे
नहीं हारेंगे हम
होगी सृष्टि खुशहाल सारी
यही प्रार्थना तुमसे हैं मेरी।

ॐ ॐ ॐ

मन और मस्तिष्क

प्रियंका तिवारी

द्वितीय वर्ष एम.ए. (हिंदी)

मन होता है कच्चा शीशा,
जिसमें होते हैं कई रंग।
हर अच्छे बुरे पडाव में
लेता रहता नई उमंग।

मन है भावों की श्रृंखला,
मन एक अदृश्य चंचला।
अगर कोई दे मन को ठेस,
हर पल लगे बुरा उनका भेस।

मस्तिष्क का है खेल अनोखा,
दे न दे पल में किसी को धोखा।
माना इसकी करतबगारी से,
मन पर कब्जा इसका बड़ी
अधिकारी से।

मन और मस्तिष्क हैं दो पहिए,
मानव है चलता रथ।
षड्यंत्र और कुचक्र रचते-रचते,
भूल न जाएँ मानवता का पथ।

केवल मन की ही सुने नहीं,
मस्तिष्क की ही करें नहीं।
दोनों का करें समतुलन,
छिड़ने न दें दोनों में आंदोलन।

कौन कहता है ।

सविता हरि पाटील
द्वितीय वर्ष एम.ए. (हिन्दी)

कौन कहता है,
तू ही दुःखी है ?
दुखी तो सभी हैं,
पर दुख में भी कभी,
न जो दुखी है ।
वहीं जीवन जीता है ।
वहीं ज्ञान का ज्ञाता है ।

कौन कहता है,
तू ही एक गरीब है ?
नहीं, गरीब भी बहुत है ।
फरक इतना ही
कोई विचारों से,
कोई आचारों से,
कोई धन से, तो कोई मन से ।

कौन कहता है,
तू ही लाचार हैं ?
ऐसा जीवन जीने को ।
लाचार भी हर एक है ।
मिट्टी से बने हैं हम तुम ।
मोह माया के अंधेरे में हुए गुम,
लाचार नहीं तो और क्या ?

कौन कहता है,
तू ही अकेला है ?
हर एक अकेला है,
अकेला आया
जाएगा भी अकेला ।
अंतर इतना ही,
कोई जाएगा अशांति से ।
कोई जाएगा शांति से ।

कौन कहता है ?
तू ही वेदना से भरा है
हर एक की आँखों में
हर एक के हृदय में
छिपी है वेदना
स्वयं बुद्ध ने भी देखी, संसार में वेदना
क्योंकि थी उनमें परम् संवेदना ।

महान् है हमारी संस्कृति

योगेश मु. पारधी
एम.ए. हिन्दी

महान् है संस्कृति हमारी,
जो अन्य देश की नहीं,
जो है हमारे पास संपदा सभ्यता की
वो औरों के पास नहीं !

कर दिखाया हमने दुनिया को जो
वे लोहा लेंगे कैसे नहीं,
सिखाया पाठ सत्य-अहिंसा का
जो और कहीं दिखता नहीं !

है यहाँ अनेकता में एकता
दुजा भाव कहीं दिखता नहीं,
रूप यहाँ नारी का पूजनीय
यह दुनिया भर में दिखता नहीं ।

है चारों-ओर खून खराबा
भाईचारा कहीं दिखता नहीं,
है दुनिया में रिश्वतखोरी,
फैला है भ्रष्टाचार हर कहीं ।

चाहें आए तुफान लाख यहाँ
हम सत्य से हटेंगे नहीं
लाख देखे वक्रदृष्टि से कोई
हम डगमगाएंगे नहीं

तैयार है हम सर कटाने को
कट जाएंगे, पर हम सर
झूकाएंगे नहीं !

ॐ ॐ ॐ

“तुलसी ऑक्सिपार्क” समारंभा प्रसंगी
मा. प्राचार्य अनिल राव तुळशीचे रोप
स्वीकारतांना, सोबत डॉ. आर. टी.
महाजन, डॉ. सुरेश तायडे, प्रा.
नंदकुमार भारंबे, डॉ. व्ही.एस. झोपे व
प्रा. सौ. हर्षिका कौल

अतुल डेअरी येथे शैक्षणिक सहल
दरम्यान मू.जे.च्या व्यवस्थापन
शाखेचे समन्वयक व प्राध्यापक
सोबत अतुल डेअरीचे जनसंपर्क
अधिकारी मा. श्री. एस.एस. सुंदरन

प्रदूषण सर्वेक्षण कार्यक्रमाचे उद्घाटन
करतांना - डॉ. शरद जोशी (अमेरिका)
शेजारी प्रा. नंदकुमार भारंबे, डॉ.जी.एस.
चौधरी, डॉ. सुरेश तायडे, डॉ. व्ही.एस.
झोपे, डॉ. गौरी राणे, प्रा. हर्षिका कौल

जनसंज्ञापन विभागातर्फे आयोजित
"विकास संज्ञापन" या विषयावर
मार्गदर्शन करतांना पुणे आकाशवाणी
केंद्राचे प्रमुख मा. निळकंठ कोठेकर

शिक्षण उपसंचालक नासिक विभाग आणि मू.जे.
महाविद्यालय आयोजित उपप्राचार्य आणि
मुख्याध्यापक यांच्या सहविचार सभेत शिक्षण
उपसंचालक मा.श्री. संतोष पाटील यांचे स्वागत
आणि सत्कार करतांना प्राचार्य अनिल राव

'स्वरदा' संगीत विभागातर्फे विभागातील
विद्यार्थ्यांनी शास्त्रीय बंदीशींवर केलेल्या
कार्यक्रमात विभागातील विद्यार्थी व श्री.
जयंत नाईक (तबला) त्यांचे शिष्य आणि
'स्वरदा' चे प्रमुख प्रा. ज्ञानेश्वर कासार.

योगिक फौंडेशनच्या उद्घाटन प्रसंगी दै. लोकमतचे
संपादक श्री. सुधीर महाजन यांचा सत्कार करतांना
प्रा. शरदशंकर छापेकर सोबत, श्री. चंद्रकांत भंडारी,
प्रा. एन.व्ही. भारंबे, प्रा. डॉ. सुरेश तायडे

योगविद्या गुरुकुल - नाशिक येथे
आयोजित योग साहित्य सम्मेलनात
योगगीत स्पर्धेत गीत सादर करतांना
विभागातील साधक

योगविभागातर्फे आयोजित स्नेहमिलन -
हळदीकुंकू कार्यक्रमात सहभागी मान्यवर
सौ. निलांबरी जावळे, सौ. इंदिरा
मणियार, सौ. ज्योती बेंडाळे, सौ. मुग्धा
राव, सौ. शुभदा कुलकर्णी, सौ. छापेकर

योगविषयक व्याख्यान देतांना योगविद्या
गुरुकुलच्या गुरुमाता सौ. पोर्णिमा
मंडलिक

रशियन विद्यार्थिनी अॅलेना अरोक्झुवा
यांची विविधता संशोधन आणि प्रशिक्षण
केंद्रास भेट

विविधता संशोधन आणि प्रशिक्षण केंद्राद्वारे
आयोजित अध्यात्म आणि विज्ञान या विषया
वरील संवादानिमित्त - डॉ. विजय भाटकर
आणि प.पू. नारायण काका ढेकणे महाराज
यांचा सत्कार करतांना के.सी.ई. चे अध्यक्ष
मा. नंदकुमार बेंडाळे

मू.जे. महाविद्यालय व जळगाव
महानगरपालिका यांचे संयुक्त विद्यमाने
आयोजित ग्राहक समाधान सर्वेक्षणात
सहभागी विद्यार्थिनी.

मू.जे. महाविद्यालय व ज.श.म.नगरपालिका
यांचे संयुक्त विद्यमाने आयोजित ग्राहक
समाधान सर्वेक्षण करतांना सहभागी
महापालिका आयुक्त श्री. रामनाथजी
सोनवणे, प्राचार्य अनिल राव, उपायुक्त
श्री.आर.आर.काळे, प्राध्यापक व विद्यार्थी

English Section

History & Chemistry Of Drugs

Rajesh Madhukar Sagalgile
S.Y.B.Sc. (Microbiology)

There is a close relationship between 'drugs' and human beings from the time unknown. The Rigveda provides more evidence about drugs. India and China has given large information of drugs to the world. Like Rigveda, the epic 'Pan Tasso' containing a lot of information about drugs was written in China at around B.C. 2735.

Scholars like Charak, Sushrut, Vagbhatt had researched numbers of drugs in Ayurveda. Charak had found about 300 drugs in Ayurveda. Charak classified these drugs obtained from plants into 50 groups according to their effects on disorders, according to sign and symptoms of diseases etc.

The evolution of chemical drug was found in B.C. 1900. Now days the root of modern drugs is present in Egypt, Aseria and Babilonia. In 1900 B.C. there was epic 'Papary' in Egypt; in which use of chemicals to cure the diseases was given. The 'Papyrus' drug known in epics was found in 1872 B.C. In the same epic 700 plants with their chemical contents and their importance, 'Aphu' was headed one. The world's first tablet was made in Babilonia in 700 B.C. The whole credit of drug prepared from chemicals extracted from plants goes to Greek scholar 'Hippocretus'. He was expert in 450 and now he is reffered as the father of pharmaceuticals. According to him, micro organisms causes diseases and to control the infection of microbes drugs are important. In his views, 'drugs should be used in limited extent, at right time, in right proportion and for right disease.'

Western scientists and chemists, drugists have given whole credit of today's research in drug chemistry to Egypt but Indian born Nagarjun who had developed the technique of obtaining the drugs from plants and ores. In

Nagpur, district of Maharashtra, there is Nagarjun-hill near Ramtek where the historian found the proof of existence of 'drugs production laboratory' of Nagarjun which was present at his time. The method of treatment of disease by using 'Bhasma', 'Ras' and 'Chemicals' was developed by Nagarjun.

Upto the beginning of the 19th century, the animal excreta, urine, blood derivatives etc. were used to treat the diseases. This method was first developed by James Greagari. In the period of 1753-1821, Gregari had found many treatments like decreasing of fever by giving the drug of vomiting, removal of worm 8 and microbes from body by supplying the drug of dysentery. At that time 'Allopathy' was reffered as the 'treatment based on experimentation without getting any scientific proof or any research about that disease. But today modern treatment method is reffered as Allopathy which is not true one.

At the beginning of the 19th century "Homeopathy" has evolved. The drugs used in this method are chemicals. The procedure of preparing this medicine includes first extraction of chemicals from plants and then formation of its solution/mixture and further its crystalization or grinding is the central dogma of homeopathy. By the above description in Ayurveda, Allopathy and Homeopathy, Chemicals are used at large extent. Today's modern techniques and its branches of drug preparations are reffered as 'Pharmacology' F. Megende and L. Barnard, these two persons evolved the pharmacology.

Pharmacology is derived from the Greek word in which 'Pharmakon' means 'drug' and the 'logos' means 'treatment'. Simillarly drug is derived from French word 'drog' which mean 'dried herb'. Hence the dried herbs of as 'drugs'. Mor-

Handwritten notes at the bottom of the page: 49, 50, 3A14

phine, Chodine, Epomorphine, Barbiturates, Heroin etc. are used to make drugs which can be used for treatment of cold, cough, fever etc. Drugs can be prepared from plant-originated chemicals with association of alcohols, spirit, Benzenes. The drugs used for cancer, diabetes, heart attack, AIDS etc. are chemicals in nature. Pesticides and insecticides used to control plant diseases and its pathogens are chemicals. The drugs used for treatment of animals-diseases are also chemicals.

Only For You

Krishna Sonawane
M.A. (I) Eng.

Time is passing
My heart is beating
I am standing and waiting
On the college ground
Only for you.....

My way to success
Goes to library
To read the books
Only for you...

I know my life is yours
When I remember you
I forgot myself too
Oh! My 'Dear Examination'
I am standing on the college ground
And waiting only for you.

Wonders Of Science

Sujay Umakant Mahajan
M.Sc. (II) Organic Chemistry

Now-a-days science has been developing continuously. Science helps in enhancing the status of human being. Scientific devices are helpful in various fields such as medical, health, agriculture, cinema, T.V., transportation, communication, building construction, disaster management, etc.

Global telecommunication system integrates satellite communication with network. It provides global coverage through mobile phones. This enables for those who are in remote areas like islands or high mountains to keep in touch with the rest of the world.

Space science also plays an important role in the field of information technology & entertainment. We get each and every recent information by 'Google', 'Yahoo', etc. We watch & hear various entertainment programmes on T.V. & radio and update our knowledge.

DNA research plays a significant role in the medical field. It plays a significant role in controlling & curing diseases. Besides this, DNA is responsible for reproducing identical organisms. This is known as 'cloning'. In March 1996, a wonderful thing happened through cloned sheep namely Megan and Morag.

Certain surgical operations are very complicated & difficult, but it becomes easy by the use of advanced apparatus like gastroscopes and thus secures life.

Computer science in medical field can be used for consulting the patient living in rural or remote areas. It can also provide emergency care to the patient.

"Science can create heaven on earth by making life more comfortable and easy."

India's Vision - 2020

Amol Sudhakar Chaudhari
M.A. II (English)

India is one of the greatest countries in the world. After independence India emerged as financially strong country. We may say that India is on the way of development in 21st century - in all spheres. The Indians also contribute a lot to develop India. Our former President and a great scientist VIZ. A.P.J. Abdul Kalam has presented this concept 'India's Vision 2020' in front of all Indians.

Someone has said "Birthday provides an excellent opportunity to probe into one's achievements and lost opportunities". When independence came to the sub-continent after a long freedom struggle, its people must have dreamt of a prosperous and happy nation ruled by aspirations. Let us spare a few minutes how the nation has progressed in the last six decades.

The baby nation had a painful birth that brought with it partition of the sub-continent, mass migration and violent disorder. It carried the legacy of two centuries of colonial rule, a large population crying to be fed, a significant number of economically and emotionally damaged migrants, people dependant for their livelihood on rain-fed land. It had no worthwhile industrial base and infrastructure and majority of its citizens were illiterate. Soon, it was attacked on its northern frontiers.

Yet, India was lucky in having a matured political leadership filled with a zest to serve for people. They framed a visionary constitution and planned that it would work in a spirit. Once the constitution was enacted in 1950, India became the largest democracy in the world a newly born democracy which they brought up carefully. The result was that while neighbouring countries have seen major political affairs and dictatorships,

democracy has not only held fast, it has matured in India-Major political developments such as defection pre-eminence of regional parties & coalition parties have been included by democratic process. Institutions such as parliament, independent judiciary and the press have become stronger, leaving aside various aberrations. The 73rd and 74th amendments in the constitution have brought decentralized planning and democracy closer to people.

The pitiable weak economy that the British gifted to India needed strong support & direction. The year 1952 saw the arrival of five year plans and nationwide programmes for poverty alleviation. Agriculture & public sector received high priority. The model of 'Mixed Economy' was followed as a balance between capitalism of the West and the state-controlled economy of the eastern block. Focus on agriculture led to 'Green Revolution' and India became self-sufficient in food production despite fast growth in population. India soon had a number of huge steel plants, defence production factories and dams. Later, a number of purely managed private companies were national priorities, this model served the nation well and gave strength to the economy less competitive and encouraged 'License Raj'. A deal of public investment went waste because of widespread corruption. Even after spending large sums on development and welfare activities, India could not perform well in tackling poverty, unemployment, illiteracy, expansion of population, lack of health facilities and sanitation, rural development and dirty and unpleasant conditions of towns.

Progress needs peace. Two successive wars, in 1962 and 1965 with northern neighbours also contributed to poor economic progress of

India. The attack by west Pakistan on its own eastern territory, not only tested India's resources, it brought in Lakhs of refugees. Terrorism had tried and is trying to weaken the nation all a long. The Cherished ideals of peace and co-existence have helped India to tackle difficult situations cool headedly.

Three major happenings, the 1991 economic policy toward liberalization in 1991 when it did not have money enough to pay its debts and to tide over this it had to borrow heavily. The economy has been unshackled to a good extent from the inspection and license method; private investment has risen; foreign capital; competition is forcing companies to offer a range of products at low price; corporate are awaking up to new progresses world wide.

The liberalization of world trade, especially after formation of WTO (World Trade Organization) a decade back, led to globalization of world economies irrespective of whether a country liked it or not. One had to allow foreign companies, remote protection to domestic trade and industry and reduce tariffs and taxes. In adjusting to the inevitable changes of this globalization system, if India has lost some ground, it has gained some owing to the reforms process started earlier and a strong knowledge base. Today India is in the forefront of global service industry.

This takes us to one futuristic step that the past independence governments took : the setting up of scientific institutions. Today India is the only developing country that can boast large technical manpower, indigenously developed nuclear capabilities and a strong space programme.

Poor infrastructure and communication have been India's weak points, but fast adoption of new technology in the last few years is fast closing the communication gap. Mobile technol-

ogy has made easy and instant communication. This has greatly aided bussiness and migrant population. Information technology has changed the way. Computerized reservations and billings online share trading, credit cards and ATM's are commonplace and internet cafes have sprung up even in small towns. Computers are fast reaching to lower middle class homes. Computers will soon be as common as TV. India is today one of the largest producers of many cereals, milk, tea, sugar and important metals. In recent years, new industries such as refineries have come up in large numbers, some turning multinationals. India is also becoming a production and sourcing club for many foreign companies. India has emerged as one of the largest economies in the world.

Ironically, this land of enormous possibilities and also has the largest concentration of poor, malnutrition and illiterate humanity. We have not been able to rid the society of the evils acquired over ages. Communalism raises its head now and then and we even witness its new forms in recent time. Casteism is still prevalent. Criminal elements are supposed to have entered politics in a big way and corruption has badly infacted public life, politics, administration, judiciary, institution and local administration.

The gains of green revolution have not reached all parts of the country and all levels of farmers. Infrastructures did not receive the priority it deserved.

Though India was a pioneer in family planning, the population is growing at a fast pace. High population growth has led to decimation of holdings and large with the additional burden smallscale and cottage industries are reeling under pressure from sophisticated mass-production units. We have not been able to check unemployment in rural areas and among the educated. Poverty has been brought down. Family

ines do not take place any more but much needs to be done to make better the condition of millions of poor, especially women and children. The task is getting tougher in the face of rising threat of AIDS and resurgence of diseases we had controlled earlier. Nations mature slowly and unless their path is properly jujded, they tend to miss milestones. India seems to have missed some thing while achieving a lot. Thanks to the stability gained in the formative years and bold initia-

tives in the recent years. India is today a strong and confident nation. In fact, in a recent survey Indian were found to be among the most optimistic nations about their country's future. Let us hope that the present leadership steers the nation towards fast growth with equity and we may also hope that India will be become a very successful country in the world till 2020.

Environment

Prashant Jogi
M.A. (I) Eng.

There is no pure water to drink. In summer, we see that there is lack of water in remote villages. Some time, animals die without water when. Muddy water disolves in sea. This is very serious condition of nature in urban area.

During festival, people have to suffer a lot. Sound pollution, even affects the blood pressure. To decrease these thress kinds of pollutions, we should use natural resources in our daily life. Nature hase given us - air, light, water with the help of which we can generate energy.

We should plant trees. There is a need of revolution that everybody should plant a tree near their house and understand the importance of mother nature. Government should take a action. Last, it is the individual duty of man that what should one do for nature. We can save our earth and greenary on the earth along with technological progress by planting trees.

My Thoughts About Research

Jitendra S. Rane
S.Y.B.Sc.(Biochem)

Research, Research, Research....! But what is meant by Research? "The regeneration of or finding of things which are already present in the world is called as research. "Research" is very important word for a scientist. It regenerates the unknown things in the universe. As universe is full of mysterious things these mysterious things arouse curiosity in the mind of scientist to unfold the mystery. Research sometimes is very harmful but sometime very useful for human beings.

"Need is the mother of research". Man search different things to fulfill his needs and to make life luxurious. The above statement can be proved by the following explanation. Primary needs of man are "Food", "Cloth" & "Shelter". Let us consider shelter. First man lived in caves then he built a house using wood & grass but now a days with the help of latest technology in construction, infrastructure has become both, artistic and convenient also. For this progress, man uses both knowledge in the world but most of time, he uses his "Imagination". It is a very important gift given by God to man. As "Albert Einstein" says "Imagination is more important than knowledge".

But next important thing required for a good researcher is creativity. According to "Walt Disney", "Creativity is finding new thing... or expressing old truth in a new way". If you have creativity only then you can generate new things. In research field, you should know about different recent aspects and you should have basic knowledge and soft skills. While doing research you should be curious because "Curiosity keeps us moving forward, exploring, experimenting, opening new doors". Researcher should pose a question about his project or research topic at

each and every step of research. Because this question acts as a fuel for his mind and accelerates his work. Researcher, then tries to search answer of his research. While doing all these tasks he must not forget his object of research. "Observations and analysis" are two weapons of a researcher. These skills are present in each person but few make proper use of them. If you are doing a research in a subject on some aspect, then you should observe the things related to those aspects very carefully. After primary observations, you have to analyse it & try to prove your primary statements by doing different experiments, but most at the times it is impossible to set up experiments or some aspects cannot be proved by experiment, then secondary observations (Fine observation) & data collection from literature gains more importance.

During this activity one requires patience because chances of failure are more while doing research, if you have patience, then you can work with concentration & concentration adds to success. To get successes in your work, you should love your work. After you get success then you will find that "Pleasure of work is more than pleasure of success"

Education System in 2020

Tanuja Bhagwat Gajare
M.A.II (English)

One day I was watching television. At that time I saw the advertisement of 'idea' mobile. In that advertisement it is shown that, a girl comes in a school for admission. But because the strength of the class is completed, she is unable to get admission. She as well as the principal of the school gets upset. But because of 'idea' mobile she is taught in that school.

After watching that advertisement I admired the producer of that advertisement. But in short it was a vision of future, how changes will occur in the field of education in India. Many times it happens that students are unable to get admission in the school in which they desire.

Is it really possible to take education as shown in that advertisement. It is possible due to the development at science. Now many cassettes, audio-video cds are available based on curriculum. Now-a-days teachers use these things as their teaching aids to make their teaching effective. Cassettes, cds, radio, tape-recorder, television are easily available in schools. Educational programmes on radio and television are also helpful to students, to understand the topic and catch their attention.

In the age of information-technology many educational websites are available to update our knowledge. The information on these websites is helpful to teachers, students, parents. It is a source of information for them.

Today, children learn computer in schools, as a subject. After some years they will purchase it to take education, sitting at their homes. Instead of going to school, students will watch cds, visit various websites related to their curriculum. There will be no admission process in school. It will be an online. Students will not have to visit college to complete these procedures.

Students will listen the lectures of their teachers, sitting at their own houses by videoconferencing. Students will be seen in libraries. Classrooms will be empty. Whatever problems students have with their studies, they will discuss them with their teacher with the help of e-mail. Students will not gather in college campus. Their exams will be online. Papers will be checked by computer, results will be displayed on internet. Students will congratulate each other by sending e-mail. How convenient and time saving on the part of a student!

There is a proverb in English "Every medal has two sides". We have seen only one side of the medal. But we must see its other side also. There are so many obstacles in the way in implementing the education system through IT technology. Many people in our country do not know how to operate computer. This new system has some disadvantage. In the age of IT students will get knowledge but will not be able to implement it in their day-to-day life. Their head will become a storage of knowledge. Students will not gather in college campus, they will be unable to make new friends, and share happiness and sorrow. There will be no trips, no competitions, no camps, no gathering, no teasing to each other in college campus. Students will be kept away from the happiness which they get in the company of each other and by helping each other. They will be unable to learn the things from co-curricular activities held in schools and colleges, which add to their personality development.

Students from various class, religion place, language come together, they form 'unity in diversity'. There will be no discussion, no celebration of Teachers-Day, no welcome and fare-

५१ ५१ ५१

well ceremonies in college, which are the favourite things of the students. Students will not have the thrill while entering in new college despite to and attachment leaving that college. There will be no intimacy with teachers, friends, college. Education will become a mechanical process without a soul in it. Students will get knowledge but they will not learn the ethics how to be punctual, help each other respect others, how to behave with friends, teachers and other elders in family and society. Such education will produce students who will be intelligent machines without emotions and love.

Considering about these facts, we must have to think about an ideal education system. There should be combination of tradition and

modern. Teachers should use radio, television tape-recorder as education-aids but there is necessity of a teacher to explain some topics relating to the day-to-day life of students. Aids will be helpful in emphasising the topic.

If the papers will be checked by computers there will be no partiality of teachers, so the students will not lose their marks. Students will not have to wait more days for their results.

Now it becomes the responsibility of a teacher to combine tradition and modern ways of teaching. He has to give knowledge of IT along with their curriculum, so that the interaction between teacher-students will go on. Teacher have to find an 'ideal' system of education which will be 'ideal' for students.

***

The Problem Of Child Labour...

Today, we find that each and every country is suffering from the problem of child labour. And the reason is the growing population. This problem is found in our country also. Employing children to do hard work is a very cruel act. It is the result of man's greed. He does not think of others. Even today millions of children are tortured or exploited. Child labour started with the industrial revolution in Europe especially England. Two things led him to think of child labour, which was quite cheaper. This pitiable situation existed till the laws prohibiting child labours were passed. India also suffered from these types of problems.

In our country child labour exists in many types of sectors. These are unorganised sectors. They restrict the number of labours. By hook or crook they manage not to fall within the preview of the factory act. But factory owner should realise the seriousness of the problem. At first they use workers like nibbling up and gobbling away. Factory owners treat labours in a cruel manner

५२

and make them to do extra work. They also do work with illegal or anti religious ways. The reasons of child labour are poverty, over population and lack of basic education. Parents make their children to work on construction site and in small scale industries. Some parents send their children into hotel, motel and private sectors. Because the family income increases by their earning. Child labour is particularly a social evil. In order to stop this evil, we will have to work in a new spirit. We will have to create awareness among people. Projects like "Basic Education", "Family Planning" and "Poverty Education" should be implemented sincerely.

Voluntary organization may come forward to do this noble work organization like "CRY" have been it's doing best. They call the funds and utilise them to finance the education of deprived children. But collecting funds is a short term measure the proper measure is to educate parents.

Bapu B. Patil

M.A. II Eng.

Fight Against Terror

Nivedita Vivek Joshi

M.A. I (English)

Strengthen Our National Cadet Corps (NCC) :

How interesting is that ! Being students of the same institution we are performing different duties at the same time.

Though the aims of our lives are different still we are put together in one thread. And this strong bond of our togetherness is one and that is our Indianess. This feeling of togetherness arises strongly when we face attacks like that on 26/11/2008. It hurts a lot when we think of these incidents. We cannot control our tears when we see the picture of attacks. From such attacks we get nothing except destruction, devastation and anger. But I think only positive thing which we could make out from these incidents is "Strengthening of a bond, that we are the children of the same motherland India."

Friends, do you remember the incident of paying homage to our National Heroes on the day of opening ceremony of Youth Festival 2008. One contingent of NCC cadets in uniform gave Salami with Rifles, that time we all kept silence for few minutes. We all had great respect for our National Heroes and anger for terrorists.

After this biggest attack (26/11/2008) on Mumbai, Government of India it's felt to tighten the security all over India. Investigation in this case brought them to a conclusion that it was terrorists attack. No doubt that our Armed Forces did a superb job in Mumbai to tackle the attack. Hats off to those commando's who fought bravely. And definitely we are never going to forget the sacrifice of our National Heroes, their sacrifice for this nation, for people of this nation as well as other nations.

It is appreciable that govt. has now stepped forward to strengthen our coast Guard, Police and Intelligence Agency. Work of estab-

lishment of a Federal intelligence agency is in progress. Shortly we will get to see the result. But how's the idea of provision of extremely capable young people to these agencies and security / armed forces ?

I am talking about that government which run organisation that was formed 60 year ago for this purpose only. National Cadet Corps (NCC).

"The govt. of India appointed a National Cadet Corps Committee in 1946 under the chairmanship of pt. Hradaya Nath Kunjru. The Govt. of India accepted recommendation of the committee and prepared a bill. This bill was passed during April 1948 by the parliament and was made National Cadet Corps Act, under this act NCC was opened in Schools and Colleges."

Aims of National Cadet Corps :

1. To develop character, comradeship, discipline, leadership, secular outlook, spirit of adventure and the ideals of selfless service amongst the youth of the country.
2. To create a human resource of organized, trained and motivated youth, to provide leadership in all walks of life and always available for the service of the nation.
3. To provide a suitable environment to motivate the youth to take up a career in the Armed Forces.

Aims were written 60 years ago. What is the present scenario ? Is each and every single candidate after successful completion of NCC training, capable today to join Indian Armed as well as any other security forces ?

Our Indian Armed Forces is one of the three strongest forces in the world. We have Indian Army to guard our land border, Indian Navy to guard sea borders, and Indian Air Force to

५३

save Indian skies. On one hand we are proud about our Armed Forces and on the other hadn, there's on an average 12000 posts of officers are vacant in each force. Isn't it contradictory ?

Its really high time now to act for strengthening of National Cadet Corps. Aims of NCC should be sincerely fulfilled, there is need today to add self defence techniques in NCC. More number of youth should be motivated to joining NCC. Purpose of NCC should go beyond the camps. But every individual should be self defensive, physically and mentally fit. Not a single seat will be vacant in the forces but there will be need of some additional force because of excessive manpower in which every person is a perfect man as well as a soldier.

Now imagine a situation that students are gathered together at the same place where we had paid homage to our national heroes on the day of opening ceremony of Youth Festival in Dec. 2008. Now the whole mob of 1500 students has converted into a contingent. They are all in uniform and having rifles in hands performing hteir weekly parade. Beyond this they have decided to devote two hours of their live's for their nation as well as themselves. They are not performing parade only for the sake of performance but they really want to be self defensive as well as physically fit so that they will gain mental fitness automatically.

They have removed fear permanently from their lives. And

They dare to fight against terror boldly.

When We Leave Our College....

Girish Kundan Tayade
M.A. II Eng.

When we leave our college and feel like weeping...

Call our teachers.
Although they don't promise that they will make you laugh,
But they will console you.

When we leave our college and want to run away from responsibility,
Don't be afraid to call our teachers.
They don't promise to solve your situation
But they will help you to take responsibility.

When we leave our college and don't want to listen to anyone...
Call our teachers
They promise to be there for you
And they promise to be a sincere listner and share you

When we leave our college and think about teachers....
Call out teachers
And what when there is no answer ?
Perhaps they need you !

"Perhaps they are not around anymore."
But never forget their 'Teaching' is immortal
Therefore they are teachers.

Role Of Chemistry In Human Health

Vaibhav Vasudeo Joshi
M.Sc. II(Organic Chemistry)

manufacturers to produce the thousands of items that are necessary for better & richer living.

And this is the right beginning within recent years, scientists have succeeded in penetrating into the inner most secrets of chemical substances & have begun to make use of the tremendous force that lies hidden in them. This atomic power opens amazing possibilities for the future.

We will live in a world in which chemistry will become ever more important. To understand that world, it is necessary to understand the truth's laws on which modern chemistry is based & to learn how chemists of the past unraveled them.

The chemical wonders of today are amazing enough but they are like nothing compare to the wonders the future holds in store for the welfare of all huanity.

Food : The fertilizer of tomorrow will increase the crops production. Insect disease -destroying chemicals will make cattle & poultry healthier & better producers of meat, milk & eggs. Chemicals unknown today will make it possible to keep food fresh without refrigeration in any climate.

Houses : The houses in future will be built of more durable materials than any we have today. Floors & wall covering will last almost indefinitely. New paints will add never - fading colors.

Clothing : Many more man - made fibres will be added to those we use today - fibres with longer wear : Fabrics that are cool in summer, warm in winter, easy to keep and clean.

Health : The miracle drugs of today have wiped out diseases that ranked among our greatest killer just few years ago. In years to come, more diseases will disappear from the surface of the world under the on slaught of still more effective drugs created in the chemical laboratory.

There is hardly a boy or a girl alive who is not keenly intrested in finding out about things. And that is exactly what chemistry is : **Finding out about things** - Finding out what this are made of & what changes they undergo.

Take a look around you. All the things you see & lots of things you can't see have to do with the science of chemistry.

Let's start with ourself. The air we breathe is a mixture of chemical substances & the process of breathing is a chemical reaction. The food we eat is all chemical products the ways in which your body turns them into muscles & bones & nerves & brain cells are some of the greatest of all chemical mysteries.

The clothes we wear, the books we read, the medicine we take, the house in which we all these are products of chemistry. A car is made of the rubber on which it rolls, the gas that moves it.

Nature itself is a tremendous chemical laboratory. All the things in nature is forever passing through chemical changes. Here, on earth, plants & animals grow, die & decay : rocks crack & crumble under the influence of air & water. In the universe, new stors are formed, others fade, the sun that gives us heat & light & energy is a flaming furnace of chemical process that will eventually burn it self out, billion of years from now.

Chemistry is one of the most important of all sciences for human welfare.

Chemistry means the difference between poverty & starvation & the abundant life. The proper use of chemistry will make it possible for farmers to feed the world's ever - increasing population, for engineer's to develop new means of transportation & communication hat will bring the whole the world closer together, for doctors to cure the diseases of mankind, for

Travel : Much of the travel in the coming future will be at super - sonic speed planes & rockets will require material that can stand tremendous heat & new fuels capable of producing tremendous energy.

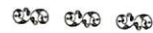
Chemistry will provide them :

Atomic energy :

The force hidden in the atom will be turned into light & heat & power for everyday uses. Chemists of the future, working with their

brother - scientists, the physicists, will find new ways of harnessing & using the atoms of numerous elements - some of them are unknown to the scientists of today.

But whatever you decide for the future, keep up your interest in chemistry as a hobby. In addition to giving you fun & enjoyment, your chemical hobby will sharpen your powers of observation & reasoning & train your mind for whatever occupation you go for.

India in 2020

Sagar Gunwatrao Salunkhe
S.Y.B.A.

India in 2020 is the dream of India. In present world India is a progressive country but in the progressive countries India's status is unique. My India in 2020 shall be the loan free country distribute.

India 2020 shall play a leading role in technology as well as represent a nuclear power developer. India shall develop the missiles for world's people protection in against of terrorism.

In the field of science, Indian scientist shall contribute a lot in the research field, it will solve Indian problems which are related to the human health, agriculture, engineering, social as well as economical & find the solutions of the problems. India found the all non-curable diseases medicine in 2020. India shall supply medicines at cheap rate to the needy and poor one and thus a role of humanity.

In political sector India shall remain a successful democratic country. The politicians will be educated. Their aim shall be people's welfare. Indian election commission authorised to those people which have any criminal record.

Indian government shall take a strict action against corrupted politician on the demand of public.

India in 2020, Student shall have full capacity to search & make new things in every field. Education system will encounter all the problems of present education system & it will help to share students as civilian.

In agricultural field India 2020 will be known as green country for agriculture & forest. India will progress related to agriculture.

There will be no discrimination in sex. Each Girl-child and woman will be given the opportunity to develop her potentials.

5 Ways To Save The Planet In 30 Minutes or Less

Manabuddeishwar N. Phalak
S.Y.B.Sc.

You may not be able to reduce global warming, end pollution and save endangered species single-handedly, but by choosing to live an earth-friendly lifestyle you can do a lot every day to help achieve these goals.

By making wise choices about how you live, and the amount of energy and natural resources you consume, you send a clear message to businesses, politicians and government agencies that value you as a customer, constituent and citizen.

Here are five simple things you can do—in 30 minutes or less—to help and protect the environment and save Planet Earth.

1. Drive Less, Drive Smart

Every time you leave your car at home you reduce air pollution, lower, improve your health and save money.

Walk or ride a bicycle for short trips, or take public transportation for longer ones. In 30 minutes, most people can easily walk a mile or more, and you can cover even more ground on a bicycle, bus, or train. Research has shown that people who use public transportation are healthier than those who don't. Families that use public transportation can save enough money annually to cover their other necessities for the year.

2. Eat Your Vegetables

Eating less meat and more fruits, grains and vegetables can help the environment more than you may realize. Eating meat, eggs and dairy products contributes heavily to global warming, because raising animals for food produces many more greenhouse gas emissions than growing plants. A 2006 report by the University of Chicago found that adopting a vegetarian diet does more to reduce global warming than switching to a hybrid car.

Raising animals for food also uses enormous amounts of land, water, grain and fuel. Every year in the United States alone, 80 percent of all agricultural land, half of all water resources, 70 percent of all grain, and one-third of all fossil fuels are used to raise animals for food.

Making a salad doesn't take any more time than cooking a hamburger and it's better for you—and for the environment.

3. Switch to Reusable Shopping Bags

Producing plastic bags uses a lot of natural resources, and most end up as litter that fouls landscapes, clogs waterways, and kills thousands of marine mammals that mistake the ubiquitous bags for food. Worldwide, up to a trillion plastic bags are used and discarded every year—more than a million per minute. The count for paper bags is lower, but the cost in natural resources is still unacceptably high—especially when there is a better alternative.

Reusable shopping bags, made of materials that don't harm the environment during production and don't need to be discarded after each use, reduce pollution and save resources that could be put to better use than making plastic and paper bags. Reusable bags are convenient and come in a variety of sizes and styles. Some reusable bags can even be rolled or folded small enough to fit into a purse or pocket.

4. Change Your Light Bulbs

Compact fluorescent light bulbs and light-emitting diodes (LEDs) are more energy efficient and less expensive to use than the traditional incandescent bulbs invented by Thomas Edison. For example, compact fluorescent light bulbs use at least two-thirds less energy than standard incandescent bulbs.

to provide the same amount of light, and they last up to 10 times longer. Compact fluorescent light bulbs also generate 70 percent less heat, so they are safer to operate and can reduce energy costs associated with cooling homes and offices.

According to the Union of Concerned Scientists, if every U.S. household replaced just one regular incandescent light bulb with a compact fluorescent light bulb, it would prevent 90 billion pounds of greenhouse gas emissions from power plants, the equivalent of taking 7.5 million cars off the road. On top of that, for every incandescent bulb you replace with an approved compact fluorescent light bulb, you will save consumers \$30 in energy costs over the life of the bulb.

5. Pay Your Bills Online

Many banks and other business now offer their customers the option of paying bills online, eliminating the need to write and mail paper checks or to keep paper records. By paying your bills online you can save time and money, lower the administrative costs of companies with which you do business, and reduce global warming by helping to prevent deforestation.

Signing up for online bill paying is easy and doesn't take much time. You can either choose to have certain bills paid automatically each month or elect to review and pay each bill yourself. Either way, you will receive outstanding returns on your small investment of time.

A Love Story

Amol Sudhakar Chaudhari

M.A. II Eng.

Once upon a time, there was an island, where all the feelings : Happiness, Sadness, Knowledge and all other including Love lived. One day it was announced to the feelings that the island would sink, so all of them prepared their boats and left.

Love was the only one who stayed behind, It wanted to stay until it started sinking.

When love was almost sinking, it decided to ask for help. 'Richness' was passing by in a beautiful boat and Love said - 'Richness can you take me with you ?

Richness replied, "No, I can't. There is a lot of gold in my boat there is no place for you."

Love decided to ask Vanity who was also passing by Vanity, please help me! Vanity replied, "I can't help you Love you are all wet and would damage my boat". Sadness was close by. So 'love' asked for help, "Sadness, let me go with you". "Oh love, I am so sad that I prefer to go alone." said sadness.

Happiness passed by love too, but she was so happy that she didn't listen to when love called her.

Suddenly there was a voice, "Come Love I will take you". It was an elderly woman.

Love became so happy that it even forgot to ask the elderly woman her name. When they arrived on dry land, the elderly woman went her own way.

Love asked Knowledge, another elder person the name of that elder woman who had helped it. "It was time" answered knowledge. "Time? But why did Time help me?" asked Love. Knowledge answered, 'Because only, "Time is capable of understanding how great Love is!"

So, that is why, remember that Time waits for none. Yesterday was history Tommorrow is a mystery, Today is a Gift".

Great Indians, Great Dreams

Shikha A. Kabra
12th Commerce

Great India ! The emerging superpower !! The Nation which is way ahead in all the aspects, let it be education, infrastructure, technology, employment, economy, human development Index (HDI) & other aspects this is the dream of all the citizens of India, this is the dream of our former. popularly known as people's President Dr. A.P.J. Abdul Kalam which he has narrated in his book "India's Vision 2020".

Will India be a Global superpower ? can that dream be made a reality ? How this can be done ? Who will do it ? All such sort of questions must be crawling in your mind ! Am I right ?

So, this is a small attempt on my part to find the answer to all these questions, to look for all the options that are available, that can be utilised to fulfil our dream.

India

- A leading country in Information Technology & growing at a rapid pace in Telecommunications
- A country with 2nd largest population.
- A country having more than 60% population between the age of 18-40 i.e. our workforce.
- A nation backed by the rich cultural heritage.
- world's largest Democracy.
- A country ranking 123rd in HDI ?
- The World's one of the most corrupted nation ?

So can India be a Developed nation by 2020 ? Lets see the opportunities & threats to our Nation's march towards it.

- What does a developed nation mean ?
- A nation having robust Economy, high growth rate of Industrial development, steady capital in flow in the market, huge exports...
  - Country having Good Infrastructure facilities, like healthcare, education, transportation, cleanliness etc.
  - Citizens having high standard of living, high lit-

eracy rate, healthy employment opportunities... Do India satisfy those attributes of the Developed nation ?

Today, certainly not but tomorrow, certainly if provided we all make the sincere efforts to achieve that dream ! so are we ready for it ? I am sure most of us are !! Today India along with China, Russia & Brazil called BRIC nations are considered to be Tomorrow's Global superpowers/ India is one of the leading countries in the Information Technology, Telecommunications. India's Space Research Organization (ISRO) is considered to be one of the best research organization having the success rate even higher than NASA. India has a very huge labour force ready to grab all the opportunities coming its way. India's GDP has crossed the \$1 Trillion mark recently & is growing at a steady rate of 8% India's students from the Elite IIM's & IIT's are among the best in the world.

But along with these opportunities we need to take extra efforts to overcome the threats in our way like...

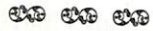
- A large scope of improvement in the Infrastructure.
- Lack of Quality Education to all.
- Fast judicial system.
- Terrorism
- Corruption
- Proper election process for all the leaders.

This is all needed to be done wholeheartedly. It's not an easy task for a nation to develop itself into a Developed nation within just a span of 70 years which has to start from the scratch. But we have the bright example of Japan which had started to rebuild itself almost when we got the freedom.

To achieve such success, our leaders need to

have the long term plan which will be properly executed. They should keep their political interest aside for our India's rebuilding. & its need- less to say that its not possible without the sup- port of all of us. So friends, its high time now to show the world that "Indians can do & will do what they dream about their Nation".
Jai Hind !!!

Success

Krishna Sonawane
M.A. (I) Eng.

- You can be successful
If you have aim.
- You can be successful
If you wish to win.
- You can be successful
If you have skill.
- You can be successful
If you have talent.
- You can be successful
If you have continuity.
- You can be successful
If you have logical thinking.
- You can be successful
If you have good health.
- You can be successful
If you have courage.

Life

Life is like a circle
It begins with birth
One day I will take birth,
But never to end in death.
And one day I will die,
To continue the cycle of rebirth.
Life is a combination of happiness & Sorrow
Success & failure,
Life is short but sweet
Life is a destination to be achieved
We enjoy life and to achieve our aim
So try, try...
Joy is life, so never cry

Let Us Remain Together Let Us Dream Together

Alok D. Moorpani

F.Y.B:Com.

sati and dowry will be a thing of the past.

India carries a historical baggage of caste diserimination and illiteracy and more re- cent ills like communal problems, crime and currution for such a society, mere economic development at a micro-level will not be dequate, if anything, it may intensify some of its woes, particularly crime. We, therefore, need a more holistic goal; a definition of development that is very broad and multidimensional, or a vision that goes beyond development.

We generally dream only when we are asleep. But I like to dream when I am awake as well and then I dream about how I would like my country to be.

One dream, shared by many, is of superpower India. Our history during the last mil- lennium, when invaders dominated India, makes this an understandable aspiratin. Investment in armaments and in sustaining a large military force have already made us a major power in the region. Our strong technological capabilities have added an altogether new dimension in the last few years, certain to propel us into the global power league in a few years. Becoming a super- power in the next two or three decades in, there- fore, well within the real of possibility.

The India of my dreams is an India where everybody has sufficient food, clothing and shel- ter. There will be no one who goes to bed hungry, and there will be no homeless people. There will be no street children and no beggars. Everyone will be employed, have a roof over his head and at least two square meals per day, pollution will be unheard of; we will all be able to breathe in clean air and drick pure water. Man and nature will co- exist peacefully; all forest will b reserves, there will be no conflicts in the name of religion, region, caste or creed and no communal riots. The right of equality, given by our constitution, will be strictly enforced. My dream country will be truly secular and every-one will be allowed to pray to his own God and follow his own religion.

Equal opportunities will be given to all to develope their potential. Those who are weak and ailing will be protected by those who are strong and healthy. Politicians and others in power, will work selflessly, for the betterment and economic progress of our country. There will be no corruption and all work will be done efficiently and smoothly. Social evils like child marriages,

I know that these are all my dreams and these dreams are not going to come true during my lifetime. But I will make an effort and contrib- ute at least a little, to see that I am sure to bring this dream in reality.

५११

The Return Of The Golden Era

Miss. Shweta I. Pawar

M.A. II (English)

I have been observing the social, political, economic upheavals and development of my country in the history of India. In it I saw the British Raj, Nehru regime and Shastri period. I have also seen the dark days of emergency. I have seen the re-birth of democracy in our country. Once again I saw the infights and petty quarrels among the new "rules". India has seen through the ages, different religions being practised, different languages being spoken, different customs being followed. All these years India has been dreaming about a richer, happier, cleaner, healthier, more prosperous and more peaceful India.

The India of my dreams is a nation where every individual, all resources are dedicated to serve poor, because they deserve. It is a community in which individuals are valued for their humanity and not for their wealth. It is a community in which the right of every individual to act according to his or her conscience which is recognised and respected by all.

My India, is a country where different views co-exist peacefully, disagreement and differences are settled in a civilized manner and fellow citizens persuade one another but not fight and not kill each other. In India of my dreams, all shall have work which affords them a decent living, though simple, where every individual has enough to develop his or her creative potential to the maximum, where everyone who toils, has a share in owing the farm or factory, where all have equal opportunities, where the strong majorities recognise the handicap of the weak minorities and where every resource is used to meet the basic needs of the food and shelter to drive away poverty, ignorance, communal riots inefficiency, political corruption or evils, like demanding dowry, and crime of dowry, sati.

The India of my dreams is a country where every citizen participates in the affairs of the community, where every citizen understands his or her rights and duties, where the weak citizens are organised and awakened and to keep an eye over their rulers. In India of my dreams elected representatives (M.L.A.'s and M.P.s etc) and officials are the real servants of the people where the people have the right to bring them back if they go wrong. The India of my dream is really a free, democratic, socialistic, secular, peaceful and therefore progressive country.

The role of youth contribute is significant contribution in the development of our country, role of youth is important. Because in present situation, can every Indian walk with the same amount of respect and security as our forefathers used to? However can the present day Indian society boast of being equal in all respects? You are the best judge to decide. Today, the youth of India comprises the bulk of 97 crores population. I think that if every youth patriot have such feelings, so there is need to come together we can conveniently bring back our lost glory, solve problems of communalism, regionalism, terrorism, language fanaticism and social narrow mindedness if our youth power is properly energised and used. Youth indeed has tremendous energy, which, if used and channlised in proper manner can bring about tremendous fruitful results. If youth have right direction, Indian citizens will positively contribute towards making a strong India.

I firmly believe that soon my dream will be fulfilled and India will grow into strong progressive, peaceful and determined nation. So let us will dedicate ourselves to the cause of national reconstruction with complete sincerity, dedication devotion and co-operation to bring the Golden Age in India.

My India, My Vision

Anuradha Deelip Lathi

XIth Commerce

India is a democratic nation, which has both public as well as private sector. India is moving towards Globalization by leaps and bounds. Once it was thought that it is impossible to fly in air to travel in space, to send speech through air, to transmit photos to distant places. But, today we find that such impossible dreams have come true because, of increasing scientific inventions. But, only because on inventions the terrorists are spreading terrorism and in the shade of terrorism we are living like a fish out of water, as they are affecting the development of the nation as well as livelihood in the Nation. But, one day will come when these increasing inventions and human power will destroy the terrorism not only in India but also in the whole world. As per my imagination in 2020 a Red Letter Day will come when India will be called as 'Developed Nation' and it will have its own power, prestige and respect in the whole world. But to achieve this stage it is not a journey of on development bed of roses. As Development is a burning question nowadays, this is the nick of time to leave no stone unturned for development of our country.

For instance the terrorism will be controlled by using technological sector. At railway stations or a check system is installed as it is their on airports, does it prohibit terrorist to enter with a weapon? But, on the other hand it requires a large amount of capital. But, once the capital is used and the system is installed it will help to Keep control on terrorism to some extent India.

As the population is increasing at a faster rate the use of vehicles is too increasing day-by-day giving rise to scarcity of petrol, diesel used for running vehicles. These are non-

renewable resources and hence nowadays the vehicles running on electricity are introduced. But as electricity is also a non renewable resource, there is shortage of electricity also. But, in 2020 with the use of new technologies like the vehicles running on solar energy will be introduced which will be the substitute for both petrol as well as vehicles running on electricity and will also reduce the pollution. As the polluted air spreads various types of harmful diseases, nowadays some of the diseases are there which cannot cured till last. But in 2020 the progressing medical science every type of disease will have medicine on it and will help to decrease the death rate. But, vice-versa it will increase the population. But, it can increase the life-expectancy rate in India.

As the population will increase the need of land will increase. For, building their shelter people will cut the forest because of which the animals like tigers, lions, cheetas will extract and our grands will not be able to see such animals in reality but only in books. As a solution to this, it is possible that the government will allow only apartment system, instead of no special bungalow will be there for everyone. This will keep control on deforestation.

In the 2020 the schools in India will have computerized teachers instead of human teacher which will help India to move one more step towards development. In 2020 Education will cross the limitation space and time.

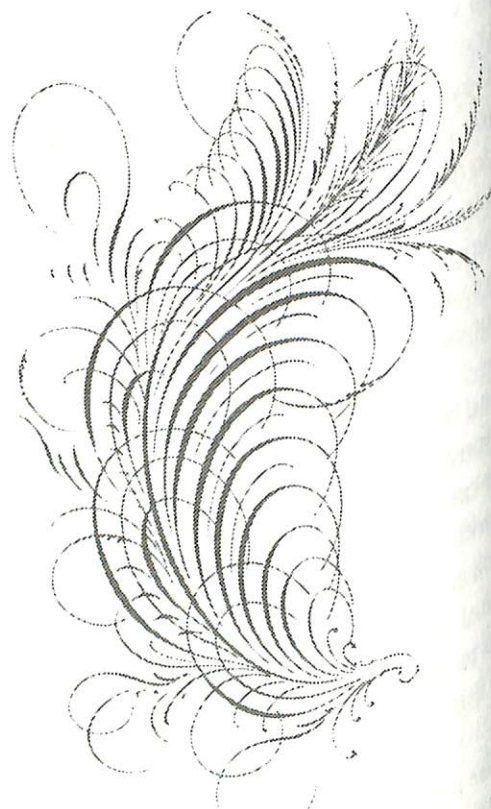
Also, there is a tremendous development in telecommunication system. As now there are the facilities such as internet, mobile and telephone as the medium of communication, in 2020 because of increasing technology a day will come when a chip is used by people

for communicating with each other even if their mobile or telephone is far away from them. But, this will help the terrorists to communicate with each other even if they are far away from each other. But, vice-versa this will the police also for communication to arrest t terrorists even if they are far away from each other.

In the politics sector nowadays corruption is increasing. To stop this, according to me till 2020 the the governmet will take strict and immidiate action against corrupted leaders. Because, of this the Nation's income will increase and the poor people will also can earn their livelihood. In 2020 India will be on the platform of a developed Nation, where every citizen of country will read, write and understand. Everyone would be independent so that to earn their daily 'Bread and Butter', and shall be called 'beggars'. The beggars will also be employed at least as sweepers earning a small salary of their own.

There is a lot of work to be done if this is to be achieved within work of time frame. And by saying 'lot of work' we are actually underplaying the amount of work to be done. Many of us are still apathetic to the needs of the poor man on the roads. We still splurge money on our own needs of the poorman while this underprivileged still struggle to get a day's meal. This apathy and obliviousness to all social evils takes us now where. If we are to achieve this dream, we have to act, from now.
Together we can, Together we should.

India - Tommorrow's Superpower

Virendra Jagannath Patil
M.Sc. I (Organic Chemistry)

"India" was country which was identified as Golden Sparrow in 16th century AD.

The country which was also economically prosperous in the early days of human civilization. The biggest & Busiest sea routs and harbours were also in that era. But the glory of the nation the golden smoke of the "Chimneys" of India lost in the Brutal British regime but "sand of time never remains at one place".

It the 2020 let us unitedly bring out lost Golden Age and turn India into Heaven.

In 2020 India's foreign policy will be much different than today.

The vision of safe relation of today will take the place of dominance in realtion, todays indulgence of developed nation will come to succes in 2020.

Indian civilisational heritage is built on universal spirit and our well known doctrine in world is "Live and Let Live". India has always stood for friendship and warm hands to the whole world and policies of India in 2020 will not depend on the wishes and expectation of others. India will lead the world as super power in all respect and if in case of America it will be hardly possible to maintain the status of super power.

It is not our own prediction but professor "Werner Weildenfeld" a member of board of director for the Bertlesman stiflung says, people all around the world think that the power of USA will disappear in future. In case of economy in 2020 Indian economy will be the strongest in the world. "As a proof for this statement we can consider the present world economic crisis for instance". Indian economy is highly based on agriculture and it has less effects of depression which occurs in the rest of the world. The emergency meeting of G-20 countries and Indias dominat-

ing participation is nothing but the winning omen of Indian economy.

Today the whole world is facing the problem of deression in economy but the Indian economy is much stable. Industralisation in India is at its heights, high productivity, implementation of new performance orientated policies, world class infrastructure, self reliance in near about all spneres is nothing but indication of becoming India super power in economic sector.

By 2020 living standard of Indians will highly be technology based. Black boards of classrooms will be replaced by electronic projectors displays, libraries will be provided online, 90% of the banking will be done on interest, long queues of customer in banks, Hygenic & disease free life will be enjoyed by Indians, life expectancy will be more than 70 years the death rate will be reduced upto considerable extent because of progress in medical science.

Niether gold nor money but India has more precious wealth than that and that is "intellectual wealth" It is gift in form our heritage from Panini, Aryabhata, Chanakya... endless names of India intellegence.

By the 2020 Indias 100% of youths will be educated and manpower of the India will be highly performance oriented. These educated Indian youths will lead the world because at present the students are passing out from ITI's, IIM's and other reputed universities of India are playing a leading role at international level. We have our personels at UNO, in White House of America worlds largest Business establishment are operated by Indians and all these will be at high rate by 2020 on account of education.

Our IIT's scholars are too valuable to contribute in the progress of India of science &

Technology. Today India has its own satellite launch vehicles like polar satellite launch vehicles (PSLV). By 2020 India will establish its own space stations on moon as recently said by Mr. Madhavan Nair "ISRO". Today we have cruise missiles, we are nuclear weapons projectors. Today we are shifting in the elite class of countries who have sent their satellite and instruments to moon but by 2020 India will cross all the limits regarding to science & Technology.

Although computer was invented by America but the biggest development in the field of computer is nothing but Indian brainchild. Today India has all intellectual potential but by 2020 this potential will govern the world.

Traditionally India is a peace loving. Doctrine of 'Ahimsa' or non-violence lead the non-aligned group of the nation and played a constructive role as a member of united nations.

By 2020 India will be well prepared to suppressed any type of trespass and terrorism. Terrorism is biggest problem face by India today in upcoming years India will take the various steps to ensure the security and safety of our citizens. Measurements like the national security Act will be employed to deal with situation like terrorist attack. Existing law will be tightened to ensure that there is no loopholes available to terrorist to escape from the clutches of the law. Most important we have setup the agencies like Federal Investigation Agency to fight against terrorism.

By the 2020 our army will be highly developed in comparison of worlds armed forces.

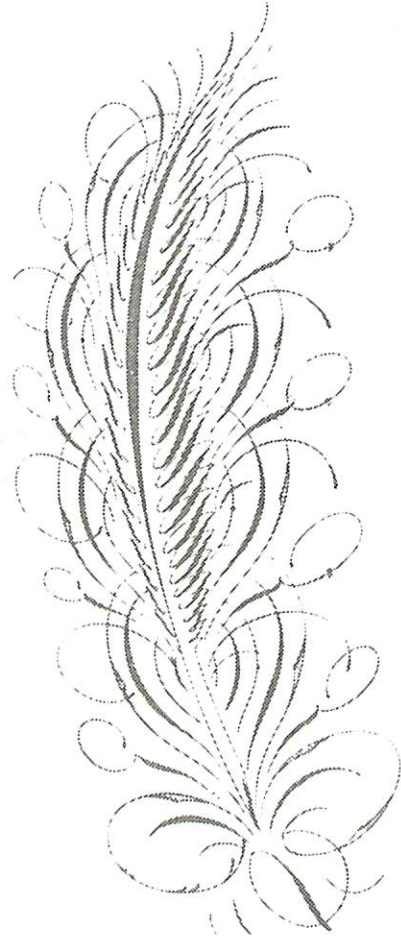
At last the most important thing is that although India will touch all the heights of success but will never forget its customs, tradition humanity and faith in God and secularism.

References & more....

vir.che@gmail.com

nileshmahale@gmail.com

blogs.google.com.

चैतन्य २००९ - स्नेहसंमेलन

स्नेहसंमेलनाचे उद्घाटन करतांना
मा. प्राचार्या डॉ. मिनाक्षी वायकोळे
पी.ओ. नहाटा महाविद्यालय, भुसावळ

हस्तकला व चित्रकला प्रदर्शनाचे उद्घाटन
करतांना मा. प्राचार्या डॉ. वायकोळे, पी.ओ.
नहाटा महाविद्यालय, भुसावळ

वार्षिक बक्षिस वितरण समारंभा प्रसंगी
मा. अविनाश अंबुरे यांचे स्वागत
करतांना प्राचार्य अनिल राव

वार्षिक बक्षिस वितरण समारंभा प्रसंगी
विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतांना मा. अविनाश
अंबुरे

चैतन्य २००९ - स्नेहसंमेलन

स्नेह सम्मेलनात समुह नृत्य सादर
करतांना बेभान कलाकार

स्नेह सम्मेलनात आदिवासी नृत्य
सादर करतांना धुंद कलाकार

स्नेह सम्मेलनात एकांकीका
स्पर्धेतील एक क्षण

सेवानिवृत्ती

डॉ. जी. एस. चौधरी
(उपप्राचार्य, विज्ञान शाखा)

प्रा. आर. बी. गुजराथी
(रसायनशास्त्र, वरिष्ठ महा.)

प्रा. एम्. एल्. पाटील
(उपप्राचार्य, कनिष्ठ महा.)

प्रा. ए. पी. पाटील
(फिजीक्स, ज्यु. कॉलेज)

प्रा. एम. जी. रोटे
(केमिस्ट्री, कनिष्ठ महा.)

प्रा. एस. व्ही. सोमवंशी
(बायोलॉजी, कनिष्ठ महा.)

प्रा. पी. एल. चौधरी
(जीवशास्त्र, कनिष्ठ महा.)

प्रा. पी. बी. चौधरी
(मराठी विभाग, कनिष्ठ महा.)

प्रा. विजय अमृतराव भोळे
(रजिस्ट्रार)

प्रा. एम. वाय. पाटील
(लॅब अटेन्डन्ट)

प्रा. सी. एन. चौधरी
(लॅब अटेन्डन्ट)

प्रा. ए. टी. वाणी
(लॅब अटेन्डन्ट)

श्रद्धांजली

प्रा. अशोक प्रल्हाद चौधरी

गुलाब पाटील

नियुक्ती

प्रा. एस. ओ. उभाळे
(सुपरवाइजर,
ज्यु. एम.जे. कॉलेज)

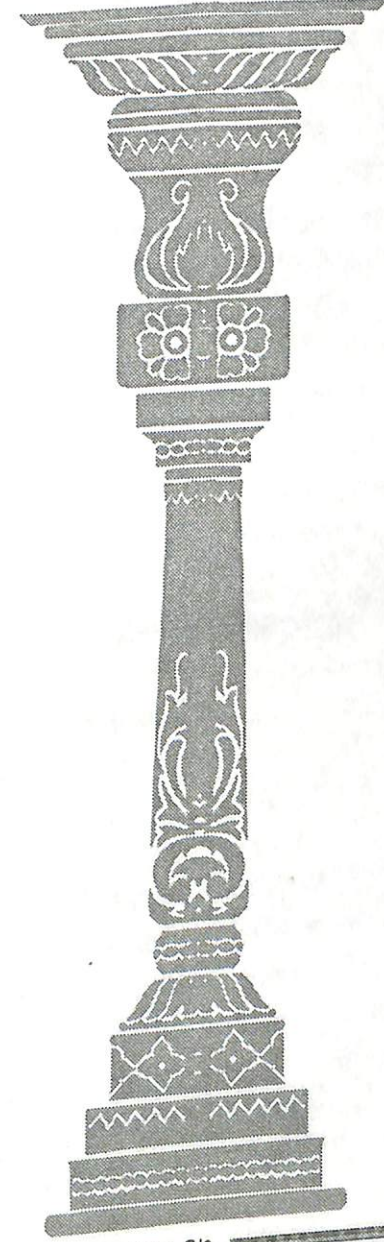

प्रा. डॉ. पी. टी. चौधरी
(इंडीयन कॉमर्स असो. च्या
सहसचीव पदी निवड)

श्री. प्रा. एस. एल. नेमाडे
(उपप्राचार्य
ज्यु. एम.जे. कॉलेज)

संस्कृत विभाग

शून्यद्विशून्यद्वितमे भारतःमहासत्तेयं परिकल्पिता ।

विंशति-एकविंशतितमेऽस्मिन् निखिले जगति वैज्ञानिकी क्रान्तिः भूता । सर्वे देशाः आधुनिक ज्ञान विज्ञान तन्त्रज्ञान-विषयकान् विचारान् अनुसरन्ति । किन्तु सर्वे देशाः न परिपूर्णाः आधुनिक विज्ञान क्षेत्रे । ये देशाः आधुनिक तन्त्रज्ञानादिविषये अग्रगण्याः ते विकसितदेशाः इति कथ्यते । ये देशाः प्रगतिपथेऽस्मिन् ते विकसनशीलाः संघर्षरताः । युरोपखण्डे तु नैके देशाः धनिकाः सन्ति तेष्वपि अमेरिका देशः संपूर्ण विश्वस्य अधिपतिरिव विराजते । इंग्लडजर्मनीफ्रान्सादयः नैके धनिकाः प्रगताः च देशाः तस्य प्रतिस्पर्धिनः एव । स्पर्धायामस्याम् भारतोऽपि अग्रेसरोऽस्ति ।

एकविंशतितमेऽस्मिन् शतके सङ्गणकयुगे आधुनिकीकरणस्य स्पर्धायां सर्वेषु देशेषु भारतदेशस्य महत्तं स्थानं वर्तते । कालेऽस्मिन् यदा चिन्तितं तदा प्रश्नोऽयम् उपस्थितः सति अधुना 'विश्वाधिपतिः' इति उपाधिना अलङ्कृतो अमेरिकादेशः किम् आगामीकालेऽपि स्वाधिपत्यं स्थापयितुं शक्नोति वा न वा ? तदा संदेहो जायते कारणं यत् तत्त्वाज्ञानाधारेण विना सदाचारादिगुणाधारेण विना, नितिमूल्येनविना भौतिक विज्ञानस्य प्रयोग विषये अधारानाधिकारदि व्यवहारेण विना मानविय मूल्यानाम् मौलिकतत्त्वेन विना आधुनिकस्य विज्ञानस्य यत् चित्रं दृश्यते तत् अचिन्तनियं विनाशकम् वा ?

भारतः देशः विज्ञानतन्त्रज्ञानक्षेत्रेऽपि अग्रणी एव । भारतीय संस्कृतेः आधारस्तम्भाः चतुर्वेदाः रामायणमहाभारतादयः ग्रन्थाः तथा च डॉ. राधाकृष्णः, स्वामी विवेकानन्दः, महात्मा गान्धी एतादृशाना विद्वत्जनानाम् विचाराः भारतीयान् प्रेरयन्ति । अत्र जनाः सदैव सत्यधर्म आचरन्ति । अपरिमित्रैः श्रमैरेव भारतदेशः उन्नतिं लब्धवान् अतः शून्यद्विशून्याद्वितमे (२०२० इ.स.) ख्रिस्ताब्दे यावत् देशोऽयं विश्वाधिपतिः भविष्यति इति डॉ. अब्दुल कलाम महोदयानां स्वप्नम् । यस्मिन् समये वैदेशिकाः एतत् अनुभवन्त्यापि यथा सम्प्रति भारतदेशेन 'चान्द्रयानम्' नाम अन्तरिक्षयानं चन्द्रगहे प्रेषितः । अस्मत्समीपे इदानीं नैकविधानि क्षेपणास्त्राणि युद्धसाधनानि च विद्यते ।

प्रीति हेमकांत चौधरी
पदव्युत्तर द्वितीय वर्ष

यद्यपि अस्माकं सर्वेषां भाषाः भिन्नाः वेधाः भिन्नाः धर्माः भिन्नाः संस्कृतिरपि भिन्नाः तथापि वयं सर्वे भारतीयाः अत्र विविधतायामपि एकता । संस्कृतभाषास्माकं प्राचीना भाषा । सम्पूर्णे जगति संस्कृत भाषा सर्वोत्तमा । अस्यामेव भाषाया निखिलं ज्ञानं समाविष्टम् । यथा आग्लभाषायाः अध्ययनं सर्वत्र प्रचलति तथैव अधुना संस्कृतभाषायाः अध्ययनं प्रचलितमस्ति आन्तरराष्ट्रीय स्तरेष्वपि । तेन चतुर्विधं प्रसरिताऽस्ति । आगामी केषुचित् वर्षेषु संस्कृत भाषा महत्पदं प्राप्नुयात् इति संस्कृतानुरागीणां संस्कृतरक्षकाणां च महती आकाङ्क्षा ।

'अति सर्वत्र वर्जयेत्' इति सुभाषितं संस्कृत भाषायां प्रसिद्धम् । सम्प्रति अतिलोभस्य फलम् अमेरिकादेशेन अनुभूतमेव । यद्यपि स्वस्य विज्ञानतन्त्रज्ञानबलात् अमेरिकादेशेन जगति विश्वधिपत्यं प्राप्तं तथापि संस्कृतिः न परिपालिता । किन्तु यद्यपि भारतदेशः कुर्मगतिन्यायेन आधुनिक विज्ञाने उन्नतिं प्रतिप्रस्थिताऽस्ति । एवं भारतस्य प्रगतिपथगमनं आलोच्य डॉ. अब्दुल कलाम महोदयेन भारतीयैः च कल्पितं 'द्विशून्यद्विशून्यतमे' ख्रिस्ताब्दे यावत् भारतदेशः 'विश्वाधिपतिः' इति सत्यमेव भूयात् ।

तथापि तेन संस्कृतिं परित्यज्य विज्ञानं न परिकल्पितम् ।

ॐ ॐ ॐ

चिन्ता मास्तु....

संकलन - कु. कादंबरी जोशी
प्रथम वर्ष कला (संस्कृत)

दीप्ति : ह्यः रात्रौ अहं रसगोलकम् आनेतुं पतिम् आपणं प्रति प्रेषितवती । किन्तु मार्गे एव सः केनचित् मोटार बैक्चालकेन आहतः जातः । तस्मात् तस्य एकः पादः भग्नः अभवत् ।
स्वाति : (उद्विग्ना त्सति) तर्हि भवत्या किं कृतम् ?
दीप्ति : अहो कष्टम् । किम् अन्यत् कर्तुं शक्येत ? अहं रसगोलकखादनेच्छां परित्यज्य सेवकाद्वारा लड्डुकम् आनाय्य खादितवती ।

भारत - वर्षम्

कु. वृंदा विजय बयाणी
तृतीय वर्ष कला (संस्कृत)

गायन्ति देवा : किल गीतिकानि धन्यास्तु ते. भारत
भूमिभागे स्वर्गापवर्गापदमार्गभूते भवन्ति भूयः पुरुषाः सुरत्वात्।।

भारत वर्षः विशालं देशः अस्ति. भारतस्य नाम अस्य
देशस्य भारत वर्षम् इति नामधेयम् जातम् । विश्वेऽस्मिन् भारत
वर्ष 'प्राचीनतमः देशः' इति विशिष्टं स्थानं भजते । अस्मिन्
एव देशे अमृववाणी संस्कृतभाषा समुद्भूता विकसिता च ।

भारतवर्षं कन्याकुमारीतः हिमालयपर्वत पर्यन्तं
विस्मृतम् अस्ति भारतस्य दक्षिणदिशी हिन्दमहासागरः विमलैः
जलैः तस्य चरणौ सततं प्रक्षालयति. भारते एव गंगा-यमुना-
सरस्वती-कावेरी-गोदावरीत्यादयः पवित्र नदयः प्रवहन्ति. एतसां
जलं अमृततुल्यं वर्तते ।

अस्मिन् देशे भगवान् श्रीरामः, श्रीकृष्णः च
अवतीरतः रामायणं, महाभारतादि महाकाव्यानि अस्मिन् देश
रचितानि. इयं भूमिः कर्मभूमि इति मन्यन्ते. सहस्रतन्मानां पुण्यैः
एव अत्र जन्म भवति इति भारतीय जनानाम् श्रद्धाः सन्ति. भारते
अनेकानि प्रदेशानि सन्ति ।

अस्माकम् पुण्यतमे पवित्रे भारत वर्षे अवसरे प्रायः
अनेकानि पर्वाणि भवन्ति. तेषु होलिका, विजयादशमी, दिपावली
उत्सवेन मानवस्य पारिवारिकः सामाजिकश्च विकासः भवति ।

भारत वर्षः कृषिप्रधानः देशः भारते बहवः जनाः ग्रामेषु
निवसन्ति. किंतु विद्या मनुष्यस्य तृतीयं नेत्रं अस्ति. विद्यया एव
नरः उन्नतीं अधिगच्छति. ज्ञानेन एव मनुष्यस्य यशः जगति
प्रसरति. विदेशगमने विद्या एव परमसखा ।

अस्मिन् एकविंशतितमे शतके सङ्गणकयुगे
संज्ञापनतंत्रज्ञानस्य विकासेन सामान्यजनाः चकित जायन्ते.
विज्ञानस्य अनुपमं अविष्कारं दूरदर्शनम्. भारतवर्षे अद्य जनानां
ज्ञानकक्षां विस्तारयितुं विविधानि वृत्तपत्रादि प्रसारमाध्यमानि
अविरतं कार्यरतानि सन्ति इंटरनेटस् विस्तृतं जगत् संनिधम् गतम्।

सः वदति व्रतैः मानवजीवनम् आकृतिबद्धं भवति.
इ. सन २०२० पर्यन्तम् भारतवर्षं अग्रगण्यं शक्तिमान राष्ट्रं
भवेदिति महोदयस्य इच्छाः अस्ति. भारतवर्षे अग्रेसरं स्थातुम्
इच्छन्ति. सामान्य जनानां हृदयासनेषु प्रतिष्ठितः एक एव प्रतः
भारतराष्ट्रं नित्यं प्रगति पथेः तिष्ठेत् इति आशास्महे ।

चतुरकस्य चातुर्यम् ।

संकलिन - कांचन हिरालाल बारी
११ वी कला (संस्कृत)

आसीत् माधवपुरं नाम किंचन नगरम् । कलाप्रियः
नाम भूपतिः तत्र शासनं करोति स्म । यद्यपि सर्वाः कलाः तस्य
प्रियाः तथापि चित्रकलायां विशेषानुरागः । विविधदेशेभ्यः
कुशलचित्रकाराः तमागच्छन्ति स्म । राजा तेभ्यः विपुलं धनं
यच्छति स्म । राज्ञः गुणज्ञतया उदारतया च ते अतीव सन्तुष्टाः
भवन्ति स्म ।

धनलुब्धः नाम तस्य राज्ञः कश्चन द्वारपालः अवर्तत।
सः मनसि अकरोत् अहमेव चित्रकारानेतान् राजसभायां
प्रवेशयामि । तेनैव ते विपुलं धनं विन्दन्ते । तर्हि मयापि तेभ्यः
धनं लब्धव्यम् इति । एवं विचिन्त्य स सर्वान् चित्रकारान्
पारितोषिकस्यार्थं याचितुं प्रारभत । केचन स्वेच्छया, केचन
अनिच्छया तस्मै धनं यच्छन्ति स्म, यतः तस्य अनुज्ञां विना
राजदर्शनमशक्यमेवासीत् ।

एकदा चतुरकः नाम कश्चित् अद्वितीयः चित्रकारः तं
पार्थिवं द्रष्टुमैच्छत् । धनलुब्धः तमभणत् - 'यदि
पारितोषिकस्यार्थं मोहरां यच्छेः तर्हि एव त्वां राजानं दर्शयामि'
इति । किंचित्कालं विचार्य चतुरकः तमन्वमन्यत ।

चतुरकस्य अतुलनीयं चित्रं दृष्ट्वा प्रसन्नः भूपः
अब्रवीत् - 'अहो नयनानन्दकरं ते चित्रम् । किं पारितोषिकं
कामयसे ?' इति । चतुरकः अगदत् - 'राजन्, दशकशाघातान्
पारितोषिकत्वेन इच्छामि' इति । चित्रकारस्य विलक्षणया
प्रार्थनया चकिताः सर्वे सभाजना विस्मिताः नृपः अपि ।
चित्रकारः वारंवारं तदेव पारितोषिकमयाचत । अतः नृपः सेवकं
कशामानेतुमादिशत । अचिरादेव सः सेवकः कशामादाय
चित्रकारं ताडयितुं सिद्धः जातः । तदा चतुरकः 'तिष्ठतु
अत्रभवान्' इत्युक्त्वा सभातः निर्गतः द्वारपालेन सह प्रत्यागत्य
च नृपायाकथयत् देव, मम पारितोषिकस्यार्थमेतेन याचितं मया
प्रतिश्रुतं च । अतः पत्र प्रहाराः मह्यं दातव्याः, पत्र एतस्मै
इति ।

द्वारपालस्य शठयं ज्ञात्वा राजा तमदण्डयत्
चतुरकाय च प्रभूतं धनमयच्छत् ।

सन्मिप्रभू

संकलन - चैत्राली संजय चौधरी
११ वी विज्ञान

आसीतगोदावरीतीरे विशालः शाल्मलीतरुः । तत्र
नानादिदेशादागत्य रात्रौ पक्षिणो निवसन्ति स्म । अथ
कदाचिद्वसत्रायां रात्र्यामस्ताचलचूडा वलम्बिनी भगवति
कुमुदिनीनायके चन्द्रमसि तत्रैव कश्चिद् व्याधस्तण्डुलान् विकीर्य
जालं वितस्तार प्रच्छत्रो भुत्वा स्थितश्च । तस्मिन्नेव काले
चित्रग्रीवनामा कपोतराजः सपरिवारो वियति विसर्पस्तांस्तण्डुल
कणानवलोकयामास । ततः कपोतराजस्तण्डुलकणलुब्धान्
कपोतान् प्रत्याह । कृतोऽत्र निर्जने वने तण्डुलकणाणां सम्भवः
। एतन्निरूप्यतां तावत् । भद्रमिदं न पश्यामि । सर्वशा विचारितं
कर्म न कर्तव्यम् । इत्येतद्वचनं श्रुत्वा कश्चित् कपोतः सदर्ममाह
आः किमेवमुच्यते ।

वृद्धानां वचनं ग्राह्यमापत्काले ह्युपस्थिते ।

सर्वत्रैव विचारेण भोजनेऽप्यप्रवर्तनम् ॥

एतदाकर्ण्य सर्वै कपोतास्तत्रोपविष्टाः । यतो बहुश्रुता अपि
लोभमोहिताः क्लिश्यन्ते । उक्तं हि -

तत्र ते सर्वै जालेन बद्धा बभुवुः । ततो यस्य वचना
तत्रावलम्बितास्तं सर्वै तिरस्कुर्वन्ते स्म । तुच्छत्वा चित्रग्रीव
उवाच । नायमस्य दोषः । यत आपतन्तीनामापदां हितोऽपि
हेतुनामायाति । विपत्काले विस्मय एव कापुरुषलक्षणम् । तदम्
धैर्यमवलम्ब्य प्रतीकारश्चिन्त्यताम् । यतः -

विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा

सदसि वाकपटुता युधि विक्रमः ।

यशासि चाभिरूचिर्धर्मसंनं श्रुते ।

प्रकृस्सिद्धमिदं हि महात्मनाम् ॥

अन्य च -

षड दोषाः पुरुषेणेह हातव्या भुतिमिच्छता ।

निद्रा तन्द्रा भयं क्रोध आलस्यं दीर्घसूत्रता ॥

इदानीं क्रियतामेवम् । सर्वैरिक्चिक्तीभुय

जालामादायोद्गीयताम् । इति निश्चिय पक्षिणः सर्वे सहसैव ।
अनन्तरं स व्याधः सुदुराज्जालापारकांस्तानवलोक्य
पश्चादधावत्रचिन्तयत् ।

संहतास्तु हरन्तीमे जालं मम विहङ्गमाः ।

यदा तु निपतिष्यन्ति वरामेष्य मे तदा ॥

भारतेनस्ति मे जीवनं जीवनम्

मयुरी मुळे
तृतीय वर्ष कला (संकलित)

विन्ध्यसह्याद्रिनीलद्रिमालान्वितं
शुभ्रहैमाद्रिहासप्रभापूरितम् ।
अर्बुदारावली श्रेणि सम्पुजितम्
भूतले भाति मेऽनारतं भारतम् ॥ १ ॥
जाहनवीचन्द्र भागाजलैः पावितम्
भानुजानर्मदावीचिभिलांलितम् ।
तुण्डभद्राविपाशदिभिर्भवितम्
भूतले भाति मेऽनारतं भारतम् ॥ २ ॥
वेदभाभसितं सत्कलालालितं
रम्यसगडीत सहित्य सौहित्यभुः ।
भारतीवल्लकी झङ्कृतै झङ्कृतं
भूतले भाति मेऽनारतं भारतम् ॥ ३ ॥
विश्वबन्धुत्वमुदघोषयत्पावनं
विश्ववन्धैश्चरित्रैर्जगत्पावयत् ।
विश्वमेकं कुटुम्बं समालोकायत्
भूतले भाति मेऽनारतं भारतम् ॥ ४ ॥
वेशभुषाशानोपासना पध्दति -
क्रीडनामोदक संस्कार वृत्यदिषु ।
यद्धि भिन्न सदप्यस्त्यभिन्नं सदा
भूतले भाति तन्मामकं भारतम् ॥ ५ ॥
अर्थकामान्वितं धर्म मोक्षान्वितम्
भक्तिभावन्वितं ज्ञानकर्मान्वितम्
नैकमार्गैः प्रभूं चैकमाराधयद्
भूतले भाति मेऽनारतं भारतम्
शोषितो नात्र कश्चिद् भवेत् केनचित्
व्याधिना पीडितो नो भवेत्कश्चन ।
नात्र कोऽपि ब्रजेद् दीनतां हीनतां
मोदतां राजतां पावनं भारतम् ॥ ७ ॥
भारतम् वर्तते मे परं सम्बल
भारतं नित्यमेव स्मरमि प्रियम् ।
भारतेनस्ति मे जीवनं जीवनं
भारतायार्पितं मेऽखिलं चेष्टीतम् ॥ ८ ॥

अहो सौन्दर्यस्य अस्थिरता ।

संकलन - मयूर तायडे
११ वी सायन्स

आंसीत् कश्चन राजकुमारः । सः नितरां सुन्दरः । स्वस्य
सौन्दर्यस्य विषये तस्य महान् गर्वः आसीत् । राज्यनिर्वहणे
तस्य अल्प अपि आदरः न आसीत् । सर्वदा स्वसौन्दर्यविषये
एव अवधानं तस्य । तस्य एतां प्रवृत्तिं दृष्ट्वा अमात्यः नितरां
खिन्नः अभवत् । राज्यपालने युवराजस्य अनास्थां को वा मन्त्री
सहेत ? योग्येन उपदेशेन युवराजे जागरणम् आनीय सुभार्गो सः
प्रवर्तनीयः रति सः निश्चितवान् ।
अथ कदाचित् स्वसौन्दर्यवर्धने तत्परं राजकुमारं
दृष्ट्वा सः अवदत् 'युवराजवर्य ! ह्यः एव भवान् अधिकसौन्दर्यवान्
आसीत्' इति ।
'यत् अस्ति तदेव उक्तं मया' इति गाम्भीर्येण अवदत्
मन्त्री ।
'अद्य मम सौन्दर्यं न्यूनं सर्वथा न यदि न्यूनम् इति
भवान् चिन्तयेत् तर्हि तत् सप्रमाणं निरूपयेत् ।'
'अस्तु, निरूपयामि अस्मिन् एव क्षणे' इति उक्त्वा
मन्त्री निकटस्थं भटम् आहूय - 'जलसहितं पात्रम् एकम् आनय
इति आज्ञापितवान् एकं जलपात्रं राजकुमारमन्त्रिणोः पुरतः
निक्षिप्य सः भटः ततः निर्गतवान् ।
मन्त्री तस्मात् पात्रात् उद्धरणमितं जलम् उद्धृत्य बहिः
क्षिप्तवान् । तदनंतरम् सः तमेव बहिर्गतं भटम् आहूय अपृच्छत्
- 'पात्रस्थं जलं यथापूर्वम् अस्ति, उत न्यूनम् ?' इति ।
भटः अवदत् - 'यथापूर्वमेव अस्ति जलम्' इति ।
तदा अमात्यः राजकुमारं सम्बोध्य अवदत् - 'एवमेव भवति
सौन्दर्यम् अपि । तत् क्षणे क्षणे क्षीयते एव । किन्तु वयं तत् न
अवगच्छामः । सौन्दर्यं न स्थिरम् । उत्तमकार्यात् यत् यशः प्राप्ये
तत् एव सुस्थिरम् । प्रजा पालनं भवतः कर्तव्यम् । तत् श्रद्धया
क्रियताम् । ततः उत्तमं यशः प्राप्यते' इति ।
एतत् श्रुत्वा राजकुमारः स्वस्य दोषम् अवगत्य
अनन्तरकाले राज्यपालने अवधानदानम् आरब्धवान् ।

भारतीयं विज्ञानम्

संकलन - मयुरी मुळे
तृतीय वर्ष कला

एकदा स्वतिनामकः मुनिः पिपासया पीडितोऽभवत् ।
जलमूलम् अन्विष्यता तेन कश्चन आह्लादकरः शब्दः श्रुतः ।
तम् अनुसृत्य स अग्रे गतः । तत्र कुत्रचित् पर्वतात् पतन्तः
जलविन्दवः शुष्कपर्णानाम् उपरि पतित्वा मधुरं संगीतं जनयन्ति
स्म । एतद् अवगत्य प्रेरितः स तृषाकुलंतां विस्मृत्य वेगेन आश्रमम्
आगतवान् । संगीतसाधनेषु प्रतिध्वनेः उत्पादनार्थं यः सुक्ष्मक्रमः
आवश्यकः तम् अन्विष्टवान् सः । एवं यत् सङ्गीतसाधनं
निर्मितवान् तस्य नाम मृदङ्ग इति ।

एषा कथा भरतमुनेः नाट्यशास्त्रे वाणिता ।
प्रतिध्वनिविज्ञानं विना संगीत साधनानां निर्माणम् असाध्यम्
वर्तते । न केवलं संगीत शास्त्रे अपितु गणितशास्त्रे, भौतके,
रसायने, जीवविज्ञाने, आयुर्वेदे, धनुर्वेदे, भूविज्ञाने, खगोलविज्ञाने
नक्षत्रविज्ञाने, धातुविज्ञाने, रत्न विज्ञाने, विमानविज्ञाने,
शिल्पविज्ञाने किं बहुना सैन्यविज्ञानेऽपि गंभीराध्ययनं कृत्वा
अभूत्पूर्वा सिध्दयः सम्प्राप्ताः ।

महिर्षपराशररचित वृक्षायुर्वेदे वृक्षाणाम् पणैः
क्रियामाणाः विविधाः क्रियाः वाणिताः यथा प्रकाशनिस्सारण
प्रक्रिया, पर्णस्य अवान्तरभागाः पर्णकणेषु स्थितः प्लाज्मा,
वीजनिर्माणमादयः । रेखागणिते यः सिध्दान्तः 'पाइथोगोरस'
इति नाम्ना विख्यातः मूलतः स सिध्दान्तः बोधायनाचार्येण
शुल्बसूत्रेषु पूर्वमेव निरूपितः ।

नालन्दविश्वविद्यालये बौध्ददर्शनने सह कृषिः
आयुर्वेदः पशुविज्ञानं, कला शिल्पानि च अध्यापितानि ।
सप्तवर्षीयः सन् छात्रः पत्रविद्याः अधीतवान् । प्रथमा शब्दविद्या
तु व्याकरणस्य ज्ञानाय अभवत् । तदनु द्वितीया विद्या
शिल्पस्थाणाम् इति विख्याता । एतेन शिल्पानि, यन्त्रनिर्माण
विधिः ज्योतिषं, तिथीपत्रं च शिक्षितानि । आयुर्वेदः तृतीया
विद्या । तत्र शरीररक्षा, शल्यचिकित्सा, औषधीनां प्रशानं च
अधीतानि । चतुर्थी हेतुविदद्या न्यायदर्शनं तर्कशास्त्रं च आसीत्
येन सत्यासत्यविवेकोऽभवत् । अन्तिमा पत्रमी विद्याध्यत्मिकी
बभूव यया जीवनदर्शनस्य रहस्यानि विवृतानि ।

एवं भारतीय विज्ञानपरम्परा अति उत्कृष्टा मानवीय
मूल्ययुक्ता च आसीत् । अस्माकं जीवनदृष्टेः अनुरूपमेव तत्

विज्ञानमपि सर्व हिताय सर्वसुखाय च आसीत् यतः भारतीय
सभ्यतायाः मूलमन्त्रम् अस्ति ।

सर्वे भवन्तु सुखिनः, सर्वे सन्तु निरामयाः ।

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखभाग् भवेत् ॥

ॐ ॐ ॐ

वृक्ष

संकलित - श्रीया नितीन रस्से
११ वी कला(संकलित)

वृक्षाः सत्पुरुषाः इव इति उक्ति सार्थम् । वृक्षः मानवेभ्यः छायां
यच्छन्ति । न केवलम् छाया अपि तु पुष्पाणि यच्छन्ति । रसावह
फलानि किम् न रोचन्ते । किम् न यच्छन्ति वृक्षाः मानवेभ्यः ।

जनाः वृक्षस्य काष्ठानि गृहीत्वा रचयन्ति । अहस्तः
अपि शाखाहस्तैः फुलपुष्पादिकं यच्छन्ति । अपादा अपि
दूरगाभिभिः जलैः भूमि धारयन्ति । तथैव अमुखा अपि
बोधयन्ति । अतः वृक्षः कल्पवृक्षः इव । यथ कल्पवृक्ष मानवेभ्यः
इच्छित फलानि यच्छन्ति तद्वत् वृक्षाः अपि मानवेभ्यः
इष्टवस्तुनि ददाति । अतः वृक्ष मानवान् कथयति रक्ष माम्,
पालय माम्, वर्धय माम् अहम् तुभ्यम् जीवनं सुखवाहं करोमि ।
वृक्षाः जगताः पर्यावृत्तीम् च पालयति । वृक्ष कारणात्
वृष्टिः भवति । पर्यावरण रक्षणाय वृक्षाः सदैव सिद्धं भवति ।
इयम् भगवति सृष्टी देवता वृक्षस्य माता अस्ति । अतः वृक्षाः हि
जीवनाधारः ।

वृक्षाः मानवस्य सुहृदं भवति । वृक्षः परोपकारिणः
सज्जनस्य प्रतिकमेव । वृक्षः रक्षति रक्षितः इति सुवचनं
प्रसिद्धमेव । यदि निसर्गः सृष्टेः शरिरं तर्हि वृक्षाः तस्य अवयवाः ।
अतः वृक्षा अस्माकं वरदायिनः देवाः । वृक्षाः सर्वेषां जीवनं
वर्धयन्ति ।

ॐ ॐ ॐ

भारत २०२० ।

रोहन जयंत मुजुमदार
तृतीय वर्ष कला

निर्धन : पण्डितः ।

संकलन - कोमल गणेश गुरव
११ वी वाणिज्य

'भाषासु मुख्या मधुरा दिव्या गीर्वाण भारती'

संस्कृतम् विश्वस्य प्राचीनतमासु भाषासु अन्यतमा भाषा अस्ति इयं विशुद्धा नियमबद्धा अभिव्यक्तिक्रमा, सर्वगुणसम्पन्नच अस्ति । अस्याः साहित्यं सुविशालं, ज्ञान-विज्ञानसमृद्धं च अस्ति ।

संस्कृतभाषा सरला लिलया बोधनीया चा महात्मनः गान्धिमहोदयेन कथितम् संस्कृत भाषा भाषाणाम् जननी इव । अहं मन्ये यदि सा शुष्का भवेत् तर्हि सर्वाः अपि गतप्राणाः भवेयुः । संस्कृत भाषा एव सा भाषा यत्र भारतीय संस्कृतेः चिरसंचितं ज्ञानं निहितम् । संस्कृताध्ययनं विना न कोऽपि वैदुष्यं प्राप्तुं शक्नोति ।

संस्कृतभाषायाः परिरक्षणाय, प्रसारायश्च अधुना प्रयत्नानि चलन्ति । तस्मात् कारणात् संस्कृतस्य भविष्यं उज्वलः भविष्यति इ.स. २०२० मध्ये भारत शासनेन आर्थिकी सहायता दास्यति । विद्यालयेषु महाविद्यालयेषु च संस्कृतस्य शिक्षणम् अनिवार्यम् भविष्यति । प्रतियोगिता परीक्षासु चापि अस्याः शिक्षणम् अनिवार्यं भविष्यति । आकाशवाणी-दूरदर्शन आदिभिः संचारसाधनैः रूचिकराः संस्कृत कार्यक्रमाः प्रसारयिष्यति । संस्कृतभाषा प्रचारसमितेः गठनं भविष्यति । या समितिः संस्कृतस्य रक्षायै सन्नद्धा भविष्यति संस्कृत भाषायाम् आधुनिक विज्ञान सम्बन्धितः विषयावकलाम्ब्य ग्रन्थरचना भविष्यति ।

इ.स. २०२० भारतस्य कृते उज्वल प्रभातः भविष्यति अधुना अहमपि संस्कृतस्य कृते किमपि कर्तुं इच्छति, यत् संस्कृत भाषा भारतस्य कृते पूजनीय भविष्यति ।

जयतु संस्कृतम् । जयतु भारतम् ।

ॐ ॐ ॐ

एकस्मिन् ग्रामे कश्चन पण्डितः आसीत् । सः सर्वाणि शास्त्राणि सम्यक् पठितवान् । सर्व अजानात् सः । किन्तु सः अतीव निर्धनः । तस्य गृहे नासीत् । भोजनम् अपि अत्यन्तकष्टेन अभवत् । तस्य वस्त्राणि अत्यन्तजीर्णानि च आसन् ।

ततः सः भोजनार्थं भिक्षाम् अकरोत् । सः गृहात् गृहं गत्वा भिक्षां देहि इति अयाचत । अनेक जनाः तस्य जीर्णानि वस्त्राणि दृष्ट्वा उन्मतः इति चिन्तयन्ति स्म । ततः गच्छ, गच्छ इति उक्त्वा कवटविधानं कुर्वन्ति स्म । केषुचित् दिवसेषु सः पण्डितः नैव खादितवान् ।

एकदा कथंचित् नूतनवस्त्राणि सम्पादितवान् । कश्चन धनिकः तानि वस्त्राणि पण्डिताय दत्तवान् । तदा सः पण्डितः तानि नूतनवस्त्राणि धारयित्वा भिक्षार्थं यथापूर्वम् अगच्छत् । प्रथमगृहे एव गृहस्थः भोः आगच्छतु । अस्मिन् गृहे भोजनम् करोतु इति अत्यन्तगौरवेण तं भोजनार्थम् अन्तः नीतवान् ।

सः पण्डितः भोजनार्थम् अगच्छत् । भोजनार्थं सुपानि मोदकानि अपूर्णानि सर्वाणि मधुरादिभक्ष्याणि परिवेषितानि सः पण्डितः प्रथमतः प्रार्थनां कृत्वा हरतेन मोदकम् एकं स्वीकृत्य नूतनवस्त्रेभ्यः खादन् इति उक्त्वा खादयति स्म । गृहस्था तद् दृष्ट्वा विस्मिताः नैव अवमच्छन्ति स्म । ततः ते एवम् अपृच्छन् । वस्त्राणि अन्नं न खादन्ति खलु । किमर्थं महान् पण्डितः भवान् वस्त्रेभ्यः भोजनं ददाति इति ।

तदा सः पण्डितः एवम् उक्तवान् । एतत् नूतन वस्त्रकारणात् एव अद्य भोजनं भवता दत्तम् । ह्यः एव, अस्मिन् एव गृहे, भवान् एव, गच्छ गच्छ इति उक्तवान् । अतः एतत् भोजनं वस्त्राणां प्रभावात् लब्धम् इति तेषां कृतज्ञः अस्मि । ततः एव वस्त्रार्थं खादयामि इति उक्तवान् । ते गृहस्थाः किञ्चित् लाजितवन्तः ।

ॐ ॐ ॐ

प्रयत्नो विधेयः ।

संकलन - ललिता वानखेडे
तृतीय वर्ष कला (संकलित)

मधुराष्टकम् ।

अमृत अरूण पाठक
११ वी कला (संकलित)

प्रयत्नेन कार्ये सुसिद्धिर्जनानाम्

प्रयत्नेन सदबुद्धिवृद्धिर्जनानाम् ।

प्रयत्नेन लोके जयः स्यात् जनानाम्

प्रयत्नो विधेयः प्रयत्नो विधेयः ॥ १ ॥

प्रयत्नेन धीराः समुद्रं तरन्ति

प्रयत्नेन वीरा गिरीन् लङ्घयन्ति ।

प्रयत्नेन विज्ञा वियत्युत्पतन्ति

प्रयत्नो विधेयः प्रयत्नो विधेयः ॥ २ ॥

प्रयत्नात् कठोरो मृदुत्वं प्रयाति

प्रयत्नाद् असाध्यं भवत्येव साध्यम् ।

प्रयत्नाद् अयोग्याः सुयोग्या भवन्ति

प्रयत्नो विधेयः प्रयत्नो विधेयः ॥ ३ ॥

प्रयत्नेन विद्याभिवृद्धिर्जनानाम्

प्रयत्नेन देहे बलं मानवानाम् ।

प्रयत्नेन वित्तं सुलभ्यं नराणाम्

प्रयत्नो विधेयः प्रयत्नो विधेयः ॥ ४ ॥

प्रयत्नेन कृष्यां फलं कर्षकाणाम्

प्रयत्नेन युध्दे यशः सैनिकानाम् ।

प्रयत्नेन ऋद्धिः सदा कर्मिकाणाम्

प्रयत्नो विधेयः प्रयत्नो विधेयः ॥ ५ ॥

प्रयत्नेन मुक्तिं गता भारतीयाः

प्रयत्नेन सिद्धिं गता भारतीयाः ।

प्रयत्नेन कीर्तिं गता भारतीयाः

प्रयत्नो विधेयः प्रयत्नो विधेयः ॥ ६ ॥

ॐ ॐ ॐ

ॐ ॐ ॐ

वर्षावर्णनम् ।

संकलन - ललिता वानखेडे
तृतीय वर्ष कला (संकलित)

अयं स कालः सम्प्राप्तः समयोऽथ जलागमः ।
सम्पश्य त्वं नभो मैथैः संवृतं गिरिसंनिभैः ॥ १ ॥

शक्यमम्बरमारूहय मेघसोपान पङ्क्तिभिः ।
कुटजार्जुनमालाभिरलङ् कर्तुं दिवाकरः ॥ २ ॥

एषा धर्मपरिक्लिष्टा नववारिपरिप्लुता ।
सीतेव शोकसंतत्पा मही बाष्पं विमुञ्चति ॥ ३ ॥

कशाभिरिव हैमीभिर्विद्युद्भिरभिताडितम् ।
अन्तः स्तनितनिर्घोषं संवेदनमिवाम्बरम् ॥ ४ ॥

रजः प्रशान्तं साहिमोऽद्य वायुर्निदाघदोषप्रसराः प्रशान्ताः ।
स्थिता हि यात्रा वसुधाधिपानां प्रवासियानो
यान्ति नराः स्वदेशान् ॥ ५ ॥

विद्युत्पताकाः सबलाकमालाः शैलेन्द्र कूटाकृतिसंनिकाशाः
गर्जन्ति मेघाः समुदीर्णनादा मत्ता गजेन्द्रा इव संयुगस्थाः ॥ ६ ॥

वहन्ति वर्षान्ति नदन्ति भान्ति ध्यायन्ति नृत्यान्ति समाश्वसन्ति ।
नद्यो घना मत्तगजा वनान्ताः प्रियाविहीनाः
शिखिनः प्लवङ्गाः ॥ ७ ॥

ॐ ॐ ॐ

मीनोऽपि संगङगीतप्रेमी

कु. रूपल भट
११ वी विज्ञान

रूग्णेषु संगीतस्य परिणामः कः इति विषये प्रयोगः
नैरन्तर्येण प्रचाल्यमानः एव अस्ति । संगङगीतस्य रोगापहारकः
परिणामः दीर्घकालातः गम्भीराध्ययनस्य विषयः जातः अस्ति
। तमिलनाडुराज्यस्य तूतुकुडिप्रदेशीयाः त्रयः विज्ञानिनः मीनानाम्
उपरि संगीतस्य परिणामः इति विषये अध्ययनम् अकुर्वन् ।
संगीतस्य श्रवणेन तेषां व्यवहारे परिवर्तनं दृष्टं तैः । तैः उभे
जलागारे चिते । एकस्मिन् जलागारे ध्वनिवर्धकं संयोज्य
संगीतस्य ध्वनिमुद्रिकायाः सम्पर्कः कृतः आसीत् । सदा ततः
संगीतं श्रावितं सदा मीनाः ध्वनिवर्धकस्य समीपम् आगत्य
तिष्ठन्ति स्म । तदवसरे तेषां चलनम् अत्यल्पं भवति स्म । अपि
च संगीतं मीनानां वर्धनस्य वेगस्य वर्धने अपि साहायम् अकरोत् ।
विज्ञानिभिः निर्णीतं यत् जलसंस्कृतौ अपि संगीतं
परिणामकारिरूपेण उपयोक्तुं शक्यम् इति ।

ॐ ॐ ॐ

एहि हसामः ।

संकलन - कु. जाई धर्माधिकारी
प्रथम वर्ष कला (संस्कृत)

फलकं कुत्र विद्यते ।

कश्चन लोकयानचालकः नेत्रचिकित्सकसमीपं गत्वा
- 'मम नेत्रदोषः अस्ति । कृपया परीक्ष्य औषधं दीयताम्' इति
प्रार्थितवान् ।

तदा नेत्रचिकित्सकः 'अहो । भवान् एव सः लोकयान
चालकः, यः खलु वारं वारं दुर्घटनां करोति ? भवतः नेत्रायः
चिकित्सा परम् आवश्यकी । भवतः समक्षं स्थिते फलके किं
लिखितम् अस्ति ? कश्चित् पठ्यताम् ।'

तत् श्रुत्वा लोकयानचालकः अपृच्छत् - 'वैद्यराज!
आदौ उच्यताम् - फलकं कुत्र विद्यते ?' इति ।

एन. एस. एस. युनिट

प्राध्यापक प्रबोधिनी (कनिष्ठ महाविद्यालय)

यु. जी. सी. प्रकल्प समिती

विज्ञान मंडळ (कनिष्ठ विभाग)

पुस्तक पेढी समिती

युवती सभा (कनिष्ठ महाविद्यालय)

ग्रंथालय समिती

आंतरविद्या शाखीय संशोधन समिती

जिमखाना समिती

दक्षता समिती

उजळणी वर्ग समिती

सामान्य ज्ञान मार्गदर्शन समिती

विद्यार्थी तक्रार निवारण समिती (वरिष्ठ)

व्यवसाय मार्गदर्शन समिती

स्पर्धा परीक्षा समिती

मागासवर्गीय सहाय्यक समिती व
शिष्यवृत्ती सल्लागार समिती (वरिष्ठ)

परीक्षा समिती

मॅगझीन समिती

स्टॉफ अॅकेडमी (वरिष्ठ)

साहित्य मंडळ समिती

वादविवाद मंडळ समिती (वरिष्ठ)

वाणिज्य मंडळ (कनिष्ठ विभाग)

साहित्य मंडळ समिती (वरिष्ठ)

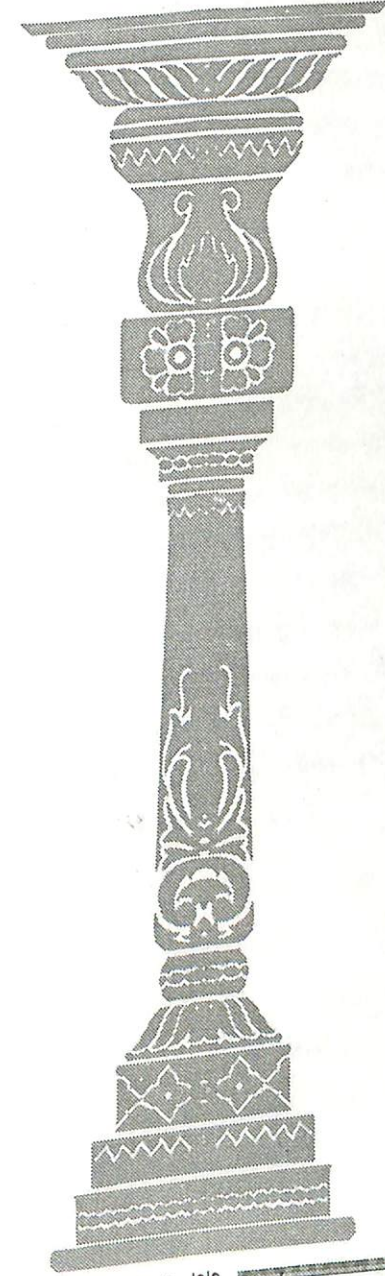

कला व सांस्कृतिक मंडळ (वरिष्ठ)

वादविवाद मंडळ (वरिष्ठ)

महाविद्यालयीन वार्ता

मू.जे. कनिष्ठ महाविद्यालय, जळगाव

युवती सभा

कनिष्ठ मू.जे. महाविद्यालयातील युवती सभेचे उद्घाटन दि. २३/८/०८ रोजी जळगाव शहरातील प्रसिध्द मानसोपचार तज्ञ डॉ.सौ. किर्ती देशमुख यांच्या हस्ते करण्यात आले. कार्यक्रमाचे अध्यक्षपद उपप्राचार्य एम.एल. पाटील यांनी भूषविले. कार्यक्रमाच्या प्रारंभी युवती सभा अध्यक्षा प्रा.सौ. राजश्री महाजन यांच्या प्रास्ताविक केले. उद्घाटक डॉ. सौ. किर्ती देशमुख यांनी पौगंडावस्था आणि संत्रमावस्था या विषयावर व्याख्यान दिले. पौगंडावस्थेत होणारे भवनिक बदल आणि त्यातून निर्माण होणारे ताण-तणाव याबद्दल माहिती दिली. तसेच हे ताण-तणाव घालविण्यासाठी प्राणायाम यासारखे उपाय सुचविले. त्याचप्रमाणे डॉ. देशमुख विद्यार्थिनींच्या समस्यांचे निरसनही केले. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रा.सौ. स्वाती बऱ्हाटे यांनी केले तर प्रा. वर्षा बागूल यांनी पाहुण्यांचे आभार मानले.

युवतीसभेतर्फे विद्यार्थिनींची एकदिवसीय सहल 'आनंदसागर-शेगांव' येथे आयोजित करण्यात आली. ही सहल दि. ७/१२/०९ रोजी सकाळी ६ वाजता महाविद्यालयातून लक्ष्मरी बसने निघाली. विद्यार्थिनींनी सर्व प्रथम नांदुरी येथील महाबली हनुमानाचे दर्शन घेतले. त्यानंतर शेगाव मधील श्री गजानन महाराज समाधीचे दर्शन घेतले. भव्य आनंदसागर उद्यानातील सर्व प्रकारच्या खेळांचा मनसोक्त आनंद विद्यार्थिनींनी घेतला. रात्रीच्या अंधारात डोळ्यांचे पारणे फेडणारा म्युझिकल फाऊंटन शो बघून झाल्यानंतर सहल परतीच्या प्रवासाला निघाली. या सहलीमध्ये युवती सभा अध्यक्षा प्रा.सौ. राजश्री महाजन, विज्ञान विभागाचे समन्वयक प्रा. पी.डी. भोळे, प्रा.सौ. शिल्पा सरोदे, प्रा.सौ. स्वाती बऱ्हाटे, प्रा.सौ. मिनल पाटील, प्रा. वर्षा बागूल, प्रा. एस.सी. चौधरी, प्रा. एस.सी. कुरकुरे, प्रा. डि.एस. भारंबे, प्रा. ए.जे. चौधरी, प्रा. प्रज्ञा पाटील व प्रा. वसुधा पाटील सहभागी झाले.

युवती सभा सदस्य -

प्रा.सौ. शिल्पा सरोदे

प्रा.सौ. स्वाती बऱ्हाटे

प्रा. वर्षा बागूल

प्रा.सौ. लता पाटील

प्रा.सौ. मिनल पाटील

प्रा.सौ. राजश्री महाजन, अध्यक्षा, युवती सभा

प्राध्यापक प्रबोधिनी

कनिष्ठ महाविद्यालयातील प्राध्यापक प्रबोधिनीचे उद्घाटन प्रा. एस.व्ही. बलसाणे यांच्या हस्ते झाले, उद्घाटन प्रसंगी कार्यक्रमाचे अध्यक्ष उपप्राचार्य एम.एल. पाटील होते. कार्यक्रमाच्या सुरुवातीस प्राध्यापक प्रबोधिनीचे अध्यक्ष प्रा. एस.एल. नेमाडे यांनी प्राध्यापक प्रबोधिनी निर्मिती मागील हेतू आणि उद्दिष्टे स्पष्ट केली. नंतर मू.जे. कनिष्ठ महाविद्यालयातील प्रा. एस.व्ही. बलसाने यांनी सहाव्या वेतन आयोगातील तरतुदी व त्यांचे प्राध्यापकांना मिळणारे लाभ यांची माहिती उपस्थित प्राध्यापकांना दिली.

कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रा.सौ. स्वाती बऱ्हाटे यांनी केले. प्रा. पी.एच. चौधरी यांनी उपस्थितांचे आभार मानले. या कार्यक्रमात कनिष्ठ महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक हजर होते.

नंतरच्या कार्यक्रमात प्रा. एस.व्ही. सोमवंशी यांनी इ. १२ वी च्या सी.ईटी. व स्पर्धा परीक्षेसंबंधी प्राध्यापकांना मार्गदर्शन केले. तर प्रा. एस.ओ. उभाळे आणि प्रा. आर.ए. पाटील यांनी नंतर च्या कार्यक्रमात प्राध्यापकांना 'रोहर' संबंधी मार्गदर्शन केले. वरील दोन्ही कार्यक्रमास प्राध्यापक बहुसंख्येने उपस्थित होते.

प्राचार्य, उपप्राचार्य व प्राध्यापक यांनी वेळोवेळी-सहकार्य करून मार्गदर्शन केले त्याबद्दल मी सर्वांचा आभारी आहे. सदस्य - प्रा. के.एस. देसले, प्रा. आर.बी. ठाकरे, प्रा.सौ. स्वाती बऱ्हाटे, प्रा.सौ. अलका जैन, प्रा. पी.एच. चौधरी, प्रा. डी.एस. भारंबे, प्रा. प्रज्ञा पाटील

प्रा. एस. एल. नेमाडे
अध्यक्ष, प्राध्यापक प्रबोधिनी

जिमखाना विभाग

शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ मध्ये विद्यार्थी व विद्यार्थिनी मिळून ३७५ खेळाडूंचा, विविध क्रीडा प्रकारात सहभाग झाला. आपल्या महाविद्यालयातर्फे एकूण २५ संघां मध्ये सहभाग झाला. जे संघ जिल्हा स्तरावर विजयी होतात त्यांना विभाग स्तरावर खेळण्याची संधी मिळते. जिल्हा स्तरावर विजयी झालेले संघ खालील प्रमाणे -

१. बॅडमिंटन मुले व मुली, २. क्रिकेट मुले, ३. हॅन्डबॉल मुली, ४. सॉफ्टबॉल मुले, ५. बास्केटबॉल मुले, ६. टेबलटेनिस मुले व मुली ७. फुटबॉल मुले ८. बुध्दीबळ मुले, ९. लॉन टेनिस मुले जिल्हास्तरावर उपविजयी झालेले संघ खालील प्रमाणे -

१. खो-खो मुली २. बास्केटबॉल मुली ३. हॅन्डबॉल मुले विभागस्तरावर खेळणारे संघ व त्यांचे यशापयश -

१. बॅडमिंटन मुली-विजयी २. बॅडमिंटन मुले-उपविजयी
३. क्रिकेट मुले-उपविजयी ४. टेबलटेनिस मुले-उपविजयी
५. टेबलटेनिस मुली-उपविजयी ६. फुटबॉल मुले-सहभाग
७. लॉन टेनिस मुले-सहभाग ८. हॅन्डबॉल मुली-सहभाग
९. सॉफ्टबॉल मुले-सहभाग १०. बास्केटबॉल मुले-सहभाग
जे संघ विभागावर विजयी होतात त्यांना राज्यस्तरावर

खेळण्याची संधी मिळते तशी आपल्या बॅडमिंटन मुलींच्या संघाला संधी मिळाली. पहिल्या फेरीत आपल्या संघाने लातूर विभागावर सहज मात केली. नंतर मात्र मुंबई विभागा बरोबर हार पत्करावी लागली.

संबंध वर्षभरामध्ये प्राचार्य, उपप्राचार्य, जिमखाना कमेटी सदस्य यांचे मार्गदर्शन लाभले, तर प्रा.डॉ. एन.एस. खडके, श्री. मोहन तायडे, श्री. एस.बी. तागड, श्री. एस.आर. गोसावी तसेच सर्व खेळाडू व क्रीडाप्रेमी यांच्या सहकार्यामुळेच मला वार्षिक कामकाज सहज सुलभ झाले या सर्वांचा मी ऋणी आहे.

विविध खेळांमधून वैयक्तिक गुणांच्या आधारे राज्यस्तरावर खेळण्याची संधी प्राप्त झालेले खेळाडू खालीलप्रमाणे- राज्यस्तरावर खेळण्याची संधी प्राप्त झालेले खेळाडू -

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांचे नाव	बैठक क्रमांक	खेळाचे नाव	स्पर्धा ठिकाण
१	पाटील पायल वामन	S०२४७८६	रस्सीखेच	तळमावळे
२	थोरात मिनल चंद्रकांत	S११९३७२	रस्सीखेच	तळमावळे
३	चौधरी मयूर चंद्रकांत	S०२४८०५	रस्सीखेच	अक्कलकोट
४	चौधरी मयुर प्रभाकर	S०२४८०६	रस्सीखेच	अक्कलकोट
५	चिपळूणकर अंकीता सुर्यकांत	S११९३३१	रस्सीखेच	तळमावळे
६	राउत कामिनी पांडूरंग	S०२४६८३	रस्सीखेच	तळमावळे
७	मोरे दिनेश भास्कर	S०२४६११	रस्सीखेच	अक्कलकोट
८	चौधरी केतन त्र्यंबक	S०२४७५९	रस्सीखेच	अक्कलकोट
९	तळेले एकता प्रफुल्ल	S०२४४२०	रस्सीखेच	तळमावळे
१०	बन्हाटे सायली अभयकुमार	S०२५०४९	रस्सीखेच	तळमावळे
११	भोळे सागर प्रदीप	S०२४८९५	रस्सीखेच	अक्कलकोट
१२	चौधरी भूमिका प्रकाश	S०२४५३५	रस्सीखेच	तळमावळे
१३	ढाके नयन संतोष	S०२४८२४	रस्सीखेच	अक्कलकोट
१४	रावत दीपक रामप्रकाश	S०२४४५७	रस्सीखेच	अक्कलकोट
१५	शेंदुर्गाकर आर्या चंद्रशेखर	S०२४५०५	रस्सीखेच	तळमावळे
१६	पाटील पल्लवी शरदचंद्र	S०२४५२७	रस्सीखेच	तळमावळे
१७	चौधरी तुषार प्रकाश	S०२५००१	रस्सीखेच	अक्कलकोट
१८	देवभानकर नियती चंद्रशेखर	S०२४३९०	रस्सीखेच	तळमावळे
१९	पाटील श्वेता पांडूरंग	S०२४९८२	रस्सीखेच	तळमावळे
२०	चौधरी अश्विनी दिलीप	S०२४५२१	रस्सीखेच	तळमावळे
२१	नेवे चैताली उदय	S०२४४७८	रस्सीखेच	तळमावळे
२२	जैन अंकिता अजय	S०२४४१२	मैदानी स्पर्धा	अमरावती
२३	मंत्री राधा रामेश्वर	S०२४६१८	मैदानी स्पर्धा	अमरावती

२४	कंडारे विक्रान्त सुभाष	S०२४७६७	मैदानी स्पर्धा	अमरावती
२५	कावडीया विराज अशोक	S०२४९००	मैदानी स्पर्धा	अमरावती
२६	शर्मा राहूल सुभाष	S०२५०१०	मैदानी स्पर्धा	अमरावती
२७	पगारीया पुनीत अभय	S०२५०१३	मैदानी स्पर्धा	अमरावती
२८	मंडोरे वरूण सुनिल	S११९५९८	मैदानी स्पर्धा	अमरावती
२९	पाटील रसिका मुखत्यारसिंग	S०२४७५०	मैदानी स्पर्धा	अमरावती
३०	शिंपी अमित किशोर	S०२४९७५	मल्लखांब	अमरावती
३१	घोडेस्वार प्रिती रमेश	S११९५७०	तायक्कांदो	जि.क्र.अ. रायगड
३२	मेहता रोनक अतुलचंद्र	S०२४७४८	बुद्धीबळ	जि.क्र.अ.सांगली
३३	दहाड चंद्रेश किरण	S११९४२५	रोलर स्केटिंग	जि.क्र.अ.पुणे
३४	बेंडाळे गुंजल सतिश	S११९५५९	बॅडमिंटन	जि.क्र.अ. अहमदनगर
३५	ठक्कर दिशा नवीन	S११९६१२	बॅडमिंटन	जि.क्र.अ. अहमदनगर
३६	जोशी तृप्ती श्रीराम	S११९६४०	बॅडमिंटन	जि.क्र.अ. अहमदनगर
३७	बाविस्कर सागर विजय	S०२४४४६	सॉफ्टबॉल	नाशिक
३८	सिंग अमित चंदेश्वर	S०२४३७४	सॉफ्टबॉल	नाशिक
३९	शाह सौरभ राजेंद्र	S११९४०९	सॉफ्टबॉल	नाशिक
४०	पाटील गौरव राजेंद्र	S०२४५२४	सॉफ्टबॉल	जळगाव
४१	बोंडे हर्षदा ईश्वर	S०२४६२२	सॉफ्टबॉल	नाशिक
४२	कांकरीया आकाश अनिल	S११९३६८	सॉफ्टबॉल	नाशिक
४३	पाटील योगेश दगा	S०२४९३३	सॉफ्टबॉल	जळगाव
४४	बिर्ला स्मितल संजय	S०२४४७२	सॉफ्टबॉल	जळगाव
४५	खिवसरा रोहित अशोककुमार	S११९५९४	आट्या-पाट्या	कावलगांव
४६	सेठीया पारस रतनलाल	S११९३९१	आट्या-पाट्या	कावलगांव
४७	काळे यतीन सुभाष	S०२४४०५	आट्या-पाट्या	ठाणे
४८	महाजन अनुजा पांडूरंग	S०२५००४	आट्या-पाट्या	ठाणे
४९	वाघ भैरवी उदय	S०२४५२९	आट्या-पाट्या	ठाणे
५०	लोटवाला राधेय राजेंद्र	S११९४१९	किक बॉक्सींग	सोलापूर
५१	बोधरा गौरव प्रकाश	S०२४९०८	किक बॉक्सींग	सोलापूर
५२	भंडारी अमृता मनोहर	S११९५४२	किक बॉक्सींग	सोलापूर
५३	जैन कुशलकुमार अनिल	S११९५२७	किक बॉक्सींग	सोलापूर
५४	भागवानी नरेश माधवदास	S०२४५०९	किक बॉक्सींग	सोलापूर
५५	लोढा सौरभ सुरेश	S११९३५८	किक बॉक्सींग	सोलापूर
५६	गंगवाल प्रणय विजय	S११९३८६	किक बॉक्सींग	सोलापूर
५७	वर्मा पंकज जवरीलाल	S११९३६६	किक बॉक्सींग	सोलापूर
५८	राठी गिरीराज बालाप्रसाद	S११९५७८	किक बॉक्सींग	सोलापूर
५९	चौधरी रोहित दिनेश	S०२४९१८	किक बॉक्सींग	सोलापूर
६०	महाजन हितेश प्रविण	S०२४९९३	किक बॉक्सींग	सोलापूर

६१	करनानी सुर्यप्रकाश देवकीनंदन	S११९६०१	किक बॉक्सिंग	सोलापूर
६२	असोदेकर अमोल चंद्रकांत	S०२४८१५	जिम्नास्टिक	मुंबई
६३	नारखेडे विनीत भोजराज	S०२४७१३	जिम्नास्टिक	मुंबई
६४	भोळे स्नेहल प्रकाश	S०२४४६९	जिम्नास्टिक	परभणी
६५	रोटे दिनेश लक्ष्मण	S०२४९३८	जिम्नास्टिक	मुंबई
६६	सरोदे पुष्पक अनिल	S०२४६६६	जिम्नास्टिक	परभणी
६७	गारसे जीवन सुरेश	S०२४४९०	जिम्नास्टिक	परभणी
६८	चौधरी रवेता मनोहर	S०२४९६६	जिम्नास्टिक	मुंबई
६९	बेलदार विशाल युवराज	S०२४६२८	जिम्नास्टिक	मुंबई
७०	पाटील दिपेश प्रदीप	S०२४५८५	तलवारबाजी	पुणे
७१	जोशी ऋतुजा उत्हास	S०२४७४२	तलवारबाजी	सोलापूर
७२	पाटील प्रितम राजेंद्र	S०२४४८२	तलवारबाजी	सोलापूर
७३	शाह विधी संदीप	S०२४३९९	वूशू	पुणे
७४	माळी अभिषेक अशोक	S०२४६४६	वूशू	पुणे
७५	वर्डीकर हिमालय शामकांत	S०२४७०६	वूशू	पुणे
७६	राणे सुमित अरूण	S०२४३७०	वूशू	पुणे
७७	झंवर सुरज सुनिल	S११९५०६	वूशू	पुणे
७८	जाजू रोहीत राजीव	S११९३४२	वूशू	यवतमाळ
७९	जैन योशिका शिशिर	S०२४७५१	वूशू	यवतमाळ
८०	झंवर अनुश्री जगदीश	S०२४६६८	वूशू	नांदेड
८१	अग्रवाल नम्रता संतोष	S०२४८१७	वूशू	नांदेड
८२	माधवानी स्नेहा पुरूषोत्तम	S०२४८३८	वूशू	नांदेड
८३	दहाड आरती अशोक	S०२४६७२	वूशू	नांदेड
८४	वेद भाविशा दिनेश	S०२४६१७	वूशू	नांदेड
८५	झोपे सपना प्रकाश	S०२४३९३	वूशू	यवतमाळ
८६	चौधरी ओम अशोक	S०२४८७५	वूशू	यवतमाळ
८७	जाधव अनिकेत अविनाश	S०२४७५७	वूशू	नांदेड
८८	वाणी मिनाक्षी प्रशांत	S०२४७७३	बॉल बॅडमिंटन	चंद्रपूर
८९	कोराने रवेता संजय	S११९६५२	बॉल बॅडमिंटन	गडचिरोली
९०	पाटील श्रुती यशवंत	S११९६४१	बॉल बॅडमिंटन	चंद्रपूर
९१	गुप्ता अनुया सत्यप्रकाश	S०२४४२८	बॉल बॅडमिंटन	गडचिरोली
९२	राव गायत्री रविंद्र	S०२४६८७	बॉल बॅडमिंटन	चंद्रपूर
९३	पाटील पल्लवी प्रकाश	S०२४५२६	बॉल बॅडमिंटन	चंद्रपूर
९४	मोहरील रसिका राजेंद्र	S०२४९६८	बॉल बॅडमिंटन	गडचिरोली
९५	परदेशी सागर रमेश	S०२४४४४	बॉल बॅडमिंटन	गडचिरोली
९६	जैन पियुषकुमार जंबुकुमार	S०२४६६२	बेसबॉल	सांगली
९७	अग्रवाल शांतनु अनिल	S११९३८८	बेसबॉल	पुणे
			बेसबॉल	सांगली

९८	मोडक प्रतिक ज्ञानेश्वर	S०२४६९४	बेसबॉल	सांगली
९९	पवार अरविंद ग्यानचंद	S१२८२८४	बेसबॉल	सांगली
१००	मेंडकी मयुर अजित	S०२५०१४	बेसबॉल	हिंगोली
१०१	नाथानी विशाल राजकुमार	S११९६१७	बास्केटबॉल	मुंबई
१०२	नाथानी ज्योत्सना प्रल्हाद	S११९५६७	बास्केटबॉल	मुंबई
१०३	अडवानी कोमल मनोहरलाल	S११९३७३	बास्केटबॉल	मुंबई
१०४	शिंपी अक्षय विकास	S०२४६४४	बास्केटबॉल	अकलुज
१०५	बढे नम्रता सुनिल	S११९३९७	बास्केटबॉल	मुंबई
१०६	सिंग महेंद्रप्रताप मृत्युंजय	S०२४८३६	सिकाई	सोलापूर
१०७	कावडीया प्रतिक विलास	S११९३९९	सिकाई	सोलापूर
१०८	जगवानी निखील सतिष	S११९५१३	सिकाई	सोलापूर
१०९	कांकरीया अमेय अभयकुमार	S११९३८०	सिकाई	सोलापूर
११०	पगारीया रितेश देवेंद्र	S११९४९८	सिकाई	सोलापूर
१११	चौधरी धनश्री धनराज	S११९४१८	तलवारबाजी	पुणे
११२	नाथानी विशाल राजकुमार	S११९६१७	नेटबॉल	नाशिक
११३	वढावकर भक्ती संजय	S११९४१०	नेटबॉल	नाशिक
११४	दोशी राजीव जयेश	S११९४६२	नेटबॉल	नाशिक
११५	सराफ अजिंक्य सुबोध	S०२४७७६	हॅन्डबॉल	भंडारा
११६	केळकर रोहन हेमंत	S०२४४८६	हॅन्डबॉल	नागपूर
११७	देवराज हेमांगी मधूकर	S०२४४९३	बुध्दीबळ	पुणे
११८	चेलानी भरत संतोष	S११९४५०	बॅडमिंटन	लातूर
११९	देशमुख स्वप्नील रमेश	S०२५०४४	धनुर्विद्या	पंढरपूर
१२०	काळे सुकन्या रावसाहेब	S०२५०४७	टेबल टेनिस	पुणे
१२१	जोशी नेहा विनय	११ वी विज्ञान	बॅडमिंटन	अहमदनगर
१२२	भामरे जागृती प्रदीप	११ वी विज्ञान	बॅडमिंटन	अहमदनगर
१२३	मिश्रा अंकुर अभिजितकुमार	११ वी विज्ञान	जलतरण	सोलापूर
१२४	पाटील प्रशांत कैलाश	११ वी विज्ञान	जलतरण	सोलापूर
१२५	पाटील विरेंद्रसिंग आनंदसिंग	११ वी विज्ञान	जलतरण	सोलापूर
१२६	माहेश्वरी पायल अरविंद	११ वी विज्ञान	जलतरण	सोलापूर
१२७	कुलथे राकेश चंद्रकांत	११ वी विज्ञान	तलवारबाजी	वाशी
१२८	कुलथे राकेश चंद्रकांत	११ वी विज्ञान	बेसबॉल	मुंबई
१२९	त्रिपाठी श्रीधर चंद्रशेखर	११ वी विज्ञान	टेबलटेनिस	चंदीगढ
१३०	पाटील अभिषेक सतिष	११ वी विज्ञान	व्हॉलीबॉल	ठाणे
१३१	महाजन निखील रविंद्र	११ वी विज्ञान	रायफल शुटींग	नाशिक
१३२	जावळे धिरज किरण	११ वी विज्ञान	मैदानी स्पर्धा	औरंगाबाद
१३३	बंसल आशिष नरेंद्र	S११९४८३	रोल बॉलस्केटींग	जळगाव

मू.जे. वरिष्ठ महाविद्यालय, जळगाव

मराठी विभाग

मराठी विभागात सन २००८-२००९ या शैक्षणिक वर्षात 'मराठी भाषा आणि साहित्य' या संदर्भात पदवी आणि पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांसाठी काही कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

दिनांक १३ ऑगस्ट २००८ रोजी निसर्गकवी त्र्यंबक बापूजी ठोंबरे यांच्या जयंतीनिमित्त बालकवींच्या कविता वाचनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. या कार्यक्रमात मराठी विभागातील पदवी आणि पदव्युत्तर वर्गाचे विद्यार्थी सहभागी झाले होते. विद्यार्थी-विद्यार्थिनी आणि प्राध्यापक यांनी बालकवींच्या निवडक कवितांचे वाचन केले. या कार्यक्रमाला श्री. चंद्रकांत भंडारी, विभागप्रमुख प्रा.सौ. शोभा चौधरी, डॉ. जे.आर. बडगे; डॉ. किसन पाटील, डॉ. विद्या व्यवहारे हे उपस्थित होते.

दिनांक ५ सप्टेंबर २००८ शिक्षकदिन - पदव्युत्तर मराठी विभागातील विद्यार्थ्यांनी आयोजित केलेल्या शिक्षकदिनाच्या कार्यक्रमात संध्या निमकडे, ज्योती ठोसरे, पंडित पाटील, आबा सोनवणे, महेंद्रसिंग पाटील या विद्यार्थ्यांनी आपले विचार मांडले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी डॉ. जे.आर. बडगे हे होते. या कार्यक्रमाला मराठी विभागातील सर्व प्राध्यापक उपस्थित होते.

दिनांक ९ सप्टेंबर २००८ रोजी एम.ए. द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी एम.ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांचे स्वागत केले. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी मराठी विभाग प्रमुख प्रा.सौ. शोभा चौधरी होत्या. या कार्यक्रमाला प्रा.सौ. चारूता गोखले, डॉ. जे.आर. बडगे, डॉ. किसन पाटील, डॉ. विद्या व्यवहारे उपस्थित होते.

या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक अतुल पाटील यांनी केले. प्रेमलता सपकाळे हिने स्वागतगीत म्हटले. जयश्री पाटीलने शारदागीत सादर केले व सूत्रसंचालन केले. या कार्यक्रमात एम.ए. प्रथम वर्षाच्या शोभना जगताप, संध्या निमकडे, पंडीत पाटील, सुनील डोवरे, महेंद्रसिंग पाटील या विद्यार्थ्यांनी तर एम.ए. द्वितीय वर्षाच्या नूतन माळी, दीपक पवार, अतुल पाटील, धनंजय पाटील यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. विभागातील सर्व प्राध्यापकांनी नव्याने प्रवेश घेतलेल्या

विद्यार्थ्यांना शुभेच्छा देऊन मार्गदर्शन केले. आभार प्रदर्शन पल्लवी पाटील ने केले.

दिनांक १८ सप्टेंबर २००८ या दिवशी पदव्युत्तर मराठी विभागातील विद्यार्थ्यांसाठी कोल्हापूर येथील डॉ. रवींद्र ठाकूर यांचे 'मराठी ग्रामीण कादंबरी' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. डॉ. किसन पाटील यांनी डॉ. ठाकूर यांचा परिचय करून दिला. प्रा. सौ. शोभा चौधरी यांनी आभार मानले. या कार्यक्रमासाठी विभागातील प्रा.डॉ. जे.आर. बडगे, प्रा.सौ. चारूता गोखले, डॉ. विद्या व्यवहारे उपस्थित होते.

दिनांक २० फेब्रुवारी २००९ रोजी के.सी.ई. च्या विविधता संशोधन आणि प्रशिक्षण केंद्र आणि मराठी विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'ज्ञानेश्वरांचा अमृतानुभव' या विषयावर मराठी विभागातील निवृत्त प्राध्यापिका डॉ. इंदूमती लिमये यांचे व्याख्यान झाले. अमृतानुभव हा ज्ञानेश्वरांचा स्वतंत्र व अनुभूतीवर आधारित ग्रंथ असून जीवनाच्या समृद्धीसाठी अत्यंत मार्गदर्शक असल्याचे डॉ. लिमये यांनी सांगितले. प्रास्ताविक प्रा. शरदचंद्र छापेकर यांनी केले. पाहुण्यांचा परिचय प्रा. चारूता गोखले यांनी करून दिला. स्वागत मराठी विभाग प्रमुख प्रा. शोभा चौधरी यांनी केले. पाहुण्यांचा परिचय प्रा. चारूता गोखले यांनी करून दिला. स्वागत मराठी विभाग प्रमुख प्रा. शोभा चौधरी यांनी केले. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे माजी प्राचार्य द.स. नेमाडे होते. प्रा. ज्ञानेश्वर कासार यांनी कवी विं.दा. करंदीकर यांच्या अमृतानुभवाचे अर्वाचिनीकरण यातील ओव्यांचे संगीतमय सादरीकरण केले. प्रा.डॉ. किसन पाटील, डॉ. जे.आर. बडगे, डॉ. विद्या व्यवहारे, चंद्रकांत भंडारी यांचे सहकार्य लाभले. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन कु. शोभना जगताप हिने केले. आभार प्रदर्शन सौ. शोभा चौधरी यांनी केले. या कार्यक्रमाला जळगाव शहरातील संत वाडमयप्रेमी उपस्थित होते. प्रा. संपदा छापेकर यांनी सादर केलेल्या पसायदानाने कार्यक्रमाची सांगता झाली.

एम.ए. द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांना नेहमीच्या प्रथेप्रमाणे एम.ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी निरोप दिला. या निरोप समारंभाचे आयोजन दि. ३ मार्च २००९ रोजी करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी डॉ. जे.आर. बडगे होते. विद्यार्थ्यांनी

भावपूर्ण मनोगत व्यक्त केले. यावेळी विभागप्रमुख सौ. शोभा चौधरी सौ. चारूता गोखले, डॉ. किसन पाटील, डॉ. विद्या व्यवहारे यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शनपर शुभेच्छा दिल्या. सूत्रसंचालन कु. संध्या निमकडे हिने केले. आभार प्रदर्शन पंडित पाटीलने केले.

प्रा.सौ. शोभा चौधरी
मराठी विभाग

हिंदी विभाग

मू.जे. महाविद्यालयात हिंदी विभाग फार जुना विभाग आहे. विभागात पदवी-पदव्युत्तर व संशोधन विभाग आहेत. दरवर्षी विभागात विविध कार्यक्रमांचे आयोजन केले जाते. नित्य नवे करण्याचा ध्यास विभागाला आहे. शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ मध्ये सुद्धा दरवर्षीप्रमाणे या वर्षी विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

१. स्वागत समारंभ - विभागात पदवी व पदव्युत्तर वर्गात नव्याने प्रविष्ट होणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे स्वागत केले जाते. विभागात वाखल झालेला विद्यार्थ्यांना विभागाच्या परंपरेचा व एकमेकांचा परिचय होतो. यावर्षी स्वागत समारंभ ३० जुलै २००८ रोजी संपन्न झाला. समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी हिंदी विभाग प्रमुख डॉ. सुरेश तायडे होते, तर मंचावर प्रमुख अतिथी म्हणून डॉ. मालती जावळे, प्रा. ए.बी. पाटील होते. यावेळी विद्यार्थ्यांनी मनोगत व्यक्त केले व प्राध्यापकांनी मार्गदर्शन केले.

२. तुलसी जयंती - हिंदीचे प्रसिद्ध कवी गो. तुलसीदास यांची जयंती साजरी केली याप्रसंगी विभागातील हर्षाली पाटील, कांचन पाटील, आश्विनी चिमणकर, हेमलता पाटील, प्रियंका पाटील, समाधान पाटील या विद्यार्थ्यांनी तसेच शिक्षकांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. सदर कार्यक्रम ८ ऑगस्ट २००८ रोजी संपन्न झाला. अध्यक्ष म्हणून प्रा. ए.बी. पाटील हजर होते.

३. शिक्षक दिवस - या दिवसाचे औचित्य साधून विद्यार्थ्यांनीच कार्यक्रमाचे आयोजन करून विभागाचे कामकाज पार पाडले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्ष होत्या डॉ. मालती जावळे तर प्रमुख पाहुणे डॉ. सुरेश तायडे होते. विद्यार्थ्यांनी पुष्प देऊन शिक्षकांचे स्वागत केले व आपल्या भावना व्यक्त केल्या तसेच प्रियंका तिवारी व ऊर्मिला चौधरी यांनी हिंदीतील श्रेष्ठ साहित्यिकांविषयी आपले विचार व्यक्त केले. ५ सप्टेंबर २००८

रोजी कार्यक्रम साजरा करण्यात आला.

४. व्याख्यान - दि. १२ सप्टेंबर २००८ रोजी प्राचार्य डॉ. एस.के. जोगी यांचे 'नाथसंप्रदायाचे प्रवर्तक गोरक्षनाथ' या विषयावर व्याख्यान संपन्न झाले. डॉ. मालती जावळे अध्यक्षस्थानी होत्या. प्राचार्य जोगी यांनी गोरक्षनाथांच्या साहित्यातील अनेक महत्वपूर्ण बाबींचा उल्लेख केला. हिंदी विभागप्रमुख डॉ. सुरेश तायडे यांनी सुद्धा याप्रसंगी आपले विचार मांडले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक ऊर्मिला पाटील, सूत्रसंचालन प्रियंका तिवारी तर आभार आश्विनी चिमणकर हिने केले.

५. हिंदी दिवस - सालाबादाप्रमाणे यावर्षी ही विभागात हिंदी दिवस मोठ्या उत्साहाने साजरा करण्यात आला. त्यानिमित्ताने निबंधस्पर्धा, काव्यवाचन स्पर्धा, उत्स्फूर्त भाषण तसेच मुहावरे आणि कहावते यावर प्रश्नमंजूषा इ. स्पर्धा घेण्यात आल्या.

अ. निबंध स्पर्धा - प्र.क्र. - हर्षाली पाटील (एम.ए. ज्यून.)
द्वि.क्र. - भारती लुल्ला (तृतीय वर्ष कला)
तृ.क्र. - प्रतीक तायडे (एम.ए. ज्यून.)

ब. उत्स्फूर्त भाषण - प्र.क्र. - वनमाला वराडे (एम.ए. सिनी)
द्वि.क्र. - आश्विनी चिमणकर (एम.ए. ज्यून.)
तृ.क्र. - प्रियंका तिवारी (एम.ए. सिनी.)

क. मुहावरे, कहावते, प्रश्नमंजूषा - प्र.क्र. तुलसी गट
हिंदी दिवसाच्या निमित्ताने आयोजित विविध कार्यक्रमांचा समारोप व बक्षिस वितरण समारंभाचे आयोजन करण्यात आले होते. या कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून शहादा महाविद्यालयाचे हिंदी विभाग प्रमुख थोर गांधीवादी विचारवंत व साहित्यिक डॉ. विश्वास पाटील होते. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्रा. ए.बी. पाटील होते. मंचावर डॉ. मालती जावळे, डॉ. सुरेश तायडे, प्रा. रोशनी पवार हे होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक ऊर्मिला चौधरी, सूत्र संचालन व पाहुण्यांचा परिचय डॉ. सुरेश तायडे यांनी केला तर आभार प्रा. पवार यांनी मानले. प्रमुख पाहुण्यांच्या शुभहस्ते स्पर्धेतील विजयी विद्यार्थ्यांना बक्षिस वाटप करण्यात आले. याप्रसंगी डॉ. विश्वास पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

६. व्याख्यान - नंदुरबार येथील हिंदी विषयाचे सेवानिवृत्त प्रा.डॉ. पितांबर सरोदे यांचे 'अब्दुलकलाम व आजचा युवक' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी डॉ. मालती जावळे होत्या.

कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन व पाहुण्यांचा परिचय विभागप्रमुख डॉ. सुरेश तायडे यांनी केला आभार प्रा. पवार यांनी तर प्रास्ताविक रूपाली ठाकुर हिने केले.

७. सहलीचे आयोजन - दरवर्षीप्रमाणे यावर्षी सुद्धा सहलीचे आयोजन करण्यात आले. सहल मनुदेवी ता. चोपडा, जि. जळगाव या प्रेक्षणीय स्थळी काढण्यात आली. सहलीत पदवी व पदव्युत्तर वर्गातील ५० विद्यार्थी व शिक्षक सहभागी झाले होते.

८. व्याख्यान - २३ जानेवारी २००९ रोजी विभागातील सेवानिवृत्त प्राध्यापिका डॉ. वासंती साळवेकर यांचे 'रससिध्दांत' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. कार्यक्रमामध्ये अध्यक्षस्थानी प्रा. ए.बी. पाटील होते. पाहुण्यांचे स्वागत हिंदी विभाग प्रमुख डॉ. सुरेश तायडे यांनी केले. प्रास्ताविक व सूत्रसंचालन प्रियंका तिवारी या विद्यार्थिनीने केले.

९. निरोप समारंभ - यावर्षी ४ मार्च २००९ रोजी एम.ए. द्वितीय वर्गाच्या विद्यार्थ्यांना विभागातर्फे निरोप देण्यात आला. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी डॉ. मालती जावळे होत्या तर प्रमुख पाहुणे प्रा. ए.बी. पाटील व डॉ. सुरेश तायडे होते. यावेळी विद्यार्थ्यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले व शिक्षकांनी मार्गदर्शन केले. प्रास्ताविक आश्विनी चिमणकर. सूत्रसंचालन हर्षाली पाटील व आभार प्रियंका पाटील हिने केले.

१०. विद्यार्थ्यांचे यश - शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ मध्ये अभ्यासाबरोबरच इतर कार्यक्रमातही विभागातील विद्यार्थी सतत सहभागी होवून नावलौकिक मिळवत असतात. शैक्षणिक वर्ष २००७-०८ ची विद्यापीठाची गुणवत्ता यादी जाहीर झाली. त्यात विभागाचा विद्यार्थी मनोज महाजन हिंदी विषयात विद्यापीठात प्रथम आल्यामुळे सुवर्णपदकाचा मानकरी ठरला. विजय सोनवणे हा विद्यार्थी द्वितीय आला. पदवी स्तरावर सतीश महाजन हा विद्यार्थी विद्यापीठात तिसरा आला. तसेच महाविद्यालयातून या विद्यार्थ्यांनी प्रथम क्रमांक पटकवला त्याला शंकर पुणतांबेकर पुरस्कार मिळाला.

अमळनेर येथे आयोजित कार्यशाळेत पदव्युत्तर विभागाचे १४ विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

जळगाव येथील एस.एन.डी.टी. महिला महाविद्यालयात आयोजित 'अनुवाद कार्यशाळेत' विभागातील दोन विद्यार्थी सहभागी झाले.

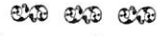
उ.म.वि. तर्फे आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्रात

विभागातील दोन विद्यार्थी सहभागी झाले.

यावर्षीही पोलीस, शासकीय-निमशासकीय खात्यांमध्ये विभागातील विद्यार्थी भरती झाले.

विभागातील शिक्षकसुद्धा विविध कार्यक्रमात, चर्चासत्रात, कार्यशाळेत सहभागी होत असतात.

डॉ. सुरेश तायडे
हिंदी विभाग

संस्कृत विभाग

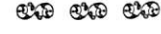
संस्कृत सप्ताह कार्यक्रमाचा तपशील -

दि. २०-०८-०८ ते २८-०८-०८ पर्यंत संस्कृत सप्ताहाचे आयोजन करण्यात आले. संस्कृत दिनाच्या निमित्ताने आणि संस्कृत सप्ताहाचे उद्घाटनकरिता अहमदनगरचे ख्यातनाम प्राध्यापक आणि गुंजारव त्रैमासिकाचे संपादक मा.प्रा. डॉ. दे.ख. खरवंडीकर यांच्या शुभहस्ते उद्घाटन झाले. 'संस्कृत वाङ्मयातील सौंदर्य' या विषयावर त्यांनी व्याख्यान केले. त्यानंतर विविधता केंद्राचे संचालक मा. शरदचंद्र छापेकर सरांनी प्रास्ताविक केले. मा. प्राचार्य अनिल राव अध्यक्षस्थानी होते. याच वेळी संस्कृत विभाग, नाट्यशास्त्र संगीत आणि विविधता केंद्राच्या सहकार्याने स्व. म.मो. केळकर सरांनी भावानुवादीत केलेली काही गीते 'स्वरविहार' या कार्यक्रमात सादर केलीत. संस्कृत दिनाचे औचित्य साधून संस्कृत विभागातील विद्यार्थ्यांनी चित्रफलकांचे स्वनिर्मित प्रदर्शनही भरविले. सप्ताहान्तर्गत संधीस्पर्धा, समासस्पर्धा, गीता पठन स्पर्धा, संस्कृत गीतगायन स्पर्धा, स्तोत्र पठन स्पर्धा, कथा-कथन स्पर्धा, संस्कृत संभाषण स्पर्धा, संस्कृत विनोद कणिका स्पर्धा, इत्यादी स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले होते.

संस्कृत सप्ताहाची सांगता दि. २८-०८-०८ ला झाली यावेळी जळगाव जिल्ह्यातील शिक्षकांकरिता कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. जिल्ह्यात शिक्षकांचा यात उत्कृष्ट सहभाग मिळाला संस्कृत काळाची गरज या विषयावर श्री. शरद जोशी ला.ना. विद्यालय, श्रीमती प्रतिभाताई पानट आर.आर. विद्यालय आणि सौ. सिंधूताई वरगावर कन्या शाळा यांनी संवाद साधला. याचवेळी विविधता केंद्राच्या वतीने प्राचीन काळातील विज्ञान या विषयावर डॉ. कांची सरांनी एक स्लाईड शो दाखविला.

यावेळी वस्तुचे आणि चित्रफलकाचे प्रदर्शन भरविण्यात आले होते. संपूर्ण सप्ताहात विद्यार्थ्यांनी उत्कृष्ट सहभाग घेऊन विविध कार्यक्रमाचे उत्साहपूर्ण वातावरणात सादर केलेत.

प्रा.सौ. भाग्यश्री भलवतकर

भूगोल विभाग

प्रात्यक्षिक भूगोलाच्या अभ्यासक्रमात शैक्षणिक सहलीचा समावेश असतो. शैक्षणिक सहल विद्यार्थ्यांना अनिवार्य असते. त्यासाठी दरवर्षी भूगोल विभागातर्फे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन केले जाते. यंदा एस.वाय.बी.ए. /बी.एस्सी., टी.वाय.बी.ए. /बी.एस्सी. व एम.ए./एम.एस्सी. (ज्युनिअर व सिनिअर) या वर्गातील विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक सहल अलिबाग-पाली-मुरूड-जंजिरा काशिद-पाली, लोणावळा, रांजणगाव या ठिकाणी आयोजित करण्यात आली होती. या सहलीचे आयोजन प्राध्यापक एस.एन. भारंबे, प्रा.(डॉ.) अ.एस. भोळे व प्राध्यापिका (सौ.) पी.पी. जंगले यांनी केले.

१. दि. ९ सप्टेंबर २००८ रोजी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठाने कुलगुरू डॉ. के.बी. पाटील यांना भारत सरकार तर्फे जो कर्नल कमान्डट चा किताब देण्यात आला त्या प्रसंगी गार्डन नेतृत्व प्रा. आर. आर. भालसिंग यांनी केले.

२. दि. २२ व २३ सप्टेंबर २००८ रोजी विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालय धुळे येथे झालेल्या खान्देशातील कृषी क्षेत्रापुढील आव्हाने या चर्चासत्रात प्रा. आर.आर. भालसिंग सहभागी व चेअरमन तसेच प्राध्यापिका (सौ.) एस.ए. चौधरी सहभागी होत्या.

३. दि. २७ सप्टेंबर २००८ रोजी विज्ञान, कला व वाणिज्य महाविद्यालय साक्री जि. धुळे येथे झालेल्या तृतीय वर्ष कला अभ्यासक्रमाच्या पुनर्रचना कार्याशाळेमध्ये प्रा. आर.आर. भालसिंग सहभागी होते.

४. दि. १५ व १६ ऑक्टोबर २००८ रोजी बी.पी. आर्ट्स, एस.एम.ए. सायन्स व के.के.सी. कॉमर्स कॉलेज चाळीसगांव येथे झालेल्या विद्यापीठाने 'नैसर्गिक आपत्ती' या विषयावर आयोजित केलेल्या राज्यस्तरीय चर्चासत्रात प्रा. आर.आर. भालसिंग व प्रा. एस.एन. भारंबे सहभागी होते.

५. दि. २० नोव्हेंबर २००८ रोजी जल व्यवस्थापन व कृषी विकास या विषयावर शिरपूर येथे झालेल्या चर्चासत्रात प्रा.

आर.आर. भालसिंग सहभागी होते.

६. दि. १२ ते १५ डिसेंबर मध्ये मू.जे. महाविद्यालयात आयोजित केलेल्या 'युवारंग' या कार्यक्रमांमध्ये पथसंचलनाचे नेतृत्व प्रा. आर.आर. भालसिंग यांनी केले.

७. दि. १३ डिसेंबर २००८ रोजी कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, नगाव जि. धुळे येथे झालेल्या एम.ए. / एम.एस्सी. भाग - १ अभ्यासक्रम पुनर्रचना कार्यशाळेत, प्राध्यापिका (सौ.) पी.पी. जंगले सहभागी होत्या.

८. दि. १६ डिसेंबर २००८ रोजी झालेल्या टी.वाय.बी.एस्सी. अभ्यासक्रमाच्या कार्यशाळेत प्राध्यापिका (सौ.) एस.अ. चौधरी सहभागी होत्या.

९. दि. २४ डिसेंबर २००८ रोजी आर्ट्स, सायन्स व कॉमर्स कॉलेज, नगाव येथे झालेल्या टी.वाय.बी.एस्सी. या वर्गाच्या अभ्यासक्रम पुनर्रचनासाठी प्रा. आर.आर. भालसिंग सहभागी होते.

१०. दि. ७ जानेवारी २००९ रोजी बी.पी. आर्ट्स, एस.एम.ए. सायन्स व के.के.सी. कॉमर्स कॉलेज चाळीसगांव येथे झालेल्या 'हवामानातील बदल व त्याचा होणारा भविष्य कालीन परिणाम' या विषयावर झालेल्या चर्चासत्रात सहभाग व चेअरमन प्रा. आर.आर. भालसिंग व प्रा. एस.एन. भारंबे सहभागी होते.

११. दि. १२ जानेवारी २००९ रोजी डॉ. अण्णासाहेब जी.डी. बेंडाळे महाविद्यालय, जळगाव येथे ग्लोबल वार्मिंग या विषयावर झालेल्या चर्चासत्रात प्राध्यापिका (सौ.) एस.अ. चौधरी व (सौ.) पी.पी. जंगले सहभागी होते.

१२. दि. ८ फेब्रुवारी २००९ रोजी किसान कॉलेज, पारोळा येथे झालेल्या 'अपारंपारिक ऊर्जा' या विषयावरील चर्चासत्रात प्राध्यापिका (सौ.) पी.पी. जंगले सहभागी होत्या.

१३. दि. १४ व १५ फेब्रुवारी २००९ रोजी मू.जे. महाविद्यालय, जळगाव येथे जलश्री विभागाने आयोजित केलेल्या "Application of Remote Sensing and GIS in Natural Resource Management" या विषयावरील राष्ट्रीय चर्चासत्रात, प्रा. आर.आर. भालसिंग व प्रा. एस.एन. भारंबे सहभागी होते.

१४. दि. १७ फेब्रुवारी २००९ रोजी मू.जे. महाविद्यालय जळगाव येथे झालेल्या एम.ए./एम.एस्सी. भाग २ अभ्यासक्रम पुनर्रचना कार्यशाळेत प्राध्यापिका (सौ.) एस.अ. चौधरी व (सौ.) पी.पी. जंगले सहभागी होते.

१५. दि. २० ते २२ फेब्रुवारी २००९ रोजीच्या दरम्यान भूगोल विभाग पुणे विद्यापीठ येथे झालेल्या Indian Institute of Geographer तर्फे घेण्यात आलेल्या राष्ट्रीय कॉन्फरन्स मध्ये "Hydrogeomorphic Study of Purna River Basin in Buldhana District" या विषयावर शोध निबंधाचे प्राध्यापिका (सौ.) पी.पी. जंगले यांनी वाचन केले.

१६. प्राध्यापिका (सौ.) एस.अ. चौधरी - Research Publication Geographical Study of Co-operative Dairy farming in Jalgaon District - International Level Journal. "Shodh Samiksha aur Muljan Kan, November - January 2009 Volume - II Issue 5 P.P. 465-66.

१७. प्रा. एस.एन. भारवे - i. Participated in a "Certificate course in GIS" at All India Institute of Local Self Government, Kothrud, Pune During 12th May to 5th July 2008.

ii. Invited to deliver a talk on Application of GIS in Disaster Management in the UGC sponsored state level conference on New Approaches in Disaster Management organized by Woman's College of Arts Commerce and home Science, Jalgaon on 25th March 2009.

१८. प्रा.(डॉ.) अ.एस. भोळे - Conferences Participated - i. Participated and presented a research paper in the International conference held at Janadham Rai University, Udaipur. Title of the paper " Role of environment and literacy levels in North Maharashtra"

ii. Participated and presented a paper in the International conference held at Baktulla University, Bhopal on "Impact of lift irrigation on cropping pattern of Maiswadi Village".

iii. Participated and presented a paper in the International conference held at Marthandum University Tamilnadu. Title of paper "Geographical Environment and farmers suicides in Jalgaon Dist. (M.S.)".

iv. Participated and presented a paper in International conference held at Vasantrao Naik Social Sci-

ence Institute, Nagpur. Title of paper "Integrated water shade development in Jalgaon Dist. (M.S.)".

v. Participated in the State level conference on Disaster Management held at SNTD Womens College, Jalgaon.

vi. Participated in one day workshop on M.A./M.Sc. syllabus framing held at M.J. College, Jalgaon.

Research Projects -

i. University Grant Commission, New Delhi has sanction Research project on "Environment and farmer suicides in Maharashtra state".

Books Published -

i. 'पर्यावरण' Himalay Publication Mumbai - 2007.

ii. 'व्यवसायिक भूगोल' Prashant Publication, Jalgaon - 2008.

Research Paper Publication -

i. Rural Tourism : A case study of potential areas and problems 'Shodh samiksha aur mulank, Jaipur - 2008.

ii. "Role of doing women in norda development : A case study of Yawal Tahsil". The Research Journal of Social Sciences, Jalgaon - 2008.

iii. "Rural honshol of anvins and infront martality in Jalgaon Dist." Indian Geographic Muzzaferpur.

प्रा. आर.आर. भालसिंग
भूगोल विभाग

संरक्षण व सामरिकशास्त्र विभाग

संरक्षणशास्त्र विभागाच्या परंपरेनुसार २००८-०९ या शैक्षणिक वर्षात विविध कार्यक्रम घेण्यात आले. ते खालीलप्रमाणे -

१. दि. ६ डिसेंबर २००८, शनिवार रोजी 'नौसेना दिन' या निमित्ताने व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. प्रमुख वक्तें म्हणून प्रा. जे.डी. लेकरवाळे, आण्णासाहेब जी.डी. बेंडुळे महिला महाविद्यालय, जळगाव हे होते. भारतीय नौसेनेचे कार्य व सद्यस्थिती हा व्याख्यानाचा विषय होता. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्रा.डॉ. सुरेश तायडे, समन्वयक कला विभाग हे

होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रा. अपर्णा मेटकर, तर सूत्रसंचालन प्रा. तुषार रायसिंग यांनी केले.

२. दि. २४ जाने. २००९ रोजी संरक्षणशास्त्र विभागाची शैक्षणिक सहल मनुदेवी, ता. चोपडा, जि. जळगाव या ठिकाणी आयोजित केली होती. या सहलीत विशेष विषयाचे द्वितीय व तृतीय वर्षाचे विद्यार्थी सहभागी झाले. या शैक्षणिक सहलीद्वारे टी.वाय.बी.ए. च्या विद्यार्थ्यांनी 'मनुदेवी परिसराचा गनिमी युध्दपध्दतीच्या दृष्टिकोनातून केलेला अभ्यास' या विषयावर प्रात्यक्षिकही तयार केले.

प्रा. अपर्णा मेटकर

संरक्षण व सामरिकशास्त्र विभाग

मानसशास्त्र विभाग

मू.जे. महाविद्यालयातील मानसशास्त्र विभागातर्फे या वर्षी मराठी मानसशास्त्र परिषदेचे आयोजन मू.जे. महाविद्यालयात करण्यात आले होते. या परिषदेचे निमंत्रक सचिव मानसशास्त्र विभागप्रमुख प्रा. सी.पी. लभाणे होते. तसेच या परिषदेचा बीजविषय - 'सकारात्मक मानसशास्त्र आणि तणाव व्यवस्थापन' हा निश्चित करण्यात आला होता. यासोबत पुढील उपविषय निश्चित करण्यात आले होते.

१. खाजगी आणि सार्वजनिक क्षेत्रातील व्यावसायिक ताणतणाव व्यवस्थापन.

२. मानसशास्त्रीय परिक्षणांची समुपदेशनात भूमिका.

३. आदिवासी विकासाकरीता मानसशास्त्रीय तंत्राचा उपयोग.

४. सामाजिक, आर्थिक विकासाकरीता नाविन्यपूर्ण तंत्रे : मानसशास्त्रीय दृष्टिकोन.

५. आदिवासीची जीवनशैली उंचावण्यासाठी मानसशास्त्राचे योगदान.

६. महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचे सामाजिक, आर्थिक आणि मानसशास्त्रीय कारणे.

७. आदिवासी आणि मागासवर्गीय समाजातील शाळेत जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या समस्या.

वरील विषयानुसार या मराठी मानसशास्त्र परिषदेत एकूण ४१ शोधनिबंध हे संशोधक प्राध्यापकांचे तर ४४ शोधनिबंध हे पदवी व पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांचे होते. परंतु वेळेवर काही शोधनिबंध आल्याने एकूण ७ तांत्रिक सत्रामध्ये १०५

शोधनिबंधाचे वाचन करण्यात आले. यामध्ये परीक्षकांनी शोधनिबंधाचे मूल्यमापन केले. त्यातुन पुढील शोधनिबंधाना अधिवेशनाच्या समारोप प्रसंगी पारितोषिक देण्यात आले. तसेच मू.जे. महाविद्यालयाच्या मानसशास्त्राच्या रौप्यवर्षाच्या पार्श्वभूमीवर उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ स्तरीय मानसशास्त्रीय निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. यात एकूण ३० निबंध प्राप्त झाले आणि परीक्षकांनी त्याचे मूल्यमापन करून मराठी मानसशास्त्र परिषदेच्या समारोप प्रसंगी त्यांना पारितोषिके देण्यात आली.

१. प्रथम पारितोषिक - कु. केदार प्रेरणा भिका, जिजामाता संस्थेचे कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, नंदुरबार.

२. द्वितीय पारितोषिक - कु. बोरसे मनिषा रमेश, एस.एल.एम.एम. कॉलेज, पाचोरा

३. तृतीय पारितोषिक - कु. लोहार सुवर्णा विनोद, अभय युवा कल्याण केंद्र संचालित, महिला महाविद्यालय, देवपुर, धुळे

४. उत्तेजनार्थ पारितोषिक - कु. सिन्हा श्वेता देवेंद्रप्रसाद, मु.जे. महाविद्यालय, जळगाव

सहल - मानसशास्त्र विभागातील शैक्षणिक सहल ३ फेब्रुवारी ते ७ फेब्रुवारी २००९ दरम्यान National Institute for menatally Handicap Hydrabad (A.P.) येथे आयोजित केली होती.

Mental Handicapped या संस्थेतील डॉ. मूर्ती यांनी दि. ४/२/२००९ रोजी या संस्थेतील Motor Speech Handicapped, Autisum आणि विविध प्रकारच्या

मानसशास्त्रीय विकृतीविषयी अद्यावत माहिती विद्यार्थ्यांना प्राप्त झाली, त्यानंतर दि. ५/२/२००९ रोजी हैद्राबाद येथील चित्रपट सृष्टीसाठी प्रसिद्ध असलेली 'रामोजी फिल्म सिटी' विषयी माहिती विद्यार्थ्यांना मिळाली.

दि. ६/२/२००९ रोजी हैद्राबाद येथील गोवळकोंडा किल्ला या विषयी माहिती प्राप्त करवून घेतली.

तसेच हैद्राबाद मधील अनेक ऐतिहासिक आणि प्रेक्षणीय स्थळांविषयी माहिती प्राप्त झाली.

ह्या सहलीचा मुख्य उद्देश म्हणजे मानसशास्त्र विषयाचे विद्यार्थ्यांना त्याच्या विषयाच्या विविध संस्था आणि मानसशास्त्रीय विकृती विषयी सखोल ज्ञान मिळावे आणि त्यांचा सर्वांगीण विकास घडवून आणावा. या सहलीचे आयोजन मानसशास्त्रीय विषयाचे विभागप्रमुख प्रा. सी.पी. लभाणे, डॉ.

८९

मनोज निकाळजे आणि प्रा. अशोक पाटील यांनी केलेले होते.

मानसशास्त्र विभागाच्या वतीने शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ या वर्षात प्रा.डॉ. डी. एस. जनबंधू हिस्लॉप कॉलेज, नागपूर, डॉ. हंसराज पाटील, समुपदेशक जळगाव व डॉ. रवि गुंठे, जय नारायण व्यास विद्यापिठ जोधपूर (राजस्थान) यांचे व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते.

प्रा.डॉ. डी. एस. जनबंधू - संख्याशास्त्र व मानस-शास्त्रीय संशोधन पध्दती.
डॉ. हंसराज पाटील - व्यक्तिमत्व व समुपदेशन
प्रा.डॉ. रवि गुंठे - व्यक्तिमत्व प्रेरणा व भावना मानसशास्त्रीय संशोधन पध्दती

मानसरंग समुपदेशन केंद्र -

मानसरंग समुपदेशन केंद्राच्या वतीने सामाजिक, शैक्षणिक कौटुंबिक व व्यावसायिक समस्यांसाठी समुपदेशन केले जाते.

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांचे नाव	शोध निबंधाचे नाव
१.	प्रियंका शांताराम पाटील शितल सुभाष चौधरी कविता यशवंत बाविस्कर	जळगाव शहरातील वसतीगृहात राहणाऱ्या व वसतिगृहात न राहणाऱ्या मुलींच्या मानसिक स्वास्थ्याचा अभ्यास
२.	दीपक पाटील बालाजी पाटील	जड वाहन चालवणाऱ्या चालकांमधील ताण-तणाव आणि समायोजन अभ्यासणे.
३.	लता इच्छाराम नारखेडे	महाविद्यालयीन मुला-मुलींच्या भावनिक वंचनाचा अभ्यास करणे.
४.	संगीता राजधर महाजन	जळगांव शहरातील प्रशिक्षणार्थ्यांची भावनिक बुद्धीमत्ता आणि संपादनाचा अभ्यास
५.	पुनम नरेंद्र पाटील	वसतीगृहात राहणाऱ्या व वसतीगृहात न राहणाऱ्या विद्यार्थिनींच्या चिंतेचा अभ्यास करणे
६.	अबोली प्रभुदास जंजाळकर	ग्रामीण आणि शहरी भागातील विद्यार्थी-विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पनेतील स्वाभाविक घटकांचे मापन करणे
७.	गजानन किसन इंगळे अतुल अरुण चोपडे	विद्यार्थी सहाय्यक समिती मधील विद्यार्थ्यांच्या स्व-संकल्पनेचा अभ्यास करणे
८.	प्रियंका प्रकाशसिंग पाटील	मुलगा आणि मलगी असणाऱ्या पालकांच्या मानसिक आरोग्याचे मापन करणे
९.	सुनिता उत्तम बिन्हाडे प्रतिभा भगवान पाटील	मराठी विद्यालयातील आणि इंग्रजी विद्यालयातील शिक्षकांचा कार्यसमाधानाचा तुलनात्मक अभ्यास करणे
१०.	सोनाली अशोक पाटील	कारागृहात राहणाऱ्या मुली व मानसिक स्वास्थ्याचा अभ्यास करणे

उपयोजित अभ्यासक्रम -

विभागाच्या वतीने उपयोजित मानसशास्त्राच्या प्रमाणपत्र व पदविका हे अभ्यासक्रम मागील ३ वर्षांपासून चालविले जातात, या वर्षी या अभ्यासक्रमास १४ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आहे.

मू.जे. महाविद्यालयाच्या मानसशास्त्र विभागातील बी.ए. व एम.ए. च्या विद्यार्थ्यांनी विविध राष्ट्रीय, राज्यस्तरीय व अंतरराष्ट्रीय परिषदांमध्ये सहभाग घेवून त्यांचे शोध निबंध सादर केले. त्यासाठी त्यांना प्रा. सी.पी. लभाणे, डॉ. एस.एस. राणे, डॉ. मनोज निकाळजे, प्रा. अशोक पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

२३ वे अधिवेशन मराठी मानसशास्त्र परिषदेच्या निमित्ताने मानसशास्त्र विभागातील विद्यार्थ्यांनी उत्कृष्टपणे शोध निबंध सादर केले. त्यांची नावे व शोधनिबंध खालीलप्रमाणे -

११.	शंकर संपत वसतकार आनंदा अशोक जाधव
१२.	रूपाली श्रीराम पाटील
१३.	वर्षा भिससींग लोहार सोनाली सुरेशराव साळुंखे कल्पना श्रावण सोनार
१४.	प्रियंका आनंदराव चव्हाण दीपाली प्रकाश जैस्वाल
१५.	प्रविण अंबादास बाविस्कर राकेश सोपान वाणी लक्ष्मण धोंडू गंडे
१६.	हिरकणी अशोक पाटील
१७.	योगिता प्रकाश शिंपी गीता तात्या बागुल
१८.	प्रियंका शांताराम पाटील

ग्रामीण आणि शहरी भागातील विद्यार्थ्यांचा अभ्यास पद्धतीचा तुलनात्मक अभ्यास करणे
जळगाव शहरातील पोलीस कॉन्स्टेबल यांच्या भावनिक बुद्धीमत्तेचा अभ्यास करणे
आदिवासी आणि इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांच्या मूल्य विषयक दृष्टीकोनाचा अभ्यास करणे
अविवाहीत आदिवासी व बिगर आदिवासी विद्यार्थ्यांच्या लैंगिक चिंतेचा अभ्यास करणे
जळगाव शहरातील अपंग मुलांकडे त्यांच्या पालकांच्या आणि शिक्षकांच्या बघण्याचा दृष्टीकोन व उपाययोजना
नोकरी करणाऱ्या स्त्रीया आणि घरकाम करणाऱ्या स्त्रीया यांच्या सामाजिक समायोजनाचा अभ्यास करणे
ज्या दाम्पत्याचे वैवाहिक समायोजन उच्च पातळीचे असते अशा दाम्पत्याचे जीवन समाधान कसे असेल ते शोधून काढणे
वरिष्ठ महाविद्यालयातील खेळात भाग घेणाऱ्या विद्यार्थी व विद्यार्थिनींच्या स्व-संकल्पनेचा अभ्यास करणे

राष्ट्रीय परिषद निफाड -

दि. २८, २९ डिसेंबर रोजी निफाड येथील महाविद्यालयात दोन दिवशीय मानसशास्त्रीय राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन करण्यात आले होते. या परिषदेसाठी मू.जे. महाविद्यालयाच्या मानसशास्त्र विभागाच्या वतीने प्रवीण अंबादास बाविस्कर आणि प्रदिप प्रकाश भालेराव या विद्यार्थ्यांनी मध्यमवर्गीय मुले आणि उच्चवर्गीय मुले यांच्यात आढळून येणाऱ्या बालगुन्हेगारीच्या कारणांचा आणि परिणामांचा तुलनात्मक अभ्यास करणे या विषयावर शोधनिबंध सादर केले.

राष्ट्रीय परिषद लासलगाव -

दि. १३, १४ फेब्रुवारी २००९ रोजी लासलगांव येथील महाविद्यालयात दोन दिवसीय राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन केले होते. या परिषदेचा विषय 'मानसिक स्वास्थ्य' हा होता. हा या परिषदेसाठी मू.जे. महाविद्यालयाच्या मानसशास्त्र विभागाच्या वतीने एक प्राध्यापक आणि तीन विद्यार्थी यांनी मिळून 'वृद्धाश्रमात राहणाऱ्या आणि वृद्धाश्रमात न राहणाऱ्या

वृद्ध व्यक्तींच्या मानसीक स्वास्थ्याचा तुलनात्मक अभ्यास करणे' या विषयावर प्रा. अशोक पाटील, प्रविण बाविस्कर, लक्ष्मण गंडे यांनी शोध निबंध सादर केला तसेच राणी त्रीपाठी, स्वाती कुलकर्णी यांचाही सहभाग होता.
१३ वी आंतरराष्ट्रीय आणि ४४ वी राष्ट्रीय परिषद औरंगाबाद -
दि. ३०, ३१ फेब्रुवारी २००९ रोजी औरंगाबाद येथे दोन दिवसीय आंतरराष्ट्रीय आणि राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन केले होते. या परिषदेसाठी मू.जे. महाविद्यालयाच्या मानसशास्त्र विभागाच्या वतीने प्रा.डॉ. मनोज निकाळजे यांनी 'A study of effects and Aftermath of Rape' या विषयावर तर शेजल शाह यांनी 'A study of family limate attitude of Hostelite and non-hostelite students' या विषयावर शोधनिबंध सादर केलेत.

प्रा. सी.पी. लभाणे
मानसशास्त्र विभाग

Department of English

Remedial Coaching :

Remedial English Grammar Coaching was organised for F.Y.B.A. students during Sept. 15-30, 2008. 18 students were enrolled for the coaching activity. During coaching emphasis was given on parts of speech and various types of sentence constructions. Sampada Deshpande, Prajakta Gokhale and Nivedita Joshi conducted the activity. Mr. B.N. Kesur co-ordinated the activity.

NMUETA General English Language Test :

A) College Level Round :

The College Level General English Language Test was organised on 29/08/08 in which 19 students from M.J. College participated. The two top scorers viz. Visrani Kiran Dayanand and Hemnani Sneha Guwaldas were chosen to participate in the District Level Round.

B) District Level Round :

The District Level Round of The General English Language Test was conducted on 20/09/08 in which 54 students from 16 colleges of Jalgaon District participated. The Five toppers of the round were chosen to participate in the University Level Round. They are as follows:

1. Patil Shivaji Zipa
2. Dhattrak Supriya R.
3. Sanap Rupali Gulab
4. Zope Sharmila Ashok
5. Basmtani Sneha S.

All the members of the Department actively supported the organization and conduct of the said activities.

Apart from these major activities, the Department conducted other regular activities as well, such as organization of departmental tours, conduction of test, tutorials, seminars, welcome party for freshers and farewell to graduate and post graduate students, filling up of feedback questionnaires etc. during the year 2008-09 un-

अतिथि

der the guidance of our Principal Hon'ble A.G. Rao who has always remained the source of inspiration to all of us.

I thank my colleagues Prof. B.N. Kesur, Prof. P.M. Chavan, Prof. A.P. Chavan, Prof. Yogini Rajput, Prof. V.Z. Chaudhari and Prof. N.K. Jadhav for the smooth conduct of these departmental activities.

Mrs. Rajani P. Bonde
H.O.D. English

Department of Environment Science

1) Air and Noise Pollution Monitoring Programme during the Youth Festival (12-15th Dec.)

Department of Environmental Science organised an Air and Noise pollution monitoring programme to take step to monitor & control the degree of pollution in the campus during the 'Yuva Rang' Mahotsav (Youth Festival). Air quality and Noise quality in the campus of M.J. College during the period of Youth Festival was monitored through the instruments Respirable dust sampler and Noise level meter respectively by the students of the Department. Environmental Impact Assessment was conducted & thereby mitigating measure were suggested and applied. This was a way to make aware common people about the hazards of pollution.

2) Industrial visit to Jain Irrigation Systems Pvt. Ltd., Bhambori, Jalgaon.

The Department of Environmental Sciences organized an industrial visit to Jain Irrigation Systems on 23rd January 2009. It is one of the most largest, reputed & rewarded company in the field of agrobased production.

The main aim to visit the industry was to study the operation, manufacturing, the industrial aspects & impact of each process in-

अतिथि

involved. Further the industrial hazards related to different units of the plant & its safety operation & prevention were explained by the safety officer. Students gained a lot of knowledge & actively participated.

3) Industrial visit to Raymond, MIDC, Jalgaon :

The department of environmental science organised an industrial visit to Raymond, MIDC, Jalgaon on 7th Oct., 2008. Raymond Industry is one of the most reputed textile producing all over the nation and worldwide.

The main purpose to visit the industry was to study the effluent treatment plant which was of major concern in the syllabus of M.Sc. students. Manufacturing processes were also studied.

4) Industrial visit to Supreme pipes, MIDC, Jalgaon:

The department of environmental science arranged an industrial visit to Supreme plastic & pipes, MIDC, Jalgaon on 25th Sept. 2008. Which is mainly producer of plastic fibre pipes. It is the zone of the biggest pipes producer in India while the industry is awarded ISO 14000.

Plastic manufacturing of pipes, sewage treatment plant and its disposal was observed by participants. And a lecture was delivered on the ISO 14000.

5) World Ozone Day :

Ozone being a major problem to environment and life on earth, 16th September is celebrated as an Ozone day every year by the department of environmental sciences. This year on this occasion 'Tulsi Oxy Zone' was formed by plantation of about 150 tulsi saplings forming a zone in the M.J. premises to reduce and mitigate the hazards occurring due to ozone depletion. A documentary film has been shown it 'Meetha Zeher and Global Warming' An inconvenient truth was also organised to make aware

the students about the consequences of these global problems. In this way, various awareness & precaution programmes were arranged by the department to conserve ozone & protect the environment & save life on earth.

6) Teachers Day Celebration :

We all know 5th Sept. is celebrated as Teachers Day. The students of the department arranged a surprise programme for the teachers of the department. The programme was hosted by M.Sc.-II student.

7) Demonstration on Respirable Dust Sampler :

Usually demonstrations & various awareness programs are arranged by the department of environmental science. A special demonstration on 'Respirable Dust Sampler' was arranged on 5th Sep., 08.

Mr. Shekhar Deobhankar (B.E.Mech.), Branch Manager of Mahabal Enviro enginers, Pvt. Ltd. was invited on this occasion by Mrs. Harshita A. Kaul, Head of Department.

8) Freshers Welcome Programme :

Freshers Welcome Programme was arranged by the students of the Department of Environmental Science on 30th Aug. 08 in Gymkhana Hall of M.J. College, Jalgaon. S.Y.B.Sc. students gave a warm welcome to F.Y.B.Sc. students whereas M.Sc. - II students welcome the freshers - M.Sc. I students. All the faculty members were satisfied as the programme was arranged systematically. Everyone enjoyed the programme as it was the first welcome party in the department of Environmental Sciences, it will be always remembered as a sweet memory.

Mrs. Harshika Kaul
H.O.D. Environment Science

रसायनशास्त्र विभाग

१. शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ मध्ये रसायनशास्त्र विभागात M.Sc. (Drug Chemistry) व M.Sc. (Analytical Chemistry) हे दोन अभ्यासक्रम सुरू करण्यात आले.
२. उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठातील केमीकल सायन्सेस विभागातील प्रा.डॉ. पी.पी. माहुलीकर यांचे दिनांक १६/१०/२००८ रोजी Organic Spectroscopy या विषयावर व्याख्यान झाले.
तसेच डी.डी.एस.पी. कॉलेज एरंडोल येथील प्रा. एस.जे. पाटील यांनी दि. ५-७ ऑक्टोबर २००८ हे तीन दिवस Organic Reaction Mechanism या विषयावर मार्गदर्शन केले.
३. विभागातर्फे तृतीय वर्ष बी.एस्सी. वर्गाची शैक्षणिक सहल दिनांक २०/१/२००९ रोजी S.P. Chemicals, Erandol येथे आयोजित करण्यात आली होती. या शैक्षणिक सहलीसाठी विद्यार्थ्यांसोबत प्रा. एस.डी. महाजन व प्रा.डॉ. डी.टी. नेहते हे उपस्थित होते.
४. या वर्षात दि. ७/१२/२००८ रोजी रसायनशास्त्र प्रज्ञाशोध परीक्षा घेण्यात आली. त्यात विविध विद्यापीठातील एफ.वाय.बी.एस्सी. च्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.
५. दिनांक ९ व १० फेब्रुवारी २००९ रोजी विभागातील प्राध्यापकांसाठी Power Point Presentation च्या Training Course चे आयोजन करण्यात आले. त्यासाठी संगणकशास्त्र विभागातील विभागप्रमुख व प्राध्यापक यांचे मार्गदर्शन लाभले.
६. या शैक्षणिक वर्षात विभागातील प्रा.डॉ.सौ. डि.एस. बेंडाळे, डॉ. व्ही.एस. झोपे व श्री. गौरव आर. गुप्ता यांचे Minor Research Project, UGC New Delhi तर्फे मंजूर झाले.
७. या शैक्षणिक वर्षात विभागातील अनेक प्राध्यापकांनी विविध ठिकाणी आयोजित केलेल्या राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील चर्चासत्र व परीषदेत सहभाग घेतला.
८. जयहिंद महाविद्यालय, धुळे येथील रसायनशास्त्र विभागातर्फे "Role of Chemistry in Human Health" या विषयावर आंतरमहाविद्यालयीन निबंध स्पर्धा आयोजित करण्यात आली होती. त्यात विभागातील M.Sc. (II) Organic Chemistry चा विद्यार्थी जोशी वैभव वासुदेव याने

भाग घेतला व द्वितीय क्रमांकाचे बक्षिस मिळविले.

९. दिनांक १४, १५ फेब्रुवारी २००९ रोजी मू.जे. महाविद्यालयातर्फे आयोजित करण्यात आलेल्या राष्ट्रीय स्तरावरील Application of Remote Sensing & GIS in Natural Resource Management या परीषदेत M.Sc. (II) organic Chemistry चा विद्यार्थी सुजय महाजन यास Best Oral Presentation Award मिळाले.
१०. या शैक्षणिक वर्षात विभागातील प्रा.डॉ.सौ. डी.एस. बेंडाळे, डॉ. व्ही.एस. झोपे, प्रा. पी.डी. तळेले यांची रसायनशास्त्र विषयातील क्रमिक पुस्तके प्रकाशित झाली.
डॉ. देवयानी बेंडाळे
विभाग प्रमुख

Department of Computer Science

In the academic year 2008-09 the following activities were held at department.

- In IMPACT-09, Dr.G.D.Bendale state level software competition cum Exhibition. The students from the department Milind Firke, T.Y.B.Sc.(Computer Science), M.N. Mahajan, T.Y.B.Sc.(Information Technology) and Ganesh Ingale, T.Y.B.Sc.(Computer Science), got first Prize for their team in UG Category for software 'Shop Billing System'
- In AIM's state level C& C++ Programming contest organized by B.P.Arts.SMA science and KKC commerce college, Chalisgaon five students from the department participated in the second round of programming. In that contest Vikas Badhe, T.Y.B.Sc.(Computer Science) got first prize in UG Category, Mr.Amol Patil, T.Y.B.Sc.(Computer Science) and Sujit Nirkhe, S.Y.B.Sc.(Computer Science) got consolation Prize. And our college won rotating trophy for the year 2008-09 for UG Category.
- In the IT Festa, a national level event, organized by Institute of Management and Research, Jalgaon our student Ravi Lalwan

got first Prize and Harpalsingh Bachher got third prize in C/C++ Programming contest.

Our Student 'Nisha Kolhe', T.Y.B.Sc.(Computer Science) got 'Shiv Chhatrapati Krida Purskar' for the year 2006-07. (for cycling)

Our Student 'Ankita Kothari', T.Y.B.Sc.(Computer Science) got silver Medal in Elocution Competition at Yuvarang 2008, a university level cultural event.

Different training programmes were organized for the students of arts faculty, entitled "Computer fundamentals and Office Automation" during 15-27 September 2008. 50 students participated in it.

A computer training programme "MS POWERPOINT and INTERNET" was organized for Chemistry department teachers on 09-10 February 2008.

From Department a tour of S.Y.B.Sc. Students was arranged for Poona, Mahabaleshwar and Alibagh during 13-15 January 2009. 56 students participated & visited IT cube, a software company in Poona.

Mrs Hemlata Patil

Head, Department of Computer Science

Department of Zoology

Study tour: Arranged during the academic year 2008-2009 F.Y.B.SC.

A study tour was organized for F.Y.B.Sc. students in the month of September at Saputara (Ecosystem) and Nasik (Apiculture) under the supervision of teaching staff Mr. Ahire K.A., Mr.Chopda M.Z., Nemade N.V. and Non-teaching staff Mr. Patil E.K. and Patil Hemraj.

Arranged a field trip for Collection of insect

pests for F.Y.B.Sc. students in the month of September under the supervision of teaching staff Mr. Ahire K.A., Miss.Sable Trupti R., Miss Dr. Gaikawad Sujata R. and Mrs. Patil Vaishali M. and Non-teaching staff Mr. Patil E.K. and Patil Hemraj. S.Y.B.SC.

A study tour was organized for S.Y.B.Sc. students in the month of October at Mahabaleshwar (Apiculture), Murud, Janjeera, Aiihaug (Sea shore and Marine Ecosystem) and Pune (Agriculture College) under the supervision of teaching staff Mr. Ahire K.A., Miss. Sable Trupti R., Miss Dr. Gaikawad Sujata R. and Non-teaching staff Mr. Patil Hemraj.

Arranged a field trip for Collection of insect pests for S.Y.B.Sc. students in the month of September under the supervision of teaching staff Mr. Ahire K.A., Mrs. Nemade N.V., Mrs.Patil V.P. and Non-teaching staff Mr. Patil E.K. and Patil Hemraj. T.Y.B.SC.

A study tour was organized for T.Y.B.Sc. students in the month of October at Vikas Doodh federation, Jalgaon, under the supervision of teaching staff Mrs. Nemade N.V., Mr.Chopda M.Z., Mrs. Patil V.P., Mrs. Talele Bharati D. and Non-teaching staff Mr. Patil E.K. and Patil Hemraj. M.Sc I and II

A study tour was organized for M.Sc.(I) students in the month of October at Vikas Doodh federation, Jalgaon, under the supervision of teaching staff Mrs. Nemade N.V., Mr.Chopda M.Z., Mrs. Patil V.P., Mrs. Talele Bharati D. and Non-teaching staff Patil Hemraj.

Arranged a field trip at Ratanlal C. Bafana Goseva Anusandhan Kendra, Kusumba in the month of September under the supervision of teaching staff Mrs. Nemade N.V., Mr.Chopda M.Z., Mrs. Patil Y.P., Mrs. Talele Bharati D.

and Non-teaching staff Mr. Patil E.K.

• Field collection trip for Fish collection was organized for the students of M.Sc. (II) under the guidance of Mr. Ahire K.A.

Students Participation

M.Sc. II: Miss Patil Priyanka V.

Participated & presented a model entitled, "Honey Bee - A complete Bioindustry" in the University Level Research Festival "AVISHKAR-2007" organized by N.M.U. Jalgaon. (18-19 December, 2008).

Research Activity

Mr. Rathod M.P.

Registered for Ph. D., Poona University, Pune.

Mr. Chopda M.Z.

Registered for Ph. D., under the guidance of Dr.

R.T. Mahajan, entitled, "Wound healing activity of some medicinal plants" at North Maharashtra University, Jalgaon.

Mr. Ahire K.A.

Registered for M.Phil, under the guidance of Dr.

B.B.Pawar, entitled, "Diversity of fresh water fishes of Khandesh region inhabiting their status, endemism, threats and conservation measures" at North Maharashtra University, Jalgaon.

Mrs. Nemade Namarata V.

Registered for Ph. D. under the guidance of Dr.

R.T. Mahajan entitled, "Biological activities of asteracid weed *sphaeranthus indicus* linn on different animals" at North Maharashtra University, Jalgaon.

Mrs. Talele Bharati D.

Registered for Ph. D., under the guidance of Dr.

R.T. Mahajan entitled, "Evaluation of polyherbal preparation towards amelioration renal damage induced by Gentamycine in rat" at North Maharashtra University, Jalgaon.

Guest lecturers

• Medical officer, Dr. Shantaram Narkhede, health Center, North Maharashtra University,

Jalgaon, guided on "ECG and Health Status".

• Dr.S.T.Ingale, Head of Department, School of Environmental sciences, demonstrated "Spirometer and its applications".

• Dr. B.K.Pardeshi, talked on "Recent trends in Entomology".

• Dr.Patole,S.S., ASG College, Sakri guided on "Insect Toxicology"

• Dr.P.B.Deshmukh, Jay Research Foundation, Gujarat, talked on "Oral presentation and Communication skill".

Dr. R.T. Mahajan
H.O.D., Zoology

Department of Biotechnology

Study tour arranged during academic year: 08-09

T.Y.B.Sc.

* A study tour was organised for T.Y.B.Sc. students in February at Vikas Doodh Federation, Jalgaon. The incharge teaching staff was Miss. Prerana D. Patil and Miss. Minal R. Shelke.

Research and Academic activities :

Miss. Prerana D. Patil :

* Minor research project is sanctioned by UGC, entitled, "Biofficacy of polyherbal preparation Dashparni Ark against Brinjal shoot and fruit borer, Leucinodes orbanalis Guen, amount sanctioned Rs. 1,25,000/-

Guest Lecturers Arranged :

* Mr. Kunal More, Tata Memorial Research Foundation, New Delhi, guided on 'Joh opportunities for M.Sc. II students on 23 July 2008.

* Dr. Vijaya Chaudhari, Blood Transfusion Officer, Civil Hospital, Jalgaon delivered a lecture on 'Recent Trends in Blood tansfusion' on 11 October 2008.

* Mr. Anup Kulkarni, Lecturer, Pharmacy College, Sakegaon, Dist. Jalgaon delivered a lecture on 'Biopharmaceuticals' on 18 January 2009.

* Dr. P.B. Deshmukh, Jay Research Foundation, Gujrat delivered a lecture on 'Toxicology and Pharmaceutical Science' on 21 January 2009.

* Dr. N.S. More, B.B.A. Central University, Lucknow, delivered a lecture on 'IPR in Biotechnology, Biodiversity and Environmental Sciences' on 21 January 2009.

* Mr. Ganesh Hend, Lecturer, UDCT, NMU, Jalgaon delivered a lecture on 'Fermented Food Products' on 26 February 2009.

* Mr. S. Charnappa, Lecturer, Dept. of Biotechnology, COET, Bambhori, Jalgaon delivered a lecture, on Food Biotechnology and Bioinformatics' on 06 March 2009.

Students Participation :

* Wallpaper competition and Essay competition focusing the theme "Communal Harmony and Social Integrity" was arranged by National Service Scheme of M.J. College. In this competition, Miss. Ashwini Kishor Patil S.Y.B.Sc. got the 1st prize.

* A quiz contest was held by District Civil Hospital, Jalgaon (Pathology and Blood Bank Department) in collaboratin with M.J. College, Jalgaon.

The winners are as follows -

- 1) First Prize - Miss. Jayashri Wani (T.Y.B.Sc.)
- 2) Second Prize - Mr.Valmik Kale (S.Y.B.Sc.)
- 3) Third Prize - Mr. Aashish Wani (M.Sc. I Biotech.)

Department of Mathematics

The achievements of the faculty members of the department :

1. Dr. J.N. CHAUDHARI :

A Research paper "CHARACTERIZATION OF WEAKLY PRIME SUBTRACTIVE IDEALS IN SEMIRINGS" published in Bulletin of Institute of Mathematics, Academia Sinica(Taiwan), Vol. 3, No.2,pp. 347-352, june 2008.

2. Dr. J.N. CHAUDHARI, Dr. J.S.V.R.K.PRASAD, Prof. KUNAL J INGALE and Prof. DEEPAK R BONDE participated in one day work-shop on

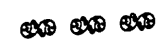
Syllabus framing for T.Y.B.Sc. (Mathematics), conducted by Dhanaji Nana Mahavidyalaya, Faizpur.

3. Prof. SUHAS D TAYADE and PROF. DEEPAK R BONDE were awarded M.Phil (Mathematics) by Madurai Kamaraj University, Tamil Nadu.

4. Prof. KUNAL J INGALE was awarded M.Phil (Mathematics) by N.M.U., Jalgaon.

5. Prof. KUNAL J INGALE participated sNational level conference on Applications of Remote Sensing & CIS in Natural Resource Management, Feb. 14-15, 2009, conducted by JalaSri, Moolji Jaitha College, Jalgaon.

Dr. J.N. Chaudhari
H.O.D., Mathematics

संख्याशास्त्र विभाग

शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ या कालावधीत संख्याशास्त्र विभागातर्फे शैक्षणिक कार्यासोबतच विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाचे ध्येय समोर ठेऊन विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

डिसेंबर - २००८ मध्ये दि. २७ ते ३० डिसेंबर २००८ या कालावधीत पुणे येथे "ऑन स्टॅटस्टीकल कॉम्प्युटींग युजिंग आर सॉफ्टवेअर" या विषयावर राज्यस्तरीय कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती. या कार्यशाळेत प्रा. आर.एस. भागडीकर व प्रा. कु. पल्लवी भोळे यांनी सक्रिय भाग घेतला.

त्याचप्रमाणे फेब्रुवारी २००९ मध्ये यू.जी.सी. प्रायोजित व मू.जे. महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या राष्ट्रीय परीषदेत विभागातील डॉ. के.जी. खडसे, प्रा. आर. एस. भागडीकर, प्रा. एस.एल. कुळकर्णी, प्रा. कु. उल्का लोखंडे, प्रा.कु. नम्रता शहा, व प्रा. कु. पल्लवी भोळे यांनी सहभाग घेतला. परीषदेचा विषय होता - "ऑन अॅप्लीकेशन ऑफ रिमोट सेंसिंग अॅण्ड जी.आय.एस. इन नॅशनल रिसोर्स मॅनेजमेंट" ही परीषद दोन दिवस संपन्न झाली.

याचबरोबर झेड.बी. पाटील महाविद्यालय, धुळे यांनी विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्नमंजुषा व पोस्टर स्पर्धेचे आयोजन

केले होते. या स्पर्धेत विभागातील जवळ-जवळ १३ विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला व केवळ सहभागच नव्हे तरी पारितोषिके पण मिळविली. तृतीय वर्ष संख्याशास्त्राचा विद्यार्थी सागर साळूखे याने पोस्टर स्पर्धेत प्रथम क्रमांकाचे बक्षिस मिळविले. तसेच द्वितीय वर्षाचे विद्यार्थी अनुक्रमे कु. आरती वाणी हिंस प्रश्नमंजुषा स्पर्धेत द्वितीय व सय्यद जुनेद अनवर यांस तृतीय बक्षिस मिळाले. विभागातर्फे विजेत्यांचे नेतृत्व डॉ. के.जी. खडसे व श्री. एस.बी. इंधाटे यांनी केले.

तसेच दि. ३० व ३१ जानेवारी २००९ रोजी झेड. बी. पाटील महाविद्यालय, धुळे येथे तृतीय वर्ष संख्याशास्त्र विषयाचा अभ्यासक्रम गठित करण्यासाठी दोन दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. या कार्यशाळेत डॉ. के.जी. खडसे व प्रा. आर.एस. भागडीकर यांनी भाग घेतला.

डॉ. के.जी. खडसे
विभाग प्रमुख

जनसंज्ञापन विभाग (पदव्युत्तर)

जनसंज्ञापन विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांना माध्यमाविषयी जागृती हवी तसेच विविध माध्यमातील अनेक तज्ञ व्यक्तींच्या मार्गदर्शनाचा लाभ मिळावा या हेतूने वर्षभर विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते.

'मूल्जिन टाईम्स' या हस्तलिखित अंकाचे प्रकाशन -
दि. २२ सप्टेंबर २००८ रोजी उमेश दंडगव्हाळ, शितल लोहार, लक्ष्मी ठाकूर, सुधाकर पाटील या विद्यार्थ्यांनी तयार केलेल्या मूल्जिन टाईम्स या हस्तलिखित अंकाचे प्रकाशन उपप्राचार्य भारंबे, प्रा. राजेश वाघुळदे, प्रा.डॉ. किसन पाटील यांच्या हस्ते करण्यात आले.

मा. निळकंठ कोठेकर यांचे 'विकास पत्रकारितेवर' व्याख्यान (कार्यक्रम प्रमुख, आकाशवाणी, पुणे) -

जग हे विलक्षण परिस्थितीत उभे असून विकास आणि विनाश या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत. पत्रकारितेत ऋणात्मक गोष्ट टाळून विकासाला चालना मिळेल यावर भर देण्याची गरज असल्याचे त्यांनी सांगितले. भारताची अर्थव्यवस्था मजबूत असून जागतिक मंदीचा त्यावर अत्यल्प परिणाम होत आहे. नासा संस्थेमध्ये ५५% भारतीय शास्त्रज्ञ असून भारताची महासत्ता होण्याकडे वाटचाल सुरू आहे.

पत्रकार हे अखल्या समाजाचे शिक्षक असून विकासाचा दृष्टिकोन महत्वाचा असल्याचे त्यांनी सांगितले. यावेळी उपप्राचार्य भारंबे, प्रा. वाघुळदे व प्रा.डॉ. किसन पाटील उपस्थित होते.

मा.प्रा.डॉ. रविंद्र चिंचोलकर यांचे व्याख्यान -

सोलापूर विद्यापीठाच्या जनसंज्ञापन व वृत्तपत्रविद्या विभागाचे विभागप्रमुख प्रा.डॉ. रविंद्र चिंचोलकर यांनी 'जनसंपर्क' या विषयावर मार्गदर्शन केले. यावेळी बोलतांना ते म्हणाले की, जनसंपर्क अधिकारी म्हणून काम करतांना त्याला, ज्ञान व भाषा कौशल्य अवगत असले पाहिजे. तसेच जनसंपर्क कार्यपध्दती विषयी विद्यार्थ्यांशी हितगुज करून विद्यार्थ्यांच्या शंकांचे निरसन केले. यावेळी प्रा.डॉ. किसन पाटील, प्रा. भारंबे, प्रा. राजेश वाघुळदे, प्रा. आशिष मलबारी उपस्थित होते.

दर्पण दिन साजरा -

विभागाच्या वतीने दर्पणकार बाळशास्त्री जांभेकर यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करण्यात आला. यावेळी उपप्राचार्य भारंबे, यांनी मार्गदर्शन करतांना सांगितले की, नवोदित पत्रकारांनी, माध्यमांच्या विविध क्षेत्रात विषयतज्ञ व्हावे ते उदाहरणासहीत स्पष्टीकरण केले. या निमित्ताने सुधाकर पाटील या विद्यार्थ्यांनी तयार केलेल्या वृत्तसाधना या हस्तलिखित अंकाचे प्रकाशन करण्यात आले. यावेळी प्रा. राजेश वाघुळदे, प्रा. आशिष मलबारी, प्रा. भिरूड आणि जनसंज्ञापन व कलाशाखेतील विद्यार्थी-विद्यार्थिनी उपस्थित होते.

युवारंग - विशेषकाचे प्रकाशन -

युवारंग-युवक महोत्सव २००८-०९ च्या निमित्ताने मूल्जिन टाईम्स युवारंग विशेषकाचे प्रकाशन कुलगुरू मा.डॉ. के.बी. पाटील, प्रसिध्द गायक अवधूत गुप्ते, प्रसिध्द अभिनेते राहुल सोलापूरकर, प्राचार्य अनिल राव, प्रा. गोखले, उमचिंचे दिलीप पाटील व इतर मान्यवरांच्या उपस्थितीत प्रकाशन करण्यात आले. जनसंज्ञापन विभागाच्या वतीने या विशेषकाचे आयोजन करण्यात आले होते.

निर्मल महाविद्यालय अभियान -

विभागाच्या वतीने शासनाच्या निर्मल महाविद्यालय अभियानाची विद्यार्थ्यांमध्ये जनजागृती करण्यात आली. या अनुषंगाने विभागात जि.प.चे माहिती, शिक्षण व संवादात्मक तथा अभ्यागत प्रा. आशिष मलबारी यांनी निर्मल

महाविद्यालयाविषयीचे निकष आणि शासकीय भूमिका यावर विवेचन केले. यावेळी उपप्राचार्य एन.व्ही. भारंबे, प्रा. राजेश वाघुळदे, प्रा. देसाई आदिंची उपस्थिती होती.

संगणक पेजीनेशन निर्मितीवर श्री. योगेश शुक्ल यांचे व्याख्यान -

संगणकीय पेजीनेशन निर्मिती या विषयावर संगणकीय डी.टी.पी. तज्ञ (दै. देशदूत) मा.श्री. योगेश शुक्ल यांनी मास कम्युनिकेशनच्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले याप्रसंगी बोलतांना शुक्ल यांनी सांगितले, दिवसेंदिवस संगणक प्रक्रिया बदलत आहे. इंटरनेट या माध्यमाला या क्षेत्रात अधिक महत्त्व प्राप्त झाले आहे. पेपरचा मायक्रो व जीएसएन चेक केले जाते असेही त्यांनी सांगितले. यावेळी उपप्राचार्य भारंबे, समन्वयक प्रा. वाघुळदे, प्रा. मलबारी, प्रा. प्रवीण चौधरी उपस्थित होते.

विद्यार्थ्यांचे सेमिनार -

अभ्यासक्रमाचा एक उपक्रम म्हणून दि. १७ ऑक्टोबर ते २१ ऑक्टोबर ०८ तसेच जानेवारी २००९ या कालावधीत विद्यार्थ्यांनी सेमिनार सादर केले. यात पर्यावरण, ई-कचरा, टी.व्ही. वरील कौटुंबिक मालिका, कृषी संवाद, स्वच्छता इ. विषयांचा प्रामुख्याने समावेश होता. यावेळी जेष्ठ पत्रकार स्वातंत्र्यसेनानी मा. शर्मा, प्रा. डॉ. किसन पाटील, प्रा. चारूता गोखले, प्रा. डॉ. सुरेश तायडे, प्रा. राजेश वाघुळदे, प्रा. मलबारी, प्रा. प्रवीण चौधरी यांची विशेष उपस्थिती होती. स्थानिक अभ्यासदौरा -

महाविद्यालयाच्या मास कम्युनिकेशन विभागाच्या विद्यार्थ्यांची प्रसार माध्यमातील विविध विषयांशी निगडित क्षेत्रांच्या अभ्यास हेतू भेटी आयोजित करण्यात आल्यात. यता केंद्रीय क्षेत्रीय प्रचार कार्यालय, जिल्हा माहिती कार्यालय आणि आकाशवाणी केंद्र जळगाव यांचा प्रामुख्याने समावेश होता. अनुक्रमे क्षेत्रीय प्रचार अधिकारी श्री. मुळे यांनी केंद्र शासनाच्या विविध योजनांची ग्रामीण स्तरावर होणाऱ्या संवादाबाबत माहिती दिली.

आकाशवाणीचे प्रभारी केंद्र संचालक हेमंत सपकाळे, केंद्र अभियंता प्रवीण कावडे यांनी माध्यमातील आकाशवाणीची भूमिका व कार्यपध्दती विषयी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. वरिष्ठ उद्घोषिका डॉ. प्रतिमा जगताप यांनी निवेदनाविषयी मार्गदर्शन केले. कार्यक्रम अधिकारी सुधीर ओखडे यांनी युवा कार्यक्रमाविषयी बहारदार विवेचन केले आणि भारती नेमाडे (वरिष्ठ अभियांत्रिकी सहाय्यक) यांनी तांत्रिक

व स्टुडिओसंबंधी माहिती दिली.

जिल्हा माहिती अधिकारी मा. एम.टी. गधीत, माहिती अधिकारी मनोज सानप यांनी माहिती कार्यालयाची कार्यपध्दती व प्रसार माध्यमातील भूमिका मांडून जनसंज्ञापन क्षेत्रातील निर्माण होणारी विविध संधी याविषयी माहिती दिली.

बाह्य शैक्षणिक अभ्यास सहल (नाशिक) -

एम.ए. मास कम्युनिकेशनच्या द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक अभ्यास सहल (दौरा) दि. ६ व ७ फेब्रुवारी २००९ रोजी नाशिक येथे आयोजित करण्यात आली. य.च.म.मु. कृषी विज्ञान केंद्रास भेट -

कृषी विज्ञान केंद्राचे सहाय्यक व्यवस्थापक राकेश निकम यांनी आंबा या हरितगृहामध्ये ठेवलेल्या कलमांची माहिती दिली तसेच जरबेरा फुलाविषयी, गांडुळखत प्रकल्पाविषयी माहिती दिली.

कुलसचिव डॉ. राजेंद्र वडनेरे -

पत्रकार म्हणून काम करतांना इतरांच्या व्यक्ती स्वातंत्र्यावर मर्यादा येणार नाही याचे भान ठेवले पाहिजे. तसेच अब्राहम लिंकन आणि महात्मा गांधी यांच्या व्यक्तिमत्त्वाविषयी त्यांनी विवेचन केले.

डॉ. रमेश वरखेडे (य.च.म.मु.वि. नाशिकचे संचालक) -

डॉ. रमेश वरखेडे यांनी माध्यमांचे उद्दिष्ट्ये हे लोकशाहीचे संधारण करण्याकरिता असावे. संविधान निर्माण करतांना काही गोष्टी पाळल्या पाहिजेत. पुरुष प्रधान संस्कृती, स्पृष्ट - अस्पृश्य भेट, भाषा, प्रादेशिक स्तरावर वाद, या भारताच्या प्रमुख उणिवा होत. हा असमतोल दूर व्हावा म्हणून विकास मंडळ स्थापन करून प्रगतीपथावर नेणे हे प्रमुख कार्य विद्यार्थ्यांनी लक्षात घ्यायला हवे....

दृक-श्राव्य निर्मिती केंद्र (य.च.म.वि.) -

दृकश्राव्य निर्मिती केंद्रातील व्हीडीओ एडिटर अभय कुलकर्णी यांनी दृकश्राव्य माध्यमाचे कामकाज कसे चालते. याविषयी माहिती दिली. तंत्रज्ञानाची माहिती, नवनवीन तंत्रज्ञान आत्मसात करण्याची कला अवगत असणे गरजेचे आहे, असेही त्यांनी अभ्यासदौऱ्या दरम्यान सांगितले. यावेळी संचालक पांडे उपस्थित होते.

अभिव्यक्ती माध्यम संस्थेस भेट -

अभिव्यक्तीतील शितल मोरे आणि संगिता जाधव

यांनी संस्थेच्या वाटचालीविषयी माहिती दिली. शितल मोरे यांनी पोहणारे मासे यांचे चित्र दाखवून उपदेश दिला यावरून मानवी जीवनाकडे सकारात्मक दृष्टिकोनातून कसे बघावे हे उदाहरणासहीत सांगितले. तसेच संगिता जाधव यांनी बोलतांना, 'साथी' युवकांच्या विकासासाठी युवा वर्ग पथनाट्य, पोष्टर प्रदर्शन, व्याख्यान इत्यादी माध्यमाद्वारे विकास घडवून आणण्यास तालुकास्तरावर प्रतिनिधी नेमले.

द. सकाळ नाशिक कार्यालयास भेट -

द. सकाळचे नाशिक येथील सहाय्यक व्यवस्थापक मा.श्री. राजेंद्र महाजन यांनी व्यवस्थापन आणि संपादकीय विभागाची माहिती दिली. वृत्तपत्राचे वय किती? याविषयी त्यांनी सांगितले की, फक्त ३५ मिनिटे आहे. सामाजिक, राजकीय, शैक्षणिक, ऐतिहासिक इतर सर्वच क्षेत्रातील चालू घडामोडींची जाण तुम्हाला असली पाहिजे. डेडलाईनचे महत्त्व सर्वांनी पाळणे आवश्यक आहे. वृत्तपत्रात काम करतांना आनंद घेता आला पाहिजे. सकाळचे धोरण व नितीमूल्या ही नानासाहेब परुळेकर यांनी ठरवून दिलेल्या मूल्यांवरच आहे.

या व्यतिरिक्त बाह्य अभ्यास दौऱ्यात दादासाहेब फाळके स्मृती दालन, त्र्यंबकेश्वर व इतर देवस्थानाला भेटी देण्यात आल्यात. या अभ्यास सहलींचे आयोजन प्रा.डॉ. किसन पाटील व प्रा. राजेश वधुळदे यांनी केले.

प्रा. राजेश वधुळदे
समन्वयक, जनसंज्ञापन विभाग

युवती सभा

महाविद्यालयीन विद्यार्थिनींचा सर्वांगीण विकास घडवून आणण्याच्या दृष्टिकोनातून महाविद्यालयात युवती सभा कार्यरत आहे. २००८-०९ या शैक्षणिक वर्षात या समितीच्या वतीने चार कार्यक्रम घेण्यात आले. विद्यार्थिनींच्या विविध कला-गुणांना वाव देण्याच्या उद्देशाने दि. २८ व २९ ऑगस्ट रोजी 'संस्कार भारती रांगोळी शिबीर' घेण्यात आले. या दोन दिवसीय शिबिरात ९७ विद्यार्थिनींनी भाग घेतला. या कार्यक्रमासाठी प्रशिक्षक म्हणून सौ. कुमूद नारखेडे व त्यांच्या सहकारी यांनी काम केले. आज समाजात पुरुषांच्या तुलनेत स्त्रियांचे प्रमाण कमी होत आहे, त्याचे दुष्परिणामही समाजावर

मोठ्या प्रमाणावर दिसून येत आहेत. यासंदर्भात विद्यार्थिनीं जागृती घडवून आणण्याच्या दृष्टिकोनातून 'फॉगझी' या संस्थेच्या सहकार्याने व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. याप्रसंगी श्री. राजेश खुराणा यांनी मार्गदर्शन केले व फिल्म दाखवण्यात आली.

नवरात्रीनिमित्ताने युवती-सभेअंतर्गत २५, २६, २७ सप्टेंबर रोजी दांडिया प्रशिक्षण देण्यात आले. या तीन दिवसीय प्रशिक्षण शिबिरात सौ. मिनाक्षी वाणी व डॉली यांनी जवळजवळ ७० विद्यार्थिनींना प्रशिक्षण दिले. युवती सभेच्या कार्यक्रमाची सांगता प्रसिध्द निवेदिका मंगळा खाडिलकरांच्या गप्पा गोष्टींनी खाडिलकर यांचा 'गप्पागोष्टी आणि सूत्रसंचालनाचे तंत्र' या विषयावर चर्चेच्या स्वरूपात कार्यक्रम आयोजित केला गेला. वरील सर्व कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी युवती सभेच्या सदस्यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

सदस्य -

१. डॉ. शोभा नेमाडे
२. प्रा. प्रज्ञा जंगले
३. प्रा. भाग्यश्री भलवतकर
४. प्रा. योगिनी राजपूत
५. प्रा. रोशनी पवार
६. डॉ. उज्वला नेहेते

प्रा. जयश्री महाजन
चेअरमन, युवती सभा

ग्रंथालय विभाग

समृद्ध आणि सुसज्ज अशा महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयात दरवर्षी विविध विषयांशी संबंधित असलेले संदर्भ ग्रंथ, नियतकालीके, कोशावाङ्मय, क्रमिक पुस्तके यांची आवश्यकतेनुसार खरेदी केली जाते. ग्रंथालयातील सेवेचा लाभ महाविद्यालयातील प्राध्यापक विद्यार्थी, शिक्षकेतर कर्मचारी नित्याने घेत असतात. तसेच विविध विद्याशाखात संशोधन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांनाही ग्रंथालय सेवेचा लाभ सातत्याने दिला जातो. खान्देश कॉलेज एज्युकेशन सोसायटी संचालित विविध शाळा व महाविद्यालयातील प्राध्यापक व शिक्षणप्रेमी व्यक्तींना ग्रंथालय सेवेचा लाभ दिला जातो.

मू.जे. महाविद्यालयाच्या परिसरातील ज्ञान प्रेमीसाठी हे समृद्ध ग्रंथभांडार उपलब्ध आहे. त्यानुसार ज्ञानरंजन सार्वजनिक वाचनालय सुरू केले आहे. कथा, कादंबरी, नाटक, काव्य, चरित्र, आत्मचरित्र, आध्यात्मिक, आरोग्यविषय पुस्तकांचा तसेच नियतकालिकांचा लाभ ज्ञान प्रेमीना होऊ लागला आहे.

शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ या काळात ग्रंथालयात रू. ५,७७,०१०/- रकमेची एकूण २००५ ग्रंथ पदवी व पदव्युत्तर विभागासाठी खरेदी करण्यात आली. तसेच रू. १५०२६/- रकमेची एकूण ८९ ग्रंथ कनिष्ठ वर्गासाठी खरेदी करण्यात आली.

ग्रंथालयाच्या वाचकांना नवनवीन शैक्षणिक प्रवाहाची ओळख आणि दैनंदिन घडामोडीची माहिती व्हावी यासाठी १९० नियतकालीके ग्रंथालयात नियमित येत असतात. त्यासाठी १,४०,०००/- रूपये खर्च करण्यात येत असतात. पारंपारिक वाचन साहित्या बरोबरच आधुनिक वाचन साहित्य सुध्दा ग्रंथालयात खरेदी करण्यात येते. ग्रंथालयात एकूण ४५० सी.डी. उपलब्ध आहेत.

विद्यार्थ्यांना नियमित स्वयंअभ्यास करता यावा यासाठी ग्रंथालयात स्वतंत्र अभ्यासिका (वाचन कक्ष) सुविधा असून तेथे सर्व प्रकारची क्रमिक पुस्तके, वर्तमानपत्र, प्रश्नसंच, स्पर्धा परिक्षांना उपयुक्त ठरणारी पुस्तके, नियतकालिके उपलब्ध करून दिली जातात. सकाळी ७ वाजेपासून ते रात्री १० वाजेपर्यंत वाचन कक्ष खुले असते. या संधीचा लाभ अनेक गरजू आणि हुशार विद्यार्थी घेत असतात.

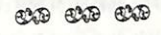
विद्यार्थ्यांना पुस्तके शोधण्यासाठी संगणकीकृत तालिका उपलब्ध करून दिली आहे.

या शैक्षणिक वर्षापासून महाविद्यालयास यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ नाशिक येथील ग्रंथालय माहितीशास्त्र पदवी शिक्षणक्रमाचे अभ्यासकेंद्र म्हणून मान्यता मिळाली असून सोळा विद्यार्थी याचा लाभ घेत आहे.

ग्रंथालय अधिकाधिक सुसज्ज व परिपूर्ण करण्याचा व वाचकांना सुविधा उपलब्ध करून देण्याचा आमचा सतत प्रयत्न असतो. यासाठी आम्हाला प्राचार्य ए.जी. राव, उपप्राचार्य डॉ. पी.आर. चौधरी, उपप्राचार्य एन.व्ही. भारंबे, उपप्राचार्य एस.एल. नेमाडे, ग्रंथालय कर्मचारी व ग्रंथालय

समिती सदस्य व विभागातील सर्व कर्मचारी वर्ग या सर्वांचे सतत सहकार्य लाभत असते.

सौ. आरती चौधरी
सहा. ग्रंथपाल

ओजस्विनी इन्स्टिट्यूट ऑफ आर्ट, जळगाव

दि. १९ जून ०८ क्ले मॉडेलिंग कार्यशाळा -

या कार्यशाळेत शाळू मातीपासून वेगवेगळ्या प्रकारच्या प्रतिकृती बनविण्यास शिकवले. या कार्यशाळेत तज्ञ मार्गदर्शक श्री. एल.झेड. कोल्हे सर यांनी प्रात्यक्षिक देवून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले तसेच विद्यार्थ्यांकडून मॉडेल करवून घेतले. या कार्यशाळेत ओजस्विनीच्या संचालिका सौ. उज्वला सावळे, सौ. शर्मिला झंवर, सौ. रचना मंत्री, सौ. स्नेहल काबरा, कु. अमृता द्विवेदी, कु. लीना विचुरकर, श्री. विजय शिंदे, श्री. ज्ञानेश्वर कासार, इ. सर्व प्राध्यापक व विद्यार्थी हजर होते.

दि. ९ ऑगस्ट २००८ रिबीन वर्क व मिरर स्टिचिंग कार्यशाळा -

कापडाचे किंवा ड्रेसचे सौंदर्य वाढविण्यासाठी सौ. राखी तेजवानी यांनी विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन केले. वेगवेगळ्या प्रकारच्या सॉटिन रिबीन पासून टाके व विणी शिकवल्या. सर्व विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्तपणे त्यात सहभाग घेतला.

दि. १३ ऑगस्ट २००८ साडी ड्रेपिंग कार्यशाळा -

साडी भारतीय संस्कृतीतील सर्वोत्कृष्ट ठरलेले परिधान. स्त्रीचे सौंदर्य यात अधिकच खुलून दिसते. आजच्या पश्चिमात्य ड्रेसेसच्या युगातही साडीचे आकर्षण टिकून आहे. साडी प्रत्येक प्रांतानुसार वेगवेगळ्या पध्दतीने घातली जाते. या कार्यशाळेसाठी जळगावच्या फुलराणी ब्युटी पार्लरच्या संचालिका जेष्ठ सौंदर्यतज्ञ सौ. ज्योत्सना लाहोटी यांचे मार्गदर्शन लाभले. जवळ जवळ वीस पध्दतीने साडी कशी नेसावी याचे प्रात्यक्षिक त्यांनी विद्यार्थिनींना दाखविले.

दि. २० सप्टेंबर २००८ फेविक्रील कार्यशाळा -

फेविक्रील कंपनीचे दोन नविन उत्पादनाच्या उद्घाटनासाठी दि. २० सप्टेंबर रोजी भव्य कार्यशाळेचे

आयोजन करण्यात आले होते. तज्ञ मार्गदर्शक श्री. भूषण गांगूडे व सौ. हर्षाली चौधरी यांनी विद्यार्थ्यांना नवीन क्रॅकल मिडियम व ऑल सरफेस कलर यांचे प्रात्यक्षिक दाखवले. या कार्यशाळेत टाइल्स पेटींग, क्रियेटिव्ह वॉच, प्लाय व बॉक्स यावर क्रॅकल इफेक्ट, फॅब्रिक पेटींग, ग्लास पेटींग यांचे प्रात्यक्षिक देऊन विद्यार्थ्यांकडून करवून घेण्यात आले. तयार कलाकृतीची स्पर्धा घेण्यात येवून यशस्वी विद्यार्थ्यांना बक्षीसे देण्यात आली.

१८ ते २४ ऑक्टोबर २००८ दिवाळी वर्कशॉप -

यावर्षी ओजस्विनीच्या कुकिंग विभागातर्फे चकल्या-शंकरपाळे आश प्रकारचे दिवाळी स्पेशल वर्कशॉपचे आयोजन करण्यात आले. केसीई परिवारातील सर्व शाखेकडून कुकिंग विभागाला ऑर्डर मिळाल्या. भाजणीच्या चकल्या, गोड आणि खारे शंकरपाळे हे पदार्थ बनविण्यात आले.

८ डिसेंबर २००८ शैक्षणिक सहल -

फॅशन डिझाईनिंग, इंटेरिअर डिझायनिंगच्या विद्यार्थ्यांना भविष्यात काय संधी मिळू शकतात या दृष्टीने हैद्राबाद येथील रामोजी फिल्म सिटीची सहल काढण्यात आली. त्याचप्रमाणे साड्यांचे माहेरघर म्हणून नावाजलेल्या पोचमपल्ली या गावातील सर्व हातमाग केंद्रे, विकी केंद्र यालाही भेट दिली. त्यात रंगसंगती धाग्यांची निवड, प्रत्यक्ष हातमागावरील साड्यांचे विणकाम याचेही मुलामुलींनी प्रात्यक्षिक बघितले. त्याचप्रमाणे प्लायवुड बनविण्याच्या कारखान्याला भेट दिली. हैद्राबादमधील प्रसिध्द असलेले ब्रोकेड मटेरियल मुलींनी तेथुनच खरेदी केले.

१२, १३, १४, १५ डिसेंबर २००८ युवारंग - २००८ -

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठस्तरीय युवारंग-२००८ हा विद्यार्थ्यांच्या कलाविष्काराचा कार्यक्रम महाविद्यालयात आयोजित झाला. त्यासाठी संपूर्ण परिसर आणि व्यासपीठाची सजावट करण्याची जबाबदारी ओजस्विनी इन्स्टीट्यूट कडे सोपविण्यात आली होती. यासोबत के.सी.ई. एक दृष्टीक्षेप या प्रदर्शनाची, व्हिआयपी लॉन्ज, उद्घाटनाच्या मुख्य कार्यक्रमाचीही सजावट ओजस्विनीच्या विद्यार्थी आणि प्राध्यापकांच्या कल्पकतेतूनच उदयास आले. त्याचप्रमाणे सर्व ललित कला यांच्या स्पर्धा व स्टेज क्र. ५ जून जिमखाना याची जबाबदारी ओजस्विनीकडे होती. ही संपूर्ण जबाबदारी ओजस्विनीने उत्तम रितीने पार पाडली असे प्रेक्षक व

मान्यवरांच्या प्रतिक्रियेतून दिसत होते.

२७ डिसेंबर २००८ ब्युटी टेकनीक व स्कीन केअर कार्यशाळा -

सुप्रसिध्द अभिनेत्री रिमा लागू यांचे वैयक्तिक मेकपमन मुंबई येथील व जलश्रीच्या कार्यक्रमासाठी आलेले पाहुणे श्री. निशीकांत उजवणे यांची ब्युटी टेकनीक व स्कीन केअर या विषयावर कार्यशाळा झाली. त्यात त्यांनी प्रत्येकाने स्वतःचा लूक, स्वभाव, हाईट, चेहऱ्याची रचना यानुसार कसा मेकअप करावा, कशा अॅक्सेसरीज वापराव्या याचे मार्गदर्शन केले. रोजच्या धकाधकीच्या जीवनात आपल्या त्वचेची काळजी कशी घ्यावी हेही सांगितले. प्रश्नोत्तराच्या तासात श्रोत्यांना समाधानकारक उत्तरे देत कार्यक्रमाची सांगता झाली.

२९ जानेवारी २००९ युवती आरोग्य जागृती मेळावा -

आरोग्य विभाग जिल्हापरिषद जळगाव आणि ओजस्विनी इन्स्टीट्यूट यांच्या संयुक्त विद्यमाने युवतींसाठी आरोग्य जागृती मेळाव्याचे उद्घाटन तालुका आरोग्य अधिकारी डॉ.श्री. सोनवणे होते. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष श्री. शरदचंद्र छापेकर तसेच प्रमुख वक्ते म्हणून डॉ.श्री. भागवत महाजन, डॉ.श्री. उदयसिंग पाटील, डॉ.सौ. कविता सोनटवके, अॅड.सौ. अनुराधा वाणी हे होते. दिवसभराच्या या सत्रात विद्यार्थिनींना शासनाच्या आरोग्य विषयक योजना, शारीरिक वाढ, भ्रुणहत्या, मातृत्व, गर्भलिंग चाचणी कायदा, विवाह विषयक कायदा, एड्स याबाबत घ्यावयाची काळजी इ. विषयांवर सविस्तर मार्गदर्शन करण्यात आले. सोबतच मू.जे. महाविद्यालयातील ज्येष्ठ प्राध्यापिका सौ. गोखले यांनी भ्रुणहत्या विषयावरील स्वरचित पोवाडा ओजस्विनीच्या संगीत विभागाने साभिनय सादर केला. प्रश्नोत्तराच्या तासात विद्यार्थिनींच्या सर्व शंकांचे निरसन करण्यात आले.

१५ फेब्रुवारी २००९ OJ's Channel 09 -

फॅशन डिझाईनिंगच्या विद्यार्थिनींना एक संधी उपलब्ध व्हावी, त्यांची कला प्रेक्षकांसमोर यावी या दृष्टीने OJ's Channel 09 या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. कार्यक्रम मू.जे. च्या खुल्या नाट्यगृहाच्या रंगमंचावर झाला. जळगावात प्रथमच Open to Air fashion show आयोजित करण्यात आला. जळगावात खादी विषयी लोकांमध्ये उदासीनताच आहे. म्हणून खादीकडे लोक attract व्हावे.

लोकांमध्ये जागृकता निर्माण व्हावी यासाठी Fashion चा प्रयोग करण्यात आला. खादी एक राष्ट्रीय व कांतीची पार्श्वभूमी असणारा कपडा. परंतु लोकांमध्ये Awareness यावी या उद्देशाने नाविन्यपूर्ण असा खादीचा समावेश fashion show मध्ये केला गेला. खादी भारतीय बेरोजगारीला आळा घालणारी व ecofriendly material आहे. त्यामुळे Globalization च्या युगातही खादी टीकून राहू शकते. पण खादीचे जूने टीकावे यासाठी पारंपारिक वस्त्रांसोबतच खादी कॉटन+खादी सिल्क असा Indowestern designs चा round fashion show चे मुख्य आकर्षण होते. याशिवाय नवीन चलनात आलेले बोकेड, लहान मूलांसाठी क्रियेटिव्ह व लग्नाच्या सिझन निमित्त Bridal round टाकण्यात आला. वस्त्रांचे डिझाईन तयार करणे, शिवणे त्याचबरोबर त्यावरील भरतकाम विद्यार्थिनींनी स्वतःच केले.

कार्यक्रमाच्या उद्घाटक म्हणून आमदार सौ. मधुभाभी जैन प्रमुख पाहण्या तसेच सुप्रसिध्द तारका कु. गिरीजा ओक (तारे जमीन पर) अध्यक्ष म्हणून के.सी.ई. संचालक श्री. किरण बेंडाळे तसेच ओजस्विनी च्या LMC Member सौ. ज्योत्सना बेंडाळे ओजस्विनीच्या संचालिका सौ. उज्वला मावळे, मॅडम इ. उपस्थित होते.

भरगच्च भरलेले मैदान, संपुर्ण के.सी.ई. परिवाराच्या आयोजनासाठी हातभार, प्रेक्षकांच्या टाळ्या व प्रमुख वक्त्यांकडून मिळालेले कौतुक यामुळे ओजस्विनी इन्स्टीट्यूटचे मनोबल वाढले यात शंकाच नाही.

सौ. उज्वला मावळे
संचालिका

रसायनशास्त्र प्रज्ञाशोध परीक्षा

प्रथम वर्ष विज्ञान या वर्गाच्या विद्यार्थ्यांमध्ये रसायनशास्त्र विषयाची गोडी निर्माण व्हावी, त्या विषयाचे सखोल ज्ञान मिळावे व स्पर्धा परीक्षांची तयारी व्हावी यासाठी महाविद्यालयातील "रसायनशास्त्र प्रज्ञा शोध परीक्षा" घेत असते. सदर परीक्षेस ह्या वर्षी पाच विद्यापीठातील ३० महाविद्यालयांमधील एकूण ५०४ विद्यार्थी बसले होते. दि. १७/२/०९ रोजी ह्या परीक्षेत महाविद्यालयातून प्रथम आलेल्या

विद्यार्थ्यांचा सत्कार व बक्षिस वितरण समारंभ महाविद्यालयाचे प्राचार्य अनिल राव यांचे अध्यक्षतेखाली संपन्न झाला. समारंभाच्या वेळी व्यासपीठावर प्रमुख अतिथी प्रा. डी.जी. हुंडीवाले, संचालक, स्कूल ऑफ केमीकल सायन्सेस हे होते. तसेच महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. जी.एस. चौधरी, विज्ञान शाखा समन्वयक डॉ. व्ही.एस. झोपे, विभाग प्रमुख डॉ. देवयानी बेंडाळे व डॉ. डी.टी. नेहेते हे होते. या परीक्षेत यशवंत महाविद्यालय, नांदेड येथील कु. आशा मिश्रा या विद्यार्थिनीने प्रथम क्रमांक प्राप्त केला. देवगीरी महाविद्यालय, औरंगाबाद येथील लामीया अर्शाद या विद्यार्थ्यांनी द्वितीय क्रमांक मिळविला. तसेच न्यू आर्टस व सायन्स कॉलेज, अहमदनगर येथील गाडे ज्ञानदेव भाऊसाहेब याने तृतीय क्रमांक मिळविला. सदर कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ. डी.टी. नेहेते यांनी केले तर सूत्रसंचालन प्रा.सौ. प्रिया कुळकर्णी यांनी केले.

डॉ. डी.टी. नेहेते.

समन्वयक, रसायन प्रज्ञा शोध परीक्षा

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक अभ्यासकेंद्र - मू.जे. महाविद्यालय, जळगाव

या शैक्षणिक वर्षात य.च.म.मुक्त विद्यापीठाच्या कला व वाणिज्य शाखेत आपल्या केंद्रात शैक्षणिक वर्ष २००५-०६ पासून वाणिज्य शाखेत इंग्रजी माध्यमाची सुविधा मू.जे. महाविद्यालय या अभ्यासकेंद्राला करून दिली. अभ्यासकेंद्रावरील संख्या खालील प्रमाणे -

कला शाखा	विद्यार्थी संख्या	वाणिज्य शाखा मराठी	विद्यार्थी संख्या	वाणिज्य शाखा इंग्रजी	विद्यार्थी संख्या
प्रथम	७५	प्रथम	९०	प्रथम	३७
द्वितीय	७५	द्वितीय	८८	द्वितीय	२०
तृतीय	६५	तृतीय	४०	तृतीय	१०
श्रेयांक बदल		श्रेयांक बदल			
द्वितीय	३५	द्वितीय	०७		
तृतीय	०८	तृतीय	०३		

तसेच पूर्व तयारी अभ्यासक्रमास जून-सप्टेंबर २००८ च्या बॅचला ९० मराठी माध्यम व २० इंग्रजी माध्यम च्या विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला पूर्व तयारी अभ्यासक्रमाचा निकाल १००% लागला.

मे २००८ मध्ये घेण्यात आलेल्या बी.ए. / बी.कॉम. परीक्षेचा निकाल ७५% लागला. अभ्यासकेंद्र गुणवत्ता निकष समितीने ऑगस्ट २००८ मध्ये अभ्यास केंद्राला भेट दिली.

प्रा. एन.व्ही. भारंबे संयोजक

श्री. अण्णासाहेब पी.के. पाटील व्याख्यानमाला व श्री. अण्णासाहेब पी.के. पाटील कार्यगौरव सोहळा

ॐ ॐ ॐ

श्री. अण्णासाहेब पी.के. पाटील व्याख्यानमालेचे आयोजन मू.जे. महाविद्यालयात शनिवार, ७ फेब्रुवारी २००९ सकाळी १०.०० वाजता महाविद्यालयाच्या सभागृहात करण्यात आले होते. पूज्य सानेगुरूजी शिक्षणसंस्था शहादा तर्फे उ.म.वि. स.जी देणगी मिळाली त्या देणगीतून उ.म.वि.त दरवर्षी श्री. अण्णासाहेब पी.के. पाटील व्याख्यानमालेचे आयोजन केले जाते. यावर्षी सदर व्याख्यानमालेची जबाबदारी विद्यापीठाने मू.जे. महाविद्यालयावर सोपविली. या व्याख्यानमालेचे औचित्य साधून के.सी.ई. सोसायटीने जेष्ठ समाजसेवक शिक्षक व सहकार महर्षी श्री. अण्णासाहेब पी.के. पाटील यांच्या कार्याचा गौरव ही केला.

यावर्षी या व्याख्यानमालेचे पुष्प गुंफण्यासाठी गांधीवादी विचारवंत, थोर समाजसेवक, अर्थतज्ञ, कायदेपंडीत व रयत शिक्षणसंस्थेचे कार्याध्यक्ष-मा. अॅड. रावसाहेब शिंदे श्रीरामपूर यांना आमंत्रित करण्यात आले होते. त्यांच्या व्याख्यानाचा विषय होता - "भारतीय अर्थव्यवस्थेत कृषीक्षेत्राचे योगदान".

कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी मा. प्राचार्य के.बी. पाटील कुलगुरू उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ हे होते. मंचावर के.सी.ई. सोसायटीचे सन्माननीय सदस्य श्री. विद्याधरजी पानट, उ.म.वि. व्यवस्थापन परिषदेचे सदस्य मा.श्री. दिलीप रामु पाटील, विद्यार्थी कल्याण (उ.म.वि.) चे संचालक प्रा. विलास चव्हाण, डॉ. अशोक पाटील, प्राचार्य शहादा कॉलेज, मा. प्राचार्य अनिलराव, डॉ. सुरेश तायडे हे होते. श्री. अण्णासाहेब पी.के. पाटीलांची प्रकृती बरी नसल्यामुळे त्यांच्यावतीने कार्यगौरवा निमित्त मानपत्र, स्मृतीचिन्ह, स्नेहवक्त्र प्राचार्य अशोक पाटील यांनी स्वीकारले. प्रा. विलास चव्हाण यांनी व्याख्यानमालेविषयीची भूमिका विषद केली. ह्या सोहळ्याचे प्रास्ताविक मा. प्राचार्य अनिल राव यांनी केले. याप्रसंगी मानपत्र वाचन व परिचय प्रा. शरदचंद्र छापेकर यांनी केले. मा. विद्याधरजी पानट यांनी मा.श्री. अण्णासाहेब पी.के. पाटील यांचे विषयी मनोगत व्यक्त केले. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रा. कल्पना नंदनवार यांनी केले. तर आभार प्रदर्शन प्रा.डॉ. सुरेश तायडे यांनी केले.

व्याख्यानमालेच्या निमित्ताने अर्थशास्त्र विभागातर्फे विद्यापीठस्तरीय निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. प्रथम तीन क्रमांकांना पाहुण्यांच्या हस्ते बक्षीसे देण्यात आली. या व्याख्यानमालेकरीता खास श्रीरामपूरहून मा. प्राचार्य म्हस्के, डॉ.

दोणे, प्रा. पाटील हे आले होते. तसेच मा. रामनाथ सोनवणे, आयुक्त जळगाव महानगरपालिका यांची प्रमुख उपस्थिती होती. उ.म.वि.चे पदाधिकारी, अधिकारी, कर्मचारी तसेच शहरातील मान्यवर रसिक श्रोते व प्राध्यापक उपस्थित होते. या व्याख्यानमालेस महाविद्यालयातील विद्यार्थी तसेच इतर महाविद्यालयातील विद्यार्थी सुद्धा मोठ्या संख्येने हजर होते. या कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी मा. कुलगुरू उ.म.वि., मा. नंदकुमार बेंडाळे, अध्यक्ष, के.सी.ई सोसायटी, सर्व सन्माननीय व्यवस्थापन समिती सदस्य, मा. प्राचार्य अनिल राव, दिलीप रामु पाटील, प्रा. विलास चव्हाण यांचे अनमोल मार्गदर्शन लाभले. व्याख्यानमालेच्या यशस्वीतेसाठी प्रा. चारुदत्त गोखले, प्रा. एस.डी. जोशी, प्रा. सौ. शोभा नेमाडे, प्रा. एम.ए.बडवे, प्रा. नामदेव बोरसे, प्रा. कल्पना नंदनवार, प्रा.सौ. सोनवणे, श्री. सुभाष तळले तसेच शिक्षक-शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे सहकार्य लाभले.

डॉ. सुरेश तायडे समिती प्रमुख

ॐ ॐ ॐ

ग्राहक समाधान सर्वेक्षण २००९

जळगाव शहर महानगरपालिका व मूळजी जेठा महाविद्यालय जळगाव यांच्या संयुक्त विद्यमाने जळगाव शहराच्या परिसरातील ग्राहक समाधान सर्वेक्षण २००९ चे आयोजन करण्यात आले. मा. आयुक्त रामनाथ सोनवणे व मा. प्राचार्य अनिल राव यांच्या मार्गदर्शनाखाली मूळजी जेठा महाविद्यालया तर्फे ग्राहक समाधान सर्वेक्षणाचे काम दिनांक ४ व ५ मार्च २००९ या दोन दिवसात करण्याचे नियोजन मेगा सर्वे प्रकल्प समन्वय समितीने केले. या प्रकल्पासाठी महाविद्यालयातील कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेतील २०० विद्यार्थी व विद्यार्थिनींनी उत्पूरत सहभाग दिला. महाविद्यालयातील ३० प्राध्यापक म.न.पा. जळगावचे उपआयुक्त काळे, डॉ. भंगाळे, इ.जि. नेमाडे, इ.जि. पाटील यांच्या समन्वयक समितीने जळगाव शहरातील ६९ वार्डांतून ६००० कुटूंबांचे प्रश्न मंजुषाद्वारे सर्वेक्षणाचा मेगा प्रकल्प फक्त दोन दिवसात पार पाडला. महाविद्यालयातर्फे सर्वेक्षणाचे काम दोन स्तरावर करण्यात आले. प्रथम स्तर सर्वेक्षणात २०० विद्यार्थीनी जळगाव शहरातील प्रत्येक वार्डात घरोघरी भेटी देवून ६००० कुटूंबांचे सर्वेक्षण करण्यात आले. प्रश्नमंजुषा व

नमुना निवड चाचणी पध्दतीने कुटूंबांचे सर्वेक्षण करण्यात आले. जळगाववासीयांनी या उपक्रमाला चांगला प्रतिसाद दिला. द्वितीय स्तर सर्वेक्षणात मेगा बुथ सर्वे जळगाव शहरातील प्रमुख गजबजलेल्या आठ चौकात बुथ उभारून नागरिकांच्या प्रतिक्रियांचे सर्वेक्षण करण्यात आले.

सर्वेक्षणाच्या अगोदर मा. आयुक्त यांच्या समवेत समन्वय समितीच्या बैठकीत आयुक्त्यांनी ग्राहक समाधान सर्वेक्षण २००९ या सर्वेक्षणाचे उद्देश विषद केले. मा. प्राचार्य यांनी सर्वेक्षणा नियोजनाबाबत मार्गदर्शन केले. सर्वेक्षणासाठी पाच उपसमितीद्वारे नियोजन करण्यात आले. महानगर पालिकेतला ६९ वार्डांतून सहा हजार प्रस्तावळीच्या माध्यमातून सर्वेक्षण करण्याचे नियोजन करण्यात आले. सर्वेक्षणात सहभागी विद्यार्थ्यांचे एक दिवशीय प्रशिक्षण महाविद्यालयात आयोजित करण्यात आले. या प्रसंगी उपआयुक्त काळे साहेब, आरोग्याधिकारी भंगाळे साहेब, इंजि. नेमाडे, इ.सी. पाटील म.न.पा. जळगाव, उपप्राचार्य एन.व्हि. भारंबे, डॉ. एस.डी. जोशी, डॉ. ए.एस. भोळे, प्रा. राहुल वानखेडे यांनी विद्यार्थींना सर्वेक्षण तत्रा विषयी मार्गदर्शन केले.

सर्वेक्षणाच्या नियोजनात समन्वय समितीच्या प्रत्येक सदस्याकडे दोन वार्डांच्या सर्वेक्षणाची जबाबदारी सोपवण्यात आली. एका वार्डात तीन विद्यार्थी या प्रमाणे प्रत्येक वार्डांतून ९० प्रश्नावली द्वारे सर्वेक्षण दिनांक ४ व ५ मार्च २००९ या दोन दिवसात पूर्ण केले. सर्वेक्षण किटस मध्ये प्रश्नावली, पेन, पॅड, फाईल, सर्वेक्षण साहित्य वार्डाचा नकाशा, सर्वे कॅम्प, फुड पॅकेट, पाणी पाऊच, चॉकलेट पॅकेट चे वितरण प्रा. राहुल वानखेडे व त्यांच्या समितीतील सदस्यांनी केले. महाविद्यालयातर्फे विद्यार्थ्यांना वार्डात नेण्यासाठी अतिशय चोख प्रा. कुळकर्णी व त्यांच्या सदस्यांनी केली. मेगा बुथ सर्वेक्षणासाठीची मंडप उभारणी, बॅनर, प्रश्नावली, सर्वेक्षण साहित्य, फुड पॅकेट, पाणी पाऊल, प्रतिक्रिया पुस्तिका व मान्यवराचे स्वागताचे कार्य प्रा. विजय महाजन व त्यांच्या सदस्यांनी केले.

महाविद्यालयातील २०० विद्यार्थी ३० प्राध्यापक यांच्या मदतीने जळगाव शहरातील ६९ वार्डांतून दिनांक ४ व ५ मार्च २००९ रोजी ६००० कुटूंबांचे सर्वेक्षण करण्यात आले. महानगरपालिकेच्या प्रत्येक वार्डात जाऊन विद्यार्थीनी घरोघरी

जाऊन नमुना निवड पध्दतीने प्रश्नावलीद्वारे कुटुंबांचे सर्वेक्षण करण्यात आले. सर्वेक्षणाच्या कालावधीत नागरिकांनी विद्यार्थीना केलेली मदत व प्रतिक्रिया अतिशय मार्मिक वाटल्या. जळगाव शहरातील अतिशय गजबजलेल्या चौकातून मेगा बुथ सर्वेद्वारे १००० प्रश्नावलीच्या द्वारे नागरिकांच्या प्रतिक्रिया जाणून घेतल्या या उपक्रमात जी.एस.ग्राउंड, टॉवर चौक, पुष्पलता बेंडाळे चौक, महाबळ चौक, रामानंद चौक, शिवाजी नगर, रथ चौक, गणेश कालनी चौकात, १५ फूट ह ३० फूट भव्य शामीयानातून दिनांक ४ व ५ मार्च रोजी नागरिकांना आन्वहान करून नागरिकांकडून १००० प्रश्नावलीद्वारे ग्राहक समाधान सर्वेक्षणाबाबतच्या माहितीचे संकलन करण्यात आले. या सर्वे बुथला सामान्य नागरिक, नगरसेवक, युवक, युवती, व्यापारी, नोकरदार यांनी आत्मीयतेने भेटी देवून आपल्या प्रतिक्रिया नोंदवल्या प्रत्येक बुथचे उद्घाटन त्या परीसरातील प्रतिष्ठीत नागरिकांच्या हस्ते करण्यात आले. मा. रामनाथ सोनवणे, आयुक्त म.न.पा. जळगाव, मा. काळे, उपआयुक्त म.न.पा. जळगाव, मा. संजय बिल्ला, अध्यक्ष जनता बँक, मा. प्राचार्य अनिल राव, मा. श्रीधर चौधरी, मा. चंद्रकांत सोनवणे, मा.डॉ. नारायण खडके.

यांनी बुथला भेटी देवून आपली मते नोंदवली. मा. आयुक्त, उपआयुक्त यांनी गणेश कॉलनी बुथवर नागरिकांच्या अडचणी व सूचना एक तास नागरिकांशी सविस्तर चर्चा केली. या सर्वेक्षणाबाबत सामान्य नागरिकात विशेष उत्सुकता होती. मेगा सर्वे बुथ व फलक पाहिल्यावर स्वयंस्फूर्तीने नागरिकांनी या उपक्रमाला प्रतिसाद दिला. बुथ सर्वेक्षणातील भेटी देणाऱ्या नागरिकांच्या या सर्वेक्षणा विषयीच्या प्रतिक्रिया अतिशय बोलक्या आहेत.

वार्ड सर्वेक्षण व बुथ सर्वेक्षणाद्वारे संकलीत केलेल्या. ७००० प्रश्नावलीचे संगणकाद्वारे पुथ्थकरण करण्याचे काम संगणक शास्त्रातील प्रा. हेमलता पाटील, प्रा. के.बी. महाजन व त्यांच्या समितीच्या वतीने करण्यात आले. उपलब्ध आकडेवारीच्या द्वारे विशेष सांख्यिकी तंत्राचा वापर करून तक्ते, आकृत्या व नकाशे तयार करून अहवाल लेखन समितीने अहवालाचे लिखाण करण्यात आले. या अहवालाचे सादरीकरण सर्व समन्वय समितीच्या सदस्यासमोर केले जाते. सर्वांच्या सूचनांचा विचार करून फाईनल रिपोर्ट तयार करण्यात

आला. अहवालाची एक प्रत मा. आयुक्त यांना महाविद्यालयाच्या वतीने मा. प्राचार्य यांना सादर केली. सर्वेक्षण कार्यात ज्ञात, अज्ञात व्यक्ती व संस्थांनी मदत केली त्याचे सर्वांचे आभार.

समन्वयक

उपप्राचार्य प्रा. एन.व्ही. भारंबे
प्रा.डॉ. ए.एस. भोळे

IMPACT-2009 Report

Under the PEC Forum - Department of Computer Science and Information during Technology organized a Dr. G.D. Bendale state level Software Competition cum Exhibition- IMPACT -2009 on 29 Jan- 1 Feb 2009.

In all 43 teams have participated in exhibition. 31 teams from under graduate level and 12 teams were from postgraduate level. 91 students from 18 different colleges affiliated to five different universities participated in the competition.

The software exhibition had a versatile collection of exciting software featuring young beliefs & thoughts. Different software were exhibited in the competition like Games, Mobile based software, Security software, Network monitoring, Database oriented software, Interfacing software, Web based software, Editors, Banking software, Calendar converter etc. The teams were not only from major cities like Pune & Mumbai but also from (tier 2 And tier 3 cities like) Nasik, Aurangabad, Malegaon, Sinner, Shirpur, Pusad and Dhule. Some of the students got offer from some software industries for work

There was a great impact of IMPACT-2009 on the minds of the visitors. Around 3000 people visited the exhibition. The event attracted the attention of the different age groups i.e. 16 to 60 from all the streams.

The jury members were Mr. Anil Bonde

from Hexaware Technology Poona, Mr. Nitin Patil, Lecturer, Department of computer science Poona university and Mr. Bharat Deshmukh, Asst. Prof Sinhgad Institute of Management and Computer Application Narhe, Ambegaon Prize winning teams are as follows :

Under Graduate Category

First Prize :- 'Shop billing system' By 1. Ganesh Ingale 2. Milind Firke 3. Machhindranath Mahajan from M.J. college, Jalgaon

Second Prize :- 'Zoiken' By Akash Deshitty of Nowrossjee Wadia, College, Pune

Third Prize :- 'Packet Redirecting Server' By 1. Kommawar Kaushal Vijay 2. Mamidwar Nelson Ramakant of N.P.Hirani Institute of Polytechnic, Pusad

Post - Graduate Category

First Prize :- 'PC Based Data Logger' By 1. Vicky Dhas 2. P.R. Uma & 3. Anushree Chavan of Nowrossjee Wadia College, Pune

Second Prize :- Brain Sharpener- An Interactive brain Training

1. Chandak Manoj 2. Telang Rupeshkumar of Department of Computer science, North Maharashtra University, Jalgaon.

Institutional Rotating Trophy winner is Nowrossjee Wadia College, Pune.

Mrs. Hemlata Patil
Prof. K.B. Mahajan

एन.सी.सी. विभाग

२००८-०९ च्या शैक्षणिक वर्षात राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या विद्यार्थी १८९ विद्यार्थीनी ५४ छात्र सेनेच्या प्रशिक्षणाचा लाभ घेतला. वर्षाच्या आरंभी विद्यार्थ्यांची वजन, उंची व शारीरिक व बौद्धिक क्षमता चाचणी घेवून त्यांना प्रवेश देण्यात आला.

वर्षभरात एन.सी.सी. प्रशिक्षणास बरोबर अनेक सामाजिक कार्यक्रमांमध्ये विद्यार्थ्यांचा सहभाग घेतला. वृक्षारोपण, जलसंवर्धन रक्तदान, पल्स पोलिओ लसीकरण

अभियान, ग्रामीण भागाचे सर्वेक्षण व स्वच्छता अभियान सदभावना रैली, एड्स जागरण, गणेश उत्सव बंदोबस्ता निमित्त पोलिसांना मदत इत्यादी कार्यक्रमात उत्साहाने भाग घेतला.

दरवर्षीप्रमाणे या वर्षीही आपल्या कॉलेजच्या क्रीडांगणावर प्रजासत्ताक दिनासाठी ग्रुप सिलेक्शन कॅम्प करिता आपल्या महाविद्यालयातील ४ विद्यार्थी व २ विद्यार्थिनींची निवड झाली. त्यानंतर दिल्ली येथे प्रजासत्ताक दिनासाठी सिलेक्शन सी.ए.टी.सी. कॅम्पमध्ये झालेल्या महाविद्यालयाच्या ४ विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता. त्यात सिनियर अंडर ऑफिसर पंकज बाविस्कर, जे.यु.ओ. विवेकानंद इंगळे, जे.यु.ओ. राकेश पोतदार, जे.यु.ओ. नित्यानंद इंगळे, एस.जी.टी. निखील नेहेते या सर्वांमधून रिपब्लिकन डे कॅम्प मध्ये दिल्ली येथे आपल्या महाविद्यालयामधून एक विद्यार्थी सिनियर अंडर ऑफिसर पंकज बाविस्कर यांचा सहभाग होता.

त्याचप्रमाणे नागालँड स्पेशल एन.आय.सी. कॅम्पमध्ये आपल्या महाविद्यालयातील ४ विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता. त्यात सिनियर अंडर ऑफिसर प्रशांत तायडे, एस.जी.टी. सतीष चौधरी जे.यु.ओ. नित्यानंद इंगळे, कॅडेट वरुण कुलकर्णी त्याचप्रमाणे तामिडनाळु येथे झालेल्या एन.आय.सी. कॅम्प मध्ये आपल्या महाविद्यालयातील पाच विद्यार्थी व २ विद्यार्थिनींचा सहभाग होता. त्यात त्यांनी महाराष्ट्राचे नेतृत्व करून महाराष्ट्र डायरेक्टरेटला गोल्ड मेडल मिळवून दिले. व महाराष्ट्र डायरेक्टरेट प्रथम आले.

त्यात एस.जी.टी. येवले विपुल, एस.यु.ओ. राकेश पोतदार, जे.यु.ओ. सतीष चौधरी, एस.जी.टी. हर्षल नेरपगारे कॅडेट दर्शन चौक त्याच प्रमाणे सिनियर अंडर ऑफिसर ममता बाविस्कर, छाया बाविस्कर यांचा सहभाग होता. व त्यांच्या सोबत एन.सी.सी. च्या महाराष्ट्र निर्देशालयामधून ए.एन.ओ. म्हणून १८ महा. बी.एफ. चे मेजर आर.आर. भालसिंग सर यांची नियुक्ती झाली होती. व त्यांच्या नेतृत्वाखाली महाराष्ट्र निर्देशालय ऑल इंडियापासून ट्रॉफी विविध स्पर्धांच्या मधून मिळून महाराष्ट्र निर्देशालय प्रथम स्थान मिळाले.

त्याच प्रमाणे 'डिझॅस्टर मॅनेजमेंट' या कॅम्प करिता नागपूर येथे विद्यार्थ्यांची निवड झाली. त्यात एस.जी.टी. भुषण बडगुजर, एस.जी.टी. निखिल पंडीत, कॅडेट नितीन महाजन, गौरव इंगळे, सतीष सपकाड, संजय महाजन, गोपाल गारवे,

मिलींद पाटील यांचा सहभाग होता. त्याचप्रमाणे सोशल सर्विस अँड कम्युनिटी डेव्हलपमेंट कॅम्प साठी ३ विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता. नंतर थलसैनिक कॅम्प करीता ग्रुप कॉम्पिटिशन साठी एस.यु.ओ. भरत भुतडा व एस.जी.टी. नित्यानंद इंगळे व कॅडेट पाटील सचिन अमरावती ग्रुपचे प्रतिनिधीत्व केले. दरवर्षी प्रमाणे २६ जानेवारी पोलिस ग्राऊंडला संचलन झाले. त्यात एस.यु.ओ. प्रशांत तायडे परेड कमांडर एस.यु.ओ. देवेंद्र ताडे सेकंड परेड कमांडर योगेश तायडे होते.

२६ जानेवारी दरवर्षी प्रमाणे प्राचार्यांच्या हस्ते पदक प्रदान केले जातात. त्यात बेस्ट एस.यु.ओ. प्रशांत तायडे, बेस्ट एस.यु.ओ. भरत भुतडा, बेस्ट टॅक होल्डर योगेश तायडे, बेस्ट कमांड अँड कमांडर हरीष साळुंखे, बेस्ट इन फायरींग नित्यानंद इंगळे, बेस्ट इन मॅपरिडींग अंकुश माटे, बेस्ट ड्रिल विवेकानंद इंगळे, बेस्ट कॅम्प सिनिअर प्रशांत तायडे विद्यार्थी प्रतिनिधी मेहुल महाजन व बेस्ट जनरल नॉलेज मयुर तायडे, बेस्ट इन क्रॉस कंट्री नाना महाजन त्याच प्रमाणे मुलींमध्ये बेस्ट एस.यु.ओ. ममता बाविस्कर, बी.एस.यु.ओ. छाया बाविस्कर, एस.यु.ओ. रूपाली बन्हाटे, एस.जी.टी. श्रुती नेसवाल, एस.जी.टी. आश्विनी सपकाळे, कॅडेट शिल्पा वांद्रे.

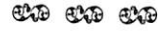
१८ महा. बटालियन ने आयोजित केलेले भुसावळ येथील बियाणी मिल्ट्री स्कुल मध्ये जळगाव येथे ए.टी.सी. कॅम्प एम.जे. कॉलेज चे विद्यार्थी व विद्यार्थिनीचे त्याचप्रमाणे आपल्या महाविद्यालयात सद्भावना दिनानिमित्त रॅली काढण्यात आली. आणि २००८ च्या युवक महोत्सवाच्या वेळी पहिल्या दिवशीच्या पथसंचलनात एन.सी.सी. च्या विद्यार्थ्यांनी त्या रॅलीला कॉलेज पर्यंत होईपर्यंत संपूर्ण मदत केली. आणि दोन दिवसांच्या युवक महोत्सवात एन.सी.सी. च्या विद्यार्थ्यांनी स्वयंसेवक म्हणून खूप मदत केली.

उ.म.वि. त कुलगुरू डॉ. के.बी. पाटील यांना कर्नल कमांडर हा किताब देण्यात आला. त्या प्रसंगी त्यांना २१ एन.सी.सी. च्या कॅडेटने मानवंदना दिली. या परेडचे नेतृत्व मेजर आर.आर. भालसिंग यांनी केले.

एन.सी.सी. डे कार्यक्रमाच्या वेळी एड्स प्रतिबंधात्मक रॅली काढण्यात आली. त्यात एम.जे. कॉलेज चे एन.सी.सी. चे विद्यार्थी व विद्यार्थिनींची उपस्थिती होती. या सर्व उपक्रमांमुळे छात्र सैनिकांमध्ये एकता, शिस्त, साहस,

आत्मविश्वास, संघर्ष, आत्मसुरक्षा करण्याची प्रवृत्ती या गुणांचा विकास झाला. अशीच परंपरा पुढेही चालू रहावी अशी सदिच्छा करतो.

प्रा. आर.आर. भालसिंग (मेजर)
प्रा. कु. करूणा सपकाळे (लेफ्टनंट)
प्रा. स.ना. भारंबे (लेफ्टनंट)

जिमखाना विभाग

शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ मध्ये आपल्या महाविद्यालयातील चार संघ विजयी तर चार संघ उपविजयी झालेत. यावर्षी एकूण मुले व मुली मिळून २६० खेळाडूंचा सहभाग होता. त्यांची सविस्तर माहिती खालीलप्रमाणे -

१. क्रॉसकंट्री -

दि. २२ व २३ ऑगस्ट रोजी जी.जी. खडसे महाविद्यालय, मुक्ताईनगर येथे या स्पर्धा संपन्न झाल्या. मुले ९ व मुली ५ असे दोन संघ सहभागी झाले होते. त्यापैकी आपल्या मुलींचा संघ विजेता ठरला. संघात गायत्री बारी व जाधव किर्ती यशवंत यांची कामगिरी उल्लेखनीय होय. या दोघा खेळाडूंची १० व ११ सप्टेंबर २००८ रोजी एरंडोल येथे होणाऱ्या विभागीय स्पर्धासाठी निवड झाली होती.

२. टेबल टेनिस -

या स्पर्धा एकलव्य क्रीडा संकुलात आयोजित केल्या होत्या. यात ५ मुले व १ मुलगी असा संघ होता. पैकी १) शर्मा चेतन गोविंद, २) वाणी उज्वल शरद, ३) देसाई निकुंज राकेश, ४) कु. मेहता पूनम रामचंद्र या चौघांची विभागीय स्पर्धासाठी निवड झाली होती. तसेच विभागीय संघातून या चौघांची विद्यापीठ खेळासाठी निवड झाली होती.

३. खो-खो -

१२ मुले व १२ मुली असे दोन संघ सहभागी झाले होते पैकी खो-खो मुली हा संघ विजयी तर खो-खो मुले हा संघ उपविजयी झाला १) मराठे सुरेश प्रकाश, २) हटकर अमर बापू, ३) वंडोळे विनोद अरूण, ४) निकम नरेंद्र नामदेव, ५) निकम लक्ष्मी नामदेव, ६) मेहता पूनम रामचंद्र, ७) वाघ रूपाली विजय या खेळाडूंची विभागीय खेळासाठी निवड झाली होती. त्यापैकी १) मराठे सुरेश प्रकाश, २) मेहता पूनम रामचंद्र, ३) निकम लक्ष्मी नामदेव, ४) वाघ रूपाली विजय या खेळाडूंचा

विद्यापीठाच्या संघामध्ये समावेश होता.

४. लॉन-टेनिस -

सदर स्पर्धा एकलव्य क्रीडा संकुलात पार पडल्या. आपल्या संघामध्ये एकूण चार खेळाडूंचा समावेश होता. अतीतटीत झालेल्या या सामन्यामध्ये आपल्या महाविद्यालयाला विजेतेपद प्राप्त झाले. त्यापैकी १) शेळके चंद्रकांत श्रीराम, २) ढाके नीरज दामू यांची विभागीय संघासाठी निवड झाली तर शेळके चंद्रकांत श्रीराम या खेळाडूची विद्यापीठ संघात निवड झालेली होती.

५. हॉकी -

३ ऑक्टोबर रोजी आपल्या क्रीडांगणावर हॉकी सामन्यांचे आयोजन करण्यात आले होते. त्यात झालेल्या अतीतटीचा सामन्यात आपल्या महाविद्यालयाला उपविजेते पदावर समाधान मानावे लागले. १) मांडवे योगेश अशोक, २. मोरे विनायक विलास, ३) जैयान अहमद शेख हमीद, ४) सोनवणे श्रीनिवास गुणवंत या खेळाडूंची विभागीय संघात निवड करण्यात आली होती.

६. हॅन्डबॉल -

१२ मुले व १० मुली असे दोन संघ आपले पाठविण्यात आले होते. पैकी हॅन्डबॉल मुले झालेल्या अंतिम सामन्यात आपल्या महाविद्यालयाला उपविजेतेपद मिळाले तर मुलींच्या संघाला तिसरे स्थान प्राप्त झाले. १) सोनवणे श्रीनिवास गुणवंत, २) चौधरी किरण पुरषोत्तम, ३) कु. भामरे पूनम प्रदीप ४) कु. बारी दिपाली प्रकाश, ५) कोल्हटकर राजश्री रघुनाथ या पाच खेळाडूंची विभागीय संघासाठी तर निवड झाली होती पैकी १) कोल्हटकर राजश्री रघुनाथ, २) भामरे पूनम प्रदीप या खेळाडूची विद्यापीठ संघात निवड झाली.

७. बास्केटबॉल -

१२ मुले व ११ मुली असे दोन संघ आपल्या महाविद्यालयातर्फे सहभागी झाले होते. पैकी मुलींचा संघ उपविजेता ठरला. १) कुळकर्णी मुग्धा प्रकाश, २) बारी गायत्री हिरालाल, ३) पाटील आशिष अरूण या तीन खेळाडूंची विभागीय संघासाठी निवड करण्यात आली होती पैकी कुळकर्णी मुग्धा प्रकाश या खेळाडूची विद्यापीठ संघात समावेश होता.

८. बॅडमिंटन मुले-मुली -

सदरच्या सामन्यांचे आयोजन भव्य अशा एकलव्य क्रीडा संकुलात करण्यात आले होते. त्यात आपल्या महाविद्यालयाच्या मुलांच्या संघाला तिसरे स्थान मिळाले. यात लोहार अमेय छबीलदास या खेळाडूची विभागीय संघासाठी निवड करण्यात आली होती.

जिमखाना डे -

सोमवार दि. २/२/२००९ रोजी मू.जे. महाविद्यालयात जिमखाना डे अत्यंत उत्साहाने साजरा झाला. यावेळी प्रमुख पाहुणे कॅप्टन मोहन कुळकर्णी हे होते. समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी प्राचार्य अनिल राव होते. व्यासपीठावर प्रा. चारूदत्त गोखले, प्रा. महेश बडवे, प्रा.डॉ. नारायण खडके, प्रा. पी.डी. तळले आणि विद्यार्थी सचिव राहुल पाटील उपस्थित होते.

यावेळी क्रीडा संचालक प्रा.डॉ. नारायण खडके यांनी वर्षभराचा जिमखान्याचा अहवाल सादर केला. त्यात यावर्षी विद्यापीठ खेळाडूंची संख्या १८ तर विभागीय खेळाडू ३८ होते. लॉन टेनिस (मुले), टेबल टेनिस (मुले), खो-खो (मुली), क्रॉस कंट्री (मुली) हे संघ विजेते तर खो-खो (मुले), हॉकी (मुले), हॅन्डबॉल (मुले) हे संघ उपविजेते ठरले. विजयी व उपविजयी ठरलेल्या संघातील प्रत्येक खेळाडूला स्मृतिचिन्ह व प्रमाणपत्र देऊन गौरविण्यात आले.

याप्रसंगी राज्यसरकारचा शिवछत्रपती पुरस्कार मिळालेली सायकलपटू कु. निशा कोल्हे आणि महाराष्ट्र संघाच्या टेबल टेनिस कर्णधारपदी निवड झालेला आणि राष्ट्रीय पातळीवर खेळलेला श्रीधर त्रिपाठी यांचा एक विशेष स्मृतिचिन्ह देऊन सत्कार करण्यात आला.

याप्रसंगी खेळाडूंची मोठ्या संख्येने उपस्थिती होती. अशा रितीने जिमखाना डे अत्यंत उल्हास व उत्साहाच्या वातावरणात संपन्न झाला. जिमखाना डे यशस्वी करण्यासाठी प्रा. नारायण खडके यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रा. पी.डी. तळले, श्री. मोहन तायडे, श्री. संदीप गोसावी, श्री. साधू तागड व जिमखाना विद्यार्थी क्रीडा प्रतिनिधी कु. पूनम मेहता यांनी परिश्रम घेतले.

विविध खेळात आंतर विभागीय सहभागी खेळाडू -

अ.क्र.	खेळाचे नांव	खेळाडूचे नांव	वर्ग
१	क्रॉसकंट्री	बारी गायत्री हिरालाल	T.Y.B.Com.
		जाधव किती यशवंत	F.Y.B.A.
२	बुध्दीबळ	मेहता हार्दिक अतुल	T.Y.B.Com.
३	टेबलटेनिस	शर्मा चेतन गोविंद	T.Y.B.Com.
		वाणी उज्वल शरद	F.Y.B.Sc.
		देसाई निकुंज राकेश	S.Y.B.Sc.
		मेहता पुनम रामचंद्र	S.Y.B.Sc.
४	बॅडमिंटन	लोहार अमेय छबीलदास	S.Y.B.Com.
५	हॅन्डबॉल	भामरे पुनम प्रदीप	T.Y.B.A.
		बारी दिपाली प्रकाश	F.Y.B.A.
		कोल्हटकर राजश्री रघुनाथ	M.Com. II
		सोनवने श्रीनिवास गुणवंत	F.Y.B.Sc.
		चौधरी किरण पुरुषोत्तम	M.Sc. I
६	हॉकी	जैय्यान अहमद शेख हमीद	M.A. II
		मोरे विनायक विलास	F.Y.B.Sc.
		सोनवणे श्रीनिवास गुणवंत	F.Y.B.Sc.
		मांडवे योगेश अशोक	M.Com. I
७	बास्केटबॉल	पाटील आशिष अरूण	T.Y.B.A.
		बारी गायत्री हिरालाल	T.Y.B.Com.
		कुलकर्णी मुग्धा प्रकाश	F.Y.B.Com.
८	जलतरण	सावंत संपदा सुभाष	F.Y.B.Com.
९	क्रिकेट	जैय्यान अहमद शेख हमीद	M.A. II
		दिक्षीत सुमंत चंद्रकांत	S.Y.B.Sc.
१०	खो-खो	मेहता पुनम रामचंद्र	T.Y.B.Com.
		निकम लक्ष्मी नामदेव	F.Y.B.Com.
		वाघ रूपाली विजय	F.Y.B.Sc.
		बारी दिपाली प्रकाश	F.Y.B.A.
		मराठे सुरेश प्रकाश	M.A. I
		निकम नरेंद्र नामदेव	F.Y.B.A.
		हटकर अमर बापू	T.Y.B.A.
		वंडोळे विनोद अरूण	F.Y.B.A.
११	फुटबॉल	छाजेर अमितकुमार लिच्छीराम	S.Y.B.Com.
१२	लॉनटेनिस	ढाके निरज दामू	T.Y.B.Sc.

१३	मैदानी स्पर्धा (भालाफेक)	मेवाती रफीक रशिद	T.Y.B.A.
	१०० मी. धावणे	निकम नरेंद्र नामदेव	F.Y.B.A.
	१०० मी. धावणे	निकम लक्ष्मी नामदेव	F.Y.B.A.
	८०० व १५०० मीटर धावणे	पाडवी सिमा अशोक	F.Y.B.A.
	५००० मी.चालणे	बारी गायत्री हिरालाल	T.Y.B.Com.

२००८-०९ चा वर्षात उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठांतर्गत निवड झालेले विद्यार्थी -

अ.क्र.	खेळाडूचे नाव	वर्ग	खेळ	विद्यापीठ
१	चौधरी जितेंद्र मधुकर	एम.कॉम १	बेस बॉल	पंजाब विद्यापीठ, चंदीगड
२	कुरमभट्टी मधुरा राजेंद्र	एस.वाय.बी.ए.	क्रिकेट	अलगप्पा विद्यापीठ, करायकुडी
३	मेहता पुनम रामचंद्र	टी.वाय.बी.कॉम.	खो-खो	संत तुकडोजी महाराज विद्यापीठ, नागपूर
४	मेहता पुनम रामचंद्र	टी.वाय.बी.कॉम.	टे.टे.	एम.एस. विद्यापीठ, बडोदा
५	कोल्हटकर भाग्यश्री रघुनाथ	एफ.वाय.बी.कॉम	क्रिकेट	अलगप्पा विद्यापीठ, करायकुडी
६	वाघ रूपाली विजय	एफ.वाय.बी.एस्सी.	खो-खो	अश्वमेध-२००८, राहुरी
७	मराठे सुरेश प्रकाश	एम.ए. १	खो-खो	आचार्य नागार्जुना विद्यापीठ, गुंटूर
८	निकम लक्ष्मी नामदेव	एफ.वाय.बी.ए.	खो-खो	संत तुकडोजी महाराज विद्यापीठ, नागपूर
९	कुलकर्णी मुग्धा प्रकाश	एफ.वाय.बी.कॉम.	बास्केट बॉल	अश्वमेध-२००८, राहुरी
१०	कोल्हटकर राजश्री रघुनाथ	एम.कॉम. २	हॅन्डबॉल	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
११	भामरे पुनम प्रदीप	टी.वाय.बी.ए.	हॅन्डबॉल	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
१२	सावंत संपदा सुभाष	एफ.वाय.बी.कॉम.	जलतरण	मुंबई विद्यापीठ, मुंबई
१३	मेहता हार्दिक अतुल	टी.वाय.बी.कॉम.	बुध्दीबळ	विश्वस्वरैय्या विद्यापीठ, बेळगाव (तुमकर)
१४	शर्मा चेतन गोविंद	टी.वाय.बी.कॉम.	टे.टे.	एम.एस. विद्यापीठ, बडोदा
१५	देसाई निकुंज राकेश	एस.वाय.बी.कॉम.	टे.टे.	एम.एस. विद्यापीठ, बडोदा
१६	वाणी उज्वल शरद	एफ.वाय.बी.एस्सी.	टे.टे.	एम.एस. विद्यापीठ, बडोदा
१७	शेळके चंद्रकांत श्रीराम	एम.ए. १	लॉन टेनिस	जिवाजी विद्यापीठ, ग्वाल्हेर
१८	दिक्षित सुमंत चंद्रकांत	एस.वाय.बी.एस्सी.	क्रिकेट	मुंबई विद्यापीठ, मुंबई

शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ मध्ये मू.जे. महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांची आंतर महाविद्यालयीन, विभागीय सांघिक व वैयक्तिक क्रीडा प्रकारात सहभाग व प्राविण्य मिळविल्या बाबत क्रीडा प्रकार निहाय विद्यार्थी संख्या पत्रक -

अ.क्र.	खेळ	आंतर महाविद्यालय	विभागस्तर	विद्यापीठ	विजयी	उपविजयी
१	खो-खो (पुरुष)	१२	०४	०१	--	✓
२	खो-खो (महिला)	१२	०४	०३	✓	--
३	बॅडमिंटन (पुरुष)	०५	०५	--	--	--
४	बॅडमिंटन (महिला)	०२	०१	--	--	--
५	मैदानी स्पर्धा (पुरुष)	१८	०२	--	--	--
६	मैदानी स्पर्धा (महिला)	०९	०३	--	--	--
७	क्रिकेट (पुरुष)	१६	०२	०१	--	--
८	क्रिकेट (महिला)	--	०४	०२	--	--
९	हॅन्डबॉल (पुरुष)	१२	०२	--	--	✓
१०	हॅन्डबॉल (महिला)	१०	०३	०२	--	--
११	सॉफ्टबॉल (पुरुष)	--	१६	--	--	--
१२	जलतरण (पुरुष)	०५	--	--	--	--
१३	जलतरण (महिला)	०१	०१	०१	--	--
१४	ज्युदो, कराटे	--	--	--	--	--
१५	बॉक्सिंग (पुरुष)	--	०२	--	--	--
१६	बास्केटबॉल (पुरुष)	१२	०१	--	--	--
१७	बास्केटबॉल (महिला)	११	०२	०१	--	✓
१८	फुटबॉल (पुरुष)	१६	०१	--	--	--
१९	टेबल टेनिस (पुरुष)	०५	०३	०३	✓	--
२०	टेबल टेनिस (महिला)	०१	०१	०१	--	--
२१	बुध्दीबळ (पुरुष)	०६	०१	०१	--	--
२२	लॉन टेनिस (पुरुष)	०४	०२	०१	✓	--
२३	बॉल बॅडमिंटन (पुरुष)	०९	--	--	--	--
२४	व्हॉलीबॉल (पुरुष)	१२	--	--	--	--
२५	रायफल शुटींग (पुरुष)	--	०३	--	--	--
२६	भारोत्तोलन, शक्तीत्तोलन	--	--	--	--	--
२७	शरीरसौष्ठव	--	--	--	--	--
२८	बेसबॉल (पुरुष)	--	१६	०१	--	✓
२९	हॉकी (पुरुष)	१६	०४	--	--	--
३०	क्रॉसकंट्री (पुरुष)	०८	--	--	--	--
३१	क्रॉसकंट्री (महिला)	०५	०२	--	✓	--
३२	कुस्ती (पुरुष)	०५	--	--	--	--

जिमखाना समिती सदस्य सन २००८-०९

प्राचार्य ए.जी. राव
 उपप्राचार्य एन.व्ही. भारंबे
 उपप्राचार्य डॉ. पी.आर.चौधरी
 उपप्राचार्य डॉ. जी.एस. चौधरी
 उपप्राचार्य एस.एल. नेमाडे
 प्रा.डॉ. एन.एस. खडके
 प्रा. पी.डी. तळेले
 प्रा. सी.एस. गोखले
 प्रा. ए.एम. बडवे

प्रा. डी. एस. इंगळे
 प्रा. कल्पना नंदनवार
 प्रा. एस.बी. हिंगोणेकर
 प्रा.सौ. प्रज्ञा जंगले
 प्रा.डॉ. जे.एन. चौधरी
 प्रा. पंडीत चव्हाण

वर्षभराच्या कामकाजा मध्ये प्राचार्य, उपप्राचार्य तसेच जिमखाना समितीतील सदस्य यांचे वेळोवेळी सहकार्य मार्गदर्शन मिळाले. त्यांचा मी ऋणी आहे.

डॉ. नारायण खडके
 क्रीडा संचालक

राष्ट्रीय सेवा योजना

नियमित कार्यक्रम -

१. प्रवेश प्रक्रिया - रा.से.यो. अंतर्गत २५० विद्यार्थ्यांना प्रवेश दिला जातो. या प्रवेशासाठी महाविद्यालयातील सर्वच शाखांतील विद्यार्थ्यांचा उत्कृष्ट प्रतिसाद लाभला. इच्छुक विद्यार्थ्यांच्या मुलाखती घेऊन निवडक विद्यार्थ्यांची रा.से.यो. स्वयंसेवक म्हणून नावनोंद करण्यात आली.

२. उद्बोधन - दि. ३/८/०८ रोजी स्वयंसेवकांचे उद्बोधन सत्र घेण्यात आले. राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वरूप, इतिहास, व्याप्ती, हेतू, कार्यपध्दती इ. विषयी स्वयंसेवकांना इत्यंभूत माहिती देण्यात आली. २५० स्वयंसेवक १० गटात विभागण्यात आले. या गटांनी आपापले गटप्रमुख, उपगटप्रमुख, गटाचे नाव, कामाचा विषय निश्चित केले.

गट नं.	गटाचे नाव	गटाचे विषय	गट प्रमुख	उपगटप्रमुख
१	वसुंधरा	वृक्षारोपण	राहूल मोपारी	स्वाती भोसले
२	तरुण भारत	निर्व्यसनी भारत	पल्लवी रेंगे	प्रफुल्ल जगताप
३	आधार	वृद्धाश्रम	मनिषा मोहोड	निलेश हिवाळे
४	संजिवनी	आरोग्य संपदा	स्वप्ना महाजन	मंगेश किनगे
५	जीवन ज्योत	व्यसनमूक्ती	भुषण तायडे	पूनम चौधरी
६	युवाशक्ती	रूग्णसेवा	राहूल पाटील	दिपाली जोशी
७	दृष्टी	मूकबधिरांसाठी	इम्रान खान	लक्ष्मी निकम
८	गारवा	प्रेमाचा हात	वर्षा बारी	ललितसिंग पाटील
९	अविष्कार	प्रदूषण	सुनिल पाटील	जयश्री इनके
१०	प्राणवायू	लोकसंख्या वाढ व नियंत्रण	श्रध्दा पाटील	भुषण पाठक

३. मूलभूत हक्क व कर्तव्ये जाणीव सत्र - स्वयंसेवकांना राज्यघटनेने भारतीय नागरिकांना दिलेले मूलभूत हक्क व कर्तव्यांची माहिती देण्यात आली. हक्कांबरोबर कर्तव्यांचीही

जाणीव ठेवण्याचा संकल्प स्वयंसेवकांनी केला.
 ४. रेड रिबन एक्सप्रेसला भेट - दि. १०/८/०८ रोजी रेड रिबन एक्सप्रेसला सुमारे १५० स्वयंसेवकांनी भेट दिली. तसेच

तेथील उद्घाटन कार्यक्रमास उपस्थिती दिली.

५. विविध स्पर्धा - अ. सांप्रदायिक सदभावना सप्ताहानिमित्त (२० ऑगस्ट ते ३ सप्टेंबर ०८) निबंध स्पर्धा व भित्तिचित्र स्पर्धा दि. १ सप्टेंबर ०८ रोजी घेण्यात आल्या. या स्पर्धांमध्ये महाविद्यालयातील खालील विद्यार्थ्यांनी बक्षिसे पटकाविली. निबंध स्पर्धा -

प्रथम - अश्विनी किशोर पाटील
द्वितीय - मोरेश्वर पुरुषोत्तम सोनार
तृतीय - नितीन डी. वाघ

भित्तिचित्र स्पर्धा -

प्रथम - संभाजी भिमराव जमदाडे
द्वितीय - स्वाती अनिल कुलकर्णी
तृतीय - पुनमसिंग हरी चव्हाण

ब. यावर्षी घेण्यात आलेल्या विशेष युवा स्वच्छता शिबिर (२४ सप्टेंबर ते २ ऑक्टोबर ०८) निमित्ताने महाविद्यालयात स्वच्छताविषयक भित्तिचित्र स्पर्धा दि. १८ सप्टेंबर ०८ रोज घेण्यात आली. त्यात खालील स्पर्धक यशस्वी ठरले.

प्रथम - अश्विनी धनराज बारी
द्वितीय - मोहन प्रकाश वानखेडे
तृतीय - पुनम बाळू आटाळे

६. स्त्रीमुक्ती दिनानिमित्त व्याख्यान - दि. ३/१/०९ रोजी स्त्रीमुक्तीदिनानिमित्त प्रा. संगिता पाटील यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते.

७. पर्यावरण जनजागृती - दि. ९/१/०९ रोजी 'चैतन्य २००८' स्नेहसंमेलनामध्ये महाविद्यालयात प्रवेश करणाऱ्या प्रत्येकाला हिरव्या फिती लावून झाडे लावण्यासंबंधी आणि प्रदुषण कमी करण्यासंबंधी आवाहन करण्यात आले.

८. युवा सप्ताह (दि. १२ जानेवारी ते १८ जानेवारी ०९) -

अ. स्वामी विवेकानंद जयंती - दि. १२/१/०९ रोज स्वामी विवेकानंद जयंती साजरी करण्यात आली. त्यात स्वामी विवेकानंद केंद्राच्या कार्यकर्त्या मीराताई यांचे व्याख्यान झाले.

ब. व्यसनमुक्ती संदर्भात पथनाट्य - दि. १६/१/०९ रोजी समाज कल्याण विभाग, जि.प. जळगाव यांच्या सहकार्याने 'व्यसनमुक्ती' पथनाट्य आयोजित करण्यात आले होते.

९. इतर विशेष -

अ. वृक्षारोपण - लोकमत गुपच्या सौजन्याने सुमारे २०० रोपे

मिळवून दत्तक गाव पाथरी ता.जि. जळगाव येथील वैकुण्ठधाम परिसरात लावण्यात आली. हा उपक्रम विशेष युवा स्वच्छता शिबिरकाळात राबविण्यात आला.

ब. विविध सामाजिक संस्थांना भेट - १. स्वयंसेवकांनी विवेकानंद प्रतिष्ठान संचलित 'श्रवण विकास मंदिर' या मूकबधिरांसाठी चालविल्या जात असलेल्या शाळेला भेट देऊन संस्थेच्या कार्याची माहिती मिळविली. तेथील विद्यार्थ्यांचे मनोरंजन केले.

२. शासकीय निरीक्षण गृहाला स्वयंसेवकांनी भेट दिली. तेथील मुलांशी संवाद साधला, त्यांचे मनोरंजन केले.

३. विवेकानंद प्रतिष्ठान संचलित वृद्धाश्रमाला स्वयंसेवकांनी भेट दिली.

उपरोक्त भेटी या समाजातील वृद्धांच्या समस्या, गुन्हेगार मुलांचा विकास, मूकबधिरांबाबत समाजाची उदासिनता यासारख्या सामाजिक समस्यांच्या बाबत स्वयंसेवकांमध्ये जागृती होऊन त्यांना विचारप्रवण करणाऱ्या ठरतील यात शंका नाही.

क. स्वयंसेवकांचे बहुमोल सहकार्य -

मराठी मानसशास्त्र परिषद (१३ ते १५ नोव्हें. ०८), विद्यापीठस्तरीय युवारंग महोत्सव (१२ ते १५ डिसेंबर ०८), पल्स पोलिओ अभियान म.न.पा. जळगाव, जळगाव शहर मेगा सर्वेक्षण (म.न.पा.) जळगाव (४-५ मार्च ०९) या विशेष उपक्रमांमध्ये रा.से.यो. स्वयंसेवकांनी उत्स्फूर्तपणे बहुमोल सहकार्य केले.

विविध शिबिरे -

१. विशेष युवा स्वच्छता शिबिर (२४ सप्टेंबर ०८ ते २ ऑक्टोबर ०८) -

रा.से.यो. एकक, मू.जे. महाविद्यालय आणि संपूर्ण स्वच्छता अभियान जि.प., जळगाव यांच्या संयुक्त विद्यमाने

२४ सप्टेंबर ते २ ऑक्टोबर ०८ या कालावधीत विशेष युवा स्वच्छता शिबिर पाथरी ता.जि. जळगाव येथे घेण्यात आले.

या शिबिरात ४० स्वयंसेवक व सुमारे ८ प्राध्यापकांनी सहभाग नोंदविला. स्वच्छताविषयक जनप्रबोधनाच्या दृष्टीने शालेय विद्यार्थ्यांसाठी स्पर्धा, महिलांसाठी स्पर्धा, किर्तन, भजन, प्रवचन, माहितीपट, पथनाट्य, भित्तिचित्र प्रदर्शन, ग्रामसर्वेक्षण, वृक्षारोपण इ. उपक्रम राबविण्यात आले.

२. विशेष हिवाळी शिबिर (२६ नोव्हेंबर ०८ ते २ डिसेंबर ०८)

रा.से.यो. चे विशेष हिवाळी शिबिर २६ नोव्हेंबर ते २ डिसेंबर ०८ या कालावधीत दत्तक गाव पाथरी, ता.जि. जळगाव येथे घेण्यात आले. या शिबिरात गावाशेजारील कोल्हापूर पध्दतीच्या बंधान्याची दुरुस्ती करण्यात आली. तसेच ग्रामस्वच्छता व इतर जनप्रबोधनात्मक कार्यक्रम घेण्यात आले.

३. पथसंचलन शिबिर (१६ जानेवारी ते २६ जानेवारी ०९)

प्रजासत्ताक दिन पथसंचलनात सहभागी होण्याकरीता

श्रमदानाद्वारे स्वयंसेवकांनी शौचालयांकरीता खड्डे खोदून दिले.

२. विशेष हिवाळी शिबिर (२६ नोव्हेंबर ०८ ते २ डिसेंबर ०८)

रा.से.यो. चे विशेष हिवाळी शिबिर २६ नोव्हेंबर ते २ डिसेंबर ०८ या कालावधीत दत्तक गाव पाथरी, ता.जि. जळगाव येथे घेण्यात आले. या शिबिरात गावाशेजारील कोल्हापूर पध्दतीच्या बंधान्याची दुरुस्ती करण्यात आली. तसेच ग्रामस्वच्छता व इतर जनप्रबोधनात्मक कार्यक्रम घेण्यात आले.

३. पथसंचलन शिबिर (१६ जानेवारी ते २६ जानेवारी ०९)

प्रजासत्ताक दिन पथसंचलनात सहभागी होण्याकरीता

रा.से.यो. स्वयंसेवकांचे प्रशिक्षण शिबिर मू.जे. महाविद्यालयात दि. १६ जानेवारी ते २६ जानेवारी ०९ या कालावधीत घेण्यात आले. या शिबिरात स्थानिक ६ महाविद्यालयांमधील ३५ स्वयंसेवकांनी सहभाग घेतला. या स्वयंसेवकांना रोज सायंकाळी ४ ते ६ या कालावधीत प्रशिक्षण दिले गेले. रोजच्या सरावानंतर दि. २३ जानेवारी पासून पोलीस परेड ग्राऊंडवर सकाळ व दुपार अशा २ सत्रात सराव झाला. आपल्या वाहिनीला १६ व्या क्रमांकाचे स्थान पथसंचलनात होते. पांढऱ्या गणवेशातील स्वयंसेवकांनी केलेल्या शिस्तबध्द संचलनाने साऱ्यांचे लक्ष वेधून घेतले होते.

शिबिर सहभाग : २००८-०९ या शैक्षणिक वर्षातील शिबिर सहभाग :

अ.क्र.	शिबिर	सहभागी स्वयंसेवक
१	आपत्ती व्यवस्थापन शिबिर, उमवि, जळगाव दि. १७ ते २१ जून २००८	इम्रानखान सईदखान राहूल रत्नाकर मोपारी
२	श्रमसंस्कार, व्यक्तिमत्व विकास शिबिर उमवि, जळगाव दि. ८ जुलै ते १७ जुलै २००८	मनिषा सुभाष मोहोड श्रध्दा प्रमोद पाटील वर्षा प्रकाश बारी
३	अभिव्यक्ती युथ पार्लमेंट, पी.ओ. नहाटा महाविद्यालय, भुसावळ दि. २१ ऑगस्ट २००८	मनिषा सुभाष मोहोड श्रध्दा प्रमोद पाटील वर्षा प्रकाश बारी राहूल अरूण पाटील
४	गांधी विचार परिषद, गोपूरी, वर्धा दि. २२ ते २६ सप्टेंबर २००८	रूपेश बाळकृष्ण दहाड
५	जे.ई.एस. महाविद्यालय जालना संचलित गांधी अध्ययन केंद्र, आयोजित गांधी विचार परिषद	मोहसीन कुतुबुद्दीन काझी राहूल दिलीप पाटील श्रध्दा प्रमोद पाटील दिपाली अरूण जोशी इम्रानखान सईदखान
६	मैत्री शिबिर पाल दि. १८ ते २० डिसेंबर ०८	मोहसीन कुतुबुद्दीन काझी मनिषा सुभाष मोहोड श्रध्दा प्रमोद पाटील स्वप्ना सुनिल महाजन
७	युवती चेतना जागृती कार्यशाळा पी.के. कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ दि. २२-२३ डिसेंबर ०८	पल्लवी राजेंद्र रेंगे रोहिली देविदास झांबरे प्रियंका प्रमोद कोष्टी

८.	प्रजासत्ताक दिन संचलन पूर्वनिवड शिबिर कोल्हापूर दि. १९ ते २१ सप्टें. २००८	अश्विनी किशोर पाटील मनिषा सुभाष मोहोड
९	प्रजासत्ताक दिन संचलन पूर्वनिवड दि. ४-१३ डिसेंबर ०८	मनिषा सुभाष मोहोड
१०	पथसंचलन शिबिर दि. १६-२६ जाने. ०९ जळगाव दि. १६-२६ फेब्रुवारी २००९	ललितसिंग मु. पाटील सचिन मोरसिंग चव्हाण पुनमसिंग हरी चव्हाण गजानन किसन इंगळे प्रकाश विष्णू पाडवी दिपक देविदास चौधरी जितेंद्र सुभाष राणे केतन रविंद्र चौधरी राहूल दिलीप पाटील रूणाली प्रकाश चौधरी योगेश अशोक पाटील भुषण प्रमोद पाठक अर्चना अण्णा सरकटे कादंबिनी दगडू चौधरी स्वाति एकनाथ हिसल प्रफुल्ल कैलास जगताप संजीव वसंत सटाले सुवर्णा अशोक जावरे इम्रानखान सईदखान मनिषा सुभाष मोहोड अमोल राजेंद्र राजापूरे सुनिल सुपडू पाटील भुषण भाईदास शिरसाठ अर्चना अण्णा सरकटे सिद्धार्थ दोडे
११	साहस शिबिर दि. ५ ते ७ फेब्रुवारी ०९ पी.ओ. नाहाटा महाविद्यालय, भुसावळ	
१२	विद्यापीठ स्तरीय कार्यशाळा १३ जाने. ०९ खडसे महाविद्यालय, मुक्ताईनगर	

आंतरभारतीय मैत्री संघ, उमवि विभागातर्फे उत्कृष्ट रासेयो स्वयंसेवकास दिला जाणारा

१. विद्यापीठ स्तरीय साने गुरुजी युवा कार्यगौरव पुरस्कार वर्ष २००७-०८.

२. राज्यस्तरीय पुरस्कार

कु. श्वेता संजय जोशी

डॉ. उज्वला नेहले
प्रा. पंडित चव्हाण
प्रकल्प अधिकारी

राष्ट्रीय सेवा योजना

रा.से.यो. स्वच्छता प्रभात फेरी- विशेष युवा स्वच्छता शिबीर मोजे पाथरी ता. जि. जळगांव

विशेष हिवाळी शिबीरांतर्गत ग्रामस्वच्छता करतांना स्वयंसेवक

पाथरी येथे शौचालयासाठी शोषखड्डा खणतांना स्वयंसेवक

जिमखाना...

जिमखाना- डे निमित्त विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतांना प्रमुख अतिथी मा. कॅ. मोहन कुळकर्णी

एन. सी. सी. विभाग

देवेंद्र ताडे
(जे.यु.ओ.) ए.टी.सी.
भुसावळ

जयकुमार जगताप
जे.यु.ओ.सी.सिलेक्ट
कंपसेट अे.ग्रेड

भरत भुतडा
(जे.यु.ओ.) टी.सी.एस.दिल्ली

निखील नेहते

भैरवी गुजराथी
(जे.यु.ओ.) आर.डी. दिल्ली

अनामिका नरवारिया
(जे.यु.ओ.) टी.एस.सी. दिल्ली

रूपाली बन्हाटे
(जे.यु.ओ.) एन.आय.सी.कॅम्प

छाया बाविस्कर
एन.आय.सी. नेतृत्व, तामिलनाडू

नाना महाजन
(एन.सी.सी.) बेस्ट
सर्व्हिस एन.सी.सी.

विवेकानंद इंगळे
(जे.यु.ओ.) एन.सी.सी.
(आर.डी.सी.) पुणे

मयुर तायडे
प्रि.आर.डी. कॅम्प अमरावती,
सामान्य ज्ञान स्पर्धेत प्रथम
स्वर्ण पदक विजेता

प्रशांत तायडे
(जे.यु.ओ.) एन.आय.सी.
कॅम्प नागालॅन्डचे नेतृत्व

नित्यानंद इंगळे
(जे.यु.ओ.) टी.एस.सी. पुणे

पंकज बाविस्कर
(एस.यु.ओ.) आर.डी.दिल्ली

हर्षल नेरपगारे

विद्यापीठ खेळाडू (सिनीयर)

चेतन शर्मा
(टेबल टेनिस)

शळके चंद्रकांत श्रीराम
(लॉन टेनिस)

सुमंत दिक्षीत
(क्रिकेट, मुंबई विद्यापीठ)

भाग्यश्री कोल्हटकर
(क्रिकेट करायकुडी)

राजश्री कोल्हटकर
(हॅन्डबॉल, शिवाजी
विद्यापीठ, कोल्हापुर)

पुनम प्रदीप भामरे
(हॅन्डबॉल, शिवाजी
विद्यापीठ, कोल्हापुर)

लक्ष्मी निकम
(खो-खो, संत तुकडोजी
महाराज, नागपुर)

पुनम मेहता
(एम.एस.विद्यापीठ बडोदा,
टी.टी.नागपुर खो-खो)

संपदा सावंत
(एफ.वाय. बी.कॉम)

मुग्धा कुलकर्णी
(बास्केट बॉल)

हार्दिक मेहता
(बुद्धीबळ)

निकुंज देसाई
(टे.टे.)

जितेंद्र चौधरी
(बेसबॉल)

ज्युनियर कॉलेज स्केळाडू

दिनेश भास्कर मोरे
(रस्सीखेच)

नयन संतोष ठाके
(रस्सीखेच)

रावत दिपक रामप्रकाश
(रस्सीखेच)

मयुर चंद्रकांत चौधरी
(रस्सीखेच)

केतन चौधरी
(रस्सीखेच)

मयुर चौधरी
(रस्सीखेच)

एकता तळेले
(रस्सीखेच)

तुषार चौधरी
(रस्सीखेच)

मिनल चंद्रकांत थोरात
(रस्सीखेच)

सायली ए. भारते
(रस्सीखेच)

पायल वामन पाटील
(रस्सीखेच)

अश्विनी दिलीप चौधरी
(रस्सीखेच)

श्वेता पाटील
(रस्सीखेच)

भुमीका प्रकाश चौधरी
(रस्सीखेच)

पल्लवी शरदचंद्र पाटील
(रस्सीखेच)

न्याती सी. देवभानकर
(रस्सीखेच)

यामीनी राऊत
(रस्सीखेच)

अंकिता चिपळूणकर
(रस्सीखेच)

आर्या शेंदुर्णीकर
(रस्सीखेच)

धनश्री धनराज चौधरी
(तलवारबाजी)

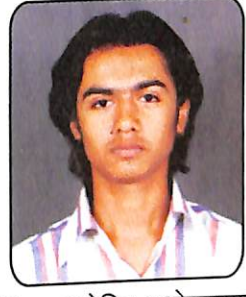
ऋतुजा जोशी
(तलवारबाजी)

प्रीतम पाटील
(तलवारबाजी)

दीपेश पाटील
(तलवारबाजी)

खिवसरा रोहित अशोककुमार
(आट्या पाट्या)

सेठीया पारस रतनलाल
(आट्या पाट्या)

यतीन सुभाष काळे
(आट्या पाट्या)

अनुजा महाजन
(आट्या पाट्या)

वाघ भैरवी उदय
(आट्या पाट्या)

सुकन्या रावसाहेब काळे
(टेबल टेनिस)

राजवी जयेश जोशी
(नेट बॉल)

भक्ति वाधावकर
(नेट बॉल)

गिरीराज राठी
(किक बॉक्सिंग)

नरेश माधवदास भगवानी
(किक बॉक्सींग)

सुर्यप्रकाश डी. कारनानी
(किक बॉक्सींग)

पंकज जवरीलाल वर्मा
(किक बॉक्सींग)

गौरव बोथरा
(किक बॉक्सींग)

प्रणव व्ही. गंगवाल
(किक बॉक्सींग)

रोहीत दिनेश चौधरी
(किक बॉक्सींग)

लोटवाला राधेय राजेंद्र
(किक बॉक्सींग)

सौरभ एस. लोढा
(किक बॉक्सींग)

कुशलकुमार अनिल जैन
(किक बॉक्सींग)

हितेश पी. महाजन
(किक बॉक्सींग)

अमृता भंडारी
(किक बॉक्सींग)

जोरना प्रल्हाद नाथानी
(बास्केट बॉल)

कोमल अडवाणी
(बास्केट बॉल)

नम्रता सुनिल बडे
(बास्केट बॉल)

विशाल राजकुमार नाथानी
(बास्केट बॉल)

अक्षय व्ही. शिंपी
(बास्केट बॉल)

रमेश सागर परदेशी
(बेस बॉल)

राकेश चंद्रकांत कुलथे
(बेस बॉल)

पियुशकुमार जम्बुकुमार जैन
(बेस बॉल)

शांतनु अनिल अग्रवाल
(बेस बॉल)

अरविंद ग्यानंद
(बेस बॉल)

प्रतिक ज्ञानेश्वर मोदक
(बेस बॉल)

कावडीया प्रतिक विकास
(सिकाई)

कांकरीया अमेय ए.
(सिकाई)

निखील सतिश जगवाणी
(सिकाई)

रितेश पगारीया
(सिकाई)

सिंग महेंद्रप्रताप मृत्युंजय
(किक बॉक्सींग)

रसिका पाटील
(तिहेरी उडी)

नेवे चेतेली उदय
(मैदानी स्पर्धा)

अंकिता अजय जैन
(मैदानी स्पर्धा)

मंत्री राधा रमेशकुमार
(बास्केट बॉल)

विराज अशोक कावडीया
(मैदानी स्पर्धा)

विक्रान्त सुभाष कडारे
(२०० मी.धावणे)

राहुल सुभाष शर्मा
(२०० मी.धावणे)

पुनित अभय पगारीया
(थाळी फेक)

वरुण सुनिल मंडोरे
(२०० मी.धावणे)

हिमालय शामकांत वर्डिकर
(वुशू)

रोहित जाजु
(वुशू)

ओम चौधरी
(वुशू)

सुरज सुनिल इंवर
(वुशू)

सुमित ए. राणे
(वुशू)

अभिषेक अशोक माळी
(वुशू)

अनुश्री जगदिश इंवर
(वुशू)

नम्रता संतोष अग्रवाल
(वुशू)

भविष्या दिनेश वेद
(वुशू)

पुजा सुनिल मंत्री
(वुशू)

सतना झोपे
(वुशू)

सुविधी संदिप शाह
(वुशू)

योशिका जैन
(वुशू)

स्नेहा माधवाणी
(वुशू)

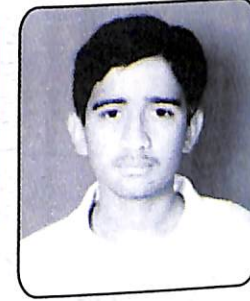
दहाड आरती अशोक
(वुशू)

प्रिती रमेश घोडेस्वार
(रोल बॉल स्केटींग)

आशिष बरसाल
(रोल बॉल स्केटींग)

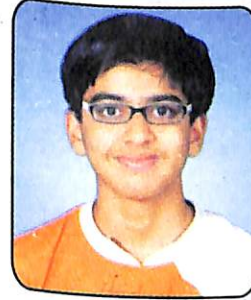
मेहता रोनक अतुल
(बुध्दीबळ)

हेमांगी मधुकर देवराज
(बुध्दीबळ)

हर्षदा ईश्वर बोंडे
(सॉफ्टबॉल)

आकाश अनिल कांकरीया
(सॉफ्टबॉल)

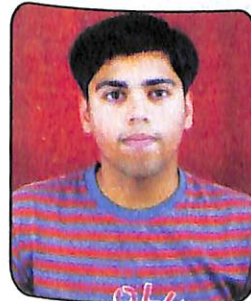
अमित सी. सिंग
(सॉफ्टबॉल)

गौरव पाटील
(सॉफ्टबॉल)

सौरभ राजेंद्र शाह
(सॉफ्टबॉल)

भारत संतोष चेलानी
(बॅडमिंटन)

तृप्ती जोशी
(बॅडमिंटन)

दिशा ठक्कर
(बॅडमिंटन)

गुंजल बेंडाळे
(बॅडमिंटन)

जागृती प्रदिप भामरे
(बॅडमिंटन)

श्रुती यशवंत पाटील
(बॉल बॅडमिंटन)

गायत्री रविंद्र राव
(बॉल बॅडमिंटन)

अनया सत्यप्रकाश गुप्ता
(बॉल बॅडमिंटन)

मिनाक्षी प्र. वाणी
(बॉल बॅडमिंटन)

श्वेता संजय कोरान्ने
(बॉल बॅडमिंटन)

अनिकेत अविनाश जाधव
(बॉल बॅडमिंटन)

श्वेता मनोहर चौधरी
(जिमनॅस्टिक)

विशाल युवराज बेडेकर
(जिमनॅस्टिक)

विनीत भोजराज नारखेडे
(जिमनॅस्टिक)

दिनेश शेते
(जिमनॅस्टिक)

जिवन सुरेश गारसे
(जिमनॅस्टिक)

पुष्पक सरोदे
(जिमनॅस्टिक)

अमोल चंद्रकांत असोदेकर
(जिमनॅस्टिक)

स्नेहल भोळे
(जिमनॅस्टिक)

स्वप्नील आर. देशमुख
(आर्चरी)

अमित किशोर शिंदी, (मल्लखांब)

अजिंक्य एस. सराफ, (हॅन्ड बॉल)

Faculty of Commerce & Management Professional Courses Report 2008 - 2009

FIRST TERM

1 WELCOME ADDRESS FUNCTION -

Prin. A. G. Rao delivered a key note address on 19/07/2008 to the students of Professional Courses.

2. SATURDAY CLUB ACTIVITY

Sr.No.	Date	Topic	Resource Person
1	23/8/2008	The Role of Management Students in today's competitive World.	Dr P. M. Kothari Dean, N.M.U. Jalgaon
2	29/8/2008	Group Discussion and Interpersonal Skills.	Prof. S. M. Sonalkar HOD, Costing, M.J.College, Jalgaon
3	20/9/2008	Interview Techniques	Prof. V. S. Kanchi Director, KCE's Vividhata Research & Training Centre, Jalgaon
4	24/9/2008	Secrets of Management	Dr. R. N. Nair HOD, Commerce, R.K.Talreja Collge, Ulhasnagar
5	8/10/2008	Challenges before Professional Students in Commerce & Management	Dr. S. R. Kandalgaonkar Vice-Principal, BMCC, Pune

3. WALL PAPER MAGAZINE - "OUTLOOK"

The first issue was displayed on 26th August 2008.

The second issue on 23rd September 2008.

4. ACHIEVEMENTS

A) In the month of September, a 'Quiz Competition' was organised on 16th September 2008 by the Department of Management Studies, N.M.U. Jalgaon. Four students were selected from the Professional Courses on the basis of a Preliminary Test. The selected students were: - Najma Memon (S.Y.B.B.A.), Harish Chavan (S.Y.B.B.A.), Komal Raka (S.Y.B.B.M.), Abhijeet Gujar (S.Y.B.B.M.)

Najma Memon & Harish Chavan won the 'Runner Up Prize' for the college. The Prize consisted of a Trophy, Certificate and a cash prize of Rs.500/-. Ms Vaishali Patil and Mrs. Kirti Lanke accompanied the students.

B) Anamika Narvaria of M.B.M. -I, stood "first" from Jalgaon District in the competition of "Dhamal Radio".

5. CO-CURRICULAR ACTIVITIES

a) On 13th September 2008 there was a 'Talk Show' at JDCC by Mr. Satish Mandora on "The Ultimate Habit of Success". 35 students of B.B.A. and B.B.M. attended the Talk Show with the following faculty Members,

i. Dr. A. P. Sarode (Co-ordinator, Professional Courses)

- ii. Miss Vaishali Patil
- iii. Mrs. Lalitha Ilanko

b) 12 students of professional courses had attended the lecture of 'Mr.Kaushalendra Kumar, the Gold Medallist from IIM Ahmedabad on 4th Oct. 2008 at KCE's Engineering College in which he delivered a lecture on "Supply Chain Management"

6. RESEARCH ACTIVITY

Ms Vaishali Patil (Programme Committee Incharge, Professional Courses) has submitted her M.Phil. Dissertation (Commerce) to N.M.U. Jalgaon and qualified theory examination with a distinction.

Mr. Vijay Chaudhari has submitted his M.Phil Dissertation (English) to Madurai Kamaraj University, Madurai subject to viva faced on 29 sept. 2008 at Ahmedabad.

7. a) WORK SHOP ATTENDED

Sr.No.	Name of the Teacher	Work shop
1	a) Mr. P. M. Joshi b) Ms. S. N. Thombre	Tally 9.2 (P. O. Nahata College, Bhusawal)
2	a) Mrs. Meeta Gujrathi b) Mr. S. B. Tripathi	Computer (Baheti College, Jalgaon)
3	a) Mrs. Adv. P. K. Sawant M Ms Adeeba Siddiqui	(Law Syllabus) S.S.V.P.S. Commerce College. Dhule

b) WORKED AS A RESOURCE PERSON

Sr.No.	Name of the Teacher	Work shop
1	a) Ms. Geeta Jagtap b) Mrs. Harshala Deshmukh	Tally 9.2 (P. O. Nahata College, Bhusawal)

8. REMEDIAL COACHING

The following faculty members had engaged remedial classes for their respective subjects-

Sr. No.	Title	Faculty Member	Duration
1	Fundamentals of Accountancy	Mrs. Kirti S. Lanke	18/08/2008 to 9 / 09 / 2008
2	Remedial English Coaching	Mr. Vijay Z. Chaudhari	22 / 09 / 2008 to 27 / 09 / 2008

SECOND TERM

9. WALL PAPER MAGAZINE - "OUTLOOK"

The third issue was displayed on 25th Dec. 2009. The last issue was displayed on 5th Feb. 2009

10. STUDY TOUR TO AHMEDABAD
(21st Jan. 09 to 24th Jan.09)

The Professional Courses Study Tour to Ahmedabad was planned for three days from 21st to 24th Jan.2009. Prof. Vaishali J. Patil and Prof. P. M. Joshi worked as Joint Co-ordinators of this study tour. The three days programme schedule was as follows -

21 st Jan. 2009	Visit to Nirma Institute of Management (The students were addressed by Dr. Upinder Dhar, The Director of Nirma Institute of Management)
22 nd Jan. 2009	Visit to Indian Institute of Management (IIM) (The students were addressed by Ms. Ishita Solanki, Manager, Global Partnership and Corporate Affairs, IIM) - Excursion to Akshardham, Gandhinagar.
23 rd Jan. 2009	Visit to Amul Dairy, Anand (The students were addressed by Mr. S. S. Sundaran, The Public Relations Officer, Amul Dairy, Anand)

11. CONFERENCE ATTENDED

1. Ms. Vaishali J. Patil, Ms. Sampada Chhapekar, Mrs. Kirti Lanke and Ms. Adeeba Siddiqui attended the National Conference on 'The Innovation edge: upside of recession' held at IMR, Jalgaon on 24th & 25th Jan. 2009.
2. Mr. V. Z. Chaudhari participated and presented a paper in a two day national conference on "The changing role of soft skills in technical education" held on 14th-15th March 2009 at R.C.Patel Inst. of Technology, Shirpur.
3. Mr. V. Z. Chaudhari participated and presented a paper in a two day national conference on "Innovations in English Language Teaching in 21st Century" held on 24th-25th March 2009 at H.R.Patel Arts Mahila College, Shirpur.

12. ACHIEVEMENT

7 students of Professional Courses participated in 'KASHTI-09', the University Level Management Festival on 2nd & 3rd Feb. 2009 at G.H.Raisoni Institute of Information Technology. The preliminary rounds were held on 30th & 31st Jan. 2009. They participated in three different events, viz., (a) Corporate Quiz, (b) Kal Ka Nayak, (Lead India), (c) Ranniti. The Prize consisted of a trophy, certificate and a cash of Rs.500. The rest of the students received participating certificates; those were Nikhil Chaudhari (F.Y.B.B.A.), Sonali Singh, Ashwini Kadi, Mithilesh Bajaj (S.Y.B.B.A), Komal Raka, Abhijit Gujar (S.Y.B.B.M.)

13. Seven students of Professional Courses participated in the Personality Contest of the XIV Open House 2009. Competition held at N.M.U., Jalgaon on 26th Feb. 2009. There were 10 rounds in the Personality Contest. The students successfully qualified till the 7th round. All of them only received participating certificates.

14. INTER - DISCIPLINARY ACTIVITY

1. Ms. Vaishali J. Patil and Ms. Sampada Chhapekar engaged lectures of M.Sc. Biotech final year students for the subject of Business Biotechnology which covered aspects related to Management and Entrepreneurship. ,
2. Mr. Vijay Chaudhari engaged lectures of M. Sc. Zoology final Year students for the subject of Practicals on Communication Skills, which includes grammar, vocabulary building, concord, Scientific Reports, etc.

Dr. A.P. Sarode

Co-Ordinator, Professional Courses

**JalaSRI Watershed Surveillance & Research Institute,
Sponsored by M. J. College, Jalgaon
Activity Report 2008-2009**

Sr.	Title of Workshop No.	Resource Person	Duration	No. of Participants
1.	Workshop on Digital Governance & Hotspot Geoinformatics	Dr. G. P. Patil, USA Professor of Mathematical and Environmental Statistics, Pennsylvania State University, Pennsylvania, U.S.A.	18-28 July, 2008	40
2.	Geospatial Analysis in Public Health with emphasis on Infectious Disease Monitoring	Glen D. Johnson, Ph.D., MS, MA, New York State Department of Health and University at Albany - State University of New York, Albany NY USA	2-26 September, 2008	15
3.	Socioeconomic Workshop	Dr. Ashok Kotwal Director, Centre for India and South Asia Research Institute of Asian Research, The University of British Columbia, Canada, Mrs. Ashwini Kulkarni Founder Secretary, Pragati Abhiyan, Nashik & Mr. Milind Murugkar, Pragati Abhiyan, Nashik	4 - 5 November, 2008	52
4.	International workshop on Digital Governance and	Dr. G. P. Patil, USA Professor of Mathematical and Environmental Statistics, Pennsylvania State University, Pennsylvania, U.S.A. and other distinguished Scientists from all over the world	14-15 February 2009	108
5.	UGC Sponsored National Level Conference on Applications of Remote Sensing & GIS in Natural Resource Management	1. Dr. P. G. Diwakar Head. Regional Remote Sensing Service Centre (RRSSC), Bangalore 2. Dr. K. P. R. S. Menon Scientist, National Remote Sensing Centre (NRSC), Hyderabad 3. Dr. A. V. R. Kesava Rao Scientist, Agrometeorology, International Crop Research Institute for Semi Arid Tropics (ICRISAT), Hyderabad		

	4. Dr. Sarnam Singh Scientist, Forest Ecology Div., Indian Institute of Remote Sensing (IIRS), Dehradun 5. Dr. Vivek S. Kale Head, Geospatial Business from Tele Atlas Kalyani India Ltd., Pune 6. Dr. S. P. Aggarwal Scientist, Water Resources Division, IIRS, NRSC, ISRO, Dehradun		

Projects Sanctioned :

1. An official MOA is signed between ICRISAT, Hyderabad and JalaSRI as a part of National Project of Model Watershed Development. A 1200 hectares of area in Pathri & Samner Watersheds of Jalgaon District is identified as a site for Model Watershed Development Programme.
  2. An official MOU is signed between MRS, Dehradun and JalaSRI for Indian Space Research Organisation (ISRO) funded National Carbon Project (NCR). Dr. Mrs. G. M. Rane is appointed as one of the Principal Investigator from Maharashtra for this project.
  3. Solidarity & International Corporation Grants, Government of Italy has sanctioned a project titled "Defending Biodiversity and Promoting Sustainable Agriculture in Jalgaon District (India) integrating new methodologies and advanced technologies: Hotspot Geoinformatics, Remote Sensing (RS), Geographical Information Systems (GIS), Global Positioning Systems (GPS) and Smart Ground Sensors". This project is International collaborative project. The other project partners are Milan University, Italy, ICRISAT - Hyderabad, District Collectorate, Jalgaon.
- Visit of JalaSRI Researchers to Center for Statistical Ecology and Environmental Statistics, Penn State University, U.S.A.

Sr. No.	Name	Activity	Duration
1)	Mr. Sanjay P. Pawde	Data Warehousing	September 2008 to June 2009
2)	Mr. Rajesh Koli	Software Development	September 2008 to June 2009
3)	Mr. Tushar Chaudhari	RS&GIS.	January 2009 to June 2009
4)	Mrs. Yogita Jadhav	Mathematical Statistics & Spatial Methodology	January 2009 to June 2009

Distinguished Visitors of JalaSRI during the year 2008 - 2009

Sr. No.	Name	Address
1.	Mr. S. D. Champanerker	Center for Ecological Science (CES) Indian Institute of Science (IISc), Bangalore, 560012
2.	Ms. Kusumaningrum Dian	Bogor Agricultural University, University of Indonesia, Indonesia
3.	Dr. Ashwin Gosain	IIT, Delhi
4.	Dr. Sharad Joshi	Dept. of Computer Science, Slippery Rock University, (U.S.A.)

5.	Mr. P. K. Joshi	Department of Natural Resources, TERI University, New Delhi
6.	Mr. Shirish Kardile	Consultant, Civil & Water Resources Engineering, Nashik.
7.	Dr. S. F. R. Khadri	Dept. of Geology, S.G.B., Amravati University, Amravati
8.	Dr. Anil Kulkarni	Assistant Professor, Dept. of Mechanical Engineering The Pennsylvania State University, University Park, (U.S.A.)
9.	Dr. Wayne Myers	The Pennsylvania State University, University Park, (U.S.A.)
10.	Dr. G. P. Patil	The Pennsylvania State University, University Park, (U.S.A.)
11.	Dr. D. B. Panaskar	Dept. of Environmental Tehnology, SRTM University, Nanded
12.	Ms. Jhelum Paranjape	Smitalaya, Mumbai (India)
13.	Mr. Bunckim Paranjape	Smitalaya, Mumbai (India)
14.	Mr. Rahul Rakshit	Dept. of Geography, Clark University, Worcester, MA
15.	Dr. Thulsi Rao	A.C.F., Srisaillyam, Andhra Pradesh
16.	Dr. A. Ramamurthy	Project Manager-CIS, Andhra Pradesh Forest Department, Hyderabad,
17.	Dr. Arun K. Sinha	Professor and Head, Deptt. of Statistics, Patna University, Patna
18.	Dr. Ashis Sengupta	Dept. of Statistics, Indian, Statistical Institute, Kolkata
19.	Dr. Ashbindu Singh	UNEP Division of Early Warning & Assessment- North America, Washington, D.C. 20006
20.	Dr. Kamal Singh	Vice-Chancellor Amravati University
21.	Ms. Suhita Thatte	Smitalaya, Mumbai (India)
22.	Dr. Neeraj Tiwari	Dept. of Statistics, Kumaon University, Almora
23.	Ms. Padma Varde	Smitalay, Mumbai
24.	Ms. Sudha Varde	Smitalay, Mumbai
25.	Dr. S. B. Varade	Rtd. Joint Director, WALIMI, Aurangabad
26.	Dr. Suhas Wani	Principal, International Crops Research Institute for the Semi-Arid Tropics (ICRISAT), Andhra Pradesh
27.	Ms. Yekti Widyaningsih	Dept. of Mathematics, Bogor Agricultural University, University of Indonesia
28.	Mr. Rajan Zambre	Erallo Technologies, Inc 20 Taylor St. Littleton, (U.S.A.)

Dr. Mrs. G. M. Rane
Co-ordinator

प्राध्यापकांचे वैयक्तिक विशेष कार्य

Dr. P.T. Chaudhari
(Commerce Dept.)

1. Participated & presented a research paper on "Marketing Management Strategies - An Indian Perspective" at International conference of Commerce & Management, organised by Mumbai Uni. (29 & 30 Jan. 2009)
2. Participated & presented a research paper on "SEZ" Indian Perspective" at All India commerece conference, organized by Dhanwate College, Nagpur Uni. (27, 28 & 29 Dec. 2009)
3. Elected as a Joint Secretary of Indian Commerce Association.
4. Delivered a keynote address at National Conference on Globalisation & Indian Economic policy, organised by R.A. College, Washim, (8 & 9 Feb. 2009).
5. Attended seminar on 'Spirituality in Researchers' organised by Prajapita Brahmakumari Vishwavidyalaya, Jalgaon. (21 Dec. 2008)
6. Attended & presented a paper on "Impact of Recession on Indian Economy" at Maharashtra State Commerce Conference organised by Hinduja College, Mumbai. (24 & 25 April 2009)

Mrs. Rajani P. Bonde
(Head. Dept. of English)

1. Coordinated the college level and District level round of the general English Grammar competition at M.J. College, Jalgaon held by NMUETA.
2. Edited the Textbook, S.Y.B.A. (Compulsory English) course, N.M.U. Jalgaon 'English for the students of Arts-II'. (2008-09)

Mr. B.N. Kesur
(Dept. of English)

1. Participated in "Train the Trainers Programme" for the Global skills Enhancement curriculum" at Infosys BPO, Pune (28/04/2008 to 11/05/2008).
2. Participated in PGCTE contact-cum-examination programme at English and Foreign Languages University (CIEFL) Hyderabad. (03 to 30 July, 2008).
3. Participated in Orientation-cum-Training workshop under ETC project-II supported by British Council and Hornby Trust, UK at J.M. Patel College, Bhandara. (24 to 26 August 2008).
4. Coordinated Remedial English Grammar Coaching for FYBA students at M.J. College, Jalgaon (15-30 September 2008).
5. Participated in one day Workshop on Restructuring of syllabus on English at TYBA and MA English (II) at Sant Muktabai Arts and Commerce College, Muktainagar (11/11/2008).
6. Participated in Teachers Training workshop in the subject 'FEEL', Conducted by College for Leadership and Human Resource Development, Mangalore, at N.M.U. Jalgaon (1-3 December, 2008).
7. Participated in UGC sponsored Two days National Workshop on 'Principles and Practices

of Translation' ADPM's Women College of Art's, Com. & Home Science, Jalgaon (20-21 February 2009).

8. Participated & presented a paper on "Developing Communicative Competence in English - Effective strategies" in National Conference on 'Changing Role of Soft Skills in Technical Education held at R.C. Patel Institute of Technology, Shirpur. (14-15, March 2009)
9. Participated & presented a paper on 'Innovative and Effective strategies for Teaching Vocabulary at U.G Level' in UGC sponsored National Conference on 'Innovations in English Language Teaching 21st Century' held at H.R. Patel Mahila College, Shirpur (24-25, March 2009)
10. Participated in University level workshop on 'New Trends in Higher Education' at Dr. A.G.D. Bendale Mahila College, Jalgaon (01/03/2009)

Mr. Chavan Panditrao Manikrao

(English)

1. Participated in the "NSS-Orientation Course" at NSS Training and Orientation Centre, Ahmednagar College, Ahmednagar (Nov. 14-23, 2008)
2. Participated in the "Orientation Programme - 89" at UGC - Academic Staff College, HPU, Shimla. (Feb. 23-March 21, 2009)
3. Co-ordinated the "Yuvarang-Multicultural Procession" at the NMU level Youth Festival (Dec. 12, 2008)
4. Organized two camps as the NSS Programme officer -
  1. "Semitation Camp", Pathri - 24 Sep.-2 Oct. 2008
  2. "Regular Winter Camp", Pathri - 26 Nov. - 2 Dec. 2008
5. Participated in the "Global Skills Enhancement" Programme at Infosys, Pune - Apr 28 - May 11, 2008

Mr. Chaudhari Vijay Z.

(English)

1. Participated & presented a paper in National level conference on "The Changing Role of Softskills in Technical Education" held on 14-15 March 2009 at RCPTI, Shirpur.
2. Participated & presented a paper in National level conference on "Innovations in English Language Teaching in 21st Century" held on 24-25 March 2009 at H.R. Patel Arts Women College, Shirpur.
3. Participated in University level workshop on "New Trends in Higher Education" held on 1st March 2009 at IMR, Jalgaon.
4. Co-ordinated publicity committee for fashion show organised by Ojaswini Institute held on 15 Feb. 2009 at M.J. College Jalgaon.
5. Conducted 'Remedial English Coaching' for Management students from 22nd to 29th Sept. 2008.
6. Engaged M.Sc. Zoology students and guided them in communication skills, Vocabulary, Grammar and Scientific Reports from 6 to 9 Feb. 2009.
7. Worked as a member of Publicity Committee for various important College events like Yuvarang - 2008 & Impact 2009.

8. M. Phil. dissertation submitted to the Madurai Kamaraj University, Madurai subject to Viva faced at Ahmedabad.

Mrs. Rajput Yogini S.

1. Participated in University Level Workshop on 'New Trends in Higher Education' at Dr. A.G.D. Bendale Mahila College, Jalgaon (01/03/2009).

Mr. Chavan A.P.

1. Participated in University Level Workshop on 'New Trends in Higher Education' at Dr. A.G.D. Bendale Mahila College, Jalgaon (01/03/2009).

Mr. Nitin Jadhav

(English)

1. Conducted Basic English Grammar Coaching for the students working in JalaSRI during 10th to 28th May, 2008.
2. Conducted Basic English Grammar Crash Course for some scientists of JalaSRI during June 20th to July 16th, 2008.
3. Conducted Basic English Grammar Coaching for all the students of Std. XI in the month of Dec., 2008.

Mrs. Harshika A. Kaul

(HOD, Department of Environment Science)

1. UGC funded Minor Research Project Awarded, in March 2008.
2. Successfully conducted Plantation Program of 150 Saplings of Tulsi plant (Ocimum Sanctum) and developed a TULSI-OXY ZONE at M.J. College Garden. (16 Sept. 2008)
3. Organized a show on Award winning and Globally acclaimed Documentary "An Inconvenient Truth - A Global Warming", by former U.S. Vice-President Mr. A.L. Gore for all the first year UG students, PG students and faculty members of M.J. College on the eve of Ozone Day.
4. Delivered a Guest Lecture organised by Rotary Club, Jalgaon on OVERCOMING OZONE DEPLETION - A success story of India.
5. Delivered guest lecture on Effect of Environmental pollution on Housewives. Organised by Innerwheel Club of Jalgaon EAST.
6. Received Best Poster Presentation Award in "AVISHKAR - 2008" by N.M. University Jalgaon.
7. Participated in the National Level Conference UGC sponsored "Application of Remote sensing & GIS in Natural Resource Management", Feb. 14-15, 2009 at M.J. College, Jalgaon.
8. Organised 'AIR and Noise Pollution Monitoring Program' during Youth Festival 2009.

Mrs. Chaudhari Arti

(Library Dept.)

1. Participated in one day workshop on "Internet E-Resources and search strategy" held at Godavari College of Engineering, Jalgaon on 3 Aug., 2008.
2. Delivered a lecture as a resource person in the workshop organised by YCMOU, Nasik for

B.Lib. course programme (10th -11th Sept. 2008).

- Participated in the "National Seminar on Library and Information Services in changing Era" held at university of Pune organized by the department of library of information Science and Jayakar Library on 22nd - 23rd January 2009.

Mr. Manure S.T.

(Library Dept.)

- Participated in one day workshop on "Internet E-Resources and search strategy" held at Godavari College of Engineering, Jalgaon on 3 Aug., 2008.
- Participated in two days National Seminar on "Impact of Information Technology on college Libraries" held at Shivaji Mahavidyalaya, Udgir. (30th & 31st January, 2009)

Dr. Zope V. S.

(Dept. of Chemistry)

Research Papers Published :

- A research paper entitled "Comparative Studies on Chemical Recycling (Depolymerization) of Polyurethane Scrap Material" was published in *Research Journal of Chemistry and Environment*, 11 (2) 43-48, 2007.
- A research paper entitled "Kinetics of the rapid Chlorination of m-Acetotoluidide in aqueous Solution" was published in *International Journal of Chemical Sciences*, 5 (2), 519-528, 2007.
- A research paper entitled "Kinetics And Thermodynamics Of Neutral water hydrolysis of Poly (Ethylene Terephthalate) At Temperature and Autogenous pressures was published in *Journal of Applied Polymer Science*, 110, 2179-2183, 2008.
- A research paper entitled "**Development of an Accreditation framework for science courses**" was published in the proceeding of UGC sponsored one day state level workshop on, 'EXPLORING ALTERNATIVE APPROCHES IN ASSESMENT AND ACCREDITATION PROCESSES' held at Vaze College, Mumbai on 29th November 2008.
- A research paper entitled "Hydrolytic Depolymerization Of Polyurethane (PU) foam waste at Higher Pressures and Temperature using high pressure autoclave" held at International Conference of Polymers : POLYMCON - 09 at National Institute of Technology, Calicut Kerala on 11-12 Jan. 09.
- Research paper entitled "**Polymide Recovery by Dissolution (Depolymerization) Reprecipitation Model**" was published in the proceeding of National seminar on Recent Advances in Polymer Technology held at UDCT, NMU, Jalgaon on 30 January 2009.

Publication in News Papers : An Article entitled "MTS Examination for 10th standard" was published in daily LOKMAT on 17-09-08.

Books Published :

Practical Chemistry For S.Y.B.Sc.	Prashant Publication, Pune	July 2008
Physical and Inorganic Chemistry For S.Y.B.Sc.	Prashant Publication, Pune	July 2008
Physical and Inorganic Chemistry	Prashant Publication, Pune	Dec. 2008

For S.Y.B.Sc.

Conferences / Workshop / Seminars Attended :

No.	Title of the paper presented / participated	Name of the Conference/ Seminar / Workshop etc.	Sponsored by	Date / Place
1	Presented a paper as a co-author entitled "Polymadi Recovery by Dissolution (Depolymerization) Reprecipitation Model.	National seminar on Recent Advances in Polymer Technology.	North Maharashtra NMU, Jalgaon University,	30 Jan. 2009, Jalgaon
2	Presented a paper entitled "Hydrolytic Depolymerization of Polyurethane (PU) foam waste at Higher Pressure and Temperature using high pressure autoclave".	International Conference on Polymers "POLYMCON 2009"	NIT, Calicut, Kerala & Leeds University UK	9-11 Jan. 2009 National Inst. of Technology, Calicut, Kerala & Leeds Uni. UK
3	Presented a paper in proxy entitled "Development of an Accreditation Frame work for Science Courses"	UGC sponsored one day state level workshop on Exploring alternative approaches in assessment and accreditation	UGC Dehli	29th Nov. 2008 Vaze College, Mumbai
4	Presented a research paper	National Conference on "GREEN CHEMISTRY AND ITS PERSPECTIVE"	UGC and Amaravati University	Feb.11-12, 2008 Sant Gadge Baba Amravati Uni., Amravati

Delivered Guest Lectures for P.G. Students :

- At School of Chemical Sciences, North Maharashtra University, Jalgaon in the month of Sept., Oct. 2008 & Jan., Feb., March 2009.
- At Smt. G.G. Khadse College, Muktainagar in the month of Sept., Oct. 2008.
- At Arts & Sci. College, Erandol in the Month of Sept., Oct. 2008.

Activity Organized :

Worked as Co-ordinator for Induction Training Workshop for newly appointed teachers held on 27-28 Sept. 2008.

Invited for academic activities :

- Invited to interact with students and inaugurate the function of Science Association of R.R. High School, Jalgaon.
- Invited to deliver the speech on scientific Temperament and Environment at ITI, Jalgaon, on the occasion of National Science Day on 27-02-09.
- Invited to work as Judge for Science Exhibition at Ujjawal English School, Jalgaon.

Research Project :

A minor research project is sanctioned, financial assistant by UGC worth of Rs. 130000, entitled 'Development Characterization and performance Evaluation of Natural Waste for color Removal from Waste Water.

Dr. G. S. Chaudhari

(Department of Botany)

1. Participated in 96th Indian Science Congress held at North Eastern Hill University Shilong. (3-7, January, 2009)
2. Participated in National conference on "Biodiversity sustainable development and human welfare" organized by P.G. Department of Botany, S.S.V.P.S. College, Dhule, held on 10-11th January, 2009.

Papers Published :

1. Tanveer A. Khan, G.S. Chaudhari and Pooja O. Pandey. "New records of Cyperaceae in Maharashtra" BIOINFOLET, 5 (2) : 78-81, 2008.
2. Pooja O. Pandey, G.S. Chaudhari and Tanveer A. Khan "Nodal and internodal vessels of Alysicarpus" BIOINFOLET, 5 (4) : 328-333, 2008.

Dr. Mrs. G.M. Rane

(Department of Botany)

1. Presented a paper entitled, "Investigation, of riverine soil fungi from Khandesh region Maharashtra" in national conference on "Biodiversity, sustainable development and human welfare" organized by PG Dept. of Botany, S.S.V.P.S. College, Dhule held on 10-11th January, 2009.
2. Delivered a lecture on , "Diversity of soil fungi in Khandesh region of Maharashtra" in state level seminar on "Biodiversity web of life" organized by Kirti College, Mumbai.

Books Published :

1. Textbook of Botany S.Y.B.Sc. Paper Ist (Semester Ist) Morphology of Angiosperms, Prashant Publications, Jalgaon, 2008.
2. Textbook of Botany S.Y.B.Sc. Paper IInd (Semester Ist) Plant Physiology, Prashant Publications, Jalgaon, 2008.
3. Textbook of Botany S.Y.B.Sc. Paper Ist (Semester Ist) Angiosperms taxonomy, Prashant Publications, Jalgaon, 2008.
4. Textbook of Botany S.Y.B.Sc. Paper IInd (Semester Ist) Horticulture, Prashant Publications, Jalgaon, 2008.

Mr. Tanveer Khan A. Khan

(Department of Botany)

1. Presented a paper entitled "Studies on grass diversity of Khandesh region" in National conference on, "Biodiversity, sustainable development and human welfare" 10-11th January, 2009, organized by PG Department of Botany, S.S.V.P.'s College, Dhule.

Papers Published :

1. Tanveer A. Khan, G.S. Chaudhari and Pooja O. Pandey, "New records of Cyperaceae in Maharashtra" BIOINFOLET, (5) 2 : 78-81, 2008.
2. Pooja O. Pandey, G.S. Chaudhari and Tanveer A. Khan, "Nodal and internodal vessels of Alysicarpus" BIOINFOLET, 5(4) : 328-333, 2008.

Awarded Received :

Received R.M. Pai Award for the best research paper (oral) presentation - 1st Prize in national conference on "Biodiversity, sustainable development & Human welfare" organized by P.G. Dept. of Botany S.S.V.P.'s College, Dhule held on 10-11th January, 2009.

Miss. Pooja O. Pandey

(Department of Botany)

1. Presented a paper entitled "Form and diversity of stomata in some Papilionaceae" in national conference on, "Biodiversity, sustainable development and human welfare", organized by PG Department of Botany S.S.V.P.'s College, Dhule held on 10-11th January, 2009

Papers Published :

1. Tanveer A. Khan, G.S. Chaudhari and Pooja O. Pandey, "New records of Cyperaceae in Maharashtra" BIOINFOLET, (5) 2 : 78-81, 2008.
2. Pooja O. Pandey, G.S. Chaudhari and Tanveer A. Khan, "Nodal and internodal vessels of Alysicarpus" BIOINFOLET, 5(4) : 328-333, 2008.

Awarded Received :

Received R.M. Pai Award for best research paper (oral) presentation - 3rd Prize in national conference on "Biodiversity, sustainable development & Human welfare" 10-11th January 2009. Organized by P.G. Dept. of Botany S.S.V.P.'s College, Dhule.

Miss. Nayana P. Pawar

(Department of Botany)

Participated in national conference on "Biodiversity, sustainable development and human welfare" organized by PG Dept. of Botany, S.S.V.P.S. College, Dhule held on 10-11th January, 2009.

Miss. Anita P. Sinha

(Department of Botany)

Participated in national conference on "Biodiversity, sustainable development and human welfare" organized by PG Dept. of Botany, S.S.V.P.S. College, Dhule held on 10-11th January, 2009.

Miss. Kavita S. Narkhede

(Department of Botany)

Attended national conference on "Biodiversity, sustainable development and human welfare" organized by PG Dept. of Botany, S.S.V.P.S. College, Dhule held on 10-11th January, 2009.

Miss. Shraddha R. Patil

(Department of Botany)

Attended national conference on "Biodiversity, sustainable development and human welfare" organized by PG Dept. of Botany, S.S.V.P.S. College, Dhule held on 10-11th January, 2009.

Dr. R.T. Mahajan

(Department of Zoology)

CONFERENCE, SEMINAR AND SYMPOSIUM

- Presented a paper entitled, "Use of Computer based educational tool for Karyotype analysis in Medical sciences section" in 96th Indian Science Congress held at North Eastern Hill University, Shillong, from 3rd to 7th January 2009

Guest lecture : invited to deliver lectures

- Delivered lecture on, "Forensic analysis" at Nahata College, Bhusawal.
- Delivered lecture on, "Research methodology" at Nahata College, Bhusawal.
- Delivered lecture on, "Electrophoresis" at Dr.G.D. Bendale Mahila Mahavidyalaya, Jalgaon.
- Delivered lecture on, "Aptitude and Personality" at Godavari College of Science, Jalgaon.

Workshop :

- Arranged and participated in University level Workshop on practicals for S.Y.B.Sc. Zoology, at Moolji Jaitha College, Jalgaon

Publication: research paper

- Patole, S.S.; Chopda, M.Z. and Mahajan, R.T. (2008) "Biocidal activity of a common weed, *Sphaeranthus indicus* Linn" in The Utter Pradesh Journal of Zoology, vol. (1); 67-72
- Mahajan, R.T. and Patole, S.S.: (2008) Phytotoxicity to fish *Nemacheilus evezardi* Day. Advances in fish Research, Vol. 4 pp-155-176. Edited by Dutta Munshi J.S., Narendra publication New Delhi.
- Mahajan, R.T. and Patole, S.S.: (2008) Studies on Metabolic Changes during Intoxication by phytotoxicants in Fish *Nemacheilus evezardi* (Day). In International Journal of Pharmacol and Biol Sci, vol.2 (2), pp. 63-68
- Chopda, M.Z.; Joshi, N.N. and Mahajan, R.T. (2008) Animal drugs and their possible plant alternatives, The Utter Pradesh Journal of Zoology, vol.28(2); 185-190
- Patole, S.S. and Mahajan, R.T. (2008) Acute toxicity of some Indigenous plants against Pulse Beetle, *Callosobruchus chinensis* Linn (Coleoptera : Bruchidae); Indian Journal of Environ and Ecoplan, 15 (1-2); 265-268.
- Patole, S.S. and Mahajan, R.T. (2008): Efficacy of some indigenous plant powders as post harvest protectant of greengram seeds against pulse beetle, *Callosobruchus chinensis* Linn (Coleoptera : Bruchidae); J Eco-friendly Agric 3(2): 138-141
- Patole, S.S. and Mahajan, R.T. (2008): Antibacterial activity of Some Indigenous Plants against two bacteria species, Research Link, 51, Vol. 7(4): 16-18
- Patole, S.S., Patil M. and Mahajan, R.T. (2008): Repellent and antifeedant properties of *Cestrum nocturnum* against red flour beetle: *Tribolium castaneum* (Herbst), National Journal of Life Sciences, 5(1):19-22
- Badgujar S.B.; Mahajan R.T. and Kosalge, S.B. (2008) Traditional practice for oral Healthcare in Nandurbar District of Maharashtra, India, Ethanobotanical leaflets, vol. 12:pp 1137-1144
- Mahajan R.T. and Badgujar S.B.(2008): Ethanomedicinal values of laticiferous plants used by tribal people of North Maharashtra, India. Research link 55 vol.VII(S): pp 20-23

- Mahajan R.T. and Badgujar S.B.(2008): Phytochemical investigation of some laticiferous plants belonging to Khandesh region of Maharashtra, Ethanobotanical leaflets, vol.12:pp 1145-1152
- Chopda, M.Z. and Mahajan, R.T. (2009) Wound healing plants of Jalgaon District, Maharashtra state, India" ethanobotanical leaflets, 2009, 13:1-32
- Chopda, M.Z. and Mahajan, R.T. (2009) Wound healing activity of *Terminalia arjuna* Roxb. stem bark in albino rat." Bionano frontier (science special issue), 36-39, 28th Feb 2009.
- Chopda, M.Z.; Nemade, N.V.; Nikam, P.V. and Mahajan, R.T. (2009) Use of Computer based educational tool for Karyotype analysis." Research Link. Feb2009;pp 10-13
- B. Uttara, A.V. Singh, P. Zamboni and Mahajan R.T. (2009) Oxidative Stress and Neurodegenerative Diseases: A Review of Upstream and Downstream Antioxidant Therapeutic Options, Current Neuropharmacology, Vol. 7(1),pp. 65-74

Publication: books

- Basic Biology: Biotechnology, Paper I, S.Y.B.Sc., Prashant publications, Jalgaon, 2008
- Methods in Biotechnology, Paper II, S.Y.B.Sc., Prashant publications, Jalgaon, 2008

Mr. Chopda M.Z.

(Department of Zoology)

CONFERENCE, SEMINAR AND SYMPOSIUM

- Presented a paper entitled, "Wound healing activity of stem bark of Terminalia arjuna in rat" in Medical sciences section in 96th Indian Science Congress held at North Eastern Hill University, Shillong, from 3rd to 7th January 2009.

Workshop

- Participated in University level Workshop on practicals for S.Y.B.Sc. Zoology, at Moolji Jaitha College, Jalgaon, on 22nd August 2008
- Patent Awareness, TIFAC, DST (Govt of India), New Delhi & North Maharashtra University, Jalgaon, 4th August 2008, at North Maharashtra University, Jalgaon

Seminar :

- Genetically modified crops : status, issues and awareness, 20th to 21st January 2009, at North Maharashtra University, Jalgaon.

Publication: research paper

- Chopda M.Z.; Joshi, N.N. and Mahajan, R.T. (2008) Animal drugs and their possible plant alternatives, The Utter Pradesh Journal of Zoology, vol.28(2); 185-190
- Patole, S.S.; Chopda, M.Z. and Mahajan, R.T. (2008) "Biocidal activity of a common weed, *Sphaeranthus indicus* Linn" in The Utter Pradesh Journal of Zoology, vol. (1); 67-72
- Chopda M.Z. and Mahajan, R.T. (2009) Wound healing plants of Jalgaon District, Maharashtra state, India" ethanobotanical leaflets, 2009, 13:1-32
- Chopda, M.Z. and Mahajan, R.T. (2009) Wound healing activity of *Terminalia arjuna* Roxb. stem bark in albino rat." Bionano frontier (science special issue), 36-39, 28th Feb 2009.
- Chopda, M.Z.: Nemade, N.V.; Nikam, P.V. and Mahajan R.T. (2009) Use of Computer based educational tool for Karyotype analysis." Research Link. Feb2009;pp10-13

Minor research project

Mr. Chopda, M.Z.

- Minor research project was sanctioned by UGC, entitled, "Wound healing activity of Some medicinal plants", amount sanctioned Rs.40,000=00.

Mrs. NemadeNamrata V.

(Department of Zoology)

CONFERENCE, SEMINAR AND SYMPOSIUM

- Attended UGC-SAP-DRS seminar 2008 on "Recent trends in Agro-biotechnology" (20th February 2008).
- Presented a paper entitled, "Wound healing activity of SSLRZ ointment in rat" in Medical sciences section in 96th Indian Science Congress held at North Eastern Hill University, Shillong, from 3rd to 7th January 2009)

Workshop

- Participated in University level Workshop on practicals for S.Y.B.Sc. Zoology, at Moolji Jaitha College, Jalgaon, on 22nd August 2008

- Patent Awareness, TIFAC, DST (Govt. of India), New Delhi & North Maharashtra University, Jalgaon, 4th August 2008, at North Maharashtra University, Jalgaon

Publication: research paper

- Nemade N.V., Chopda M.Z., Nikam P.V. and Mahajan R.T. (2009) Use of Computer based educational tool for Karyotype analysis." Research Link. Feb2009;pp 10-13

Minor research project

- Minor research project was sanctioned by UGC, entitled, "Antioxidant activity of some wound healing plants", amount sanctioned Rs.48,000=00.

Mrs. Talele, Bharati D.

(Department of Zoology)

CONFERENCE, SEMINAR AND SYMPOSIUM

Biodiversity, Human Welfare and sustainable development, S.S.V.P.S. college, Dhule

- Participated in University level Workshop on practicals for S.Y.B.Sc. Zoology, at Moolji Jaitha College, Jalgaon, held on 22nd August 2008.

Miss. Sable Trupti R.

(Department of Zoology)

CONFERENCE, SEMINAR AND SYMPOSIUM

Biodiversity, Human Welfare and sustainable development, S.S.V.P.S. college, Dhule.

Workshop

- Participated in University level Workshop on practicals for S.Y.B.Sc. Zoology, at Moolji Jaitha College, Jalgaon, held on 22nd August 2008.

Miss. Dr. Gaikawad Sujata R.

(Department of Zoology)

CONFERENCE, SEMINAR AND SYMPOSIUM

Application of remote sensing GIS in natural resources management, MJ.College, Jalgaon

Workshop

Participated in University level Workshop on practicals for S.Y.B.Sc. Zoology, at Moolji Jaitha College, Jalgaon, held on 22nd August 2008

Mrs. Patil Vaishali M.

(Department of Zoology)

CONFERENCE, SEMINAR AND SYMPOSIUM

Application of remote sensing GIS in natural resources management, M.J.College, Jalgaon. Workshop

- Participated in University level Workshop on practicals br S.Y.B.Sc. Zoology, at Moolji Jaitha College, Jalgaon, held on 22nd August 2008

Mr.Rathod M.P.

(Department of Zoology)

Workshop - Participated in University level Workshop on practical; for S.Y.B.Sc. Zoology, at Moolji Jaitha College, Jalgaon, on 22nd August 2008

Mr. Ahire K.A.

(Department of Zoology)

Workshop

- Participated in University level Workshop on practicals for S.Y.B.Sc. Zoology, at Moolji Jaitha College, Jalgaon, held on 22nd August 2008

Minor research project

- Minor research project was sanctioned by UGC, entitled, "Study of Ichthyofauna of Mehrun and nakane Dam", amount sanctioned Rs.68,000=00.

Mr.K. B. Mahajan

(Department of Computer Science)

- Participated in a University level workshop on "Syllabus restructuring of T.Y.B.Sc. (Computer Science) and T.Y.B.Sc.(Information Technology) at B.P.Arts ,S.M.A Science and K.K.C Commerce College ,Chalisingaon held on 24-25 February 2009.

- Participated in a National Seminar on 'Advances in computing' at Department of Computer Science ,North Maharashtra University , Jalgaon held on 16- 17 March 2009.

Mrs Hemlata Harul Patil

(Department of Computer Science)

- Participated in a short term training programme on Unix Programming during 30 June- 04 July 2008 at KCE's College of Engineering & Information Technology ,Jalgaon.

- Participated in a national conference on 'Applications of Remote sensing & GIS in Natural Resource Management' held on 14-15 February 2009.
- Participated in a workshop on "Syllabus restructuring of T.Y.B.Sc. (Computer Science) and T.Y.B.Sc.(Information Technology) at B.P.Arts ,S.M.A Science and K.K.C Commerce College ,Chalisgaon held on 24-25 February 2009.
- Participated in a National Seminar on Advances in computing 'at Department of Computer Science ,North Maharashtra University Jalgaon held on 16-17 March 2009.

Mrs.Leena Bhole

(Department of Computer Science)

- Participated in one day seminar on 'Problems & Prospects of software Industry' at Modern College , Poona held on 6th September 2008.
- Participated in a national conference on 'Applications of Remote sensing & GIS in Natural Resource Management' held on 14-15 February 2009.
- Participated in a workshop on "Syllabus restructuring of T.Y.B.Sc. (Computer Science) and T.Y.B.Sc.(Information Technology) at B.P.Arts ,S.M.A Science and K.K.C Commerce College ,Chalisgaon held on 24-25 February 2009
- Participated in a National Seminar on 'Advances in computing' at Department of Computer Science ,North Maharashtra University Jalgaon held on 16-17 March 2009.

Miss.Ekta Sapkale

(Department of Computer Science)

- Participated in a one day seminar on 'Problems & Prospects of software Industry' at Modern College , Poona held on 6th September 2008.
- Participated in a short term training program on Unix Programming during 30 June - 04 July 2008 at KCE's College of Engineering & Information Technology, Jalgaon.

Mrs.Swapnali Waghulde

(Department of Computer Science)

- Participated in a National conference on 'Applications of Remote sensing & GIS in Natural Resource Management' held on 14-15 February 2009.
- Participated in a workshop on "Syllabus restructuring of T.Y.B.Sc. (Computer Science) and T.Y.B.Sc.(Information Technology) at B.P.Arts ,S.M.A Science and K.K.C Commerce College ,Chalisgaon held on 24-25 February 2009.
- Participated in a National Seminar on 'Advances in computing' at Department of Computer Science ,North Maharashtra University, Jalgaon held on 16-17 March 2009.

Ms. Vanita Nagpure

(Department of Computer Science)

- Participated in a National conference on 'Applications of Remote sensing & GIS in Natural Resource Management' held on 14-15 February 2009.
- Participated in a workshop on "Syllabus restructuring of T.Y.B.Sc.(Computer Science)

and T.Y.B.Sc(Information Technology) at B.P.Arts ,S.M.A Science and K.K.C Commerce College ,Chalisgaon held on 24-25 February 2009.

- Participated in a National Seminar on 'Advances in computing' at Department of Computer Science ,North Maharashtra University, Jalgaon held on 16-17 March 2009.

Mrs.Ujwala Mahajan

(Department of Computer Science)

- Participated in a National conference on 'Applications of Remote sensing & GIS in Natural Resource Management' held on 14-15 February 2009.

Ms. Aarti Deshpande

(Department of Computer Science)

Participated in a National Seminar on 'Advances in computing' at Department of Computer Science ,North Maharashtra University, Jalgaon held on 16-17 March 2009

Ms. Manjushri Joshi

(Department of Computer Science)

- Participated in a National Seminar on 'Advances in computing' at Department of Computer Science ,North Maharashtra University, Jalgaon held on 16-17 March 2009

Dr.Mrs.D.S.Bendale

(Department of Chemistry)

Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc. attended or presented paper during 2008-2009

Sr. No.	Name of the National and International Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc. with place	Date(s)	Title of the Paper presented / Attended
1	11 th Annual International Workshop on Digital Governance & Hotspot Geo-informatics for Monitoring, Etiology, Early Warning & Sustainable Management — M.J. College, Jalgaon.	16-23 December,2007	Attended
2	Training Programme on Remote Sensing & GIS - IIT, Kharagpur.	5- 16 May ,2008	Attended
3	National Seminar on Recent Advances in Polymer Technology(RAPT-09)- Dept.of Chemical Technology ,NMU, Jalgaon.	30 January, 2009	Attended
4	National Level Conference on Application of Remote Sensing & GIS in Natural Resource Management - M.J.College, Jalgaon.	14-15 February,2009	Assessment of Ground water Quality of Aryani & Jhiri Watersheds of Jalagon District-A GIS Approach

Dr. G. R. Chaudhari

(Department of Chemistry)

Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc. attended or presented paper during 2008-2009

Sr. No.	Name of the National and International Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc. with place	Date(s)	Title of the Paper
1	Training Workshop on "The Subject Feel Teachers' Training" NMU, Jalgaon	1-3 December, 2008	Attended
2	National Workshop on Modern Trends in Advance Analytical Techniques -Wadia College, Pune	8-10 January, 2008	Attended
3	State Level Seminar on "Scope and Application of Chemistry in Agriculture", K.K.. Wagh College, Pimpalgaon	27-28 January, 2009	Attended
4.	National Level Conference on Application of Remote Sensing & GIS in Natural Resource Management - M.J.College,Jalgaon	14-15 Februyay,2009	Assessment of Ground water Quality of Anjani & Jhiri Watersheds of Jalagon District-A GIS Approach

Research Publications:

- 1 Modelling of the Industrial Waste Water Quality Asian Journal of Chemical and Parameter: A Correlation Regression Study Environmental Research, 1 (1), 45-49, 2008
- 2 Correlation Regression Study among Asian Journal of Chemical and Groundwater Quality Parameter Environmental Research, 1 (1), 55- 58, 2008

Mrs. P. R. Kulkarni

Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc. attended or presented paper during 2008-2009

Sr. No.	Name of the National and International Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc with place	Date(s)	Title of the Paper
1	National Conference on Development & Drug Analysis- School of Chemical Sciences, 2008 NMU, Jalgaon.	15 March,	Attended
2	National Seminar on Recent Advances in Polymer Techhnology(RAPT-09)- Dept.of Chemical Technology, NMU, Jalgaon.	30 January, 2009	Attended

Mrs. V. S. Narkhede

Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc. attended or presented paper during 2008-2009

Sr. No.	Name of the National and International Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc with place	Date(s)	Title of the Paper
1	National Level Seminar on Role of Nanotechnology in Chemical Industry -UDCT, NMU, Jalgaon	15 March, 2008	Attended
2	University Level Seminar on "Recent Trends in Environmental Science", Bhadgaon	15 February, 2009	Attended

Mrs. J. U. Shinde

Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc. attended or presented paper during 2008-2009

Sr. No.	Name of the National and International Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc with place	Date(s)	Title of the Paper
1	National Level Seminar on Role of Nanotechnology in Chemical Industry -UDCT, NMU, Jalgaon.	15 March, 2008	Attended
2	University Level Seminar on "Recent Trends in Environmental Science", Bhadgaon	15 February, 2009	Attended

Mr. G. R. Gupta

Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc. attended or presented paper during 2008-2009

Sr. No.	Name of the National and International Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc with place	Date(s)	Title of the Paper
1	National Workshop on Modern Trends in Advance Analytical Techniques - Wadia College, Pune	8-10 January, 2008	Attended
2	National Level Conference on Application of Remote Sensing & GIS in Natural Resource Management - M.J.CollegeJalgaon	14-15 Februyay,2009	Assessment of Ground water Quality of Anjani & Jhiri Watersheds of Jalagon District-A GIS Approach

Miss R. P. Mahajan

Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc. attended or presented paper during 2008-2009

Sr. No.	Name of the National and International Conference, Seminar, Symposium, Workshop etc with place	Date(s)	Title of the Paper
1	National Conference on Development &	15 March,	Attended

Dr. S. S. Rane

(Department of Psychology)

1. Participated in 13th International Conference of IAAP held at Aurangabad, during 30th Jan. - 1st Feb. 2009.
2. Participated in National Conference on Child Behaviour held at Jai Narayan Vyas University, Jodhpur, during 28th Feb. - 2nd March, 2009.

Prof. C.P. Labhane

(Department of Psychology)

1. Organised 23rd Marathi Manasshastra Parishad as Organising Secretary held at M.J. College, Jalgaon on 14-16 Nov. 2008.
2. Participated & coordinated the pannel discussion as a President in State Level Conference on 'Natural Disaster' held at Devgiri College, Aurangabad on 8-9 Dec. 2008.
3. Participated & presented a paper in the 13th International conference of IAAP held at Dept. of Psychology Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada, University, Aurangabad. Title of paper - Effects and aftermath of Rape.
4. Participated & presented a paper in the National Conference on counselling. held at Dr. Ambedkar College, Nagpur on 9-10 Jan. 2009. Title of paper - A study of factors being useful for a good marriage counsellor.
5. Participated as a resource person in the National Conference on Child Behaviour held at Jai Narayan Vyas University, Jodhpur. 28 Feb. - 2 March 2009.
6. Participated in the State Level Workshop on Disaster Management held at Arunodya Dyan Prasark Mandals Arts & Science College, Jalgaon, on 29 March 2009.
7. Participated in the State Level Conference on Human Rights and Woman's Education held at Social Work College, Jalgaon on 18-19 Feb. 2009.
8. Participated in the National Workshop on Austhetic Children held at Jai Narayan Vyas University, Jodhpur on 1-2 March 2009.

Dr. M.S. Nikalje

(Department of Psychology)

1. Participated & presented a paper in 23rd Marathi Manasshastra Parishad held at M.J. College, Jalgaon on 14-16 Nov. 2008. Title of paper - Difference in the level of obedience and disobedience between tribal and non-tribal student.
2. Participated & presented a paper in the National Conference on Natural disaster held at Devgiri College, Aurangabad on 8,9 Dec. 2008.
3. Participated & presented a paper in the National Conference on Counselling held at Dr. Ambedkar College, Nagpur 9-10 Jan. 2009. Title of paper - A study of factors being useful to become a good marriage counsellor.

4. Participated & presented a paper in the 13th International Conference of Indian Academy of Applied Psychology held at Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad during 30th Jan. - 1st Feb. 2009. Title of paper - Study of effects and aftermath of rape.
5. Participated in the National Level Conference on Mental Health held at Lasalgaon on 13-14 Feb. 2009.

Prof. Ashok B. Patil

(Department of Psychology)

1. Participated & presented a paper in 23rd Marathi Manasshastra Parishad held at M.J. College, Jalgaon on 14-16 Nov. 2008. Title of paper - To study difference in adjustment level of married working womens and housewives.
2. Participated in the National level seminar on "Research Methodology" held at SSVP's Bapusaheb Shivajirao Deore College of Engineering, Dhule on 28-29 Jan. 2009.
3. Participated & presented a paper in the National Level Conference on "India 2020 ! Mental Health and Well Being" held at Arts, Commerce and Science College, Lasalgaon (Nasik) on 13-14 Feb. 2009. Title of Paper - To study the mental health problems faced by rape survivors and their recovery.

Dr. K.G. Khadse

(Department of Statistics)

1. Ph. D. degree awarded
Title : "On Multivariate Process Capability Indices" August - 2008
Guide : Dr. R. L. Shinde, N.M.U., Jalgaon.
2. Published Work :
  - a. Multivariate Process Capability Using Principal Component Analysis
Journal - Quality and Realiability Engineering International, August - 2008.
  - b. Probability Based Process Capability Indices.
Journal - Communication in Statistics - Simulation & Computation Accepted for Publication, January 2009.

Miss.Prerana.D.Patil

(Department of Biotechnology)

- * Participated in National seminar On 'Genetically Modified Crops' at North Maharashtra University, Jalgaon held on 20-21 January 2009. Conference on 'Applications of remote sensing and GIS in natural resources mangement' at M.J. College, Jalgaon held on 14-15 February 2009.

Miss. Ruby E. Jalgaonwala

(Department of Biotechnology)

- * Participated in National seminar on 'Genetically Modified Crops' at North Maharashtra University, Jalgaon on 20-21 January 2009.

प्रा. अपर्णा मेटकर

(संरक्षण शास्त्र विभाग)

१. परीक्षक म्हणून निवड -

संस्था - सामाजिक वनीकरण विभाग, जळगाव तर्फे

विषय - जिल्हास्तरीय विद्यालयीन व महाविद्यालयीन वक्तृत्व स्पर्धा

ठिकाण - स्मृती उद्यान शिवाजी पार्क, मेहरूण जळगाव

वेळ - १०.००

दिनांक - २०/१०/०८

२. शोधनिबंध सादर -

विषय - दहशतवादाची मानसशास्त्रीय मीमांसा

संस्था - मराठी मानसशास्त्र परिषद, मू.जे. महाविद्यालय, जळगाव

दिनांक - १४ ते १६ नोव्हेंबर २००८

३. संरक्षण व सामरिक शास्त्र - टी.वाय.बी.ए. /बी.एस्सी. च्या अभ्यासक्रम पुनर्बांधणी कार्यशाळेत सहभाग.

संस्था : एस.पी.डी.एम. महाविद्यालय, शिरपूर, संरक्षण व सामरिक शास्त्र विभाग

दिनांक : ३ जानेवारी २००९

४. राज्यस्तरीय परिषदेत सहभाग -

विषय - आपत्ती व्यवस्थापनातील नवे दृष्टीकोन

संस्था - अरूणोदय ज्ञान प्रसारक मंडळाचे महिला कॉलेज, जळगाव

दिनांक : २५ मार्च २००९.

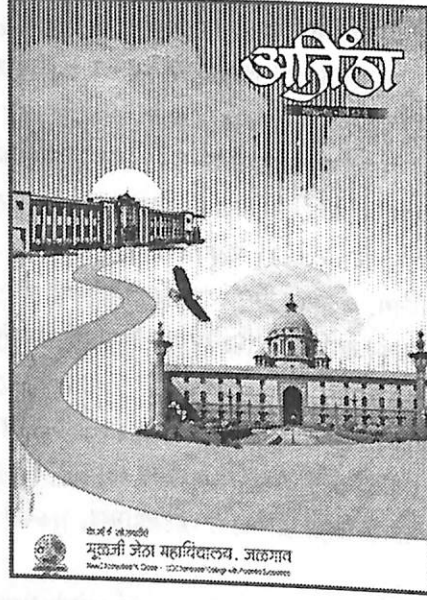
प्रा.डॉ. सुरेश तायडे

१. धुळे येथे क्षेत्रीय गाडी लोहार समाजाच्या अधिवेशनाचे उद्घाटक म्हणून उपस्थित.
२. आकाशवाणी जळगाव केंद्र - शिक्षक दिना निमित्त आयोजित रेडियो चर्चेत सहभागी विषय - 'आधुनिक शिक्षा व्यवस्था और अध्यापकांचा उत्तरदायित्व'. दि. २ सप्टेंबर २००८.
३. आकाशवाणी जळगाव केंद्र-हिंदी सप्ताहाच्या उद्घाटन प्रसंगी प्रमुख वक्ता आणि उद्घाटक, दि. १५ सप्टेंबर २००८.
४. काबरे माध्यमिक व उच्चमाध्यमिक विद्यालय, एरंडोल येथे हिंदी दिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रमात प्रमुख अतिथी दि. २०/९/०८.
५. अॅड. बबनभाऊ बाहेती महाविद्यालय जळगाव येथे आयोजित राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत परीक्षक म्हणून कार्य, दि. २२ सप्टेंबर २००८.
६. उ.म.वि. जळगांव येथे हिंदी दिवसा निमित्त आयोजित विद्यापीठस्तरीय विविध स्पर्धांचे आयोजन, त्यात परीक्षक म्हणून काम पाहिले. दि. २५/९/०८.
७. प्रताप महाविद्यालय अमळनेर येथे आयोजित पदव्युत्तर अभ्यासक्रमावर आधारित चर्चा सत्रात - 'मनुवादी और वर्चस्ववादी जंजाल को चुनौती देता बटोही' नामक शोधनिबंध प्रस्तुत केला. दि. २७/९/०८.
८. लोकमतच्या युवामंचतर्फे आयोजित वक्तृत्व स्पर्धेत परीक्षक म्हणून कार्य. दि. ११/१०/०८.
९. सामाजिक वनीकरण विभागातर्फे आयोजित जिल्हास्तरीय महाविद्यालयीन वक्तृत्व स्पर्धेत परीक्षक दि. २०/१०/०८.

१०. विद्यावर्धिनी महाविद्यालय धुळे येथे आयोजित राज्यस्तरीय चर्चासत्रात 'उत्तरशती का हिंदी साहित्य' या विषयावर शोधनिबंध सादर.
११. शारदाबाई पवार महिला महाविद्यालय माळेगांव बु ॥ ता. बारामती जि. पुणे येथे राष्ट्रीय चर्चासत्रात 'हिंदी का वर्तमान परिदृश्य : स्थिति एवं गति' विषयावर शोध निबंध सादर दि. १९-२० डिसेंबर ०८.
१२. के.सी.ई. सोसायटीच्या योग विभागातर्फे आयोजित 'योगिक फाऊंडेशन सर्टिफिकेट कोर्स' उद्घाटन समारंभा प्रसंगी प्रमुख अतिथी दि. १/१०/०८.
१३. सेंट जोसेफ हायस्कूलमध्ये आयोजित सांस्कृतिक कार्यक्रमात परीक्षक म्हणून उपस्थित.
१४. नॅशनल लेवल वर्कशॉप - एस.एन.डी.टी. महिला महाविद्यालय जळगाव तर्फे आयोजित 'राष्ट्रस्तरीय अनुवादावरील वर्कशॉपमध्ये' सक्रीय सहभाग. दि. २०-२१ फेब्रुवारी २००९.
१५. महाराष्ट्र बँक क्षेत्रीय कार्यालय, जळगाव द्वारा आयोजित हिंदी वर्कशॉप समापन समारंभ व रजत जयंती पुरस्कार सोहळ्यात प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थिती 'विश्वमंचपर हिंदी की स्थिति' या विषयावर मंतव्य - रॉयल पॅलेस, जळगाव. दि. १८/३/०९.
१६. क्षेत्रीय नागरीलिपी संगोष्ठी - नागरी लिपी परिषद नई दिल्ली आणि अखिल भारतीय साहित्यगंगा जळगाव यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित एक दिवसीय संगोष्ठीत सक्रीय सहभाग. दि. १८ फेब्रुवारी २००९.
१७. ३१ वे अखिल भारतीय नागरी लिपी सम्मेलन, अहमदाबाद, गुजरात येथे आमंत्रित. दि. १४-१५ फेब्रुवारी २००९.
१८. आकाशवाणी जळगाव केंद्रातर्फे 'द्रोणाचार्य अभी जिंदा है' कथेचे प्रसारण - दि. २६ जुलै २००८.
१९. ग.स. बँकेतर्फे पीएच.डी. झाल्याप्रित्यर्थ सपत्नीक सत्कार (शताब्दी वर्ष सोहळा) दि. २५/१/०९.
२०. ग्रामीण शिक्षण विकास संघटनेच्या द्वितीय राष्ट्रीय अधिवेशन (उ.म.वि. सिनेट हॉल) सहभाग व संघटनेद्वारे पीएच.डी. झाल्याबद्दल सत्कार दि. १४-१५ डिसेंबर २००८.
२१. पितांबर तुकाराम वाघ सामाजिक, सांस्कृतिक, शैक्षणिक बहुउद्देशीय प्रतिष्ठानतर्फे 'बौध्द समाज भूषण पुरस्कार' दि. ३ जानेवारी २००९.
२२. आकाशवाणी जळगाव केंद्रावर 'प्रमोशन' हिंदी कहानी प्रसारित दि. ११/३/०९.
२३. चॅलेंज स्पोर्ट अॅकेडमी, जळगाव च्या सल्लागार पदी नियुक्ती दि. ३१/३/०९.
२४. चॅलेंज स्पोर्टस अॅण्ड कराटे असोसिएशन संस्थेच्या उन्हाळी क्रीडा शिबीराच्या समारोपा प्रसंगी प्रमुख अतिथी. दि. १८/५/०९.
२५. महाराष्ट्र दलित साहित्य अॅकेडमी, भुसावळ पुरस्कार निवड समितीवर सदस्य म्हणून नियुक्ती. दि. २४/४/०९.

महाविद्यालयीन नियतकालीक निकाल स्पर्धा (२००८-०९)

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ संलग्न महाविद्यालयीन नियत कालीक स्पर्धेचा निकाल जाहिर झाला त्यात मू.जे. महाविद्यालयाच्या 'अर्जिठा' नियतकालीकास खालील पुरस्कार प्राप्त झाले.

- १) उत्कृष्ट मांडणी - तृतीय
- २) उत्कृष्ट कविता - द्वितीय - मोरेश्वर पुरुषोत्तम सोनार
एम.ए. द्वितीय (मराठी)
- ३) उत्कृष्ट नाट्यलेखन - प्रथम - उर्मिला अनिल चौधरी
एम.ए. द्वितीय वर्ष (हिंदी)

* यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान मुंबई, या संस्थेच्या राज्यस्तरीय पुरस्कार ! १०००/- रोख स्मृतीचिन्ह प्रमाणपत्र असे पुरस्कारांचे स्वरूप होते. हा पुरस्कार केंद्रीय राज्य मंत्री मा. सूर्यकांताताई पाटील व ना. सुरेश वरपुळकर (राज्यमंत्री म.रा.) यांचे हस्ते परभणी येथे प्रदान करण्यात आला.

गुणवत्ता यादी एप्रिल / मे २००८ (विद्यापीठ यादी)

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांचे नाव	विषय	गुणानुक्रमांक	वर्ग
१.	महाजन सतिश पंडित	हिंदी	तृतीय	बी.ए.
२.	वाघमारे गणेश सदाशिव	इंग्रजी	तृतीय	एम.ए.
३.	सोमाणी खुशबू विजयकुमार	इंग्रजी	पाचवी	एम.ए.
४.	महाजन मनोज एकनाथ	हिंदी	प्रथम(गोल्ड मेडल)	एम.ए.
५.	सोनवणे राजेंद्र देवराम	हिंदी	द्वितीय	एम.ए.
६.	देशपांडे सुप्रिया सतिश	संस्कृत	प्रथम (गोल्ड मेडल)	एम.ए.
७.	पाटील वर्षा गुलाबराव	संस्कृत	द्वितीय	एम.ए.
८.	उदासी नानीक जयराम	मानसशास्त्र	द्वितीय	बी.ए.
९.	पुरोहित पियाली मोहनचंद्र	मानसशास्त्र	तृतीय	बी.ए.
१०.	काळे समाधान रमेश	इतिहास	तृतीय	एम.ए.
११.	पाटील खेमराज वसंत	राज्यशास्त्र	द्वितीय	एम.ए.
१२.	बाऊस्कर रविंद्र ज्ञानदेव	अर्थशास्त्र	प्रथम (गोल्ड मेडल)	एम.ए.
१३.	पाटील गायत्री सुभाष	मानसशास्त्र	तृतीय	एम.ए.
१४.	चौधरी प्रीति गोविंद	पत्रकारीता	तृतीय	एम.ए.
१५.	पाटील दिनेश निवृत्ती	वनस्पतीशास्त्र	प्रथम (गोल्ड मेडल)	बी.एस.सी.
१६.	खंडेवाल प्रशांत विनोद	बाॅयो.केमेस्ट्री	प्रथम (गोल्ड मेडल)	बी.एस.सी.
१७.	दंडगव्हाणे हेमांगी बबनराव	बाॅयो.केमेस्ट्री	द्वितीय	बी.एस.सी.
१८.	नेहते पुनम लक्ष्मण	बाॅयो.केमेस्ट्री	तृतीय	बी.एस.सी.
१९.	सफीना प्रविण मुनसफखान	गणित	द्वितीय	एम.एस.सी.
२०.	पाटील अमृता चंद्रशेखर	गणित	तृतीय	एम.एस.सी.
२१.	चंचल मोदुलाल जाट	प्राणीशास्त्र	द्वितीय	एम.एस.सी.
२२.	शहानवाज गनी	प्राणीशास्त्र	तृतीय	एम.एस.सी.
२३.	भुरे प्रणव वासुदेव	काॅमर्स	तृतीय	बी.काॅम.
२४.	रोचलानी मनिष इंद्रलाल	बी.बी.ए.	द्वितीय	बी.बी.ए.
२५.	मनिष अर्जुनदास सचदेव	बी.बी.ए.	तृतीय	बी.बी.ए.
२६.	ओझा गिता हेमंत	काॅमर्स	प्रथम (गोल्ड मेडल)	एम.काॅम
२७.	शाह प्राची कमलेश	काॅमर्स	तृतीय	एम.काॅम
२८.	बोरसे प्रविण संतोष	काॅमर्स	चौथा	एम.काॅम
२९.	गांधी विनय राजेंद्र	काॅमर्स	पाचवा	एम.काॅम

२००८-०९ या शैक्षणिक वर्षातील शिष्यवृत्ती /
पारितोषिक मिळविणारे मानकरी

अ.नं.	पारितोषिकाचे नाव	पारितोषिकाचा तपशिल	रक्कम	पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थी
१	खरे गंभीरमल पारितोषिक पी.व्ही. रत्नपारखी पारितोषिक	सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थी	२७५	१. कोठारी अंकिता केदार २. लिंबेकर स्वप्ना गजानन
२	पी.व्ही. रत्नपारखी पारितोषिक	प्रथम वर्ष कला आणि विज्ञान या दोन्ही शाखातून महाविद्यालयातून सर्व प्रथम येणारा विद्यार्थी	२९०	सगळगिळे राजेश मधुकर
३	डॉ. के.व्ही. पराडकर पारितोषिक	१२ वी विज्ञान या परीक्षेत जीवशास्त्र या विषयांत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	५५	बोरोले पुष्कर सुधीर
४	फाऊंडर मॅबर नानासाहेब दावलभक्त पारितोषिक	१२ वी विज्ञान या परीक्षेत जीवशास्त्र (बी गुप) घेऊन सर्वाधिक गुण मिळविणारा व वैद्यकिय शाखेत प्रवेश घेणारा विद्यार्थी	१२०	महाजन सागर श्रीकांत
५	डी.यु. वाणी पारितोषिक	१२ वी विज्ञान या परीक्षेत गणित या विषयात सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	५५	पाटील समीर प्रमोद
६	डी.आर. नाडकर्णी पारितोषिक	१२ वी. विज्ञान या परीक्षेत महाविद्यालयांत सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	५५	कु. भालोदे उर्वशी राजेंद्र
७	तापीराम भगवान चौधरी आणि रमाबाई चौधरी (थोरगव्हाण) पारितोषिक	१२ वी विज्ञान या परीक्षेत महाविद्यालयांत सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	५५	कु. भालोदे उर्वशी राजेंद्र
८	वि.वा. गंधे आणि सत्यभामा गंधे पारितोषिक	तृतीय वर्ष कला (मराठी स्पे.) या परीक्षेत महाविद्यालयातून सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	३२०	महाजन प्रवीण विठ्ठल
९	प्रा. म.ना. अदवंत शिष्यवृत्ती	तृतीय वर्ष कला (मराठी स्पे.) या परीक्षेत महाविद्यालयातून सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	८०	महाजन प्रवीण विठ्ठल
१०	नर्मदाबाई नवलराम पाटील पारितोषिक	तृतीय वर्ष कला (मराठी स्पे.) या परीक्षेत महाविद्यालयातून सर्वाधिक (अॅग्रीगेट) गुण मिळविणारा विद्यार्थी	२२०	महाजन प्रवीण विठ्ठल

अ.नं.	पारितोषिकाचे नाव	पारितोषिकाचा तपशिल	रक्कम	पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थी
११	रामभाऊ प्रभुदेसाई पारितोषिक	तृतीय वर्ष कला (मराठी प्रधान) द्वितीय व तृतीय वर्षातील मराठी या विषयांत (अॅग्रीगेट) गुण मिळविणारा विद्यार्थी	११०	महाजन प्रवीण विठ्ठल
१२	बारजिभे शिष्यवृत्ती पारितोषिक	१२ वी कला परीक्षेत इंग्रजी या विषयात महाविद्यालयातून सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	११०	मोरे अर्पणा धर्मरत्न
१३	सौ. शांताबाई पाटील शिष्यवृत्ती	उच्च माध्य. (१२वी) कला परीक्षेत सर्व प्रथम येणारा आणि याच महाविद्यालयातून प्रथम वर्ष कला या वर्गात प्रवेश घेणारा विद्यार्थी	१२५	मोरे अर्पणा धर्मरत्न
१४	तापीराम भगवान चौधरी आणि रमाबाई चौधरी (थोरगव्हाण) पारितोषिक	१२ वी कला परीक्षेत महाविद्यालयातून सर्व विद्यार्थिनीत सर्व प्रथम येणारी विद्यार्थिनी	५५	तायडे देवयानी राजेंद्र
१५	सौ. लीला महादेव अदवंत पारितोषिक	उच्च माध्य. (१२वी) कला या परीक्षेत महाविद्यालयातून सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	११०	पाटील योगेश श्रावण
१६	सौ. शांताबाई पाटील (हैद्राबाद) शिष्यवृत्ती	महाविद्यालयातून ११ वी कला या वर्गात प्रवेश घेणारा व १० वी च्या परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१२५	सोनवणे हेमांगी चंद्रकांत
१७	सौ. शांताबाई पाटील (हैद्राबाद) पारितोषिक	१२ वी वाणिज्य या परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वाधिक गुण मिळविणारा व प्रथम वर्ष वाणिज्य या वर्गात याच महाविद्यालयात प्रवेश घेणारा विद्यार्थी	१२५	दलाल दिपक हरी
१८	पाटील-पोतनीस पारितोषिक	११ वी ते पदव्युत्तर वर्गामधील उत्तम चारित्र्य, वर्तणूक व चांगली शैक्षणिक पात्रता असणारा (अपेक्षित पण आवश्यक नाही) महाविद्यालयीन शिक्षण घेत असतांना कॉलेज मेस मध्ये स्वतःच्या मदतीसाठी काम करणारा विद्यार्थी	११०	तडवी शरिफ हमीद

अ.नं.	पारितोषिकाचे नाव	पारितोषिकाचा तपशिल	रकम	पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थी
१९	विमल पिता भोजू चौधरी पारितोषिक	तृतीय वर्ष विज्ञान (प्रधान रसायनशास्त्र) या परीक्षेत महाविद्यालयातून सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१२५	जाधव शुभांगी निंबाजीसिंग
२०	महादेव काशिनाथ थत्ते पारितोषिक	तृतीय वर्ष विज्ञान (केमिस्ट्री प्रिन्सिपल) या परीक्षेत महाविद्यालयातून सर्व प्रथम येणारा विद्यार्थी (विदाऊट बॅकलॉग)	११०	पाटील विरेंद्रसिंग जगन्नाथ
२१	सौ. शांताबाई पाटील (हैद्राबाद) शिष्यवृत्ती	उच्च माध्य. (१२ वी विज्ञान) या परीक्षेत महाविद्यालयांत सर्वाधिक गुण मिळविणारा व प्रथम वर्ष विज्ञान वर्गात याच महाविद्यालयात प्रवेश घेणारा विद्यार्थी	१२५	मलबारी ओझल अशोक
२२	प्रा. अं.गं. चिपळूणकर पारितोषिक	तृतीय वर्ष कला (इंग्रजी) या परीक्षेत महाविद्यालयातून सर्वाधिक गुण मिळविणारा व याच महाविद्यालयात एम.ए. (इंग्रजी) वर्गात प्रवेश घेणारा विद्यार्थी	११०	पाटील रूपाली सुधाकर
२३	सौ. शांताबाई पाटील (हैद्राबाद) शिष्यवृत्ती	या महाविद्यालयात ११ वी विज्ञान या वर्गात प्रवेश घेणाऱ्या व शालांत परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१२५	ढेपे स्नेहल जाधव
२४	मनुभाई देसाई पारितोषिक	या महाविद्यालयात प्रवेश घेणाऱ्यांमध्ये शालांत परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	११०	ढेपे स्नेहल जाधव
२५	सौ. शांताबाई पाटील (हैद्राबाद) पारितोषिक	या महाविद्यालयात ११ वी वाणिज्य या वर्गात प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांमध्ये शालांत परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१२५	मुथा मिनल रविंद्र
२६	सौ. शांताबाई पाटील (हैद्राबाद) पारितोषिक	तृतीय वर्ष वाणिज्य या परीक्षेत महाविद्यालयातून सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	१२५	भुरे प्रणव वासुदेव
२७	कै. बाबुराव लेले पारितोषिक	तृतीय वर्ष कला या परीक्षेत इंग्रजी (आवश्यक) या विषयात महाविद्यालयातून सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	११०	उदासी नानीक जयराम

अ.नं.	पारितोषिकाचे नाव	पारितोषिकाचा तपशिल	रकम	पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थी
२८	सौ. लीला महादेव अदवंत पारितोषिक	प्रथम वर्ष कला या परीक्षेत महाविद्यालयातून सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	११०	वाघ नितीन धनराज
२९	शरद डी. प्रधान पारितोषिक	तृतीय वर्ष विज्ञान संख्याशास्त्र (प्रधान) या परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	११०	पाटील गणेश विष्णूदास
३०	डॉ. शं.रा. पुणतांबेकर पारितोषिक	तृतीय वर्ष कला या परीक्षेत हिंदी (प्रधान) विषय धरून सर्वाधिक गुण मिळविणारा (अग्री.माक्स) विद्यार्थी	२२०	महाजन सतीष पंडीत
३१	श्री. मो.स. भावे पारितोषिक	प्रथम वर्ष वाणिज्य या वर्गातून वार्षिक परीक्षेत अर्थशास्त्र या विषयात सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१००	पोतदार मिधा संतू
३२	प्रा. मो.स. भावे पारितोषिक	तृतीय वर्ष कला या वर्गातून अर्थशास्त्र हा विशेष विषय घेऊन (द्वितीय व तृतीय वर्षातील अर्थशास्त्राचे एकूण पेपर) सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१००	पाटील विद्या तुकाराम
३३	प्रा. मो.स. भावे पारितोषिक	एम.ए. अर्थशास्त्र (संपूर्णस्तर) या वर्गातून सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	२००	बाविस्कर रविंद्र ज्ञानदेव
३४	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	एम.ए. वर्गात सर्व प्रथम येणारा विद्यार्थी	५००	बाविस्कर रविंद्र ज्ञानदेव
३५	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	एम.ए. वर्गात सर्व प्रथम येणारी विद्यार्थिनी	५००	दोडाके मिनाक्षी श्रीराम
३६	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	एम.एस्सी. वर्गात सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	५००	अब रशिद मीर
३७	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	एम.एस्सी. वर्गात सर्वप्रथम येणारी विद्यार्थिनी	५००	नेहेते सुरेखा अर्जुन
३८	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	एम.कॉम. वर्गात सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	५००	बोरसे प्रवीण संतोष
३९	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	एम.कॉम. वर्गात सर्वप्रथम येणारी विद्यार्थिनी	५००	ओझा गीता हेमंत
४०	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	बी.ए. वर्गात सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	२५०	उदासी नानीक जयराम

अ.नं.	पारितोषिकाचे नाव	पारितोषिकाचा तपशिल	रकम	पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थी
४१	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	बी.ए. वर्गात सर्वप्रथम येणारी विद्यार्थिनी	२५०	पाटील रूपाली सुधाकर
४२	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	बी.एस्सी. वर्गात सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	२५०	पाटील दिनेश निवृत्ती
४३	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	बी.एस्सी. वर्गात सर्वप्रथम येणारी विद्यार्थिनी	२५०	खडसे माधवी देविदास
४४	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	बी.कॉम. वर्गात सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	२५०	भुरे प्रणव वासुदेव
४५	घन:शाम काशिराम पाटील (आमोदे) पारितोषिक	बी.कॉम. वर्गात सर्वप्रथम येणारी विद्यार्थिनी	२५०	वेद मिताली महेश
४६	सौ. स्मिता व प्रा. अरविंद ग. कर्णिक पारितोषिक	महाविद्यालयात टी.वाय.बी.एस्सी. (प्राणिशास्त्र) या विषयांत प्रथम येणारा विद्यार्थी/विद्यार्थिनी	१००	सपकाळे शैलेंद्र अमृत
४७	कै. शरदचंद्र दामोदर पाटील पारितोषिक	तृतीय वर्ष बी.एस्सी. वनस्पतीशास्त्र (प्रमुख) या विषयांत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी/विद्यार्थिनी	२००	पाटील दिनेश निवृत्ती
४८	प्रा. एल.एन. पाटील पारितोषिक	बी.एस्सी. (केमिस्ट्री प्रिन्सिपल) या विषयांत महाविद्यालयातून सर्वप्रथम येणारा / येणारी विद्यार्थी / विद्यार्थिनी व याच महाविद्यालयात एम.एस्सी. (ऑर्गेनिक केमिस्ट्री) या वर्गात प्रवेश घेणारा / घेणारी विद्यार्थी/विद्यार्थिनी	५००	पाटील विरेंद्रसिंग जगन्नाथ
४९	गुरु-मातृ-पितृ स्मृती एम.डी. वाणी पारितोषिक	इ. १२ वी सायन्समध्ये महाविद्यालयातून सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	१००	भालोदे उर्वशी राजेंद्र
५०	कै. छोटू शेनफडू मराठे व कै. ज्ञानेश्वर नरसिंग पाटील पारितोषिक	टी.वाय.बी.ए. (इतिहास) प्रमुख विषयांत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१००	खोंडे स्वप्निल शांताराम
५१	कै.प्रा. एस.डी. सिरसीकर पारितोषिक	महाविद्यालयांत भूगोल या विषयांत तृतीय वर्षी विशेषस्तरावर सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	२००	पाटील सविता अशोक
५२	कै.सौ. पार्वतीबाई कुळकर्णी पारितोषिक	पदव्युत्तर एम.ए. (भाग-१ व भाग-२) मिळून संस्कृत विषय घेऊन सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१००	देशपांडे सुप्रिया सतिश

अ.नं.	पारितोषिकाचे नाव	पारितोषिकाचा तपशिल	रकम	पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थी
५३	कै.सौ. पार्वतीबाई कुळकर्णी पारितोषिक	पदव्युत्तर एम.ए. (भाग-१ व भाग-२) मिळून मराठी विषयांत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१००	दोडके मिनाक्षी श्रीराम
५४	कै. शंकरराव कुळकर्णी पारितोषिक	पदव्युत्तर एम.ए. (भाग-१ व भाग-२) मिळून हिंदी विषयांत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१००	महाजन मनोज एकनाथ
५५	कै. शंकरराव कुळकर्णी पारितोषिक	पदव्युत्तर एम.ए. (भाग-१ व भाग-२) मिळून इंग्रजी विषयांत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	१००	वाघमारे गणेश सदाशिव
५६	सौ. जिजाबाई शालीग्राम पाटील पारितोषिक	१२ वी क्ला शाखेतील मराठी या विषयांत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	२००	जोशी कादंबरी सुधीर
५७	प्रा. शालीग्राम नवलराम पाटील पारितोषिक	एम.ए. (मराठी स्पेशल) या वर्गात सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	३००	दोडके मिनाक्षी श्रीराम
५८	कै. श्रीधर महादेव गोखले यांच्या स्मृती प्रित्यर्थ पारितोषिक	एम.ए. (मास कम्युनिकेशन) परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थिनी	२५०	--
५९	कै. श्रीधर महादेव गोखले यांच्या स्मृती प्रित्यर्थ पारितोषिक	एम.ए. (मास कम्युनिकेशन) परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	२५०	--
६०	प्रा. पी.जी. अभ्यंकर गौरव समिती पारितोषिक	बी.कॉम. परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	२००	भुरे प्रणव वासुदेव
६१	प्रा. पी.जी. अभ्यंकर गौरव समिती पारितोषिक	एम.कॉम. परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	३००	ओझा गीता हेमंत
६२	प्रा. श्रीरंग राजे स्मृती पारितोषिक	एफ.वाय.बी.कॉम. परीक्षेत इन्ट्रॉडक्शन टू कॉम्प्युटर अँड क्वान्टिटेटीव्ह मेथड या विषयात सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी एस.वाय.बी.कॉम. परीक्षेत कॉम्प्युटर	२५०	१. तुराखिया रोशनी भरत २. सोनी नेहा अविनाश
६३	प्रा. श्रीरंग राजे स्मृती पारितोषिक	ऑप्लिकेशन अँड बिझिनेस कम्युनिकेशन या विषयात सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी टी.वाय.बी.कॉम. परीक्षेत कॉम्प्युटर	२५०	आयदासानी भूमिका जगदीश
६४	प्रा. श्रीरंग राजे स्मृती पारितोषिक	ऑप्लिकेशन अँड कॉम्प्युटेटीव्ह स्कील या विषयांत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	२५०	१. भुरे प्रणव वासुदेव २. देशपांडे स्नेहा शामकान्त

अ.नं.	पारितोषिकाचे नाव	पारितोषिकाचा तपशिल	रक्कम	पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थी
६५	कै.सौ. सरोज देशमुख-गुप्ते वार्षिक शिष्यवृत्ती	महाविद्यालयातील गरीब, हुशार आणि होतकरु विद्यार्थी	१२५०	दोंडे सिध्दार्थ अभिमान
६६	कै.सौ. सरोज देशमुख-गुप्ते वार्षिक शिष्यवृत्ती	महाविद्यालयातील गरीब, हुशार आणि होतकरु विद्यार्थी	१२५०	शिंपी स्वाती बाळू (एस.वा.बी.एस्सी. बायोटेक)
६७	कै. के.य. जोशी स्मृती शिष्यवृत्ती	महाविद्यालयातील ११ वी ते पदव्युत्तर वर्गापर्यंत शिक्षण घेणाऱ्या गरीब, हुशार विद्यार्थ्यांसाठी	२५००	१. झनके जयश्री लक्ष्मण २. सगळगळे राजेश मधुकर
६८	कै. रमाबाई रघुनाथ याज्ञिक यांच्या स्मृती प्रित्यर्थ पारितोषिक	टी.वाय.बी.ए. परीक्षेत (आवश्यक) इंग्रजी विषयात सर्व प्रथम येणारा विद्यार्थी	५००	उदासी नानिक जयराम
६९	कै. माधुरी लक्ष्मण लोखंडे यांच्या स्मृती प्रित्यर्थ पारितोषिक	टी.वाय.बी.एस्सी. (मायक्रोबायॉलॉजी) विषयात सर्व प्रथम येणारी विद्यार्थिनी	२५०	देसाई अमृता रमेश
७०	कै. भाईसाहेब वाय.एस. महाजन स्मृती पारितोषिक	टी.वाय.बी.ए. अर्थशास्त्र स्पेशल विषय घेऊन सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	५००	ढाकने जितेंद्र प्रभाकर
७१	कै. भाईसाहेब वाय.एस. महाजन स्मृती पारितोषिक	एम.ए. अर्थशास्त्र परीक्षेत सर्वाधिक गुण मिळविणारा विद्यार्थी	५००	बाऊस्कर रविंद्र ज्ञानदेव
७२	कै. दामोदर भास्कर गाडगीळ पारितोषिक	एम.ए. इंग्रजी या विषयात सर्व प्रथम येणाऱ्या विद्यार्थ्यांस	२५०	वाघमारे गणेश सदाशिव
७३	कै. दामोदर भास्कर गाडगीळ पारितोषिक	टी.वाय.बी.ए. वर्गात इंग्रजी स्पेशल या विषयात सर्व प्रथम येणाऱ्या विद्यार्थ्यांस	२५०	पाटील रूपाली सुधाकर
७४	श्रीमती कांताबेन व पार्वतीबेद दोशी मेमोरिअल फाऊंडेशन पारितोषिक	बी.कॉम. परीक्षेत सर्व प्रथम येणारी विद्यार्थिनी	५००	वेद मिताली मोहन
७५	कै. चौधरी मुकुंद शंकर पारितोषिक	इ. १२ वी विज्ञान शाखेत रसायनशास्त्र या विषयात सर्व प्रथम येणाऱ्या विद्यार्थ्यांस	८००	भालोदे उर्वशी राजेंद्र
७६	प्रा. व्ही.बी. शहा पारितोषिक	महाविद्यालयातील कोणत्याही पात्र, गरजू व होतकरु विद्यार्थ्यांस	८००	जाधव आनंद अशोक
७७	कै. वसंत वामन उर्फ मामा नाईक पारितोषिक	एम.ए. मास कम्युनिकेशन (जर्नालिझम) या वर्गात सर्व प्रथम आलेल्या विद्यार्थ्यांस/विद्यार्थिनीस	८००	--
७८	कै. घन:शाम नारायण पाटील (हंबर्डीकर) पारितोषिक	बी.एस्सी. (फिजिक्स) या विषयात प्रथम येणाऱ्या विद्यार्थ्यांस	८००	मोहम्मद शोएब इब्ने फयाजुद्दीन काजी

अ.नं.	पारितोषिकाचे नाव	पारितोषिकाचा तपशिल	रक्कम	पारितोषिक प्राप्त विद्यार्थी
७९	कै. वामन मोतीराम सोनवणे (बोरगावकर) पारितोषिक	कमवा-शिका योजनेत शिक्षण घेत असलेल्या गरीब (पुरुष) विद्यार्थ्यांस (शक्यतो प्रथम वर्ष कला या वर्गातील)	८००	भालेराव संतोष सिताराम
८०	कै. सीताबाई वामनराव सोनवणे (बोरगावकर) पारितोषिक	कमवा-शिका योजनेत शिक्षण घेत असलेल्या गरीब विद्यार्थिनीस (शक्यतो प्रथम वर्ष कला या वर्गातील)	८००	सुरवाडे वर्षा लक्ष्मण प्रथम वर्ष कला
८१	सौ. भागीरथी लक्ष्मण चौधरी पारितोषिक	वैद्यकिय (सी.ई.टी.) परीक्षेत महाविद्यालयात सर्व प्रथम येणाऱ्या विद्यार्थिनीस	८००	भालोदे उर्वशी राजेंद्र
८२	स्व.प्रा. जयश्री पंडीत पालवे पारितोषिक	इ. १२ वी परीक्षेत मराठी या विषयात सर्वाधिक गुण मिळविणारी विद्यार्थिनी	४००	भांडारकर प्राची भरतकुमार
८३	स्व.प्रा. जयश्री पंडीत पालवे पारितोषिक	मू.जे. महाविद्यालयात १२ वी परीक्षेत उत्तीर्ण होऊन प्रथम वर्ष कला शाखेत प्रवेश घेणारी गरीब व होतकरु विद्यार्थिनी	४००	नेवे शितल दिलीप
८४	कै. जनाबाई श्रीपत झोपे पारितोषिक	तृतीय वर्ष विज्ञान (रसायनशास्त्र) हा प्रिन्सीपल घेऊन जो विद्यार्थी/विद्यार्थिनी प्रथम येईल त्यास	१२००	पाटील वीरेंद्रसिंग जगन्नाथ
८५	प्रा.सौ. यु.एस. मानुधने पारितोषिक	एम.एस्सी. (प्राणिशास्त्र) सर्वाधिक गुण मिळविणारी विद्यार्थी / विद्यार्थिनी	१०००	जाट चंचल मोदुलाल
८६	पत्रमहर्षी स्व. नानासाहेब वि.चा. नेहेते यांच्या स्मृती प्रित्यर्थ पारितोषिक	एम.ए. मास कम्युनिकेशन (जर्नालिझम) या वर्गात सर्व प्रथम आलेल्या विद्यार्थ्यांस/विद्यार्थिनीस	१३००	--
८७	एम.जे. आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज को-ऑप कॅम्पस स्टेअर्स, जळगाव पारितोषिक	सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थी	५०१	१. कोठारी अंकिता केदार २. लिंबेकर स्वप्ना गजानन
८८	कै. दामू गणा रोटे	बी.ए. इतिहास विषयात सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	८००	खोंडे स्वप्निल शांताराम
८९	कै. तुळसाबाई दामू रोटे	बी.ए. नाट्यशास्त्र विषयात सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	८००	--
९०	प्रा. माधव दामू रोटे	बी.एस्सी. रसायनशास्त्र विषयात सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	८००	पाटील विरेद्रसिंग जगन्नाथ
९१	प्रा.डॉ.सौ. निर्मला जाधव रोटे	एम.ए. हिंदी विषयात सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	८००	महाजन मनोज एकनाथ
९२	श्री. धनेश माधव रोटे	महाविद्यालयातील गरीब व हुशार होतकरु विद्यार्थी	८००	पाटील समाधान धर्मा एम.ए.-II हिंदी
९३	सौ. दिपाली रोटे-देशमुख	एम.एस्सी. ऑर्गेनिक केमिस्ट्री विषयात सर्वप्रथम येणारा विद्यार्थी	८००	माळी पुंडलिक पंढरीनाथ

संस्थानात्मक कार्यवाही

क्र.सं.	विवरण	दिनांक	स्थान
१	...	...	...
२	...	...	...
३	...	...	...
४	...	...	...
५	...	...	...
६	...	...	...
७	...	...	...
८	...	...	...
९	...	...	...
१०	...	...	...
११	...	...	...
१२	...	...	...
१३	...	...	...
१४	...	...	...
१५	...	...	...
१६	...	...	...
१७	...	...	...
१८	...	...	...
१९	...	...	...
२०	...	...	...
२१	...	...	...
२२	...	...	...
२३	...	...	...
२४	...	...	...
२५	...	...	...
२६	...	...	...
२७	...	...	...
२८	...	...	...
२९	...	...	...
३०	...	...	...

मू. जे. महाविद्यालय व जळगाव महानगरपालिका आयोजित ग्राहक समाधान सर्वेक्षण-२००९

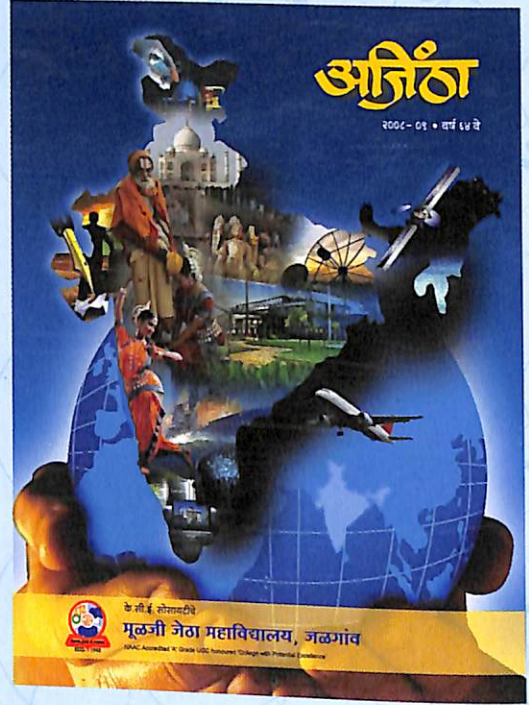

युवक महोत्सवात कोलाजकाम करण्यात दंग कलाकार

युवक महोत्सवात चटकदार नाशत्याचा आस्वाद घेतांना स्पर्धक

भारत हे समृद्ध अध्यात्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक परंपराचा थोर वारसा लाभलेलं अन् विविधतेनं नटलेलं राष्ट्र आहे.

विज्ञान, कृषी, औषध निर्माण, तंत्रज्ञान यासारख्या क्षेत्रातही भारताने लक्षणीय प्रगती साध्य केली असून जगाच्या नकाशावर उदयाला येणारी आणखी एक महासत्ता अशी भारताची ओळख नव्याने अखिल विश्वाला होत आहे. आर्थिक महासत्ता बनणे हे भारता पुढील केवळ एक स्वप्न न रहाता ती लूवकरच वास्तविकता ठरेल, हाच आशय व्यक्त करणारं हे मुखपृष्ठ.

प्रकाशक

अनिल राव

प्राचार्य, मूळजी जेठा महाविद्यालय, जळगांव

दूरध्वनी : (०२५७) २२३७३६३

संपादक :

प्रा. डॉ. सुरेश तायडे

मुद्रक :

सातपुडा ऑफसेट, जळगांव

दूरध्वनी : (०२५७) २२९९३०२

E

SC. SEMESTER III & IV

BOTANY

1

781

III&IV

Whittier

3

52

. V